

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ
ΣΧΕΣΕΙΣ, 1955-1965**

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΑΦΕΝΤΟΥΛΗ

**ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΝΕΟΚΛΗΣ ΣΑΡΡΗΣ**

**ΜΕΛΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ & ΜΑΡΙΟΣ ΕΥΡΥΒΙΑΔΗΣ**

**ΑΘΗΝΑ
2009**

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας διδακτορικής διατριβής είναι η παρουσίαση της θέσης του βρετανικού Τύπου και ειδικότερα, των εφημερίδων *The Times* και *The Guardian* στην ανάδειξη των ελληνοτουρκικών θεμάτων.

Ο ρόλος του βρετανικού Τύπου υπήρξε σημαντικός στην πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων κατά τη δεκαετία 1955 με 1965. Η τελευταία πενταετία πριν από την ανεξαρτησία αναδεικνύει μια τρομακτική επιτάχυνση των εξελίξεων, καθώς τότε διαδραματίστηκαν τα σπουδαιότερα γεγονότα που καθόρισαν τη μετέπειτα εξέλιξή τους. Οι συντηρητικές κυβερνήσεις των Churchill και Eden (1951-1957) ήταν αποφασισμένες να διατηρήσουν την παγκόσμια βρετανική κυριαρχία, αλλά δε μπορούσαν να αποφασίσουν τον τρόπο επίτευξής της στα πλαίσια των περιορισμένων -πλέον- οικονομικών τους δυνατοτήτων. Στην Κύπρο, όπως και στις υπόλοιπες αποικίες της Μεγάλης Βρετανίας, ασκείτο αποικιοκρατική πολιτική για να περισωθούν τα βρετανικά εθνικά συμφέροντα. Δικαίωμα αυτοδιάθεσης ζητούσαν και άλλες αποικίες, όπως η Παλαιστίνη, αλλά στην περίπτωση της Κύπρου, το αίτημά της για αυτοδιάθεση και Ένωση με την Ελλάδα είχε ήδη απορριφθεί το 1945 από το Λονδίνο. Το θέμα της διατήρησης των βρετανικών βάσεων στην Κύπρο απασχολούσε ιδιαίτερα τους Άγγλους και καθυστέρούσε την παραχώρηση της ανεξαρτησίας στην Κύπρο. Αυτό διαφαίνεται επίσης από το σημαντικό αριθμό άρθρων που διαθέτουν οι εξεταζόμενες εφημερίδες στο συγκεκριμένο θέμα. Η διατήρηση των βάσεων στην Κύπρο αποτελεί -μέχρι σήμερα- θέμα «στρατηγικής σημασίας» για τους Βρετανούς και τις συμμαχικές δυνάμεις, καθώς κρίνεται αναγκαία η δυνατότητα στέγασης του στρατού στην Ανατολική Μεσόγειο.

Οι εξεταζόμενες εφημερίδες *The Times* και *The Guardian* ανήκουν σε φάσμα αντίθετων πολιτικών αντιλήψεων, ωστόσο σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής ακολουθούν την ίδια περίπου «γραμμή». Τόσο οι συντηρητικοί Times όσο και η φιλελεύθερη *Guardian* προβάλλουν προσεκτικά, αλλά αυστηρά τα βρετανικά συμφέροντα και αντικατοπτρίζουν τις θέσεις της βρετανικής εξωτερικής πολιτικής. Η Κύπρος είχε ανελλιπώς και σε καθημερινή βάση ανταποκριτές των βρετανικών εφημερίδων. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν απόφοιτοι καλών βρετανικών πανεπιστημίων και ανήκαν στην άρχουσα τάξη. Η σχέση του βρετανικού Τύπου και

της Μυστικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (SIS) της Βρετανίας, γνωστής ως ΜΙ6 (Military Intelligence Section 6) είναι δεδομένη, καθώς υπάρχει εξαιρετική πληροφόρηση για τις καθημερινές εξελίξεις. Ο βρετανικός Τύπος μεροληπτεί υπέρ των βρετανικών εθνικών συμφερόντων, έστω και αν οι σχέσεις μεταξύ Μ.Μ.Ε. και πολιτικής είναι σχετικώς διαταραγμένες κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Έτσι, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην προετοιμασία του εδάφους για την άσκηση της βρετανικής αποικιοκρατικής πολιτικής στην Κύπρο.

Μέσα από τη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ της Εξωτερικής Πολιτικής και των βρετανικών Μ.Μ.Ε. κατά την ερευνόμενη δεκαετία, διαφαίνεται ότι για περισσότερο από ενάμιση αιώνα, από τότε που εμφανίστηκε στο προσκήνιο η μαζική εμπορευματοποίηση του Τύπου στη Μεγάλη Βρετανία, η πλειονότητα των εφημερίδων και των περιοδικών υποστήριζε απροκάλυπτα την κεντροδεξιά πολιτική, ενώ ήταν περιορισμένος ο αριθμός εκείνων που τάσσονταν υπέρ μιας κεντροαριστερής ή ανεξάρτητης πολιτικής.

Η ανάλυση άρθρων από τις εξεταζόμενες εφημερίδες είναι συχνά δυσχερής, καθώς είναι εξαιρετικά προσεκτικά γραμμένα. Η προπαγάνδα που ασκείται είναι έμμεση και για αυτό δυσκολεύει την επιλογή των στοιχείων που την επιβεβαιώνουν. Η επιλογή όμως, και μόνο των συγκεκριμένων άρθρων προς δημοσίευση από τις συγκριμένες εφημερίδες ή αντίστοιχα η απουσία σχολιασμού άλλων γεγονότων προκαλούν επίσης το ενδιαφέρον, διότι μέσα από τέτοιες «επιλογές» καταδεικνύονται τα «συμφέροντα» ή «ενδιαφέροντα» της βρετανικής πλευράς.

Η διδακτορική διατριβή εστιάζεται σε πέντε συγκεκριμένα επιλεγμένα γεγονότα (υποδείγματα-περιπτώσεις), τα οποία ο βρετανικός Τύπος παρουσιάζει μέσα από τη δική του οπτική γωνία. Η δράση της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών (1955-1959) για την απελευθέρωση της Κύπρου από τους αποικιοκράτες Άγγλους και ο κοινός εθνικός στόχος για την επανένωση της Μεγαλονήσου με την Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως «Απελευθερωτικός Αγώνας» από τους Ελληνοκυπρίους. Για τους Βρετανούς αποτελεί τρομοκρατική ενέργεια, με στόχο όσους εμποδίζουν τον απώτερο στόχο της. Ο βρετανικός Τύπος χρησιμοποιεί ευρέως τον όρο «τρομοκράτης» για τα πρόσωπα που συσχετίζονται με την Ε.Ο.Κ.Α. (π.χ. ο Συνταγματάρχης Γεώργιος Γρίβας κατονομάζεται ως ο «τρομοκράτης αρχηγός» της

Ε.Ο.Κ.Α. το 1958). Οι Έλληνες της Κύπρου επικαλούνται το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, το οποίο αποτελεί βασική ρύθμιση του Διεθνούς Δικαίου για τους αποικιοκρατούμενους λαούς. Οι Βρετανοί παραχώρησαν εξουσία στους Τουρκοκυπρίους ως βοηθητικούς αστυνομικούς στην Κύπρο για την καταστολή της δράσης της Ε.Ο.Κ.Α. και απέφευγαν να παραχωρήσουν την πολυπόθητη ανεξαρτησία στην Κύπρο, προβάλλοντας διάφορες δικαιολογίες (ότι δήθεν δεν ήταν έτοιμη να ορθοποδήσει μόνη της ως χώρα).

Τα Σεπτεμβριανά (1955), οι ανθελληνικές δηλαδή διαδηλώσεις στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη, οι οποίες κατέληξαν στα βίαια επεισόδια κατά των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης, συνδέονται με το Κυπριακό. Με γνώμονα την εξηπλήρωση των δικών τους συμφερόντων, οι Βρετανοί χρησιμοποίησαν την ελληνική μειονότητα στην Κωνσταντινούπολη για να προκαλέσουν εντάσεις μεταξύ της ελληνικής και τουρκικής πλευράς. Η δραματική εξέλιξη των γεγονότων δεν καταγράφεται έντονα από το βρετανικό Τύπο.

Στις εκλογές στην Ελλάδα, ιδίως του 1956 και 1963, το Κυπριακό κατέστη μείζον ζήτημα από τους Έλληνες πολιτικούς. Τα ελληνικά θέματα ήταν σημαντικά για την Αγγλία, καθώς η Ελλάδα αντιμετωπίζεται από τη Μεγάλη Βρετανία ως Αποικία της. Στο βρετανικό Τύπο, το θέμα των ελληνικών εκλογών συχνότατα προηγείται των αμερικανικών και τουρκικών θεμάτων, ενώ συχνά πραγματοποιείται αναφορά σε φιλοβασιλικά και αγγλόφιλα πρόσωπα (Παπάγο, Μαρκεζίνη, βασιλιά Παύλο και Λεβίδη).

Η υπογραφή των Συνθηκών του Λονδίνου και της Ζυρίχης και η δημιουργία του Κυπριακού Κράτους είναι μείζονος πολιτικής και στρατηγικής σημασίας για τη Μεγάλη Βρετανία. Οι Βρετανοί επιθυμούσαν τη διατήρηση της Κύπρου για την εξυπηρέτηση των γεωπολιτικών και στρατηγικών τους κριτηρίων (βάσεις). Η Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα δεν εξυπηρετούσε τα κοινά συμφέροντα των Η.Π.Α. και της Μεγάλης Βρετανίας στη Μέση Ανατολή. Προκειμένου να επιτευχθούν οι εθνικές της βλέψεις, η Μεγάλη Βρετανία ασκεί την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε»: εμπλέκει τους Τούρκους στη διένεξη με την Κύπρο ως ισότιμους εταίρους με το ελληνικό κράτος και καθυστερεί την παραχώρηση της ανεξαρτησίας στην Κύπρο. Κυρίως όμως, ενδιαφέρεται για τη δημιουργία και διατήρηση βρετανικών βάσεων

στην Κύπρο, για αυτό αφιερώνεται σημαντικός αριθμός άρθρων επί του θέματος. Το βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών ασκεί εκλεπτυσμένο έλεγχο στο βρετανικό Τύπο, ο οποίος έμμεσα εξυπηρετεί τους πολιτικούς στόχους και επιδιώξεις της βρετανικής διπλωματίας και ευνοεί τις τουρκικές θέσεις (διχοτόμηση) ως προς την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος.

Οι διακοινοτικές διαταραχές στην Κύπρο το 1963-1964 όξυναν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Οι Ελληνοκύπριοι παρουσιάζονται ως οι κύριοι υπαίτιοι της έκρυθμης κατάστασης. Η δράση της Τουρκικής Παραστρατιωτικής Οργάνωσης TMT στην Κύπρο σχεδόν αγνοείται από το βρετανικό εξεταζόμενο Τύπο. Πρόκειται για μια εκλεπτυσμένη και έμμεση υποστήριξη των αγγλικών εφημερίδων προς τους Τούρκους και τους Τουρκοκυπρίους, ενώ συχνά είναι έκδηλη η βρετανική αποστροφή προς τις ελληνικές και ελληνοκυπριακές θέσεις.

Η σχέση ανάμεσα στα βρετανικά Μ.Μ.Ε. και τα κέντρα εξουσίας, τις ομάδες πίεσης και το βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών είναι βαρυσήμαντη. Τα Μ.Μ.Ε. συνεργάζονται με τις Μυστικές Υπηρεσίες στην Αγγλία για τη δημοσίευση συγκεκριμένων θεμάτων ειδήσεων. Ερευνάται ο τρόπος με τον οποίο φιλτράρονται οι ειδήσεις, το προφίλ των δημοσιογράφων στη Μεγάλη Βρετανία και η διαδικασία επιλογής των θεμάτων προς δημοσίευση. Παρουσιάζεται το θεσμικό πλαίσιο εντός του οποίου πρέπει να ασκείται το επάγγελμα του δημοσιογράφου, αλλά και ο έμπρακτος τρόπος άσκησης της δημοσιογραφίας. Το ζήτημα της «αντικειμενικότητας» στη δημοσιογραφία είναι επίσης σημαντικό ειδικά όταν δημοσιεύονται περίπλοκα πολιτικά θέματα, όπως για παράδειγμα το Κυπριακό ζήτημα, όπου μπορεί να υπάρξει συναισθηματική φόρτιση και ισχυροί θρησκευτικοί και εθνικοί δεσμοί με τα εδάφη τους.

Παρά το γεγονός ότι τα πολιτικά δεδομένα και οι βρετανικές θέσεις απέναντι στη Μέση Ανατολή και την Τουρκία διέφεραν κατά την εξεταζόμενη περίοδο 1955 και 1965 με τη σημερινή, η θέση της Μεγάλης Βρετανίας στο Κύπριακό παραμένει διαχρονικά αναλλοίωτη. Οι πολιτικοί στόχοι της Μεγάλης Βρετανίας συγκλίνουν με εκείνους της Τουρκίας. Συνεπώς, οι δυο χώρες αποσκοπούν και συναινούν στην εξυπηρέτηση των κοινών πολιτικών τους συμφερόντων στην Κύπρο. Η βρετανική κυβέρνηση εξακολουθεί με έμμεσο διακριτικό τρόπο να εξυπηρετεί τα στρατηγικά

και πολιτικά της συμφέροντα, εξισώνοντας όχι μόνο την πλειοψηφία του πληθυσμού της Κύπρου (τους Ελληνοκυπρίους) με τη μειοψηφία (τους Τουρκοκυπρίους), αλλά και προτάσσοντας τις τουρκικές επιδιώξεις σε βάρος του ελληνοκυπριακού λαού στη Μεγαλόνησο.

Ως υποστηρικτικό υλικό της διατριβής, συμπεριλαμβάνονται σχετικά Παραρτήματα, οι βιβλιογραφικές και αρθρογραφικές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν.

*Στους Παππούδες μου, Βασίλειο
αγιογράφο από την Πόλη & Αριστοτέλη από τη
Σμύρνη*

και

*σε όλους όσους αναζητούν έμπρακτα
την αλήθεια και τη δικαιοσύνη...*

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	13
1. Μεθοδολογία μελέτης.....	13
2. Η ιστορική πορεία της θεωρίας της επίδρασης των Μ.Μ.Ε. στην κοινή γνώμη.....	14
2.1. Πρώτη φάση- Η κυριαρχία της συμπεριφοριστικής σχολής: πανίσχυρος ο πομπός έναντι του δέκτη.....	16
2.2. Δεύτερη φάση- Η επαναπροσέγγιση της συμπεριφοριστικής σχολής: πανίσχυρος ο δέκτης έναντι του πομπού.....	17
2.3. Τρίτη φάση- Η κυριαρχία της συμπεριφοριστικής σχολής εκ νέου: πανίσχυρος ο πομπός έναντι του δέκτη.....	20
2.4. Τέταρτη φάση- Η μέση οδός: αναγνώριση της δύναμης και του πομπού και του δέκτη.....	22
3. Οι πηγές.....	23
4. Γλωσσάριο όρων- Όροι κλειδιά.....	24
5. Η δομή της μελέτης.....	25
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι.....	28
1. Γενικά- Η θέση του βρετανικού Τύπου στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.....	28
1.1. Η θέση του βρετανικού Τύπου στις ελληνοτουρκικές σχέσεις κατά την περίοδο 1955 – 1960.....	28
1.2. Η θέση του βρετανικού Τύπου στις ελληνοτουρκικές σχέσεις κατά την περίοδο 1960-1965.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ.....	41
Σχέσεις μεταξύ Εξωτερικής Πολιτικής και Μ.Μ.Ε. στην Αγγλία.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ.....	48
Ανάλυση άρθρων – Γενικά.....	48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV.....	49
Η δράση της Ε.Ο.Κ.Α. - Κύπρος, 1955 – 1959.....	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V.....	71
Τα Σεπτεμβριανά- Κωνσταντινούπολη & Σμύρνη, 1955.....	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI.....	96
Εκλογές στην Ελλάδα, 1956 & 1963.....	96
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII.....	122
Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, 1959-1960.....	122
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII.....	150
Η ανάφλεξη του Κυπριακού, 1963-1964.....	150
ΚΕΦΑΛΑΙΟ IX.....	179
1. Οι σχέσεις των Μ.Μ.Ε. με τις ομάδες πίεσης στην Αγγλία.....	179
2. Γενικά ο ρόλος των Μ.Μ.Ε.....	179
3. Το προφίλ των δημοσιογράφων στη Μεγάλη Βρετανία.....	180
4. Η άσκηση της δημοσιογραφίας σε θεωρητικό επίπεδο.....	182
5. Η άσκηση της δημοσιογραφίας στην πράξη.....	182
5.1. Κρατικός έλεγχος των Μ.Μ.Ε.....	183
6. Ο Τύπος (Μ.Μ.Ε.) και οι ομάδες πίεσης.....	185
6.1. Οι ιδιοκτήτες και τα κέρδη των Μ.Μ.Ε.....	185
6.2. Δημόσιες σχέσεις πολιτικών για άσκηση προπαγάνδας.....	188
6.3. Διαφημίσεις.....	189
6.4. Μυστικές Υπηρεσίες.....	190
6.5. Αρνητικές κριτικές-παράπονα.....	193
7. Σε ατομικό επίπεδο: η «αντικειμενικότητα» στη δημοσιογραφία.....	194

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Το μέλλον της Κύπρου στην Ανατολή του 21 ^{ου} αιώνα.....	197
---	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....221

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Ανακοινωθέν απαγχονισθέντων Ε.Ο.Κ.Α.....	221
---	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: Τα Σεπτεμβριανά - Το χρονικό της Καταστροφής.....	222
--	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: Συνολικά αποτελέσματα βουλευτικών εκλογών, 19/02/1956.....	224
--	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: Το διάγγελμα της Ανεξαρτησίας.....	225
---	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5: Τα 13 Σημεία.....	226
--------------------------------	-----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....228

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την ολοκλήρωση της παρούσας διδακτορικής διατριβής θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνησή της.

Καταρχάς, ευχαριστώ ολόψυχα τον επιβλέποντα Καθηγητή Κοινωνιολογίας της Ιστορίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών, κ. Νεοκλή Σαρρή, για την εμπιστοσύνη που επέδειξε στο πρόσωπό μου για την διεκπεραίωση της παρούσας έρευνας και για την πολύτιμη καθοδήγηση και τις σημαντικές συμβουλές του προς περαίωση της διατριβής.

Σημαντική συμβουλευτική αρωγή και ανεκτίμητη υποστήριξη προσέφερε μέσα από τον πολύτιμο χρόνο της η επίκουρη Καθηγήτρια του Τμήματος Δημοσιογραφίας και Μ.Μ.Ε του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κ. Αικατερίνη Μυστακίδου, μέλος της τριμελούς επιτροπής για την ολοκλήρωσης της διατριβής.

Ο επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου, κ. Ευρυβιάδης Μάριος, μέλος της τριμελούς επιτροπής, με τις βαρυσήμαντες επισημάνσεις του και την καθοδήγησή του συνέβαλε αποφασιστικά στην περάτωση της διατριβής.

Ο Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων και Επικοινωνίας στο Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού του Παντείου Πανεπιστημίου, κ. Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης, μέλος της επταμελούς επιτροπής, συνέβαλε με την εμπειρία και το πλούσιο ερευνητικό υλικό του στα ελληνοτουρκικά θέματα, κυρίως για την Κύπρο.

Αξιοσημείωτη είναι η υποστήριξη της ερευνήτριας και δημοσιογράφου κ. Φανούλας Αργυρού, η οποία με διαφώτισε με τις γνώσεις της και με το πλούσιο ενημερωτικό υλικό που μου απέστειλε.

Τις ευχαριστίες μου στο Δόκτορα Κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου, κ. Ιωάννη Χρ. Ιακωβίδη για την επιμέλεια του κειμένου.

Βασική πηγή έρευνας των εξεταζόμενων εφημερίδων απετέλεσε η Βρετανική Βιβλιοθήκη στο Λονδίνο, το προσωπικό της οποίας ευχαριστώ.

Αναφορικά με τα θέματα κυπριακής φύσεως, οφείλω να ευχαριστήσω ορισμένα προσφιλή πρόσωπα, δημοσιογράφους και πολιτικούς, που συνέβαλαν στον εμπλουτισμό των στοιχείων που χρησιμοποιήθηκαν, στην πρόσβαση σε «κλειστούς» χώρους στη Μεγάλη Βρετανία και στην επαφή με πρόσωπα-«κλειδιά».

Αναμφίβολα, η διατριβή πραγματοποιήθηκε με τη ψυχολογική και οικονομική υποστήριξη της οικογενειάς μου, η οποία -όπως πάντα- στάθηκε στο πλευρό μου και στήριξε κάθε μου προσπάθεια.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Μεθοδολογία της μελέτης

Η παρούσα διδακτορική διατριβή μελετά τη θέση του βρετανικού Τύπου αναφορικά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις κατά την περίοδο 1955 έως 1965.

Σκοπός της διατριβής είναι η παρουσίαση των απόψεων και αντιλήψεων που προέβαλαν οι εξεταζόμενες βρετανικές εφημερίδες (*The Times* και *The Guardian*) για την ανάδειξη των ελληνοτουρκικής φύσεως θεμάτων και της εικόνας (image) που διαμόρφωσαν για Έλληνες και Τούρκους στο αναγνωστικό κοινό¹ τους από το 1955 έως το 1965. Η διερεύνηση του βρετανικού Τύπου ως προς το περιεχόμενο αναφορικά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις κατά την εξεταζόμενη περίοδο είναι σημαντική, καθώς τίθεται το ερώτημα σε ποιο βαθμό τα Μ.Μ.Ε. επιδρούν στη διαμόρφωση ή καθοδήγηση της κοινής γνώμης² μιας «τρίτης» χώρας, της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία όμως έχει πολιτικά, γεωστρατηγικά και άλλα συμφέροντα και επιδιώξεις στην Κύπρο.

Κατά την έρευνα, μελετώνται και αναλύονται άρθρα του ερευνόμενου Τύπου. Ειδικότερα, πραγματοποιείται ανάλυση του λόγου και των κειμένων που χρησιμοποιούνται στα υπό μελέτη δείγματα (άρθρα), ενώ παράλληλα η υποψήφια έρχεται σε άμεση επαφή στο πλαίσιο κοινωνικής και εμπειρικής έρευνας με τους παράγοντες του προβλήματος. Παρά το γεγονός ότι ακολουθείται η ποιοτική έρευνα, καταβάλλεται προσπάθεια γενίκευσης με τη χρήση αριθμών ή με ποσοτική ανάλυση, προκειμένου να επιτευχθεί μια συλλογικότερη εικόνα για τη συγκεκριμένη μελέτη. Ακολουθείται η μικτή προσέγγιση. Συνδυάζονται ιστορικά γεγονότα και δεδομένα, παρατηρήσεις, πραγματικές καταστάσεις, προσωπικές μαρτυρίες (κυρίως μέσα από

¹ Το αναγνωστικό κοινό των εξεταζόμενων εφημερίδων δεν είναι αποκλειστικά οι Βρετανοί, καθώς η Μεγάλη Βρετανία -λόγω των Αποικιών της- φιλοξενεί πολλούς διαφορετικής εθνικότητας λαούς στην ενδοχώρα της. Συνεπώς, γίνεται λόγος για διεθνές αναγνωστικό κοινό.

² Επιστημονικά δεν έχει διατυπωθεί ο όρος της «κοινής γνώμης», οπότε και δεν αναπτύχθηκε σχετική θεωρία. Ο όρος που χρησιμοποιείται πλέον είναι αυτός του Luhmann, ο οποίος υποστηρίζει ότι η κοινή γνώμη ανιχνεύεται στον τομέα εκείνων των θεμάτων επικοινωνίας, των οποίων η υπόσταση περιορίζει το αυθαίρετο στην πολιτική διαδικασία. Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης, *Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια, τους S300 και το Ελσίνκι. 1955-1996. Η Οπτική του Τύπου*, πρόλ. Ευάγγελος Βενιζέλος, επιμ. Α. Θ. Λαγγίδης (Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 1997), σσ. 30-31. «Η κοινή γνώμη συγκρατεί την κοινωνία όπως το δέρμα συγκρατεί το σώμα.» Αυτόθι, σ. 31.

συνεντεύξεις), έγκυρες πληροφορίες (από επίσημα δημοσιεύματα, υπουργικά δελτία Τύπου κτλ.) και πέντε υποδείγματα-περιπτώσεις, που επιβεβαιώνουν επιστημονικά την ανάλυση.

Ο επαρκής μεθοδολογικά σχεδιασμός της έρευνας, η ακριβής και προσεκτική εξαγωγή των συμπερασμάτων σε συνδυασμό με την επιστημονική επάρκεια της θεωρητικής τεκμηρίωσης, καθιστούν την έρευνα ιδιαίτερος επιτυχής. Επισημαίνεται ότι το βασικό ερευνητικό εργαλείο που σχεδιάστηκε από την υποψήφια μέσα από την ανάλυση εξαντλείται με βάση τις αρθρογραφικές και βιβλιογραφικές πηγές.

Η πρωτοτυπία του θέματος έγκειται κατ' αρχήν στη μελέτη μιας περιόδου (1955-1965), η οποία δεν έχει ερευνηθεί σε βάθος. Επίσης, η μελέτη που άπτεται του πεδίου της έρευνας (ελληνοτουρκικές σχέσεις) μέσα από το πρίσμα του βρετανικού Τύπου διεξάγεται για πρώτη φορά επιστημονικά και διεξοδικά. Μέσα από την ανάλυση των άρθρων επιβεβαιώνονται οι θέσεις της βρετανικής πολιτικής ως προς τα ελληνοτουρκικά θέματα και ιδιαίτερα το Κυπριακό Ζήτημα. Τα πολιτικά δεδομένα και οι βρετανικές θέσεις απέναντι στη Μέση Ανατολή και την Τουρκία διαφέρουν κατά την εξεταζόμενη περίοδο (1955-1965) σε σχέση με σήμερα. Παρά ταύτα, η θέση της Μεγάλης Βρετανίας στο Κυπριακό παραμένει διαχρονικά αναλλοίωτη. Οι πολιτικοί στόχοι της Μεγάλης Βρετανίας συγκλίνουν με εκείνους της Τουρκίας. Συνεπώς, οι δυο χώρες αποσκοπούν και συναινούν στην εξυπηρέτηση των κοινών πολιτικών τους συμφερόντων στην Κύπρο. Τα συμπεράσματα που εξάγονται από την έρευνα είναι ιδιαίτερος σημαντικά, καθώς παρουσιάζουν νέες διαστάσεις για το συγκεκριμένο θέμα από τον επιλεκτικά εκλεπτυσμένο έλεγχο της βρετανικής κυβέρνησης, των Μ.Μ.Ε., με σκοπό και στόχο την εξυπηρέτηση των βρετανικών συμφερόντων.

2. Η ιστορική πορεία της θεωρίας της επίδρασης των Μ.Μ.Ε. στην κοινή γνώμη

Σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους και τόπους διαμορφώθηκαν κοινωνιολογικά και επιστημολογικά θεωρίες σχετικά με το βαθμό επίδρασης των Μ.Μ.Ε. στην κοινή γνώμη. Η συμπεριφοριστική σχολή της Ψυχολογίας αρχικά υποστήριζε την κυριαρχία της ποσοτικής ανάλυσης, δηλαδή την κυριαρχία των Μ.Μ.Ε. έναντι του δέκτη. Η θέση αυτή δεν ήταν τυχαία, καθώς οφειλόταν στο γεγονός ότι έλαβαν χώρα δύο

Παγκόσμιοι Πόλεμοι κατά τη διάρκεια των οποίων ολοκληρωτικά καθεστάτα επέβαλαν αυταρχικά μοντέλα επικοινωνίας.³ Παράγοντες όπως οι τεχνολογικές εξελίξεις, η εξυπηρέτηση των πολιτικών επιδιώξεων την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου και η αστάθεια που τον ακολούθησε, καθώς και ο διαχωρισμός της επιστημονικής Επικοινωνιολογίας από τα ψυχολογικά μοντέλα έρευνας διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της θεωρίας της επίδρασης. Σε γενικές γραμμές, η θεωρία αναφορικά με το βαθμό επιρροής των Μ.Μ.Ε. στην κοινή γνώμη χωρίζεται σε τέσσερις φάσεις από τη εποχή του Μεσοπολέμου έως τη σύγχρονη μεταψυχροπολεμική περίοδο.⁴ Ειδικότερα:

Η πρώτη φάση ξεκινά από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα έως το αρχικό στάδιο της μεταπολεμικής περιόδου. Υποστηρίζεται η αντίληψη ότι ο πομπός υπερισχύει του δέκτη σε σημείο που να διαμορφώνει τη συμπεριφορά του κοινού. Ισχυρή επίδραση στη συγκεκριμένη φάση είχε η μηχανιστική θεώρηση της συμπεριφοριστικής ψυχολογίας (behaviorism), καθώς εκείνη την εποχή διεδόθη ο Τύπος και πρωτοεμφανίστηκαν στο χώρο των Μ.Μ.Ε. το ραδιόφωνο και ο κινηματογράφος.

Η δεύτερη φάση καταλαμβάνει τα μέσα με τέλη του 1940 μέχρι τις αρχές του 1970. Σε αυτή τη φάση διαμορφώνεται η αντίστροφη ακριβώς αντίληψη ότι δηλαδή ο δέκτης υπερισχύει του πομπού. Συνεπώς, η επίδραση του πομπού είναι ελάχιστη στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του κοινού ή περιορισμένη στην επιβολή προϋπαρχουσών αντιλήψεων.

Η τρίτη φάση διήρκησε από τα πρώτα έτη του 1970 έως τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, προσεγγίζοντας εκ νέου την κυριαρχία της επίδρασης του πομπού έναντι του δέκτη, μέσω όμως μιας πολύπλοκότερης κοινωνιολογικής θέσης. Το ενδιαφέρον πλέον στρέφεται προς τις μακροπρόθεσμες αλλαγές και αντιλήψεις.

Τέλος, η τέταρτη φάση καλύπτει την περίοδο μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου. Πλέον ακολουθείται μια συνθετότερη μετριοπαθής προσέγγιση, η οποία τοποθετεί το ζήτημα της επίδρασης σε ένα πλαίσιο (context) «επιλεκτικής αλληλεπίδρασης» μεταξύ πομπού και δέκτη. Με άλλα λόγια, ακολουθείται μια μέση οδός, αναγνωρίζοντας παράλληλα τη δύναμη των Μ.Μ.Ε. και τη δυνατότητα της επιλογής του δέκτη.⁵ Αναλυτικότερα παρατίθεται η ιστορική εξέλιξη της θεωρίας των Μ.Μ.Ε.

³ Τόσο ο *Πολίτης Κέιν* όσο και το 1984 αποτελούν ενδεικτικά της αντίληψης για την ύπαρξη ενός πανοπτικού συστήματος εξουσίας που επιβάλλεται στο κοινωνικό σώμα μέσα από την ισχύ των Μ.Μ.Ε. Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης, Βιβή Δ. Κεφαλά, *Κόσμοι: Η Εικόνα του Πολέμου. Όψεις Σύγχρονου Μιλίταριστικού Ανθρωπισμού* (Αθήνα: εκδ. Ι. Σιδέρης, 2001), σ. 57.

⁴ Αυτόθι, σ. 57.

⁵ Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης, *Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια, τους S300 και το Ελσίνκι. 1955-1996. Η Οπτική του Τύπου*, πρόλ. Ευάγγελος Βενιζέλος (Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2001), σσ. 434-435.

2.1. Πρώτη φάση- Η κυριαρχία της συμπεριφοριστικής σχολής: πανίσχυρος ο πομπός έναντι του δέκτη

Σημαντικές ερευνητικές εργασίες αναφορικά με τη θέση των Μ.Μ.Ε. στον πόλεμο και τα «παράγωγά» του (εθνικισμό, απρόκλητη επίθεση) έλαβαν χώρα την περίοδο του 1940, πιθανότατα λόγω του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Την περίοδο του Μεσοπολέμου έως και τις αρχές του 1940, επικρατούσε το «κάθετο ερμηνευτικό μοντέλο» (“bullet theory” ή “stimulus-response theory”) στην επιστημονική έρευνα. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, «το περιεχόμενο των μηνυμάτων του πομπού εκτοξεύονται σαν σφαίρες από το όπλο ακολουθώντας μια σαφή, άτεγκτη και ευθεία πορεία, προκαλώντας προβλέψιμες δηλαδή ελεγχόμενες αντιδράσεις.»⁶ Με άλλα λόγια, σε αυτή τη φάση θεωρείται δεδομένη η μονόπλευρη επίδραση του πομπού προς τον δέκτη. Ο δέκτης θεωρείται ευάλωτος απέναντι στην επιρροή των Μ.Μ.Ε., χωρίς να λαμβάνονται υπ’ όψιν ούτε το περιβάλλον στο οποίο βρίσκεται (κοινωνικό, πολιτειακό ή και διεθνές) ούτε οι προσωπικές του εμπειρίες ή γνώσεις.⁷ Συνεπώς, τα μηνύματα που αποστέλλουν τα Μ.Μ.Ε. έναντι του δέκτη προσδιορίζουν και καθορίζουν την τελική συμπεριφορά του δέκτη.⁸

Η συγκεκριμένη αντίληψη (η μονόδρομη επιρροή του πομπού έναντι του δέκτη) βασίστηκε θεωρητικά και μεθοδολογικά στο ψυχολογικό μαθησιακό μοντέλο του συμπεριφορισμού. Ειδικότερα, ακολουθήθηκε η θεωρία της συντελεστικής εξαρτημένης μάθησης του B. Skinner.⁹ Μέχρι τα μέσα του 1960, ο όρος «αντίδραση» εμπεριείχε όχι μόνο μια απλή αντανakλαστική κίνηση ή ενέργεια, αλλά και πιο πολύπλοκες μορφές συμπεριφοράς (πολιτική δραστηριοποίηση κτλ.). Η συγκεκριμένη αντίδραση είναι πάντα αισθητή και συνεπώς ποσοτικά μετρήσιμη και σχετίζεται με τα περιβαλλοντικά ερεθίσματα που δέχεται ο δέκτης. Η σχέση αιτίου και αποτελέσματος είναι αδιάσπαστη, ενώ οι άλλοι περιβαλλοντικοί παράγοντες διατηρούνται σταθεροί.¹⁰

⁶ Γιαλλουρίδης, Κεφαλά, *ό.π.*, σ. 59.

⁷ *Αυτόθι*, σ. 59. Υποστήριζαν την άποψη των Λατίνων ότι δηλαδή η ψυχή του κάθε ανθρώπου που γεννιέται είναι άγραφο χαρτί (“tabula rasa”).

⁸ *Αυτόθι*, σ. 59.

⁹ Βλ. σχετ. B. Skinner, *Science and Human Behavior*, (New York: MacMillan, 1953).

¹⁰ Γιαλλουρίδης, Κεφαλά, *ό.π.*, σσ. 59-60.

Ο S. Freud υποστήριζε την αντίληψη ότι η συμπεριφορά του ανθρώπου είναι κατά βάση μη λογική, παρορμητική, βασιζόμενη σε ενστικτώδεις ενέργειες. Η συγκεκριμένη θέση έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πολιτική επικοινωνία, αποσκοπώντας στην άσκηση προπαγάνδας. Σύμφωνα με τον H. Lasswell, άτομα μη λογικά μπορούσαν να καθοδηγηθούν εύκολα με τη χρήση συμβόλων, όπως η ναζιστική σβάστικα και να απελευθερώσουν τις ενστικτώδεις αντιδράσεις τους.¹¹

Ο DeFleur (1970) επίσης βασίστηκε στην αντίληψη της σημασίας της προπαγάνδας ως μέσο για την τροποποίηση της ψυχосύνθεσης του δέκτη, αναγνωρίζοντας όμως, την παρεμβολή των μεταβλητών της προσωπικότητας. Η προπαγάνδα επιτυγχάνεται όταν αποδίδεται μεγαλύτερη βαρύτητα σε θυμικούς συναισθηματικούς παράγοντες, παρά στην ουσία του θέματος.¹² Για παράδειγμα, η εκτέλεση των Ελληνοκυπρίων από τους Άγγλους παρουσιάζεται από τον εξεταζόμενο βρετανικό Τύπο ως ηρωικό κατόρθωμα για την πάταξη της τρομοκρατίας και όχι ως εγκληματική ενέργεια σε βάρος της ανθρωπίνης υπόστασης.

Η συγκεκριμένη θεωρία κρίθηκε αυστηρά για δύο κυρίως λόγους. Πρώτον, διότι η σύγχρονη πραγματικότητα είναι πολύ πιο σύνθετη από εκείνη του εργαστηρίου και δεύτερον, διότι βασιζόταν στην αποκλειστική παθητικότητα του δέκτη.¹³

2.2. Δεύτερη φάση- Η επαναπροσέγγιση της συμπεριφοριστικής σχολής: πανίσχυρος ο δέκτης έναντι του πομπού

Η αντίληψη, η οποία υποστήριζε τη δύναμη του πομπού έναντι του ευάλωτου δέκτη, είχε ήδη ξεκινήσει να τίθεται υπό αμφισβήτηση από τα μέσα του 1940. Σε έρευνα της Errie- County Study το 1944 στην οποία συμμετείχαν περισσότερα από 30.000 άτομα εξετάστηκε σε ποιο βαθμό τα M.M.E. επηρεάζουν την εκλογική συμπεριφορά των ψηφοφόρων. Το πόρισμα της έρευνας έδειχνε ότι ο πομπός δηλαδή τα M.M.E. δεν είναι τόσο ισχυρά όσο υποστηριζόταν μέχρι τότε. Με βάση το συγκεκριμένο πόρισμα δημιουργήθηκε η θεωρία της Γνωστικής Ασυμφωνίας του L. Festinger, το μοντέλο

¹¹ *Αυτόθι*, σ. 60.

¹² *Αυτόθι*, σ. 60.

¹³ *Αυτόθι*, σ. 61.

των Δυο Βαθμίδων στη Ροή της Επικοινωνίας (Two Step Flow of Communication) και η προσέγγιση των Χρήσεων και Ικανοποιήσεων (Uses and Gratifications Approach). Στις τρεις προαναφερόμενες προσεγγίσεις αναγνωρίζεται η δύναμη των δεκτών έναντι του πομπού, σε βαθμό που να μπορούν ακόμα και να καθορίζουν την επικοινωνιακή διαλεκτική.¹⁴

Σύμφωνα με τη θεωρία του Festinger (1957), ο άνθρωπος τείνει να αναζητά καταστάσεις σταθερότητας και απωθεί εκείνες που του προκαλούν αρνητικά συναισθήματα. Ανάλογα με το πόσο σημαντική είναι μια αντίληψη προς το ίδιο το άτομο, τόσο μεγαλύτερος είναι ο μηχανισμός αντίστασης του. Τα παραπάνω όμως, ισχύουν μόνο σε περιπτώσεις για τις οποίες υπάρχει μια κατασταλαγμένη άποψη από την πλευρά του δέκτη. Συνεπώς, ο ρόλος των M.M.E. περιορίζεται ως προς την ενίσχυση μιας συγκεκριμένης άποψης. Σε αντίθετη περίπτωση, όταν δηλαδή ο δέκτης δεν έχει διαμορφωμένη άποψη ή αντιμετωπίζει για πρώτη φορά ένα ζήτημα, τότε η συγκεκριμένη θεωρία δεν βρίσκει αντίκρουσμα.¹⁵

Ο Festinger απέτυχε να διακρίνει άλλους παράγοντες, οι οποίοι επίσης επηρεάζουν τη βούληση του δέκτη ως προς μια επιδιωκόμενη αλλαγή από τα M.M.E. Τέτοιοι παράγοντες είναι η συνέπεια του λόγου του δέκτη έμπρακτα, η δημόσια δέσμευσή του μέσα από μια διαδικασία δημόσιας τοποθέτησης, ο εκούσιος σχηματισμός της στάσης (ελεύθερος και όχι εξαναγκαστικός) και η κεντρικότητα της στάσης, ανάλογα με τη βαρύτητα της στο ευρύτερο αξιολογικό σύστημα απόψεων του ατόμου (π.χ. εθνική ταυτότητα, θρησκεία, γλώσσα, ιστορία και πολιτικές πεποιθήσεις). Ο βαθμός αντίστασης του ατόμου εξαρτάται από την ανάγκη που νιώθει να ανήκει και να ταυτίζεται εκεί που επιθυμεί.¹⁶

Το κάθετο ερμηνευτικό μοντέλο ανατράπηκε από το διφασικό μοντέλο της επικοινωνίας, καθώς υποστηρίζει ότι οι θεμελιώδεις στάσεις του ατόμου (λ.χ. η εθνική ταυτότητα) δε μεταβάλλονται από την ευθεία πορεία του μηνύματος των M.M.E. Έπειτα από έρευνες των Katz και Lazarsfeld για τις προεδρικές προεκλογικές αναμετρήσεις στις Η.Π.Α. στις αρχές του 1950, διαπιστώθηκε ότι κατά την οριζόντια

¹⁴ *Αυτόθι*, σ. 61.

¹⁵ *Αυτόθι*, σ. 62.

¹⁶ *Αυτόθι*, σσ. 63-64.

διαδικασία μετάβασης του μηνύματος από τον πομπό στο δέκτη, παρεμβαίνει ένας τρίτος παράγοντας, ο οποίος μπορεί να πείσει τους δέκτες. Το ρόλο του τρίτου παράγοντα «αναλαμβάνουν» οι «καθοδηγητές γνώμης» (“opinion leaders”). Πρόκειται για πρόσωπα μορφωμένα, πολιτικά δραστήρια, με προοπτικές κοινωνικής ανέλιξης, τα οποία χαίρουν εκτίμησης από τους δέκτες και με ειδικές γνώσεις και συμφέροντα στον τομέα που «ηγούνται». Ο ρόλος των καθοδηγητών είναι κομβικός, καθώς σύμφωνα με τον Katz, ο πομπός αρχικά αποστέλλει το μήνυμα προς τον καθοδηγητή μιας κοινωνικής ομάδας, λ.χ. ποιμνιο, ο ίδιος το επεξεργάζεται για να το μεταφέρει στη συνέχεια και στους υπόλοιπους δέκτες. Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, το ρόλο των «καθοδηγητών» της κοινής γνώμης αναλαμβάνουν ειδικοί αναλυτές, επιστήμονες, πολιτικοί ή και εμπειρογνώμονες, προσφυλεις προς το κοινό, οι οποίοι καλούνται να επηρεάσουν την κοινή γνώμη κατά το δοκούν. Με αυτό τον τρόπο, «νομιμοποιούν» την εκάστοτε συμφέρουσα πολιτική προσέγγιση. Ως βασική αδυναμία της συγκεκριμένης προσέγγισης αναγνωρίζεται ο βαθμός διαστρέβλωσης του αρχικού μηνύματος κατά την επεξεργασία του από τον καθοδηγητή, όπως επίσης το γεγονός ότι η συγκεκριμένη θεωρία αναπτύχθηκε πριν από τη μαζική χρήση της τηλεόρασης στις Η.Π.Α. (πριν το 1960).¹⁷

Αναλόγως, η θεωρία των χρήσεων και ικανοποιήσεων διατείνεται ότι ο ενεργός δέκτης έχει τη δυνατότητα της επιλογής των μηνυμάτων, προκειμένου να καλύψει τις προσωπικές του επιθυμίες και ανάγκες. Παρ’ όλο που ο δέκτης αναγνωρίζεται ως ενεργός, δεν υποτιμάται η επιρροή των Μ.Μ.Ε. στην τελική διαμόρφωση της στάσης. Ειδικότερα, η συγκεκριμένη θεωρία εξισορροπεί τις δυο προσεγγίσεις, καθώς αναγνωρίζει ότι κατά την επικοινωνιακή διαδικασία μεταξύ πομπού και δέκτη υπάρχει ανάδραση (feedback) ή αλληλόδραση (interaction). Συνεπώς, η τελική συμπεριφορά του ατόμου διαμορφώνεται αμοιβαία από τις ανάγκες του δέκτη και τα μηνύματα του πομπού. Ο δέκτης όμως, εξακολουθεί να έχει τον κυρίαρχο ρόλο, καθώς επιλέγει το μέσο που εξυπηρετεί τις εσωτερικές ανάγκες του, το κοινό κινητοποιείται με βάση το κόστος και το όφελος του και η χρήση των μέσων καλύπτει μερικές μόνο ανάγκες, αλλά αυτό γίνεται εμφανές, όταν υπάρχουν αντίστοιχες εναλλακτικές επιλογές. Οι ανάγκες του δέκτη ενδέχεται να

¹⁷ *Αυτόθι*, σσ. 64-65.

μεταβάλλονται μέσα από την ανάδραση των μηνυμάτων των M.M.E. και των υπόλοιπων κοινωνικών επιρροών.¹⁸

Το 1960, ο J. Klapper μετά από σχετική έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα M.M.E. δεν είναι τα μόνα που επιδρούν στην κοινή γνώμη, αλλά συνδυασμός και άλλων παραγόντων. Συνεπώς, δεν αμφισβητείται η επιρροή των M.M.E. Όπως αναφέρει ο McQuail, πιθανότατα τα M.M.E. να λειτουργούν εντός μιας προϋπάρχουσας δομής κοινωνικών σχέσεων και ενός συγκεκριμένου κοινωνικού και πολιτιστικού περιγυρου.¹⁹

2.3. Τρίτη φάση- Η κυριαρχία της συμπεριφοριστικής σχολής εκ νέου: πανίσχυρος ο πομπός έναντι του δέκτη

Προς τα τέλη της δεκαετίας του 1960 άρχισε να αμφισβητείται η αντίληψη της περιορισμένης επίδρασης των M.M.E. προς το δέκτη²⁰. Η προσέγγιση της αντίληψης για την κυριαρχία του πομπού έναντι του δέκτη λαμβάνει χώρα πλέον μέσα από μια πιο πολύπλοκη κοινωνιολογική θέση, στρέφοντας το ενδιαφέρον προς τις μακροπρόθεσμες και έμμεσες επιδράσεις των M.M.E. Με τις τεχνολογικές εξελίξεις και τη μαζικοποίηση της τηλεοπτικής βιομηχανίας προέκυψαν δεδομένα άγνωστα ως τότε για τη συμπεριφοριστική σχολή. Η Ψυχολογία δε μπορούσε να ανταποκριθεί περαιτέρω στο επικοινωνιακό φαινόμενο. Σύμφωνα με τη νέα κοινωνιολογική προσέγγιση, τα M.M.E. αντιμετωπίζονται ως θεσμός με παροχές απαραίτητες για το κοινωνικό σύστημα, ενώ η παρουσία τους παραμένει ανεπηρέαστη από τη θέληση του δέκτη.²¹

Μέσα από τη συστηματική τους ενασχόληση με ένα φαινόμενο κατά την προεκλογική περίοδο, οι McCombs και Shaw επανέφεραν την προσέγγιση της παντοδυναμίας των M.M.E. έναντι του δέκτη. Πρόκειται για τη θεώρηση της «ημερήσιας διάταξης» κατά την οποία αναγνωρίζεται η ικανότητα των M.M.E. «να

¹⁸ Αυτόθι, σσ. 65-66.

¹⁹ Αυτόθι, σ. 66.

²⁰ Ο W. McGuire υποστήριξε το 1969 ότι το επιλεκτικό και αποφευκτικό αξίωμα αποτελεί έναν μόνο παράγοντα πρόβλεψης της τελικής στάσης στο εργαστηριακό, αλλά και πραγματικό περιβάλλον. Αυτόθι, σ. 67.

²¹ Αυτόθι, σ. 67.

διαμορφώνουν τα θέματα μιας επικοινωνιακής διαλεκτικής που βασίστηκε στις προεκλογικές εκστρατείες των κομμάτων.»²² Με άλλα λόγια, τα Μ.Μ.Ε. παρουσιάζοντας συχνότατα συγκεκριμένα θέματα, τους προσδίδουν μεγαλύτερη βαρύτητα και τελικά τα επιβάλλουν, καθορίζοντας την ημερήσια διάταξη των πολιτικών διαφωνιών και επηρεάζοντας συγκεκριμένα την πολιτική συμπεριφορά του κοινού.²³

Η παρουσίαση των θεμάτων από τα Μ.Μ.Ε. προσδίδει μια ανεξάρτητη επιρροή προς το περιεχόμενό τους και επιδρά στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης ως προς τη σπουδαιότητα τους, ανάλογα με την προτεραιότητα που ορίζει η ημερήσια διάταξη (agenda setting) των μέσων. Συνεπώς, εφόσον τα Μ.Μ.Ε. (δηλαδή ο πομπός) έχουν τη δυνατότητα να τη διαμορφώσουν, τότε μπορούν και να αποπροσανατολίσουν την κοινή γνώμη από τα πραγματικά της προβλήματα και να προβάλλουν ή να αποσιωπήσουν συγκεκριμένες πτυχές ενός ζητήματος. Η συγκεκριμένη θεωρία όμως, προκάλεσε ορισμένα αναπάντητα ερωτήματα, όπως για παράδειγμα το ποιος ορίζει τη διάταξη, τα Μ.Μ.Ε. ή το κοινό μέσα από τις ενδείξεις τηλεθεατής²⁴, τα τηλεφωνήματά του, τις επιστολές του κτλ.²⁵

Βασισόμενη στα παραπάνω, η Γερμανίδα ερευνήτρια Noelle-Neuman υποστήριξε αργότερα (δεκαετία 1970) ότι η επίδραση των Μ.Μ.Ε. είναι ισχυρή, αλλά αυτή τη φορά πρέπει να μελετηθεί η έμμεση επιρροή τους ως προς τη διαμόρφωση της αντίληψης του κοινού για το περιβάλλον. Το 1982, η Noelle-Neuman, έπειτα από σχετική έρευνα, διαπιστώνει ότι παρ' όλο που τα Μ.Μ.Ε. μπορούν να ενθαρρύνουν συγκεκριμένες στάσεις μέσα από τη συχνή επιλογή συγκεκριμένων ρεπορτάζ κτλ., μπορούν ωστόσο, να μεταβληθούν οι στάσεις των Μ.Μ.Ε.²⁶

²² *Αυτόθι*, σ. 67.

²³ *Αυτόθι*, σ. 68.

²⁴ Ο τηλεθεατής έχει μεγάλη δύναμη, καθώς με το τηλεχειριστήριο του, μέσα δηλαδή από τις επιλογές του, μπορεί να επηρεάσει το περιεχόμενο των τηλεοπτικών προγραμμάτων.

²⁵ Γιαλλουρίδης, Κεφαλά, *ό.π.*, σ. 68.

²⁶ *Αυτόθι*, σσ. 68-69.

2.4. Τέταρτη φάση- Η μέση οδός: αναγνώριση της δύναμης και του πομπού και του δέκτη

Από τις αρχές του 1980, δημιουργήθηκαν νέα μοντέλα επικοινωνίας ως αποτέλεσμα της ανάλυσης των κειμένων των ειδήσεων και του τρόπου επίδρασής τους προς το κοινό. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, πομπός και δέκτης λειτουργούν συνεργατικά εντός ενός γενικότερου πλαισίου διαρκούς διαπραγμάτευσης των στάσεων που «κατασκευάζουν» τα Μ.Μ.Ε. και των προϋπαρχουσών νοηματικών δομών του ατόμου. Το 1989, οι Gamson και Modigliani μίλησαν για πρώτη φορά για την έννοια της «κοινωνικής κατασκευής» (“social constructivist”). Σύμφωνα με αυτή την έννοια, τα Μ.Μ.Ε. έχουν μεγαλύτερη επιρροή όταν κατασκευάζουν καινούρια επικοινωνιακά προϊόντα και τα «σερβίρουν» στο δέκτη με τρόπο «συμβατό» με τις προϋπάρχουσες νοηματικές δομές του ατόμου. Η αμφίδρομη διαδικασία εξαρτάται από την επιρροή (θετική ή όχι) στο άμεσο (οικογενειακό και φιλικό) ή έμμεσο (Εκκλησία κ.ά.) περιβάλλον του δέκτη.²⁷

Η συγκεκριμένη προσέγγιση εστιάζει το ενδιαφέρον της στην αρχή της αλληλεπίδρασης μεταξύ των Μ.Μ.Ε. και του κοινού, ενώ η ανάλυση του επικοινωνιακού φαινομένου είναι πλέον ποιοτική και όχι ποσοτική. Σύμφωνα με τον D. McQuail, το μοντέλο της «καλλιέργειας προτύπων» πρεσβεύει δυο θέσεις. Η πρώτη υποστηρίζει ότι τα Μ.Μ.Ε. κατασκευάζουν τις κοινωνικές αντιλήψεις και την ιστορία, χρησιμοποιώντας εικόνες της πραγματικής ζωής (μυθοπλαστικές παραγωγές, ειδήσεις), με έναν προβλέψιμο και υποδειγματικό τρόπο²⁸. Η δεύτερη θέση υποστηρίζει ότι το κοινό, δηλαδή οι άνθρωποι, κατασκευάζουν για τους ίδιους τη δική τους γνώμη για την κοινωνική πραγματικότητα, προσδιορίζοντας τη θέση τους μέσα σε αυτή, ενώ ταυτόχρονα υφίστανται την αλληλεπίδραση των συμβατικών αναπαραστάσεων μέσα από τα Μ.Μ.Ε. Η συγκεκριμένη προσέγγιση αναγνωρίζει τον ενεργητικό ρόλο και του πομπού και του δέκτη. Μέσα από τη διαδικασία ισόρροπης διαπραγμάτευσης αναγνωρίζεται εξίσου η δύναμη του πομπού, δηλαδή των Μ.Μ.Ε. και του δέκτη λόγω της δυνατότητας των επιλογών του.²⁹

²⁷ Αυτόθι, σσ. 69-70.

²⁸ Βλ. σχετ. θεωρία της S. Mollier, “Four Habits of American Reporting”.

²⁹ Γιαλλουρίδης, Κεφαλά, ό.π., σ. 70.

3. Οι πηγές

Η παράθεση των στοιχείων και η εγκυρότητά τους αναδεικνύεται μέσα από πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές (άρθρα εφημερίδων, βιβλία, φωτογραφικό υλικό, πίνακες, γελοιογραφίες και συνεντεύξεις). Αναλυτικότερα, η ερευνά των *The Times* και *The Guardian* έλαβε χώρα στο παράρτημα Εφημερίδων της Βρετανικής Βιβλιοθήκης στο Κόλιντειλ του Λονδίνου (British Library Newspapers, Colindale-London), όπου διατίθεται πλούσιο αρχειακό υλικό προς έρευνα (άρθρα, φωτογραφίες, γελοιογραφίες κ.ά.) από βρετανικές και ξενόγλωσσες εφημερίδες. Ως πρωτογενείς πηγές χρησιμοποιήθηκαν συνεντεύξεις από πολιτικούς, δημοσιογράφους και απλούς πολίτες, οι οποίοι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο χώρο των βρετανικών Μ.Μ.Ε. και στα ελληνοτουρκικής φύσεως θέματα. Τα πρόσωπα που παραχώρησαν συνεντεύξεις είναι αγγλικής, ελληνικής, ελληνοκυπριακής, τουρκικής και τουρκοκυπριακής καταγωγής. Άλλα σχετικά στοιχεία συλλέχθηκαν μέσα από την προσωπική συμμετοχή της υποψήφιας σε πολιτικές συναντήσεις στο Βρετανικό Κοινοβούλιο και στον Οίκο των Λόρδων στο Λονδίνο. Η υποψήφια επίσης συμμετείχε σε ομιλίες που διοργάνωνε το Ίδρυμα για την προαγωγή της Ειρήνης, της Παγκόσμιας Τάξης και της μελέτης των Ευρωπαϊκών Αξιών Wyndham Place Charlemagne Trust στο Λονδίνο, με κύριους ομιλητές πανεπιστημιακούς ιστορικούς, πολιτικούς, δημοσιογράφους και φορείς-εκπροσώπους των Ηνωμένων Εθνών. Περαιτέρω έρευνα, συνεντεύξεις και φωτογραφικό υλικό συγκεντρώθηκαν από την υποψήφια, μέσα από προσωπικές της συνεντεύξεις με -ανάμεσα σε άλλους- αγωνιστές της Ε.Ο.Κ.Α. στην Κύπρο, αλλά και από τη Δημοτική Βιβλιοθήκη της Λεμεσού. Φωτογραφικό υλικό συλλέχθηκε από την επίσκεψη της υποψήφιας στον Ιερό Ναό της Φανερωμένης στη Λευκωσία και στο Μουσείο-Παρατηρητήριο Λήδρα της Λευκωσίας.

Για τη διεκπεραίωση της παρούσας διδακτορικής διατριβής ερευνήθηκαν τα πέντε προτεινόμενα Σχέδια του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, Κόφι Άναν, για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος. Η υποψηφία παρακολούθησε μια σειρά από ραδιοφωνικά προγράμματα του Ελληνικού Ραδιοφωνικού Σταθμού του Λονδίνου (*L.G.R.*), της Ελληνικής Υπηρεσίας του *BBC* στο Λονδίνο, τηλεοπτικές εκπομπές της *NET*, του *PIK* και τηλεοπτικά ντοκυμαντέρ με θέμα το Κυπριακό Ζήτημα από ανεξάρτητες παραγωγές.

Βαρυσήμαντο ρόλο διαδραματίζουν οι δευτερογενείς πηγές, δηλαδή τα βιβλία, οι εγκυκλοπαίδειες και οι επίσημες πηγές από το Διαδίκτυο, εφόσον συμβάλλουν στην υποστήριξη των επιχειρημάτων ως προς τον τρόπο που εκτυλίχθηκαν συγκεκριμένα γεγονότα. Η επισφράγιση της εγκυρότητας των γεγονότων πραγματοποιείται βάσει των Αρχείων διπλωματικών γεγονότων Κίσινγκς (Keesing' s Contemporary Archives). Ως υποστηρικτικό υλικό της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν σχετικά Παραρτήματα και οι αρθρογραφικές και βιβλιογραφικές πηγές.

4. Γλωσσάριο όρων- Όροι κλειδιά

Ελληνοτουρκικές σχέσεις:

Ο όρος χρησιμοποιείται για την περιγραφή των πολιτικών και κοινωνικών σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας: ο Ελληνισμός στην Τουρκία, κυρίως οι Κωνσταντινοπολίτες και στην Κύπρο οι Ελληνοκύπριοι, οι Αγγλοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι της Κύπρου.

Βολκάν (Volcan/Ηφαίστειο):

Έτσι ονομαζόταν η Τουρκική Παραστρατιωτική Οργάνωση TMT (μετάφρ. τουρκ. Turk Mukavemet Teskilati) έως το 1958.

Τάμπλουντ (Tabloid):

Πρόκειται για εφημερίδες μεγέθους 597 με 375 εκατοστά περίπου (μικρότερες σε μέγεθος από ό,τι οι καθιερωμένες εφημερίδες). Συνήθως καταπιάνονται με θέματα όπως οι διασημότητες, η Βασιλική Οικογένεια της Αγγλίας και ιστορίες εγκλήματος, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο συναισθηματικό παράγοντα. Τέτοιου τύπου εφημερίδες είναι αρκετά διαδεδομένες στην Αγγλία.

5. Η δομή της μελέτης

Η μελέτη αρχικά ερευνά τη θέση του βρετανικού Τύπου στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, καθώς επίσης τις σχέσεις μεταξύ της Εξωτερικής πολιτικής και των Μ.Μ.Ε. στην Αγγλία.

Η παρούσα διδακτορική διατριβή επικεντρώνεται σε συγκεκριμένα επιλεγμένα γεγονότα, τα οποία ο βρετανικός Τύπος παρουσιάζει μέσα από τη δική του οπτική γωνία. Έχει ως αφετηρία τη δράση της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών (Ε.Ο.Κ.Α.) εναντίον των Άγγλων στην Κύπρο την περίοδο 1955 με 1959: Η απελευθέρωση της Κύπρου από τους Άγγλους και ο κοινός εθνικός στόχος για την Ένωση της Μεγαλονήσου με την Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως «Απελευθερωτικός Αγώνας» από τους Ελληνοκυπρίους. Σύμφωνα με τη βρετανική σκοπιά όμως, οι ενέργειες αυτές των Ελληνοκυπρίων χαρακτηρίζονται ως «τρομοκρατικές», έχοντας στο στόχαστρο όλους όσους εμποδίζουν τη δράση τους. Οι Έλληνες της Κύπρου επικαλούνται εν προκειμένω το δικαίωμα της Αυτοδιάθεσης, που αποτελεί και βασική ρύθμιση του Διεθνούς Δικαίου για τους αποικιοκρατούμενους λαούς.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα Σεπτεμβριανά (1955), τα οποία συνδέονται με το Κυπριακό. Οι ανθελληνικές διαδηλώσεις στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη καταλήγουν στα βίαια επεισόδια κατά του ελληνικού στοιχείου της Κωνσταντινούπολης. Η πλοκή των γεγονότων δε φαίνεται να καταγράφεται με ζωηρό ενδιαφέρον από το βρετανικό Τύπο.

Έπονται οι εκλογές στην Ελλάδα, κυρίως των ετών 1956 και 1963, όταν το Κυπριακό κατέστη μείζον ζήτημα των Ελλήνων πολιτικών. Φαίνεται ότι τα ελληνικά θέματα εκείνη την εποχή έχουν μεγάλη σημασία για την Αγγλία και στις πλείστες των περιπτώσεων προηγούνται των αμερικανικών και τουρκικών θεμάτων: Η Ελλάδα αντιμετωπίζεται από τη Μεγάλη Βρετανία ως αποικία της.

Η υπογραφή των Συνθηκών του Λονδίνου και της Ζυρίχης και η δημιουργία του Κυπριακού Κράτους είναι μείζονος πολιτικής και στρατηγικής σημασίας για τη Μεγάλη Βρετανία. Αυτό που την ενδιαφέρει όμως, περισσότερο είναι η δημιουργία και η διατήρηση βρετανικών βάσεων στη Μεγαλόνησο. Το βρετανικό Υπουργείο

Εξωτερικών ασκεί εκλεπτυσμένο έλεγχο στον βρετανικό Τύπο. Αυτό διαφαίνεται έμμεσα από τα δημοσιεύματα του βρετανικού Τύπου, τα οποία εξυπηρετούν τους πολιτικούς στόχους και επιδιώξεις της βρετανικής διπλωματίας. Προκειμένου να διασφαλιστεί η βρετανική κυριαρχία στην Κύπρο, οι Βρετανοί ακολουθούν την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε», εμπλέκοντας τους Τούρκους στο πολιτικό «παιχνίδι» για τη Μεγαλόνησο και συνεπώς, ευνοώντας τις τουρκικές θέσεις ως προς την επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος.

Η διδακτορική έρευνα καταλήγει με τις διακοινοτικές διαταραχές στην Κύπρο το 1963-1964. Οι Ελληνοκύπριοι παρουσιάζονται ως οι κύριοι υπαίτιοι της κατάστασης για το μακελειό στην Κύπρο. Η δράση της Τουρκικής Παραστρατιωτικής Οργάνωσης TMT στην Κύπρο σχεδόν αγνοείται από το βρετανικό εξεταζόμενο Τύπο. Πρόκειται για μια εκλεπτυσμένη και έμμεση υποστήριξη των αγγλικών εφημερίδων προς τους Τούρκους και τους Τουρκοκυπρίους.

Στη συνέχεια, αναλύεται η αμφίδρομη σχέση ανάμεσα στα βρετανικά Μ.Μ.Ε. και τα κέντρα εξουσίας, τις ομάδες πίεσης και το βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών. Παρουσιάζονται οι τρόποι με τους οποίους τα Μ.Μ.Ε. συνεργάζονται με τις Μυστικές Υπηρεσίες στην Αγγλία, προκειμένου να δημοσιευτούν συγκεκριμένα θέματα ειδήσεων. Ερευνάται ο τρόπος κατά τον οποίο φιλτράρονται οι ειδήσεις, το προφίλ των δημοσιογράφων στη Μεγάλη Βρετανία και η διαδικασία επιλογής των θεμάτων προς δημοσίευση. Παρουσιάζεται το θεσμικό πλαίσιο, εντός του οποίου θεωρητικά πρέπει να ασκείται το επάγγελμα του δημοσιογράφου, αλλά και ο έμπρακτος τρόπος άσκησης δημοσιογραφίας. Πραγματοποιείται επίσης αναφορά στο ζήτημα της «αντικειμενικότητας» στη δημοσιογραφία. Αναλύεται δηλαδή, εάν και σε ποιο βαθμό είναι εφικτό ο δημοσιογράφος να είναι αντικειμενικός στο ρεπορτάζ του, όταν πρόκειται να καλύψει ένα πολύπλοκο, πολιτικό, εθνικό θέμα, όπως για παράδειγμα το Κυπριακό ζήτημα.

Η έρευνα καλύπτει ουσιαστικά μια από τις πλέον κρίσιμες και καθοριστικές περιόδους για την περαιτέρω πορεία του Κυπριακού Προβλήματος, όπου παραμένει μέχρι σήμερα, στις απαρχές του 21^{ου} αιώνα, άλυτο και αποτελεί ίσως το αρχαιότερο, μαζί με το Παλαιστινιακό, Διεθνές πρόβλημα που ταλανίζει όχι μόνο τους Κυπρίους, αλλά και τη Διεθνή Κοινότητα ως θεσμό και ως Διεθνή Πολιτική. Είναι πάντως

βέβαιο πως η περίοδος που παραθέτουμε κατωτέρω σφράγισε αποφασιστικά την μετέπειτα πορεία και εξέλιξη του προβλήματος.

Ως υποστηρικτικό υλικό της διατριβής, συμπεριλαμβάνονται σχετικά Παραρτήματα και οι βιβλιογραφικές και αρθρογραφικές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

1. Γενικά- Η θέση του βρετανικού Τύπου στις ελληνοτουρκικές σχέσεις

Ο βρετανικός Τύπος έπαιξε σημαντικό ρόλο στις ελληνοτουρκικές σχέσεις τη δεκαετία 1955-1965, καθώς αντικατόπτριζε έμμεσα τις πολιτικές και στρατηγικές επιδιώξεις του Υπουργείου Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας. Σε καθημερινό επίπεδο, υποθάλλει όσα συμβαίνουν (π.χ. απαγχονισμούς) από τη πλευρά των Άγγλων έναντι των Ελληνοκυπρίων. Είναι δεδομένο ότι οι Βρετανοί συνεργάζονται με τους Τουρκοκυπρίους, καθώς ο Τύπος περιορίζεται σε αναφορές στις αντιδράσεις των Ελληνοκυπρίων κυρίως. Γενικότερα, στο βρετανικό Τύπο παρατηρείται σύμπτωση όσον αφορά στις βρετανικές θέσεις και συνεπώς δε δημοσιοποιούνται αποκλίσεις στα βρετανικά εθνικά συμφέροντα από τις εξεταζόμενες εφημερίδες.

1.1. Η θέση του βρετανικού Τύπου στις ελληνοτουρκικές σχέσεις κατά την περίοδο 1955 - 1960

Ειδικότερα, το 1955-1960 διαδραματίστηκαν τα σημαντικότερα γεγονότα που καθόρισαν τη μετέπειτα εξέλιξη των ελληνοτουρκικών σχέσεων.³⁰ Η τελευταία πενταετία πριν από την ανεξαρτησία καταδεικνύει μια τρομακτική επιτάχυνση των εξελίξεων. Μεταξύ 1951 και 1957, οι συντηρητικές κυβέρνησεις των Churchill και Eden αντιμετώπιζαν ένα θεμελιώδες πολιτικό δίλημμα, καθώς ήταν αποφασισμένοι

³⁰ Το Κυπριακό Ζήτημα κατέστη κρίσιμο, όταν μεταπολεμικά οξύνθηκε ο ανταποικιακός αγώνας των λαών της Ασίας και της Αφρικής. Η κατάρρευση του αποικιακού συστήματος υπήρξε το βασικό φαινόμενο που κινητοποίησε τον ελληνοκυπριακό λαό κατά των Άγγλων. Η μορφή της ανταποικιακής πάλης στην Κύπρο επηρεάστηκε από τους εξής παραγόντες: α) από την εθνική ιδέα που ασκούσε έντονη επίδραση στην πλειοψηφία του αγροτικού λαού και βρισκόταν ως πολιτικό «όπλο» στα χέρια της κυπριακής εκκλησίας, της κυπριακής αστικής τάξης και της κυρίαρχης ελληνικής δεξιάς στην Αθήνα, β) τους σωβινιστές που εκμεταλλεύτηκαν το δικαίωμα και την αξίωση των Κυπρίων για αυτοδιάθεση, με αποτέλεσμα να φουντώνει και να διευκολυνθεί η πολιτική των Τούρκων σωβινιστών, γ) την επιμονή των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων (κυρίως των βρετανικών) να διατηρήσουν τον πολιτικό και στρατιωτικό έλεγχο επί της νήσου, λόγω της στρατηγικής σημασίας της νήσου ως βάση, δ) την άσκηση των εσωτερικών πολιτικών και κοινωνικών πιέσεων στην Τουρκία, ώστε να αξιοποιηθεί προπαγανδιστικά και επεκτατικά η τουρκοκυπριακή μειονότητα της Κύπρου και να προβληθεί η απειλή περαιτέρω «κύκλωσης» της Τουρκίας από την Ελλάδα, ε) τη σημασία της Κύπρου στη διαμάχη μεταξύ των βρετανικών και των αμερικανικών συμφερόντων για την κυριαρχία στη Μέση Ανατολή και τα πετρέλαιά της. Κώστας Χατζηαργύρης, *Οι Ελληνοτουρκικές Διαφορές Κίνδυνοι και Δυνατότητες, επιμ. Γιώργος Αξιώτης* (Αθήνα: εκδ. Σύγχρονη Εποχή, 1980), σ. 14.

να διατηρήσουν την παγκόσμια βρετανική κυριαρχία, αλλά δε μπορούσαν να αποφασίσουν τον τρόπο επίτευξής της στα πλαίσια των οικονομικών τους δυνατοτήτων.

Η πτώση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας ολοκληρώθηκε στα μέσα του 1960. Η αρχή του τέλους όμως, οφείλεται στις «καταστροφικές» ήττες που γνώρισε η Μεγάλη Βρετανία σε Ευρώπη και Ασία το 1940-1942. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή της οικονομίας της, που είναι και η βάση του αυτοκρατορικού συστήματος. Παρά το γεγονός ότι η Μεγάλη Βρετανία διεσώθη από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το γόητρο, η εξουσία και ο πλούτος της μειώθηκαν σημαντικά. Η ισορροπία δύναμης, επί της οποίας κάποτε στηριζόταν η βρετανική ασφάλεια στο εσωτερικό και εξωτερικό, χάθηκε. Η Μεγάλη Βρετανία ήταν μια από τις νικήτριες συμμαχικές δυνάμεις, αλλά τόσο η ήττα της Γερμανίας οφειλόταν στην Σοβιετική Ένωση και στην Αμερική, όσο και της Ιαπωνίας αποτελούσε σχεδόν αποκλειστικά μια αμερικανική νίκη.³¹

Στην Κύπρο, όπως και στις υπόλοιπες αποικίες³² της Μεγάλης Βρετανίας, ασκείτο αποικιοκρατική πολιτική, προκειμένου να περισωθούν τα βρετανικά εθνικά συμφέροντα. Δικαίωμα αυτοδιάθεσης ζητούσαν και άλλες αποικίες, όπως η Παλαιστίνη και η Αίγυπτος. Στην περίπτωση της Κύπρου, το αίτημα της για αυτοδιάθεση και Ένωση με την Ελλάδα είχε ήδη απορριφθεί από το 1945 στο Λονδίνο, κατόπιν συσκέψεων, σχετικών αναλύσεων, μνημονίων και σημειωμάτων

³¹ Βλ. John Darwin, *Britain, the Commonwealth and the End of Empire*, in the BBC History, http://www.bbc.co.uk/history/british/modern/endofempire_overview_01.shtml (accessed July 30, 2007). «Εκ των υστέρων μπορεί να λεχθεί ότι ο χρόνος της έναρξης του Κυπριακού ανταποικιακού αγώνα ήταν λανθασμένος, διότι την περίοδο αυτή, και ειδικά το 1955-56, τα αγγλικά συμφέροντα στην περιοχή βρίσκονταν αντιμέτωπα με τον αραβικό εθνικισμό που ενεπνεόταν από τον Αιγύπτιο Nasser.» Μάριος Ευρυβιάδης, «Η Πολιτική της Ελλάδας στο Κυπριακό. Ερμηνευτική Παρουσίαση,» στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, επιμ. Δ. Κώνστας, Χ. Τσαρδανίδης (Αθήνα: εκδ. Σάκκουλας, 1989), σ. 98. Η αλήθεια είναι ότι αν ο απελευθερωτικός κυπριακός αγώνας ξεκινούσε αργότερα, η Μεγάλη Βρετανία ίσως να είχε ακολουθήσει μια διαφορετική πολιτική τακτική και να μην είχε τόσο έντονες αξιώσεις, όπως τότε.

³² Το 1945, η Μεγάλη Βρετανία είχε πάνω από πενήντα επίσημες αποικίες στην Αφρική, στην Καραϊβική, στη Μεσόγειο (Κύπρο και Μάλτα), στον Ειρηνικό, στη Νοτιανατολική Ασία (Ινδία, Σρι Λάνκα και Μαλαισία) και στην Άπω Ανατολή. Στα τέλη του 1965, ο αριθμός των βρετανικών αποικιών περιορίστηκε σχεδόν στις μισές, ενώ το 1985 παρέμειναν ελάχιστες. Παράλληλα, λάμβαναν χώρα μεταβολές στη δημιουργία μιας ανεπίσημης αυτοκρατορίας, καθώς η Μεγάλη Βρετανία αποσύρθηκε από τη Μέση Ανατολή (Αίγυπτο, Ιράκ και Παλαιστίνη), τη Βόρεια Αφρική, την Αραβική Χερσόνησο και τον Περσικό Κόλπο. University of London, *Research British Documents at the End of the Empire Project*, in the School of Advanced Study, <http://commonwealth.sas.ac.uk/british.htm> (accessed October 4, 2005).

από τα Υπουργεία Αποικιών, Άμυνας και Εξωτερικών³³. Αυτό διαφαίνεται πλήρως από τα άκρως απόρρητα έγγραφα του Υπουργείου Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας³⁴ που δημοσιοποιήθηκαν το 2004. Πιο συγκεκριμένα, η επιστολή του βρετανικού Υπουργείου Άμυνας με τίτλο *Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα*³⁵ (*Union of Cyprus with Greece*) υποστηρίζει ότι:

«Α) Το στρατιωτικό πλεονέκτημα της διατήρησης της υφιστάμενης κατάστασης (status quo) είναι σαφέστερα προτιμότερο από τα τυχόν πλεονεκτήματα υιοθέτησης αυτής της εισήγησης [της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα].

Β) Συνεπώς, πρέπει να διατηρήσουμε την κυριαρχία μας στην Κύπρο, ακόμη και στον κίνδυνο αύξησης της έντασης στο νησί και της δυσaráεστησης της Ελλάδας».³⁶

Οι απεσταλμένοι ανταποκριτές των εφημερίδων στη Μεγαλόνησο ήταν στην πλειονότητά τους απόφοιτοι καλών βρετανικών πανεπιστημίων και ανήκαν στην άρχουσα τάξη. Παρ' όλο που οι δυο εξεταζόμενες εφημερίδες *The Times* και *The Guardian* ανήκουν σε φάσμα αντίθετων πολιτικών αντιλήψεων παρατηρείται ότι σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής ακολουθούν την ίδια περίπου «γραμμή». Τόσο οι συντηρητικοί *Times* όσο και η φιλελεύθερη *Guardian* προβάλλουν προσεκτικά, αλλά αυστηρά τα βρετανικά συμφέροντα.

Δεδομένου ότι είναι φιλελεύθερη στις απόψεις της, η εφημερίδα *The Guardian* έδωσε μεγαλύτερη έμφαση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και ιδίως στο Κυπριακό Ζήτημα. Έτσι, παρατηρείται ότι αφιερώνει πλουσιότερο αριθμό σχετικών άρθρων, που συχνά δημοσιεύονται στο πρωτοσέλιδο της. Δημοσιοποιεί πληροφορίες προερχόμενες από τα πρακτορεία ειδήσεων *Reuter* και *British United Press*, καθώς επίσης διαθέτει ανταποκριτές στην Κύπρο. Τα ονόματα των δημοσιογράφων της συνήθως αναφέρονται ολογράφως, ενώ οι ίδιοι σχολιάζουν ανεπιφύλακτα την επικαιρότητα

³³ Το ελληνοκυπριακό περιοδικό *Σύγχρονη Άποψη* προέβη σε ειδικό αφιέρωμα στο Κυπριακό μέσα από τα έγγραφα του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Κύριο Άρθρο, «Άκρως Απόρρητον: Η Βρετανική Πολιτική στην Κύπρο μέσα από Έγγραφα του Foreign Office [Μέρος Α']», *Σύγχρονη Άποψη*, τ. Ιουνίου 2008, σσ. 64-69. «Η στρατηγική αναβάθμιση της Κύπρου σε διοικητικό βρετανικό κέντρο δεν ενθουσίαζε καθόλου τους Κυπρίους. Το κύμα του εθνικισμού, που εξανάγκασε τη Βρετανία να φύγει από την Αίγυπτο, ξέσπασε και στην Κύπρο, απειλώντας τη βρετανική κυριαρχία στο νησί, τη στιγμή ακριβώς που το Λονδίνο είχε τόσα πολλά επενδύσει σ' αυτήν.» Brendan O'Malley, and Ian Craig, *Η Συνωμοσία της Κύπρου: ΗΠΑ, Κατασκοπία και η Τουρκική Εισβολή*, πρόλ. Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης (Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2002), σ. 47.

³⁴ Τα απόρρητα έγγραφα του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών (British Foreign Office) δημοσιεύτηκαν με το «κλείσιμο» των 30 ετών από την εισβολή στην Κύπρο.

³⁵ Η συγκεκριμένη επιστολή στάλθηκε στις 8 Μαΐου 1950 και υποστηριζόταν από σχετικό μνημόνιο το οποίο διατυπώθηκε από τα Υπουργεία Αποικιών και Εξωτερικών.

³⁶ Κύριο Άρθρο, «Άκρως Απόρρητον: Η Βρετανική Πολιτική στην Κύπρο μέσα από Έγγραφα του Foreign Office [Μέρος Α']», *ό.π.*, σσ. 64-69.

της εποχής εκείνης. Έμμεσα αντικατροπτίζουν τις βλέψεις της βρετανικής αποικιοκρατικής εξωτερικής πολιτικής.

Από την άλλη πλευρά, η εφημερίδα *The Times* είναι πιο «φειδωλή» στη δημοσίευση θεμάτων σχετικών με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Τέτοιας φύσεως ζητήματα δεν αποτελούν την «πρώτη είδηση» για την εφημερίδα. Για αυτό το λόγο, σχετικά άρθρα συχνά τοποθετούνται σε συγκεκριμένη κατηγορία που αφορά στις βρετανικές αποικίες ή σε θέματα της εσωτερικής βρετανικής πολιτικής, καθώς η Κύπρος αντιμετωπίζεται ως εσωτερική υπόθεση. Το πρακτορείο ειδήσεων *Reuter* αποτελεί μια από τις βασικές πηγές της εφημερίδας, ώστε να περιγραφούν γεγονότα που έλαβαν χώρα. Διατίθεται στήλη στην οποία δημοσιεύονται άρθρα γραμμένα από αναγνώστες, που τα απευθύνουν προς τον αρχισυντάκτη της εφημερίδας. Σε μια ειδική κατηγορία προβάλλονται ειδήσεις σχετικές με την πολιτική και το βρετανικό κοινοβούλιο. Η εφημερίδα αποδεικνύεται απόλυτα συνεπής στην κατηγοριοποίηση των ειδήσεων, καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο (1955-1965).

Η Κύπρος είχε ανελλιπώς ανταποκριτές. Οι βρετανικές εφημερίδες διαθέτουν ανταποκριτές σε καθημερινή βάση. Η σχέση του βρετανικού Τύπου και της Μυστικής Υπηρεσίας Πληροφοριών της Μεγάλης Βρετανίας, ΜΙ6, είναι δεδομένη, καθώς υπάρχει εξαιρετική πληροφόρηση για τις καθημερινές εξελίξεις.

Σε γενικές γραμμές, ο βρετανικός Τύπος είναι προσεκτικός στη μεταφορά των ειδήσεων και στην άσκηση κριτικής ή ενδεχομένως προπαγάνδας. Αναμφίβολα όμως, αντικατροπτίζει τις θέσεις της βρετανικής εξωτερικής πολιτικής. Συνεπώς, μεροληπτεί υπέρ των εθνικών συμφερόντων, έστω και αν οι σχέσεις μεταξύ Μ.Μ.Ε. και πολιτικής είναι σχετικώς διαταραγμένες κατά την εξεταζόμενη περίοδο³⁷.

Ο βρετανικός Τύπος διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην προετοιμασία του εδάφους για την άσκηση της βρετανικής αποικιοκρατικής πολιτικής στην Κύπρο.³⁸

³⁷ Βλ. σχετ. αναφορά στις *Σχέσεις Μεταξύ Εξωτερικής Πολιτικής και Μ.Μ.Ε. στην Αγγλία* που ακολουθεί.

³⁸ Δεν ήταν τυχαίο το γεγονός ότι οι Βρετανοί αποικιοκράτες αρνήθηκαν να παραχωρήσουν στην Κύπρο όχι μόνο αυτοδιάθεση, αλλά ούτε καν αυτοδιοίκηση. «Θεωρούσαν» ότι η Κύπρος ανήκε στην κατηγορία των στρατηγικών αποικιών που «ουδέποτε» δε θα τους επιτρεπόταν πραγματική ανεξαρτησία. Η αγγλοαμερικανική παρουσία στην Κύπρο είναι μέχρι σήμερα έντονη, όπως τουλάχιστον ήταν την εποχή του Ψυχρού Πολέμου. Μάριος Λ. Ευρυβιάδης, «Ευρωπαϊκή Κύπρος:

Προκειμένου να επιτευχθούν οι εθνικές της βλέψεις, η Μεγάλη Βρετανία εμπλέκει τους Τούρκους στο «παιχνίδι» με την Κύπρο ως ισότιμους εταίρους στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.³⁹ Ουσιαστικά, μέχρι τότε οι Τούρκοι δεν είχαν βλέψεις για

Δυνατότητες, Προοπτικές και Προβλήματα» (πρακτικά από την Ημερίδα του Ινστιτούτου Αμυντικών Αναλύσεων στη Θεσσαλονίκη, 12 Φεβρουαρίου, 2000).

³⁹ Η τουρκική κατάκτηση της Κύπρου διήρκεσε από το 1571 έως το 1878. Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας ο τουρκικός πληθυσμός ήταν μικρότερος από τον ελληνικό. Μετά τον απελευθερωτικό αγώνα (1821), η Κύπρος δεν περιελήφθη στο αρτισύστατο ελληνικό κράτος το 1830, παρά το γεγονός ότι το ζήτημα της ενσωμάτωσης της Κύπρου σε αυτό είχε τεθεί πολλές φορές. Το αίτημα για Ένωση κατέστη εντονότερο, όταν το 1878, η Κύπρος μεταβιβάστηκε με τη συνθήκη του Βερολίνου από την Τουρκία στη Μεγάλη Βρετανία, καθώς η τελευταία θα εμποδίζει την κάθοδο της Ρωσίας προς την Μικρά Ασία. Η Κύπρος παρέμενε τυπικά υπό την κυριαρχία του σουλτάνου, αλλά μέσα από την κατάληψη της από τους Βρετανούς, η Νήσος εισερχόταν από την Ανατολή στον ευρωπαϊκό χώρο. Η αγγλοτουρκική συμφωνία προέβλεπε την καταβολή του ποσού £92 χιλιάδων, η οποία θεωρήθηκε ως πλεόνασμα του προϋπολογισμού της Κύπρου κατά τους τουρκικούς υπολογισμούς. Αυτό αποτελεί ένδειξη της εγκατάλειψης κάθε ανάπτυξης της Νήσου από την τουρκική διοίκηση, καθώς το ποσόν αυτό προοριζόταν για τέτοιο σκοπό. Ουσιαστικά, το ποσόν αυτό δεν είχε καταβληθεί στη βρετανική κυβέρνηση, αλλά στους Αγγλογάλλους ομολογιούχους του δανείου προς την Τουρκία (1855) για τις ανάγκες του Κριμαϊκού Πολέμου (1853-1856). Ο πρωθυπουργός Δισραέλι προσέφερε την Κύπρο στη βασίλισσα Βικτώρια ως δώρο για την προώθηση των επεκτατικών επιδιώξεων της βρετανικής αυτοκρατορίας. Η Μεγάλη Βρετανία δεν ήταν διατεθειμένη να ικανοποιήσει τα αιτήματα των Κυπρίων για Ένωση ή για ουσιαστική αυτοκυβέρνηση, παρά την υποβολή υπομνημάτων και την αποστολή αντιπροσωπειών από την πλευρά των Κυπρίων. Πολλοί Κύπριοι κατετάγησαν εθελοντικά στον ελληνικό στρατό κατά τους βαλκανικούς πολέμους κατά των Τούρκων (1912-1913). Το 1913, η ελληνική και η βρετανική κυβέρνηση μελέτησαν την πιθανότητα να ανταλλαγεί η Κύπρος με το λιμάνι του Αργοστολίου της Κεφαλληνίας, αλλά αυτό δε συνέβη. Το 1915 και ενώ ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν σε εξέλιξη (1914-1918), δόθηκε η καλύτερη ευκαιρία για Ένωση, καθώς προσφέρθηκε η Νήσος στην Ελλάδα σε περίπτωση που συντασσόταν η Ελλάδα στο πλευρό της Μεγάλης Βρετανίας και των συμμάχων της εναντίον της Γερμανίας και της Αυστροουγγαρίας, των οποίων σύμμαχος ήταν η Τουρκία. Στο μεταξύ, η Κύπρος εξαιτίας του πολέμου προς την Τουρκία είχε προσαρτηθεί στη Μεγάλη Βρετανία και έτσι η επικυριαρχία του σουλτάνου έληξε το 1914. Η Ελλάδα δεν αποδέχθηκε τη βρετανική πρόταση και η προσφορά αποσύρθηκε αμέσως. Κωνσταντίνου Σπυριδάκι, *Σύντομος Ιστορία της Κύπρου*, (Λευκωσία: Νέα Έκδοσις, 1972), σσ. 135, 137, 147-155. Ειδικότερα, η Μεγάλη Βρετανία προσφέρθηκε να παραχωρήσει στην Ελλάδα την Κύπρο με αντάλλαγμα την ελληνική στρατιωτική υποστήριξη της Σερβίας στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά ο βασιλιάς Κωνσταντίνος, που ήταν παντρεμένος με την κόρη του Κάιζερ αρνήθηκε. Ο'Malley, and Craig, *ό.π.*, σ. 48. Με την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης (1923) κατόπιν της μικρασιατικής καταστροφής, η Τουρκία παραιτήθηκε από κάθε δικαίωμα της επί της Κύπρου. Το 1925, η Κύπρος ανακηρύχθηκε σε αποικία του στέμματος, οπότε και η σχέση μεταξύ του κυπριακού λαού και της βρετανικής κυβέρνησης επιδεινώθηκε, με αποκορύφωμα την εξέγερση του 1931. Κατά την περίοδο του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και εφόσον η Ελλάδα τάχθηκε με το μέρος της Μεγάλης Βρετανίας, οι σχέσεις μεταξύ Κυπρίων και Βρετανών εξομαλύνθηκαν. Μετά το πέρας όμως, του Πολέμου (1939-1945), οι Κύπριοι επικαλούμενοι τις αρχές για αυτοδιάθεση των λαών απαίτησαν την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα από τον Βρετανό πρωθυπουργό Churchill και τον Αμερικανό πρόεδρο Roosevelt. Οι Βρετανοί όμως, εμπόδισαν την προώθηση του ψηφίσματος της βουλής των αντιπροσώπων των Η.Π.Α. για Ένωση. Οι προσπάθειες για Ένωση συνεχίστηκαν, αλλά ήταν άκαρπες. Στο μεταξύ οι Βρετανοί προσέφεραν ημίμετρα αυτοκυβέρνησης και το 1947, πραγματοποιήθηκε η Διασκεπτική Συνέλευση για την υποβολή εισηγήσεων για νέες συνταγματικές διαρθρώσεις της διοίκησης της νήσου. Σε αυτήν συμμετείχαν Ελληνοκύπριοι κομμουνιστές, φιλοβρετανοί, ενώ η κυπριακή Εθναρχία κατεδίκασε τη συμμετοχή. Το δημοψήφισμα της 15^{ης} Ιανουαρίου 1950 εξέφρασε την επιθυμία της πλειοψηφίας του ελληνοκυπριακού λαού (96%) υπέρ της Ένωσης. Οι προσφυγές στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών για την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης το 1954 και το 1955 ήταν ανεπιτυχείς. Στο μεταξύ το Κυπριακό ζήτημα έγινε διεθνώς γνωστό και η Κύπρος κέρδιζε τη συμπάθεια των φιλελεύθερων και των αντιαποικιοκρατικών χωρών και λαών. Όσο όμως, η βρετανική κυβέρνηση προσπαθούσε να καταπνίξει το αίτημα των Κυπρίων υπέρ της Ένωσης (με «αντιστασιακούς νόμους», τονίζοντας ότι *το ζήτημα είναι κλειστόν* και ότι *ποτέ* δε θα παρείχετο το δικαίωμά της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο), τόσο περισσότερο ο λαός της Κύπρου επιδίωκε τον σκοπό αυτό (εφόσον δεν ευδοκίμούσαν οι προσπάθειες

την Κύπρο, οπότε δεν ασκούσαν διεκδικήσεις. Η Ένωση όμως, της Κύπρου με την Ελλάδα δε συνέφερε τους Βρετανούς, διότι τότε θα πλήττονταν τα συμφέροντά τους (βάσεις). Ιδιαίτερα δε το 1955, η Τουρκία είχε ενταχθεί ήδη στη διένευξη για την Κύπρο.

Η Άγκυρα προκειμένου «να αποκτήσει και σταδιακά να μεγιστοποιήσει ουσιαστικό έλεγχο επί ολόκληρης της Κύπρου...» επέτυχε «την αναγνώριση ως τουρκικής μιας μειονότητας τουρκόφωνης (ή μάλλον δίγλωσσης σε μεγάλο βαθμό), μιας μειονότητας μουσουλμανικής (με έντονα όμως κρυπτοχριστιανικά στοιχεία), μιας μειονότητας ελληνικής, κατά μέγα μέρος, καταγωγής [...] και κατόρθωσε να αναβαθμίσει τεχνητά⁴⁰ τη μειονότητα αυτή σε «κοινότητα» και από κοινότητα σε μια από τις δυο κοινότητες της Κύπρου και ζητώντας μετά να αναγνωρισθεί «ως χωριστός λαός» και «χωριστό» έθνος».⁴¹ Παράλληλα, στη Θράκη οι μουσουλμάνοι αποκαλούνται τουρκόφωνοι, αλλά δεν είναι Τούρκοι. Η εθνική συνείδηση των Τούρκων

για Ένωση μέσω της διπλωματικής και της πολιτικής, οι Κύπριοι προσπάθησαν μέσω της Ε.Ο.Κ.Α.). Τελικά, η βρετανική διπλωματία κατόρθωσε να προσεταιριστεί τους Τουρκοκυπρίους, οι οποίοι ενώ μέχρι τότε ήταν αδιάφοροι, άρχισαν να συνεργάζονται με τους Βρετανούς εναντίον των Ελληνοκυπρίων, πολλοί εκ των οποίων κατετάχθηκαν στην ιδρυθείσα από την κυπριακή κυβέρνηση επικουρική αστυνομία (σ. 155). Σπυριδάκι, *ό.π.*, σσ. 135, 137, 147-155.

⁴⁰ Η «τεχνητή» αναβάθμιση πάνω στην οποία αναφέρεται ο πρέσβης, κ. Θέμης Στοφορόπουλος ίσχυε την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για τις ελληνικές κοινότητες. Για την ακρίβεια, η θρησκεία τότε «λειτουργούσε» σύμφωνα με «πολιτικούς όρους». «Ο διαχωρισμός σε μουσουλμάνους και μη μουσουλμάνους κυριαρχούσε στην οθωμανική κοινωνική δομή και οι μη μουσουλμάνοι υπήκοοι διαχωρίζονταν με τη σειρά τους, μέσω θρησκευτικών και πάλι ορίων, στην ορθόδοξη, εβραϊκή και αρμενική κοινότητα [*millet*, μιλλέτι]. Οι θρησκευτικοί θεσμοί έπαιζαν σημαντικό ρόλο στη διάρθρωση των συμφερόντων και των αναγκών των κοινοτήτων αυτών. Η ορθόδοξη εκκλησία απολάμβανε μία ειδική σχέση με τις οθωμανικές αρχές, ωστόσο και οι θρησκευτικοί ηγέτες άλλων δογμάτων συνεργάζονταν με το οθωμανικό κράτος». Αργότερα, στην Κύπρο, η είσοδος των Τούρκων εποίκων στο βόρειο τμήμα της νήσου αποσκοπεί στην «αύξηση» του αριθμού των Τουρκοκυπρίων, σε μια προσπάθεια της τουρκικής πολιτικής να αλλοιώσει τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Για τις πρακτικές που ακολουθούνταν επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας βλ.: Χριστίνα Κουλούρη, «Θρησκευτικοί Θεσμοί, Κοινότητες και Πρακτικές,» στο *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, Εκπαιδευτικό Υλικό για τη Διδασκαλία της Νεότερης Ιστορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης*, προλ. Ρίτσαρντ Σίφτερ (Αθήνα: έκδ. Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη, 2005), σ. 75. Πρόκειται για τέσσερα Βιβλία Εργασίας, με τίτλους *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, Έθνη και Κράτη στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι και Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος*, υπό τον γενικό τίτλο *Εναλλακτικό Εκπαιδευτικό Υλικό για τη Διδασκαλία της Νεότερης Ιστορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης*. Τα εγχειρίδια διατίθενται στην αγγλική, την ελληνική και τη σερβική γλώσσα. Φορέας υλοποίησης αποτελεί το Κέντρο για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (CDRSEE).

⁴¹ Η *Φωνή Της Ροδόπης* είναι εβδομαδιαία πολιτική εφημερίδα της Κομοτηνής. Δημοσιεύει μια ανάλυση του τ. πρέσβη, κ. Θέμη Στοφορόπουλου, η οποία παρουσιάζει τις ομοιότητες που παρατηρήθηκαν στις υποθέσεις της Κύπρου και της Θράκης. Μέσα από την ανάλυση φαίνεται ξεκάθαρα ότι η μεθόδευση στην υπόθεση της Κύπρου φανερώνει την ίδια πολιτική της Άγκυρας και στη Θράκη. Θέμης Στοφορόπουλος, «Η Θράκη Μια Άλλη Κύπρος,» *Φωνή Της Ροδόπης*, 30 Σεπτεμβρίου, 2008.

καλλιεργείται μετά το 1923, μαζί με τη δημιουργία της Τουρκίας.⁴² Στην περίπτωση των Τουρκοκυπρίων πράττουν ορθά, γιατί δεν έχουν τουρκική εθνική συνείδηση, καθώς είναι μουσουλμάνοι από την οθωμανική αυτοκρατορία.

Στο μνημόνιο που είχε κατατεθεί μαζί με το προαναφερόμενο έγγραφο⁴³ εξηγούνται οι πολιτικοί λόγοι «για τους οποίους η Βρετανία έπρεπε να διατηρήσει την Κύπρο». Παράλληλα διαχωρίζεται ο ρόλος της Τουρκίας και της «Τουρκόφωνης κοινότητας» [έτσι την αποκαλούσαν οι Άγγλοι] στην Κύπρο ως ακολούθως:

«...η μεταφορά της κυριαρχίας της Κύπρου στην Ελλάδα θα βρει ισχυρούς ενάντιους τους Τουρκόφωνους Κύπριους (20% του συνολικού πληθυσμού) και θα προκαλέσει δυσκολίες στην Τουρκία. Η Τουρκική Κυβέρνηση θα επηρεαστεί όχι επειδή ενδιαφέρεται για αυτήν καθεαυτήν την Τουρκόφωνη μειονότητα, αλλά γιατί θα επηρεαστεί η ίδια η ασφάλειά⁴⁴ της».⁴⁵

Επιπλέον, σε περίπτωση που η Μεγάλη Βρετανία αποδεχόταν την εκχώρηση της Κύπρου στην Ελλάδα, έστω και αν της παραχωρούνταν όλες οι απαραίτητες στρατιωτικές εγκαταστάσεις, φοβόταν ότι μπορούσε να «μεταφραστεί» ως μια ακόμη απόδειξη της συνεχιζόμενης αδυναμίας⁴⁶ του Ηνωμένου Βασιλείου:

«Η υπόνοια ότι το Ηνωμένο Βασίλειο δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει μια εξέγερση στην ίδια της την επικράτεια, ή παρομοίως να την εκχωρήσει στην Ελλάδα, θα ενδυνάμωνε τα χέρια αυτών που εργάζονται να πείσουν τους

⁴² Η ιδεολογία του Κεμαλισμού αναδείχθηκε σε κρατική ιδεολογία και γεννήθηκε μαζί με τη γέννηση του τουρκικού κράτους το 1923. Βασίζονταν σε έξι αρχές που απετέλεσαν τη βάση του κεμαλικού καθεστώτος, λ.χ. στην αρχή του εθνικισμού, του σεκουλαρισμού, του ρεπουμπλικανισμού, του ποпуλισμού και του κρατικισμού. Ειδικά όμως, η αρχή του εθνικισμού, με την έννοια ότι η Τουρκία είναι ένα εθνικό κράτος, έστω και αν έχει και άλλους λαούς, υποστήριζε ότι όλοι πρέπει να έχουν τουρκική εθνική συνείδηση, να φέρονται σαν Τούρκοι και να έχουν τουρκικές αντιλήψεις. Αυτό είναι πολύ σημαντικό, γιατί το (νέο) τουρκικό κράτος γεννήθηκε μέσα από την ανασφάλεια της συρρίκνωσης, της πτώσης του οθωμανικού μεγαθιρίου και ο Κεμάλ ζούσε αυτές τις ανασφάλειες. Ο φόβος της πολυδιάσπασης εξακολουθεί να υφίσταται στην Τουρκία και η αρχή του εθνικισμού οδήγησε στις σφαγές εναντίον των Κούρδων και άλλων εθνικών ομάδων της Τουρκίας, συμπεριλαμβανομένου του Ελληνισμού. Χ. Κ. Γιαλλουρίδης, «Σύγχρονη Τουρκία-Κομματικό Σύστημα,» στο *Τουρκία και Κυπριακό Στρατηγικοί και Τακτικοί Στόχοι, Πρακτικά Σεμιναρίου του Κυπριακού Κέντρου Μελετών (22-24 Απριλίου 1988)* (Λευκωσία: εκδ. Ίδρυμα Λεβέντη, 1990), σ. 103. Επίσης, σχετικά με την ίδρυση του τουρκικού κράτους βλ. Ahmad Feroz, *The Making of Modern Turkey* (London and New York: Routledge, 1996), σ. 52-71.

⁴³ Δηλαδή με το έγγραφο *Union of Cyprus with Greece*.

⁴⁴ Με βάση αυτό το «επιχείρημα», η Τουρκία μέχρι σήμερα αποκαλεί την Κύπρο «αγκάθι» για την ασφάλειά της.

⁴⁵ Κύριο Άρθρο, «Άκρως Απόρρητον: Η Βρετανική Πολιτική στην Κύπρο μέσα από Έγγραφα του Foreign Office [Μέρος Α'],» *ό.π.*, σσ. 64-69.

⁴⁶ Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το γόητρο της Μεγάλης Βρετανίας είχε μειωθεί. Έτσι, η Μεγάλη Βρετανία προσπαθούσε να αποδείξει στις αποικίες της ότι ήταν ακόμη δυνατή για να προστατεύσει τα στρατηγικά της συμφέροντά και συνεπώς, τις αποικίες της.

Άραβες ότι το μέλλον τους βρίσκεται με την Ρωσία και όχι με τις Δυτικές Δυνάμεις».⁴⁷

Το ίδιο έγγραφο αποδεικνύει ότι η Κύπρος αποτελούσε «μέρος» του αμερικανικού στρατηγικού σχεδιασμού όσον αφορά στη Μέση Ανατολή⁴⁸, για αυτό το λόγο η διατήρηση της Κύπρου από τη Μεγάλη Βρετανία κρινόταν απαραίτητη.

«[...]το 1947 τόσο το Υπουργείο Εξωτερικών της Αμερικής όσο και το Γενικό Επιτελείο των Ηνωμένων Πολιτειών μας ενημέρωσαν ότι απέδιδαν ιδιαίτερη σημασία στη διατήρηση της θέσης της Βρετανίας στην Κύπρο. Η ίδια άποψη εκφράστηκε και στο συνέδριο Αμερικανών εκπροσώπων για την Μέση Ανατολή [...] στα τέλη του 1949. Το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ (State Department) υιοθέτησε αυτή την άποψη και ζήτησε όπως αυτή προωθηθεί στο Υπουργείο Αποικιών».⁴⁹

Συνεπώς, οι Βρετανοί επιθυμούσαν τη διατήρηση της Κύπρου για την εξυπηρέτηση των γεωπολιτικών και στρατηγικών τους κριτηρίων. Αντιθέτως, η Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα δεν εξυπηρετούσε τα κοινά συμφέροντα των Η.Π.Α. και της Μεγάλης

⁴⁷ Κύριο Άρθρο, «Άκρως Απόρρητον: Η Βρετανική Πολιτική στην Κύπρο μέσα από Έγγραφα του Foreign Office [Μέρος Α']», *ό.π.*, σσ. 64-69.

⁴⁸ Είναι η εποχή του «Ψυχρού Πολέμου» μεταξύ ανατολικών και δυτικών, δηλαδή ενός «αγώνα επικρατήσεως με όλα τα μέσα, εκτός από τα όπλα». Το σχέδιο Μάρσαλ για την οικονομική ανόρθωση της Ευρώπης και το Δόγμα Τρούμαν για την «αναχαίτιση του κομμουνισμού, όπου τούτο ήτο δυνατόν», είχαν ήδη χωρίσει τον κόσμο στα δυο. Νίκος Αμμανίτης, «Μια Φορά και έναν Καιρό», *Το Παρόν της Κυριακής*, 6 Ιανουαρίου, 2008. Για το Δόγμα Τρούμαν βλ. Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981* (Αθήνα: Εστία, 2003), σ. 17. Η πρόταση Μάρσαλ αρχικά δεν αποσκοπούσε στην υλοποίηση του Δόγματος Τρούμαν. Το Δόγμα Τρούμαν συνιστούσε τον περιορισμό της ρωσικής εξάπλωσης σε περίπτωση που απειλούσε ελεύθερους λαούς, οι οποίοι ήταν πρόθυμοι να αγωνιστούν για να διατηρήσουν την ελευθερία τους. Η πρόταση του Μάρσαλ ήταν κάλεσμα για μια ευρωπαϊκή συνεργασία σε μεγάλη κλίμακα, μαζί με τη Ρωσία και όχι για την καταστολή της. Η αμερικανική εξωτερική πολιτική από το 1823 με το Δόγμα Μονρόε, το οποίο υποστήριζε την πολιτική αναχαίτισης στο δικό της ημισφαίριο και ήταν κατά των απολυταρχικών δυνάμεων της Ευρώπης και αργότερα με το Δόγμα Τρούμαν, το οποίο επίσης υποστήριζε την πολιτική αναχαίτισης, αποσκοπώντας όμως, στον περιορισμό εξάπλωσης του κομμουνισμού σε ολόκληρη την Ευρώπη, άρχισε πρώτα να εφαρμόζεται σε Ελλάδα και Τουρκία και να αποτελεί βάση της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α. μέχρι σήμερα. Το Δόγμα Μάρσαλ δεν είναι αποκλειστικά και μόνο ένα φιλανθρωπικό πρόγραμμα, αλλά μια προσπάθεια να προστατευτούν τα ελεύθερα καθεστώτα. Διότι εάν αυτά τα καθεστώτα χαθούν, τότε δε θα υπάρχει ασφάλεια στον κόσμο. Πρόκειται για μια «λογική προέκταση της παραδοσιακής αμερικανικής πολιτικής», ότι δηλαδή «δεν προτιθέμεθα, εάν μπορούμε να βοηθήσουμε, να επιτρέψουμε σε μια μεγάλη δύναμη, με [πολιτικό] σύστημα ασυμβίβαστο με το δικό μας, να κυριεύσει την Ευρώπη ή την Ασία.» Allen W. Dulles, *The Marshall Plan*, ed., and introd. Michael Wala (Oxford: Berg, 1993), σσ. 121, 124-125. Ουσιαστικά τα αμερικανικά στρατηγικά συμφέροντα παραλληλίστηκαν με εκείνα της οικονομικής και πολιτικής φύσεως. Το Σχέδιο Μάρσαλ βασίστηκε στην αμερικανική πεποίθηση ότι η ευρωπαϊκή οικονομική ανοικοδόμηση ήταν απαραίτητη για τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα των Η.Π.Α. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η ήττα της Γερμανίας και η αποδυνάμωση της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας άφηναν «κενό εξουσίας», το οποίο μπορούσε να εκμεταλλευτεί η Σοβιετική Ένωση, εάν δεν επενέβαινε η Αμερική, εξασφαλίζοντας την ισορροπία των δυνάμεων στην περιοχή. Michael J. Hogan, *The Marshall Plan: America, Britain, and the Reconstruction of Western Europe, 1947-1952*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), σσ. 26-28.

⁴⁹ Κύριο Άρθρο, «Άκρως Απόρρητον: Η Βρετανική Πολιτική στην Κύπρο μέσα από Έγγραφα του Foreign Office [Μέρος Α']», *ό.π.*, σσ. 64-69.

Βρετανίας, ενώ σε περίπτωση πολέμου, δεν τους ενδιέφερε άμεσα να βοηθήσουν την Ελλάδα:

«Ελλάδα: [...] οι Σύμμαχοι σε περίπτωση πολέμου δεν σκοπεύουν να παράσχουν απευθείας υποστήριξη στην Ελλάδα και συμφωνούν στο ότι μπορεί να καταληφθεί από τις Ρωσικές δυνάμεις μέσα σε τρεις μήνες [ωστόσο] αυτό δεν θα ήταν καταστροφικό για τα συμμαχικά σχέδια στην Μέση Ανατολή [...]. [...] Δεν έχει υπονοηθεί ότι η συνέχιση της Βρετανικής κυριαρχίας στην Κύπρο είναι πιθανόν να οδηγήσει την Ελλάδα σε κομμουνιστική τροχιά [...άρα] η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα θα θέσει σε σοβαρό κίνδυνο την συμμαχική στρατηγική στην Μέση Ανατολή.»⁵⁰

Η πιο αποφασιστική περίοδος ήταν μεταξύ 1950-1955. Με γνώμονα την εξηγητικότητα των δικών τους συμφερόντων, οι Βρετανοί χρησιμοποίησαν⁵¹ την

⁵⁰ Κύριο Άρθρο, «Άκρως Απόρρητον: Η Βρετανική Πολιτική στην Κύπρο μέσα από Έγγραφα του Foreign Office,» ό.π.

⁵¹ Πρόσφατες έρευνες έχουν επανέλθει στο ζήτημα του ρόλου που διαδραμάτισε η βρετανική κυβέρνηση στην παρακίνηση της Τουρκίας να αναθεωρήσει την αδιάφορη στάση της σε σχέση με την ελληνοβρετανική διένεξη. Ένας άμεσος παράγοντας προφανώς ήταν η εξασθένηση της θέσης της Μεγάλης Βρετανίας στο Κυπριακό και η συνακόλουθη ανάγκη της για ισχυρή στήριξη από την Τουρκία. Ένας δεύτερος παράγοντας ήταν η ολοένα και σκληρότερη αντιπολίτευση στην εσωτερική πολιτική του Μεντερές. Τούρκοι αναλυτές απέδωσαν την αλλαγή πολιτικής στην ανάγκη του Μεντερές να στρέψει την οργή και την προσοχή της τουρκικής γνώμης στην Κύπρο, προκειμένου να την αποσπάσει από τα κοινωνικοοικονομικά ζητήματα. Τον Οκτώβριο του 1954, οι Βρετανοί φαίνεται ότι είχαν τελικά καταφέρει σε σημαντικό βαθμό να πείσουν την κυβέρνηση Μεντερές να αντιστρέψει την επίσημη θέση της «ουδετερότητας» στην ελληνοβρετανική διαμάχη αναφορικά με την Κύπρο. Με την παρακίνηση του Βρετανού πρέσβη, Τζέιμς Μπόουκερ, η Άγκυρα είχε επαναπροσδιορίσει διακριτικά τη θέση της, αποστέλλοντας μια σειρά από μυστικές οδηγίες στις πρεσβείες της στο εξωτερικό, οι οποίες ανταποκρίνονταν θετικά στον Βρετανό πρέσβη, ωστόσο επιφανειακά παρέμενε ουδέτερη στην Κύπρο. Η έναρξη όμως, του ενόπλου αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α. εναντίον της βρετανικής κατοχής το 1955, πυροδότησε ένα «υστερικό» ξέσπασμα από την πλευρά του τουρκικού Τύπου, σε συνδυασμό με τις ενέργειες του Φαζίλ Κιουτσούκ, του Φαίζ Καϊμάκ και τις προσπάθειές τους να ασκήσουν πίεση στην τουρκική κυβέρνηση. Σπύρος Βρυώνης, *Ο Μηχανισμός της Καταστροφής: Το Τουρκικό Πρόγραμμα της 6^{ης}-7^{ης} Σεπτεμβρίου 1955 και ο Αφανισμός της Ελληνικής Κοινότητας της Κωνσταντινούπολης*, μεταφρ. Λευτέρης Γιαννακουδάκης, επιμ. Παναγιώτης Σουλτάνης (Αθήνα: Εστία, 2007), σσ. 85-98. Μέχρι τότε η Τουρκία δεν είχε πολιτικές βλέψεις για την Κύπρο. Ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών, Μεχμέτ Φουάτ Γιοκούλου, είχε σχετικώς δηλώσει ότι προτιμούσε τη διατήρηση της φιλίας της Ελλάδος, παρά την πρόκληση προβλημάτων με την Κύπρο. Ωστόσο, αυτό δεν εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των Άγγλων, έτσι εφάρμοσαν την πολιτική του διαίρει και βασίλευε: προκειμένου να ευαισθητοποιήσουν την τουρκική κοινή γνώμη, οι Άγγλοι ξεκίνησαν να χρηματοδοτούν την εφημερίδα *Hürriyet* του Σερντάτ Σεμαβί για να γράφει άρθρα εναντίον της Ελλάδας. Στη τριμερή διάσκεψη του Λονδίνου, η Ελλάδα ζητούσε Ένωση με την Κύπρο, ενώ η Τουρκία απλά να παραμείνει η Κύπρος υπό τη βρετανική κυριαρχία. Οι Άγγλοι όμως, ζητούσαν μια «άλλη» λύση και έτσι ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών τους ζήτησε να τον «διευκολύνουν» στην Κωνσταντινούπολη. Έτσι, μετά την αποτυχία της διάσκεψης, η τουρκική κυβέρνηση εφάρμοσε μια μυστική επιχείρηση που οδήγησε στα Σεπτεμβριανά. Ο Τούρκος πρωθυπουργός, Αντνάν Μεντερές, μια εβδομάδα περίπου πριν τα επεισόδια ανακοίνωσε στο «Εστιατόριο Λιμάν» τα εξής: «Σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχουμε, η Ε.Ο.Κ.Α. στην Κύπρο ετοιμάζεται να κάνει σφαγές ενάντια στους Τούρκους της Κύπρου. Εάν συμβεί κάτι τέτοιο, θα καταστρέψει την ειρήνη...». Τα αποσπάσματα προέρχονται από την τηλεοπτική εκπομπή *Συγγνώμη Κώστα*, Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα, παρουσ. Στέλιος Κούλογλου, Lynx Productions SA., 20 Δεκεμβρίου, 2004. Μέσα από το τηλεοπτικό ύφος της ομιλίας του, ο Μεντερές παρουσιάζει μια «ισχυρή και μεγάλη Τουρκία να υπαγορεύει στην μικρή και «άτακτη» Ελλάδα, τους όρους της «φιλίας» και της με αυτήν «συμμαχίας»». Οι κατευθυντήριες γραμμές της ομιλίας αυτής του Μεντερές διέπουν έκτοτε τις επίσημες τουρκικές θέσεις αναφορικά με

ελληνική μειονότητα στην Κωνσταντινούπολη για να προκαλέσουν εντάσεις μεταξύ της ελληνικής και της τουρκικής πλευράς. Για τον ίδιο σκοπό, παραχώρησαν εξουσία στους Τούρκους ως βοηθητικούς αστυνομικούς στην Κύπρο για την καταστολή της δράσης της Ε.Ο.Κ.Α. και απέφευγαν να παραχωρήσουν την πολυπόθητη ανεξαρτησία στην Κύπρο, προβάλλοντας διάφορες δικαιολογίες ότι δήθεν δεν ήταν έτοιμη για ένα τέτοιο «βήμα» και χρειαζόταν τη βρετανική υποστήριξη, μέχρι να μπορέσει να ορθοποδήσει ως χώρα.⁵²

1.2. Η θέση του βρετανικού Τύπου στις ελληνοτουρκικές σχέσεις κατά την περίοδο 1960 - 1965

Ουσιαστικά το θέμα της διατήρησης των βρετανικών βάσεων στην Κύπρο απασχολεί ιδιαίτερα τους Άγγλους και καθυστερεί την παραχώρηση της ανεξαρτησίας στην Κύπρο. Αυτό διαφαίνεται επίσης από το σημαντικό αριθμό άρθρων που διαθέτουν οι εξεταζόμενες εφημερίδες *The Guardian* και *The Times* πάνω στο συγκεκριμένο θέμα.

τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, ανεξάρτητα από τις κυβερνητικές ή πολιτειακές μεταβολές. Ο Τούρκος διπλωμάτης, Μαχμούτ Ντικερντέμ αναφέρει ότι η βρετανική κυβέρνηση ήλπιζε να αποκομίσει οφέλη από το να αντιπαραθέσει τους Τούρκους έναντι των Ελλήνων, αλλά σε καμία περίπτωση δεν ήθελε να φθάσει μέχρι του σημείου να δημιουργηθεί εμπόλεμη κατάσταση ανάμεσα στα δυο μέλη του ΝΑΤΟ. Διότι τότε η πρωτοβουλία θα ξέφευγε από τα βρετανικά χέρια και θα οδηγούσε στην επέμβαση του ΝΑΤΟ και ειδικότερα των Η.Π.Α. Έτσι, στη διάσκεψη του Λονδίνου, η τουρκική αντιπροσωπεία παρουσιάζεται ως μια χώρα που έχει άμεση σχέση με την Κύπρο, σε αντίθεση δηλαδή με όσα είχε υποστηρίξει η Ελλάδα. Υποστήριζε τη διατήρηση του καθεστώτος στη Κύπρο, καθώς η Μεγάλη Βρετανία, ιδίως μετά την αποτυχία στη διώρυγα του Σουέζ της Αιγύπτου, επιθυμούσε πάση θυσία να διατηρήσει τις στρατιωτικές της βάσεις στην Κύπρο. Σε περίπτωση όμως, που έπρεπε να μεταβληθεί το καθεστώς, η Κύπρος θα έπρεπε να επιστραφεί στην Τουρκία. Οι ελληνικές θέσεις υποστήριζαν την αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης στον Κυπριακό λαό, τη διατήρηση των βρετανικών στρατιωτικών βάσεων στην Κύπρο επίσης κατόπιν της αναγνώρισης αυτού του δικαιώματος και την ικανοποίηση όλων των νομίμων αιτημάτων για την προάσπιση των δικαιών της τουρκοκυπριακής μειονότητας. Νεοκλής Σαρρής, *Η Άλλη Πλευρά: Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με Βάση τις Τουρκικές Πηγές*, βιβλ. πρώτο, τ. δεύτερος (Αθήνα: εκδ. Γραμμή, 1982), σσ. 76-87.

⁵² Όταν ξεκίνησε η δράση της Ε.Ο.Κ.Α., η Μεγάλη Βρετανία άρχισε να ασχολείται με τις «ασκήσεις επί χάρτου» σχετικά με το καθεστώς που θα επικρατούσε στην Κύπρο και τη διασφάλιση των στρατηγικών της συμφερόντων. Στο άκρως απόρρητο έγγραφο με τίτλο *Μνημόνιο για πιθανά σχέδια διχοτόμησης της Κύπρου* (*A Memorandum on Possible Schemes for the Partition of Cyprus*) στις 10 Νοεμβρίου 1956, το οποίο παρατίθεται στη *Σύγχρονη Άποψη*, εξετάζονται τα πέντε πιθανά σχέδια διχοτόμησης της Κύπρου «σε ελληνική και τουρκοβρετανική ζώνη ή σε ελληνική, τουρκική και βρετανική, λαμβάνοντας υπόψη τις στρατηγικές, κοινωνικές και οικονομικές απαιτήσεις των ενδιαφερόμενων μερών». Τελικά, προτείνεται το σχέδιο Ε, επειδή αποφεύγεται ο διαχωρισμός των Βρετανών που διαμένουν σε διαφορετικές περιοχές (Καρπασία και Ανατολική Μεσαορία), ενώ αναγνωρίζεται ως «υποχρεωτική» η ανταλλαγή πληθυσμών σε όλες τις λύσεις ανεξαιρέτως. Σημ.: Η «ανταλλαγή» των πληθυσμών επετεύχθη με την τουρκική εισβολή το 1974, καθώς και «ο de facto γεωγραφικός διαχωρισμός σε δύο ζώνες». Ειδικός Συνεργάτης, «Άκρως Απόρρητο: Η Βρετανική Πολιτική στην Κύπρο (Μέρος Β')», *Σύγχρονη Άποψη*, τ. Ιουλίου 2008, σσ. 24-29.

Όπως είχαν επιχειρηματολογήσει οι Βρετανοί, η διατήρηση των βάσεων στην Κύπρο αποτελεί θέμα «στρατηγικής σημασίας» για τους ίδιους και τις συμμαχικές δυνάμεις, διότι θεωρείται αναγκαία η δυνατότητα στέγασης του στρατού στην Ανατολική Μεσόγειο:

«...Η Κύπρος, ως Βρετανικό απόκτημα, είναι το μόνο μέρος στην Ανατολική Μεσόγειο που διαθέτει την απαραίτητη ασφάλεια για δημιουργία των αναγκαίων μόνιμων υποδομών για στέγαση. [...] Η ικανότητα εγκατάστασης στην Κύπρο, σε περίοδο ειρήνης, οποιοδήποτε τμήμα των δυνάμεων και των τριών υπηρεσιών (πεζικό, ναυτικό, αεροπορία), που θα κριθούν αναγκαία σε οποιαδήποτε στιγμή για την Βρετανική Στρατηγική στην Μέση Ανατολή».⁵³

Επίσης, έγκαιρα, ήδη από τότε η Μεγάλη Βρετανία δίνει σημασία στη δημιουργία αεροπορικής βάσης:

«Αν και το εγχείρημα για κατασκευή αεροπορικής βάσης βαρέων βομβαρδιστικών στην Κύπρο είναι σε στασιμότητα, παραμένει απαραίτητο όπως το νησί να μπορεί να αναπτυχθεί σε συμμαχική αεροπορική βάση. Από την Κύπρο τα αεροσκάφη μπορούν να διεισδύσουν στην Ρωσία περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη αεροπορική βάση στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. ... Είναι συνεπώς αυταπόδεικτο ότι η στρατηγική αξία της Κύπρου είναι πιθανότερο να αυξηθεί στο μέλλον καθώς οι δυτικοί σύμμαχοι αποκτούν περισσότερη ισχύ».⁵⁴

Επομένως, δεν είναι τυχαίο ότι η διατήρηση των στρατιωτικών βάσεων στη μεγαλόνησο αποτελεί μέχρι σήμερα⁵⁵ θέμα στρατηγικής σημασίας για τη Μεγάλη Βρετανία.

⁵³ Κύριο Άρθρο, «Άκρως Απόρρητο: Η Βρετανική Πολιτική στην Κύπρο μέσα από Έγγραφα του Foreign Office [Μέρος Α']», *ό.π.*, σσ. 64-69.

⁵⁴ Κύριο Άρθρο, «Άκρως Απόρρητο: Η Βρετανική Πολιτική στην Κύπρο μέσα από Έγγραφα του Foreign Office [Μέρος Α']», *ό.π.*, σσ. 24-29.

⁵⁵ Όταν η Κύπρος υπέγραψε τη Συμφωνία Τελωνειακής Σύνδεσης με την Ε.Ο.Κ. (1972), οι Βρετανοί παρενέβησαν ουσιαστικά στην Επιτροπή και το Συμβούλιο για να εξαιρέσουν τις βάσεις στην Κύπρο. Σε σχετική του επιστολή, ο τότε μόνιμος Αντιπρόσωπος του Ηνωμένου Βασιλείου στις Βρυξέλλες, ο Λόρδος David Hannay, γράφει ότι στις 23 Φεβρουαρίου συνάντησε τους δύο λειτουργούς της Επιτροπής, Petit-Laurent και von Schumann, οι οποίοι παρακολουθούσαν τις διαπραγματεύσεις για την Κύπρο. Όπως αναφέρει, «... Ο Petit-Laurent ήταν πλήρως δεκτικός στα σημεία που του έγειρα και είτε ότι συμπίπτουν πάρα πολύ με τις προκαταρκτικές απόψεις της Επιτροπής για το θέμα. [...] Σε επίπεδο τακτικής [...] εισηγήθηκε όπως μην αναφέρουμε τίποτε στους Κύπριους μέχρι να είναι ξεκάθαρο μεταξύ μας (Βρετανία-Επιτροπή) στο πως επιθυμούμε να προχωρήσουμε». Στο μνημόνιο του *Οι Κυρίαρχες Βρετανικές Περιοχές του Ηνωμένου Βασιλείου στην Κύπρο* προς την τότε Επιτροπή, ο Hannay εκθέτει τις πρόνοιες της συνθήκης εγκαθιδρύσεως, ώστε να διασφαλίσει τα βρετανικά συμφέροντα και να διαμορφώσει το νομικό και πολιτικό πλαίσιο για την εξαίρεση των βρετανικών περιοχών από τη Συνθήκη προσχώρησης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. (2004). Ειδικός Συνεργάτης, «Άκρως Απόρρητο: Η Βρετανική Πολιτική στην Κύπρο (Μέρος Β')», *ό.π.*, σσ. 24-29.

Στις 17 Φεβρουαρίου 1959, η βρετανική κυβέρνηση προέβη σε δήλωση ότι «θα διατηρούσε την πλήρη κυριαρχία επί των περιοχών Ακρωτηρίου και Δεκέλειας [...] ως στρατιωτικές βάσεις»: η δήλωση αυτή έγινε αποδεκτή από τα Υπουργεία Εξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας και «αναγνωρίστηκε με την υπογραφή του άρθρου 1 της Συνθήκης Εγκαθίδρυσης».⁵⁶ Έτσι, οι Συνθήκες Ζυρίχης έγιναν αποδεκτές από τη Βουλή των Κοινοτήτων της Αγγλίας την ίδια κιόλας ημέρα. Παρ' όλο που το Πρωτόκολλο 3 της Συνθήκης Προσχώρησης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο, αναγνωρίζει⁵⁷ την εξαίρεση των βρετανικών βάσεων σε σημεία που δεν επηρεάζει την εφαρμογή των συμφωνιών του.⁵⁸

Από νομικής απόψεως, οι βάσεις αν και ορίζονται ως «κυρίαρχες», δεν αποτελούν κράτος, καθώς στερούνται διεθνούς αναγνώρισης. Υπάγονται στο Ηνωμένο Βασίλειο και εξαρτώνται από αυτό (δεν είναι αυτόνομες). Οι βάσεις δεν αποτελούν αποικία ως ορίζει το διεθνές δίκαιο, ούτε κατονομάστηκαν ποτέ ως «αποικίες», βάσει του άρθρου 73 του Καταστατικού Χάρτη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, από το Ηνωμένο Βασίλειο. Προορίζονται μόνο για βρετανικούς «στρατιωτικούς σκοπούς». Αυτή την άποψη ενστερνίστηκε και το Ανώτατο Δικαστήριο της Κύπρου. Συνεπώς, οι βρετανικές βάσεις δεν είναι κυρίαρχες στο διεθνές δίκαιο, δεν αποτελούν κράτος και δε μπορούν να ασκήσουν δικαίωμα στα χωρικά ύδατα. Η Συνθήκη Εγκαθίδρυσης (άρθρο 3) περιορίζει την Κυπριακή Δημοκρατία να διεκδικήσει τα χωρικά ύδατα στην περιοχή των βρετανικών βάσεων. Αυτό όμως, δε συνεπάγει το γεγονός ότι τα συγκεκριμένα χωρικά ύδατα ανήκουν στις βρετανικές βάσεις.⁵⁹

⁵⁶ Ειδικότερα, με την υπογραφή του άρθρου 1 της Συνθήκης Εγκαθίδρυσης παραχωρήθηκε έκταση 99 τετραγωνικών μιλίων. Η βρετανική κυριαρχία ενισχύθηκε με το άρθρο 3 της Συνθήκης Εγγυήσεως, «σύμφωνα με το οποίο η Κυπριακή Δημοκρατία, η Ελλάδα και η Τουρκία αναλάμβαναν την υποχρέωση να σέβονται την κυριαρχία του Ηνωμένου Βασιλείου επί των περιοχών αυτών». Κύριο Άρθρο, «Κατάλοιπα της Αποικιοκρατίας: Νομικό και Πολιτικό Καθεστώς των Βρετανικών Βάσεων στην Κύπρο», *Σύγχρονη Αποψη*, τ. Ιουνίου, 2008, σσ. 56-57.

⁵⁷ Η εξαίρεση των βρετανικών βάσεων από το Πρωτόκολλο της Συνθήκης Προσχώρησης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι απόρροια της «ανοχής» της κυπριακής διπλωματίας. Η ενδυνάμωσή τους στο Σχέδιο Ανάν αποσκοπεί στην προστασία, αλλά και σε μια ενδεχόμενη επέκταση των βρετανικών συμφερόντων (λ.χ. δικαίωμα για χωρικά ύδατα, ΑΟΖ, υφαλοκρηπίδα, δικαίωμα έρευνας και διάσωσης, δικαίωμα εκμετάλλευσης υποθαλάσσιου πλούτου). Την εποχή του Ψυχρού Πολέμου δεν υπήρξε κανένα πολιτικό αντάλλαγμα από τη Μεγάλη Βρετανία και τις Η.Π.Α. προς την Κύπρο. Κύριο Άρθρο, «Ακρως Απόρρητον: Η Βρετανική Πολιτική στην Κύπρο μέσα από Έγγραφα του Foreign Office [Μέρος Α']», *ό.π.*, σσ. 64-69.

⁵⁸ Κύριο Άρθρο, «Κατάλοιπα της Αποικιοκρατίας: Νομικό και Πολιτικό Καθεστώς των Βρετανικών Βάσεων στην Κύπρο», *ό.π.* σσ. 56-57.

⁵⁹ *Αυτόθι*, σσ. 56-57.

Από πολιτικής πλευράς, οι βάσεις αποτελούν «κατάλοιπο» της βρετανικής αποικιοκρατίας. Τα ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, 2555/1969 και 2621/1970, «απαγορεύουν τη συνέχιση της αποικιοποίησης, [σε] οποιαδήποτε μορφή». Με την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Μεγάλη Βρετανία και η Κύπρος είναι σύμμαχες χώρες. Άρα, η παρουσία των βάσεων σε ευρωπαϊκό κράτος-μέλος και μάλιστα η εξαίρεσή τους από τη νομοθεσία (κοινοτικό κεκτημένο) δε δικαιολογείται. Το ζήτημα της παρουσίας των βρετανικών βάσεων έχει συχνά απασχολήσει τους Ελληνοκύπριους πολιτικούς⁶⁰, επί της ουσίας όμως, δε συζητείται, εφόσον το Κυπριακό ζήτημα εκκρεμεί.⁶¹

Οι οικονομικές υποχρεώσεις του Ηνωμένου Βασιλείου προήλθαν το 1960, από τη Συνθήκη της Εγκαθίδρυσης. Σύμφωνα με αυτή, το Ηνωμένο Βασίλειο όφειλε να καταβάλλει το ποσό ύψους 12 εκατομμυρίων λιρών για μια πενταετία (έως το 1965 δηλαδή), «ενώ ακολούθως το ύψος της δωρεάς θα τύγχανε αναθεώρησης.»⁶² Η βρετανική κυβέρνηση ήταν συνεπής ως προς τις οικονομικές της υποχρεώσεις κατά την πρώτη πενταετία. Αργότερα όμως, επικαλέσθηκε την πολιτική κατάσταση στην Κύπρο και έθεσε «ως όρο την απαίτηση ότι η οικονομική βοήθειά της θα έπρεπε να αξιοποιείται προς όφελος ολόκληρου του λαού της Κύπρου, δηλαδή Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους».⁶³ Με την αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από την Κυβέρνηση και τη Βουλή των Αντιπροσώπων, το Ηνωμένο Βασίλειο υποστήριξε ότι τα «δεδομένα» άλλαξαν και από τότε αρνείται⁶⁴ να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του απέναντι στην Κυπριακή Δημοκρατία. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς της Δημοκρατίας το έτος 2005, το Ηνωμένο Βασίλειο οφείλει πάνω από 500 εκατομμύρια λίρες.⁶⁵

⁶⁰ Με σχετικό ψήφισμα (30 Ιουνίου 2005), η κυπριακή Βουλή των Αντιπροσώπων ομόφωνα απεφάνθη ότι «Οι Βάσεις [...] στερούνται νομιμοποίησης», «συνιστούν αναχρονισμό και [...] δεν μπορούν να χρησιμοποιούνται για σκοπούς που υποβαθμίζουν την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και το διεθνές δίκαιο.» Κύριο Άρθρο, «Κατάλοιπα της Αποικιοκρατίας: Νομικό και Πολιτικό Καθεστώς των Βρετανικών Βάσεων στην Κύπρο», *ό.π.* σσ. 56-57.

⁶¹ *Αυτόθι*, σσ. 56-57.

⁶² *Αυτόθι*, σσ. 56-57.

⁶³ *Αυτόθι*, σσ. 56-57.

⁶⁴ Έκτοτε, διευκολύνσεις στο έδαφος των βάσεων (όπως η χρήση συχνοτήτων, οδικών δικτύων, λιμένων, εναέριου χώρου και νερού) δεν καλύπτονται από το Ηνωμένο Βασίλειο. *Αυτόθι*, σσ. 56-57.

⁶⁵ *Αυτόθι*, σσ. 56-57.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

Σχέσεις μεταξύ Εξωτερικής Πολιτικής και Μ.Μ.Ε. στην Αγγλία

Η διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ της Εξωτερικής Πολιτικής και των βρετανικών Μ.Μ.Ε. κατά την ερευνόμενη δεκαετία (1955-1965) είναι εξαιρετικά σπάνια. Οι περισσότερες αναφορές στο συγκεκριμένο θέμα αφορούν κυρίως στη σημερινή εποχή, με όλες τις τεχνολογικές εξελίξεις που συνεπάγονται και την αναπτυξιακή πορεία των σχέσεων αυτών, όπως τις δημόσιες σχέσεις των πολιτικών για άσκηση προπαγάνδας⁶⁶.

Ιστορικά, για περισσότερο από έναμιση αιώνα, από την εποχή που εμφανίστηκε στο προσκήνιο η μαζική εμπορία Τύπου (mass commercial press) στη Μεγάλη Βρετανία, η πλειονότητα των εφημερίδων και των περιοδικών υποστήριζε ανεπιφύλακτα την κεντροδεξιά πολιτική, ενώ ήταν περιορισμένος ο αριθμός εκείνων που τάσσονταν υπέρ μιας κεντροαριστερής ή ανεξάρτητης πολιτικής. Κατά την περίοδο 1945 έως 1994, ο βρετανικός Τύπος υποστήριζε τους Συντηρητικούς, παρά το γεγονός ότι οι Εργατικοί απολάμβαναν μιας λελογισμένης κατανομής δημοσιογραφικής υποστήριξης έως το 1979. Στα χρόνια της Thatcher, ιδίως μετά το 1979, οι περισσότερες εφημερίδες ήταν συντηρητικές. Μόλις το 1992, πριν από τις γενικές εκλογές, επτά εθνικές καθημερινές εφημερίδες υποστήριζαν τους Συντηρητικούς, εκτός από την *Guardian* και την tabloid *Mirror/Record*, οι οποίες ήταν υπέρ των Εργατικών.⁶⁷

Ειδικότερα, έως το 1950, η ανεπαρκής τηλεοπτική κάλυψη των ειδήσεων και πολιτικών θεμάτων δεν ήταν τυχαία, καθώς ορισμένοι δημοσιογράφοι εφημερίδων θεωρούσαν την τηλεόραση ως «ακατάλληλο» μέσο για αυτό το σκοπό. Επιπροσθέτως, ο τότε πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας, Clement Attlee, αλλά

⁶⁶ Βλ. σχετικά αναφορά στο Κεφάλαιο IX, «Οι σχέσεις των Μ.Μ.Ε. με τις ομάδες πίεσης στην Αγγλία» στο παρόν.

⁶⁷ Brian McNair, *Journalism and Democracy: An Evaluation of the Political Public Sphere* (London: Routledge, 2000), σ. 140-142.

και ο αρχηγός της τότε αντιπολίτευσης, Winston Churchill⁶⁸, δε διάκειντο συμπαθώς στην τηλεόραση. Παρ' όλο που το ραδιόφωνο παρουσίαζε τις βουλευτικές εκλογές από το 1924, η τηλεοπτική δημοσιογραφική κάλυψη των βρετανικών βουλευτικών εκλογών προβλήθηκε για πρώτη φορά το Φεβρουάριο του 1950. Παρά την αντιπάθεια του για την τηλεόραση, ο Churchill πέτυχε το 1954 την ψήφιση σχετικού τηλεοπτικού Νόμου, σύμφωνα με τον οποίο επέτρεπε για πρώτη φορά την ίδρυση της ιδιωτικής τηλεόρασης στη Μεγάλη Βρετανία. Έτσι, ευελπιστούσε ότι η τηλεόραση θα απαλασσόταν από τον έλεγχο των «κομμουνιστών».⁶⁹ Στο μεταξύ κατά την περίοδο αυτή λάμβαναν χώρα οι πιο σημαντικές εξελίξεις στην Κύπρο.

Το 1955, ο Sir Anthony Eden διαδέχτηκε στην πρωθυπουργία τον Churchill. Η τηλεόραση κάλυπτε τις μετακινήσεις του Eden προβάλλοντας λεπτομέρειες, λ.χ. για την ένδυση του πρωθυπουργού κατά το μεσημβρινό του γεύμα, χωρίς όμως, να έχει εξασφαλίσει συνέντευξη από αυτόν. Όταν όμως μια εβδομάδα αργότερα, ο Eden ζήτησε από το *BBC* να του επιτραπεί να προβεί τηλεοπτικά σε μια πρωθυπουργική ανακοίνωση, το *BBC* αρνήθηκε επικαλούμενο τη συμφωνία που είχε προηγηθεί με τα βρετανικά πολιτικά κόμματα κατά την περίοδο Churchill και Attlee, ότι δηλαδή υπουργικές δηλώσεις γίνονται μόνο μέσω ραδιοφώνου. Έτσι, ο Eden ανακοίνωσε τη διεξαγωγή των βουλευτικών εκλογών του 1955 μέσω ραδιοφώνου.⁷⁰

Οι εκλογές του 1955 ήταν οι πρώτες κατά τις οποίες η τηλεόραση έπαιξε σημαντικό ρόλο στην προεκλογική εκστρατεία, εφόσον για πρώτη φορά η τηλεόραση κάλυψε την προεκλογική περίοδο σε ειδησεογραφική μορφή την ώρα που λάμβανε χώρα⁷¹. Η επιτυχία της τηλεόρασης ίσως ακόμα, να οφειλόταν στο γεγονός ότι οι εκλογές ανακοινώθηκαν σε περίοδο απεργίας του Τύπου. Πέραν αυτού όμως, η επίδραση της τηλεόρασης είχε καταστεί αισθητή από το γεγονός ότι ο αριθμός των εκλογικών συναντήσεων μειώθηκε εξαιτίας της εμφάνισής της.⁷²

⁶⁸ Ο Churchill θεωρούσε ότι το *BBC* αποτελείτο από κομμουνιστές. David Boothroyd, *Political Television 1936-55. A Review*, in the Political Television, <http://www.election.demon.co.uk/pt1.html> (accessed November 26, 2006).

⁶⁹ *Αυτόθι*.

⁷⁰ *Αυτόθι*.

⁷¹ Ενώ το 1950, μόλις 344.000 Βρετανοί είχαν υπό την κατοχή τους τηλεόραση, το 1955, ο αριθμός κατόχων τηλεόρασης άγγιξε τα 4.5 εκατομμύρια (σχεδόν το 40% των Βρετανών). *Αυτόθι*.

⁷² *Αυτόθι*.

Την ίδια περίοδο, ο βουλευτής του Εργατικού Κόμματος Aidan Crawley, ο οποίος αργότερα «μεταπήδησε» στους Συντηρητικούς, ίδρυσε μια νέα τηλεοπτική εταιρεία, την *ITN*, η οποία παρείχε ειδησεογραφικά νέα σε ιδιωτικές εταιρείες της περιφέρειας, ακολουθώντας τα αμερικανικά πρότυπα σε θέματα τεχνικής, π.χ. δημοσκοπήσεις (vox pop). Οι πολιτικές συζητήσεις στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο εξακολουθούσαν να είναι περιορισμένες σε αριθμό, εξαιτίας του «Κανόνα της 14^{ης} Μέρας» (The “Fourteen Day Rule”)⁷³. Σε αντίθεση με την πρόταση του *BBC* να ανακληθεί το συγκεκριμένο μέτρο τον Ιούνιο του 1955, η κυβέρνηση Eden, όχι απλά δεν προχώρησε σε ανάκληση, αλλά το ενίσχυσε, μετατρέποντας το σε επίσημη εντολή, υπό το φόβο ότι η τηλεόραση ενδεχομένως να λειτουργήσει ενάντια στην κυβερνητική πολιτική του. Το μέτρο προκάλεσε τις αντιδράσεις των *ITV* και *BBC*.⁷⁴

Η «απάντηση» του *BBC* ήρθε με την ανανεωμένη εκδοχή της τηλεοπτικής εκπομπής “Panorama”⁷⁵, με παρουσιαστή τον Richard Dimbleby και συνεντευξιαστή τον πρώην βουλευτή του Εργατικού Κόμματος, Woodrow Wyatt. Ο Wyatt -εξαιτίας του «Κανόνα της 14^{ης} Μέρας»- όφειλε να είναι προσεκτικός στις συνεντεύξεις του με τους Βρετανούς πολιτικούς. Συχνά όμως, η εκπομπή κάλυπτε εξωτερικές υποθέσεις και στην περίπτωση αυτή ο Wyatt είχε την ελευθερία να τις καλύψει κατά την προσωπική του κρίση⁷⁶. Το νέο Panorama γνώρισε σύντομα τεράστια επιτυχία. Το παράδειγμα του *BBC* ακολούθησαν και άλλα τηλεοπτικά κανάλια, όπως το *Associated-Rediffusion* με την εκπομπή “This Week”.⁷⁷

Στον Eden δεν άρεσε η νέα προσέγγιση στις πολιτικού περιεχομένου εκπομπές, διότι προτιμούσε να εμφανίζεται ο ίδιος στην οθόνη, όποτε το επιθυμούσε, χωρίς να αμφισβητείται η πολιτική του. Έτσι, σύντομα επέτρεψε τη ραδιοφωνική και τηλεοπτική κάλυψη των πολιτικών θεμάτων. Η αντιπολίτευση μπορούσε να εμφανιστεί στην τηλεόραση, μόνο όταν της το επέτρεπε η κυβέρνηση. Σε αντίθετη

⁷³ Πρόκειται για ένα έκτακτο μέτρο, το οποίο είχε ληφθεί κατά τη διάρκεια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Σύμφωνα με αυτό, απαγορευόταν η τηλεοπτική αναφορά θεμάτων που θα συζητούνταν στη Βουλή το επόμενο δεκαπενθήμερο. *Αυτόθι*.

⁷⁴ David Boothroyd, *Political Television 1955-59. A Review*, in the *Political Television*, <http://www.election.demon.co.uk/pt2.html> (accessed November 24, 2006).

⁷⁵ Η τηλεοπτική εκπομπή “Panorama” θα ασχολείτο πλέον με πολιτικού περιεχομένου θέματα.

⁷⁶ Την περίοδο εκείνη ο Wyatt, ως «αριστερός» στις πεποιθήσεις του, υποστήριζε την άρση του αποικιακού καθεστώτος στην Αφρική. *Αυτόθι*.

⁷⁷ *Αυτόθι*.

περίπτωση, η ραδιοτηλεοπτική κάλυψη της άποψης της αντιπολίτευσης επρόκειτο να θεωρηθεί επικριτική προς την πολιτική της κυβέρνησης.⁷⁸

Το 1956, ο Eden ήθελε να πείσει τη βρετανική κοινή γνώμη ότι ο πρόεδρος της Αιγύπτου, Gamal Abdel Nasser, ήταν δικτάτορας, εφόσον κρατικοποίησε τη Διώρυγα του Σουέζ και έπρεπε οπωσδήποτε να του επιτεθούν. Έτσι, σύντομα απευθύνθηκε στο *BBC*, προκειμένου να προβεί σε τηλεοπτική δήλωση. Εκείνη την εποχή όμως, το *BBC* διέθετε περιορισμένα σε αριθμό στούντιο για άμεση χρήση, με αποτέλεσμα το στούντιο που παραχώρησε στον Eden να προκαλέσει τις αντιδράσεις του⁷⁹. Παρ' όλα αυτά, ο Eden πίστευε ότι με την τηλεοπτική του αυτή δήλωση πέτυχε τον σκοπό του και δεδομένου ότι είχε την στήριξη της αντιπολίτευσης, η τελευταία δεν είχε λόγο να εμφανιστεί στην τηλεόραση.⁸⁰

Με την πάροδο του χρόνου ο Eden προετοιμάζε τη χώρα για επίθεση κατά του Nasser, στην αντιπολίτευση άρχισε να γίνεται επιφυλακτική επί του θέματος. Ο Eden επεδίωξε να ασκήσει λογοκρισία στο *BBC*, χωρίς όμως, να λαμβάνει την ανάλογη υποστήριξη, αφού δεν ενέκριναν όλοι την επίθεση. Την 31^η Οκτωβρίου του 1956, ενώ οι βρετανικές στρατιωτικές επιχειρήσεις προετοιμάζαν το έδαφος για την επικείμενη επίθεση κατά της Αιγύπτου, ο Eden κάλεσε το *BBC* στη Downing Street για μια δεύτερη δήλωση. Ο αρχηγός όμως, της αντιπολίτευσης, Hugh Todd Naylor Gaitskell, αντιτάχθηκε ολοκληρωτικά αυτήν τη φορά στην πολιτική του Eden και ο πρωθυπουργός απέρριψε την έκκληση του Gaitskell να παρουσιάσει δημοσίως τη θέση του. Ο Gaitskell στράφηκε προς το *BBC*, όπου ο πρόεδρος της διοικητικής επιτροπής του, Alexander Cadogan⁸¹, απεφάνθη ότι θα εμφανιζόταν στην τηλεόραση: ο Gaitskell ζήτησε την παραίτηση του Eden και επέκρινε δριμύτατα την εισβολή στο Σουέζ. Οι δηλώσεις του μεταδόθηκαν και μέσω της Αραβικής Ραδιοφωνικής Υπηρεσίας στα βρετανικά στρατεύματα και στους Αιγύπτιους. Η εισβολή στο Σουέζ

⁷⁸ *Αυτόθι.*

⁷⁹ Πρόκειται για ένα παλαιό στούντιο, στον τρίτο όροφο ενός κτιρίου, το οποίο κυρίως χρησιμοποιείτο από εκφωνητές συνεχούς ροής. Η ζέστη στο στούντιο ήταν αφόρητη και καθώς ο Eden, όπως ο Churchill, πίστευε ότι το *BBC* ελέγχεται από κομμουνιστές, νόμιζε ότι εσκεμμένα το *BBC* τον τοποθέτησε σε «άβολο» στούντιο και παραπονέθηκε για τον έντονο φωτισμό που έπεφτε πάνω του.

Αυτόθι.

⁸⁰ *Αυτόθι.*

⁸¹ Ο Alexander Cadogan είχε διατελέσει μόνιμος γραμματέας του Υπουργείου Εξωτερικών κατά τη διάρκεια της γραμματειακής θητείας του Eden στο ίδιο Υπουργείο.

απέτυχε, ο Eden έκανε ανακωχή με τους Αιγύπτιους και ο «Κανόνας της 14^{ης} Μέρας» ανεκλήθη για τους επόμενους έξι μήνες και έπειτα οριστικά⁸².

Δυό μήνες αργότερα, τον Eden διαδέχθηκε στην πρωθυπουργία ο Harold Macmillan. Τα τηλεοπτικά μέσα ακολούθησαν τον Macmillan από την πρώτη κιόλας ημέρα που ανέλαβε τα πρωθυπουργικά του καθήκοντα, γεγονός που τον αιφνιδίασε, αφού δεν ήταν ιδιαίτερα εξοικειωμένος με τα Μ.Μ.Ε. Όταν, λίγες μέρες αργότερα, αποφάσισε να εμφανιστεί στην τηλεόραση για να αποκαταστήσει την εικόνα του Συντηρητικού Κόμματος, η πρώτη του μαγνητοσκοπημένη τηλεοπτική απόπειρα ήταν αφύσικη και τελικά το κείμενο που είχε προετοιμάσει ξαναγράφτηκε. Ο Macmillan αποφάσισε να χρησιμοποιήσει την τηλεόραση για να προβάλλει την «εικόνα» του «ψύχραιμου» άνδρα, ανεξάρτητα από τις όποιες δυσκολίες έμελλε να αντιμετωπίσει κατά τη διάρκεια της θητείας του.⁸³

Η τηλεοπτική κάλυψη των πολιτικών θεμάτων σε κομματικά συνέδρια, ουσιαστικά εδραιώθηκε το 1957. Το 1958, σε μυστικό συμβούλιο στο κολέγιο Nuffield μεταξύ των μεγαλύτερων δημοσιογράφων της τηλεόρασης (*BBC, ITA* κ.ά.), των πολιτικών αρχηγών του Εργατικού Κόμματος, του Κόμματος των Φιλελευθέρων και του αρχηγού κοινοβουλευτικής ομάδας, συζητήθηκε το θέμα εάν έφθασε η κατάλληλη στιγμή για την τηλεοπτική κάλυψη των εκλογών. Υπέρ της κάλυψης των εκλογών τάχθηκαν οι ακαδημαϊκοί, David Butler και Robert McKenzie, οι οποίοι είχαν ήδη πραγματοποιήσει την εμφάνισή τους σε νυχτερινές εκπομπές με θέμα τις εκλογές. Οι *Granada TV* και *ITV*, αν και δε συμμετείχαν στη συνάντηση, αποφάσισαν με δική τους πρωτοβουλία να καλύψουν τις βουλευτικές εκλογές στην περιοχή Rochdale. Το *ITN* ενήργησε ανάλογα για την προβολή του προεκλογικού αγώνα των υποψηφίων βουλευτών, ενώ το *BBC* αποφάσισε να μην τις μεταδώσει καθόλου.⁸⁴

Ο προεκλογικός αγώνας στο Rochdale διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο⁸⁵ στις εκλογές: οι Συντηρητικοί σχεδόν οριακά υπερετερούσαν των Εργατικών, ενώ οι Φιλελεύθεροι εισήλθαν δυναμικά με την υποψηφιότητα του πρώην δημοσιογράφου του *ITN*,

⁸² *Αυτόθι.*

⁸³ Ο Macmillan λάτρευε τα αεροδρόμια για να απευθύνει δηλώσεις. *Αυτόθι.*

⁸⁴ *Αυτόθι.*

⁸⁵ Οι εκλογές στο Rochdale σχεδόν συνέπεσαν με την απόφαση όλων των μελών του Υπουργείου Οικονομίας να παραιτηθούν από τις θέσεις τους, εξαιτίας της αντίθεσής τους προς την οικονομική πολιτική που ακολουθούσε ο πρωθυπουργός. *Αυτόθι.*

Ludovic Kennedy. Προς αποφυγήν κατηγοριών ότι δηλαδή το *ITN* προβάλλει τον Ludovic Kennedy, παρουσίαζε τις εικόνες των υποψηφίων χωρίς ήχο, ενώ στη συνέχεια η *Granada TV* κάλεσε και τους τρεις υποψηφίους στο πάνελ για συνέντευξη. Τελικά, στις εκλογές στο Rochdale (12/02/1958), πρώτοι σε αριθμό ψήφων αναδείχθηκαν οι Εργατικοί, δεύτεροι οι Φιλελεύθεροι και τρίτοι οι Συντηρητικοί. Το εκλογικό αποτέλεσμα μεταδόθηκε για πρώτη φορά μέσω της τηλεόρασης και από τότε καθιερώθηκε η τηλεοπτική κάλυψη των βουλευτικών εκλογών.⁸⁶

Κατόπιν των δυσάρεστων εκλογικών αποτελεσμάτων για τους Συντηρητικούς, ο Macmillan προσπάθησε να βελτιώσει την εικόνα του Κόμματός του, παραχωρώντας τις πρώτες τηλεοπτικές συνεντεύξεις στην εκπομπή “Press Conference” του *BBC* και στη συνέχεια, στο “Tell the People” του *ITN/ABC*. Σε αντίθεση με το *BBC*, το *ITN* έθεσε ερώτημα που έφερε σε δύσκολη θέση τον πρωθυπουργό, αλλά και προκάλεσε την αντίδραση του ο αρχηγός κοινοβουλευτικής ομάδας⁸⁷. Ο Macmillan συνέχισε τις προσπάθειές του για τη βέλτιστη δυνατή προβολή του Κόμματός του στις επικείμενες εκλογές, πραγματοποιώντας επισκέψεις τόσο στη Σοβιετική Ένωση (1959), όσο και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, αλλά και προσκαλώντας τον Αμερικανό πρωθυπουργό Eisenhower σε δείπνο. Με αυτό τον τρόπο, παρουσιαζόταν δημοσίως μια άλλη πτυχή της προσωπικότητάς του, πέραν της πολιτικής του ιδιότητας. Οι «κινήσεις» του πρωθυπουργού δεν πέρασαν απαρατήρητες και παρ’ ότι ο ίδιος ποτέ δεν παραδέχτηκε ότι πραγματοποιήθηκαν για προεκλογικούς λόγους, μια εβδομάδα μετά την επίσκεψη του Eisenhower, κήρυξε εκλογές.⁸⁸

Για πρώτη φορά, οι εκλογές του 1959 καλύφθηκαν τηλεοπτικά και μάλιστα ένας τηλεθεατής έγραψε ότι είναι ασύλληπτο πλέον, το γεγονός ότι το *BBC* εσκεμμένα απέφευγε να καλύπτει στο παρελθόν πολιτικά θέματα (πέρα από κομματικά). Ο Νόμος 1954 περί Τηλεοπτικών Σταθμών όριζε στους δημοσιογράφους να είναι δίκαιοι και αντικειμενικοί στο ρεπορτάζ τους, πράγμα που και οι ίδιοι θεωρούσαν ήδη ηθική τους υποχρέωση, αν και τα δυο μεγάλα Κόμματα υπαινίχθηκαν δυο φορές τη

⁸⁶ *Αυτόθι*.

⁸⁷ Το δύσκολο, αλλά αναμενόμενο για τον πρωθυπουργό ερώτημα που έθεσε το *ITN* ήταν εάν σκοπεύει να απομακρύνει τον γραμματέα του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών, Selwyn Lloyd, για τον οποίο είχε τεθεί θέμα. *Αυτόθι*.

⁸⁸ *Αυτόθι*.

δυνατότητα για μη αντικειμενικό ρεπορτάζ⁸⁹. Την περίοδο εκείνη, πολλές τηλεοπτικές εκπομπές είτε διακόπηκαν (π.χ. η εκπομπή “Tonight”) είτε άλλαξαν θεματολογία (λ.χ. η εκπομπή “Press Conference”) ή ξεκίνησαν νέες εκπομπές, όπως το πρόγραμμα “Hustings” του BBC⁹⁰.

Η τεχνολογία της εποχής πάντως, δε βοηθούσε αρκετά τους συντελεστές της τηλεόρασης. Δεν είχαν τη δυνατότητα να προβάλλουν πάντα το διαθέσιμο υλικό στην κατάλληλη στιγμή. Ένας λόγος ήταν ότι είχαν περιορισμένο αριθμό από κάμερες με ήχο και η διαδικασία εμφάνισης του τηλεοπτικού φιλμ με ήχο ήταν χρονοβόρα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα πολλά θέματα να μην προβάλλονται ως εκπρόθεσμα. Έτσι, οι πολιτικοί σταδιακά φρόντιζαν να κάνουν δηλώσεις στην τηλεόραση σε χρόνο που να διευκολύνει τους δημοσιογράφους, ώστε να επιτελέσουν το έργο τους.⁹¹

Η νύχτα των εκλογών μετέφερε την πρωτόγνωρη εμπειρία του ανταγωνισμού τηλεθέασης ανάμεσα στο BBC και το ITN. Τελικά όμως, το BBC ευνοήθηκε από την ατυχία του ITN κατά τη μετάδοση των εκλογικών αποτελεσμάτων⁹², οπότε οι περισσότεροι τηλεθεατές παρακολούθησαν το BBC. Σε γενικές γραμμές, οι συγκεκριμένες εκλογές καλύφθηκαν σε μεγάλο βαθμό, οι δημοσιογράφοι διατήρησαν υψηλό το επίπεδο στις παραγωγές τους και οι πολιτικοί εξοικειώθηκαν με την ιδέα της τηλεόρασης. Συνεπώς, ο ανταγωνισμός μεταξύ BBC-ITN ωφέλησε τους τηλεθεατές. Πάντως, ενώ στη φάση αυτή (1955-1959), τα Μ.Μ.Ε. αποτελούσαν «ισχυρό χαρτί» για τους πολιτικούς, αργότερα (1959-1964) μετατράπηκαν σε «ισχυρό όπλο» εναντίον τους.⁹³

⁸⁹ Το ITV απεύφερε τις τηλεοπτικές δημοσκοπήσεις σχετικά με το τι ψηφίζει ο κάθε πολίτης για να μην κατηγορηθεί ότι υποστηρίζει κάποιο συγκεκριμένο κόμμα. *Αυτόθι*.

⁹⁰ Το πρόγραμμα “Hustings” παρουσίαζε τρεις εκπροσώπους από κάθε κόμμα και κοινό, η επιλογή των οποίων γινόταν από τα κόμματα και το κοινό έθετε ερωτήματα στους εκπροσώπους των κομμάτων, ενώπιον ενός ουδέτερου προέδρου. Η εκπομπή αυτή προβαλόταν στην περιφέρεια. Στη Βόρεια Ιρλανδία όμως, δεν παρουσιάστηκε καθόλου, διότι οι Ενωτικοί, (Unionists) όχι μόνο αρνήθηκαν να εμφανιστούν στην τηλεόραση με το ιρλανδικό Εργατικό Κόμμα του Sinn Fein, αλλά όρισαν τον τελευταίο ως «παράνομο» υποψήφιο. *Αυτόθι*.

⁹¹ *Αυτόθι*.

⁹² Το ITN χρησιμοποίησε τις τοπικές συνδέσεις του ITV, αλλά αντιμετώπισε επιπλοκές κατά τη μετάδοση των εκλογικών αποτελεσμάτων, καθώς δε διέθετε την κατάλληλη υποδομή για να υποστηρίξει ένα τέτοιο εγχείρημα. *Αυτόθι*.

⁹³ *Αυτόθι*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Ανάλυση άρθρων – Γενικά

Η ανάλυση άρθρων από τις εφημερίδες *The Guardian* και *The Times* δεν είναι πάντοτε εύκολη, καθώς τα άρθρα είναι εξαιρετικά προσεκτικά γραμμένα. Η προπαγάνδα που ασκείται είναι έμμεση και για αυτό δυσκολεύει την επιλογή των στοιχείων που την επιβεβαιώνουν. Η επιλογή όμως, και μόνο των συγκεκριμένων άρθρων που δημοσιεύτηκαν από τις συγκεκριμένες εφημερίδες ή αντίστοιχα η απουσία σχολιασμού άλλων γεγονότων προκαλεί επίσης το ενδιαφέρον, διότι μέσα από τέτοιες «επιλογές» αποδεικνύονται τα συμφέροντα ή ενδιαφέροντα της βρετανικής πλευράς.

Η χρονική περίοδος που «καλύπτει» τη δεκαετία 1955-1965, περιλαμβάνει ένα σημαντικό αριθμό γεγονότων και θεμάτων που απασχόλησαν το βρετανικό Τύπο. Σε γενικές γραμμές, τα ελληνοκυπριακής φύσεως θέματα που απασχόλησαν το βρετανικό Τύπο είναι η δράση της Ε.Ο.Κ.Α., τα «Σεπτεμβριανά», οι εκλογές στην Ελλάδα, οι διαπραγματεύσεις που οδήγησαν στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας και η ανάφλεξη του Κυπριακού.

Μέσα από τα άρθρα⁹⁴ αποδεικνύεται η θέση του βρετανικού Τύπου απέναντι σε συγκεκριμένα γεγονότα-θέματα και αντανakλούν σε γενικές γραμμές τα ενδιαφέροντα της βρετανικής κυβέρνησης.

⁹⁴ Στην έρευνα συμπεριλαμβάνονται στοιχεία, όπως: τίτλος άρθρου, πιστοποίηση γεγονότων από τα αρχεία Keesing's Record of World Events (παλαιότερα ονομάζονταν Keesing's Contemporary Archives), σύντομη περιγραφή άρθρου, κατηγορία (λ.χ. Ειδήσεις (News), Γράμματα από αναγνώστες (Reader's letters), στήλη, σελίδα, πηγή άρθρου (π.χ. Reuter, [ανώνυμος] ανταποκριτής-δημοσιογράφος, αναγνώστες εφημερίδας), γενική εκτίμηση άρθρου ως προς την καταγραφή συγκεκριμένων σχολίων ή στοιχείων, έλεγχος τήρησης ή μη του βρετανικού Κώδικα Δημοσιογράφων, ενδεχόμενη άσκηση προπαγάνδας μέσα από την επιλογή συγκεκριμένων λέξεων κτλ. Παρατηρείται ότι στα άρθρα αναγράφεται η προηγούμενη ημέρα της δημοσίευσης της εφημερίδας. Αυτό συμβαίνει διότι, η τεχνολογία προφανώς δεν επαρκούσε για να υπάρχει άμεση ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ της εφημερίδας και των συνεργατών της. Τα πρωτότυπα άρθρα που χρησιμοποιήθηκαν παρατίθενται συνολικά στη Βιβλιογραφία (τέλος) της παρούσας διατριβής. Παράλληλα με την ανάλυση των άρθρων, πραγματοποιείται ιστορική αναδρομή των γεγονότων που διαδραματίστηκαν την περίοδο εκείνη για να καταστεί κατανοητό το γενικότερο «κλίμα» που επικρατούσε την εποχή εκείνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η δράση της Ε.Ο.Κ.Α. - Κύπρος, 1955 – 1959

Η Ε.Ο.Κ.Α.⁹⁵ ιδρύθηκε την 1^η Απριλίου 1955⁹⁶, με απώτερο στόχο την απελευθέρωση της Κύπρου από τη βρετανική κυριαρχία και την Ένωση με την Ελλάδα⁹⁷. «Ιδρυτής» και στρατιωτικός αρχηγός της ήταν ο Ελληνοκύπριος στρατηγός Γεώργιος Γρίβας, γνωστός ως ο «Διγενής» (από το θρύλο του Διγενή Ακρίτα), ο οποίος είχε αγωνιστεί στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και στον ελληνικό εμφύλιο. Πολιτικός αρχηγός της ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ο οποίος στη συνέχεια ορίστηκε ως ο πρώτος πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας.⁹⁸

Ο Γρίβας, υποβοηθούμενος επιλεκτικά από ορισμένα άτομα (αρχικά από τους Ανδρέα Αζίνα και Σωκράτη Λοϊζίδη⁹⁹), είχε χωρίσει τη δράση της Ε.Ο.Κ.Α.¹⁰⁰ στον

⁹⁵ Η μυστική ελληνοκυπριακή οργάνωση Ε.Ο.Κ.Α. σημαίνει «Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών». Η πιστοποίηση της δράσης της επιβεβαιώνεται από τα αρχεία Keesing's Record of World Events. Keesing's Record of World Events, Volume X, August, 1955, Cyprus, σ. 14394.

⁹⁶ Αυτή η ιστορική μελέτη περί Αγγλοκρατίας του κ. Νίκου Μπατσικανής, συγγραφέα και μελετητή της Ελληνικής Γλώσσας και Ιστορίας είναι από τις βασικές πηγές της περιόδου. Έπειτα από προσωπική επικοινωνία με τη συγγραφέα, ο κ. Μπατσικανής διευκρίνισε ότι δεν δικαιούται να παραχωρήσει αυτούσια τμήματα ή ολόκληρη τη μελέτη, καθώς σύμφωνα με το συμβόλαιο που υπέγραψε, τα δικαιώματα ανήκουν σε εκδοτικό οίκο. Συνέστησε συνεπώς, τη μελέτη ενός σχετικού άρθρου που βασίζεται κατά κόρον πάνω στη μελέτη του. Νίκος Μπατσικανής, *Η Προσφορά της Κύπρου στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο* (υπό Έκδοση), <http://www.egolpio.com/HISTORY/eoka.htm> (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου, 2008). Επίσης, Νίκος Μπατσικανής, επικοινωνία μέσω ανταλλαγής ηλεκτρονικού μηνύματος με τη συγγραφέα, 10 Ιανουαρίου, 2009.

⁹⁷ Το Κυπριακό σαν πρόβλημα μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας ανέκυψε μετά το 1950, κατόπιν του δημοψηφίσματος υπέρ της Ένωσης στην Κύπρο. Ως «ανοιχτή» διαφορά ανάμεσα στις δυο χώρες εκδηλώθηκε με αφορμή την Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου για την Κύπρο το 1955. Χατζηαργύρης, ό.π., σ. 12.

⁹⁸ Βαγγέλης Κουφουδάκης, *Κύπρος: Ένα Σύγχρονο Πρόβλημα σε Ιστορική Προοπτική* (Αθήνα: εκδ. Πατάκη, 2008), σ. 27. Επίσης βλ. Μακάριος Δρουσιώτης, «Μακάριος – Γρίβας,» ένθετο *Ε-Ιστορικά της Ελευθεροτυπίας*, 5 Δεκεμβρίου, 2002.

⁹⁹ Βλ. κατοπινή αναφορά σε σχετ. άρθρο για τη σύλληψή του στο παρόν Κεφάλαιο.

¹⁰⁰ Η Ε.Ο.Κ.Α. λειτουργούσε συγκεκριμένα. Επιδίωκε να περιορίζει τις δαπάνες της, αλλά στις οικογένειες των νεκρών του Αγώνα έδινε οικονομικό βοήθημα (1.500 λίρες) ως «φόρο» τιμής. Η πολιτική δράση της λειτουργούσε συνωμοτικά. Από το 1956 δημιούργησε την Π.Ε.Κ.Α. (Πολιτική Επιτροπή Κυπριακού Αγώνος), η οποία χωριζόταν σε τομείς με επικεφαλής που ελέγχονταν από τον Γρίβα. Η Π.Ε.Κ.Α. φρόντιζε για την εναρμόνιση του πολιτικού με τον στρατιωτικό Αγώνα, τη διατήρηση του ενωτικού πνεύματος εντός του ελληνοκυπριακού μετώπου, την εξύψωση του ηθικού του κυπριακού λαού και την αντιμετώπιση της προπαγάνδας. Τα μέλη της προετοίμαζαν και κυκλοφορούσαν τις προκηρύξεις του Γρίβα και λάμβαναν μέρος σε εκδηλώσεις, π.χ. απεργίες. Πολλά μέλη της συνελήφθησαν από τις Βρετανικές Αρχές και στάλθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης και σε φυλακές. Ο Γρίβας δε μπορούσε να εντοπιστεί από τους Βρετανούς που τον καταζητούσαν, διότι άλλαζε συχνά κρησφύγετα, υπομένοντας αντίξοες συνθήκες διαβίωσης. Είχε αρκετούς υποστηρικτές, που τον προστάτευαν με κίνδυνο τη ζωή τους. Επικοινωνούσε με τα μέλη της Ε.Ο.Κ.Α. μέσω έμπιστων αγγελιοφόρων. Τα μηνύματα στέλνονταν σε προφορική ή γραπτή μορφή και υπογράφονταν με

κλεφτοπόλεμο, στις διαδηλώσεις και στις επαφές με τον Αρχιεπίσκοπο, την Εθναρχία και την Ελλάδα. Η Βρετανίδα δημοσιογράφος Nancy Crawshaw αναφέρει ότι ο Γρίβας απαιτούσε την τελειότητα στις επιχειρήσεις που αναλάμβαναν «οι άνθρωποί» του να φέρουν σε πέρας, ενώ ο ίδιος λειτουργούσε μέσα από το «στενό μοναδικό δρόμο του φανατικού εθνικισμού».¹⁰¹

Αρχικά, τα μέλη της Ε.Ο.Κ.Α. (μαχητές και δολιοφθορείς) ήταν ελάχιστοι σε αριθμό και κατά το τέλος της δράσης έφθασαν μόλις τα 300. Τεράστια υποστήριξη όμως, υπήρξε από δεκάδες χιλιάδες μέλη, ανοργάνωτα ή μη, καθώς επίσης βαρυσήμαντο ρόλο έπαιξαν οι μαθητές των σχολείων.¹⁰² Ειδικότερα, οι μαθητές και ο ρόλος τους επισημαίνεται σε διάφορα άρθρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το άρθρο¹⁰³ που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *The Manchester Guardian* την Τρίτη, 5 Απριλίου 1955, με τίτλο *Δίνοντας Όρκο στην Κύπρο (Oath-Taking in Cyprus)* και υπότιτλο *Αντιβρετανική Βία (Anti-British Violence)*:

«Η αστυνομία σήμερα αποκάλυψε νέα στοιχεία σχετικά με τη βίαιη αντιβρετανική εκστρατεία στη Νήσο, η οποία εκτείνεται ακόμη και στους μαθητές [...]».¹⁰⁴

Στο ίδιο άρθρο¹⁰⁵ αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι ο Κυβερνήτης, Sir Robert Armitage, προειδοποίησε τους Έλληνες¹⁰⁶ δασκάλους και γονείς ότι σε πρόσφατες έρευνες βρέθηκαν αντίγραφα ενός μυστικού όρκου για αγώνα κατά του «βρετανικού ζυγού» μέχρι θανάτου:

ψευδώνυμο που όριζε ο Γρίβας. Η διατύπωση των απόψεων γινόταν με τρόπο, ώστε να μη γίνεται αντιληπτό το όνομα και οι προθέσεις του υπογράφοντα. Ο *χαρακτήρας* του Αγώνα ήταν «ψυχολογικός, πολιτικός, μαχητικός» και «πολυσύνθετος». Είχε τέσσερα μέτωπα (Βρετανούς, Τούρκους, καταδότες, κομμουνιστές). Παρά το γεγονός ότι ο Γρίβας ήταν «δυναμικός» αρχηγός, υστερούσε σε πολιτική σκέψη. Έτσι, συχνά είχε αντιφατικές θέσεις (π.χ. ενώ ήταν κατά των κομμουνιστών, σε περιπτώσεις εντάσεων στον Ψυχρό Πόλεμο, υποστήριζε τα αριστερά καθεστώτα και ήταν κατά του ΝΑΤΟ). Είχε τη θερμή υποστήριξη του ελληνοκυπριακού λαού και της νεολαίας, «μεταφράστηκε» ως «εθνικό» ζήτημα της Κύπρου, της Ελλάδας, της Τουρκίας και εν μέρει της Αγγλίας, ενώ επηρέασε στη διαμόρφωση αρκετών διεθνών σχέσεων. Ευάγγελος Αβέρωφ-Τοσίτσας, *Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών (Κυπριακό 1950-1963)*, τ. Α', έκδ. Β' (Αθήνα: εκδ. Εστία, 1982), σσ. 225-229.

¹⁰¹ Η Nancy Crawshaw εργαζόταν ως ρεπόρτερ της *Manchester Guardian* για 15 χρόνια, κυρίως κατά την περίοδο του 1950. Το έργο της "The Cyprus Revolt: An Account of the Struggle for Union with Greece" αποτελεί σημαντική πηγή για το Κυπριακό ζήτημα. Nancy Crawshaw, "The Cyprus Revolt: An Account of the Struggle for Union with Greece," στο *Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών (Κυπριακό 1950-1963)*, Ευάγγελος Αβέρωφ-Τοσίτσας, τ. Α', έκδ. Β' (Αθήνα: εκδ. Εστία, 1982), σσ. 224-225.

¹⁰² Αβέρωφ-Τοσίτσας, *ό.π.*, σσ. 225-229.

¹⁰³ Reuter, and Associated (Nicosia, Cyprus), "Oath-Taking in Cyprus," *The Manchester Guardian*, April 5, 1955, σ. 1.

¹⁰⁴ *Αυτόθι*, σ. 1.

¹⁰⁵ *Αυτόθι*, σ. 1.

¹⁰⁶ Εδώ χρησιμοποιείται ο όρος «Έλληνας» και όχι «Ελληνοκύπριος».

«Ένας συλληφθείς μαθητής παραδέχθηκε ότι έδωσε το συγκεκριμένο όρκο. Δεν ανακοινώθηκε ο ακριβής αριθμός των συλληφθέντων.»¹⁰⁷

Με εφалτήριο την 1η Απριλίου 1955, κατάφερε πλήγματα σε κτίρια της κυβέρνησης, σε αστυνομικά τμήματα, σε ραδιοφωνικό σταθμό και σε βρετανικό στρατόπεδο της Αμμοχώστου. Η Ε.Ο.Κ.Α. συνέχισε τη δράση της με επιθέσεις τόσο σε καίρια κτίρια όσο και κατά των Βρετανών, των Ελληνοκυπρίων¹⁰⁸ «συνεργατών» των Άγγλων («προδότες» του Αγώνα για την Ένωση) και των Τουρκοκυπρίων που ενεργούσαν επικουρικά ως ειδικοί αστυφύλακες υπέρ της βρετανικής Αρχής στην Κύπρο (βλ. παρακάτω).

Οι αποικιοκράτες Άγγλοι στην περίπτωση της Κύπρου προτίμησαν να εμπλέξουν¹⁰⁹ στη διαμάχη την Τουρκία¹¹⁰, προκειμένου να αποφύγουν συζητήσεις σχετικές με το θέμα της αυτοδιάθεσης της Κύπρου, πρόταση την οποία είχε θέσει η ελληνική αντιπροσωπεία στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών το 1954. Η «απάντηση» της

¹⁰⁷ Reuter, and Associated (Nicosia, Cyprus), "Oath-Taking in Cyprus," *ό.π.* σ. 1.

¹⁰⁸ Ο Γρίβας εξέδιδε ανακοινώσεις και απειλές κατά των Ελληνοκυπρίων, που υποπευτόταν ότι ανθίστανται στον Αγώνα για Ένωση με την Ελλάδα και πιθανόν χρησιμοποιούσαν τις πληροφορίες που είχαν στη διάθεσή τους για τα σχέδια της Ε.Ο.Κ.Α. για τη ματαίωση του «σκοπού». Αυτοί θεωρούνταν πιθανοί προδότες και συχνά ο Γρίβας πραγματοποιούσε τις απειλές του, αν και σε κάποιες περιπτώσεις αποδείχθηκε ότι κάποιοι άνθρωποι τιμωρήθηκαν αδικώς. Αβέρωφ-Τοσίτσας, *ό.π.*, σ. 237. Η Ελληνοκύπρια ιστορικός και συγγραφέας, κ. Φανούλα Αργυρού, αναφέρει ότι η Ε.Ο.Κ.Α. ορθώς ισχυρίζεται ότι το ΑΚΕΛ συνεργάστηκε τους Βρετανούς, αλλά όχι στο βαθμό που το επικαλείται. Δεν ήταν (όλοι) προδότες του Αγώνα για την Ένωση. Πολλοί αριστεροί βοήθησαν την Ε.Ο.Κ.Α. δίχως να φαίνονται ή για να μην τύχουν επιθέσεων από τους ηγέτες τους. Υπήρξαν όμως και αριστεροί που όντως συνεργάστηκαν με τους Βρετανούς εναντίον της Ε.Ο.Κ.Α. Η Ε.Ο.Κ.Α. κάποιους τους εκτέλεσε. Άλλοι μετανάστευσαν στην Αγγλία και ακόμη έως τη δεκαετία του 1980 προστατεύοντο από την βρετανική αστυνομία. Φανούλα Αργυρού, επικοινωνία μέσω ανταλλαγής ηλεκτρονικού μηνύματος με τη συγγραφέα, 15 Μαρτίου, 2009.

¹⁰⁹ Ο C. M. Woodhouse, ο οποίος διετέλεσε ως κατάσκοπος στην Κύπρο τη δεκαετία του 1950 και διατηρούσε τότε στενές σχέσεις με τη βρετανική συντηρητική αριστοκρατία, στα Απομνημονεύματά του με τίτλο "Something Ventured" αναφέρει ότι «Ο Harold Macmillan [τότε γραμματέας του Υπουργείου Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας] μας προέτρεπε να αναμείξουμε τους Τούρκους για να εξουδετερώσουμε τις ελληνικές αναταραχές». Ο Woodhouse στη συνέχεια εξηγεί ότι αντιτάχθηκε σε αυτήν την τακτική και ζήτησε από τον προσωπικό γραμματέα του πρωθυπουργού να μιλήσει με τον Churchill. Η πρόταση αυτή όμως, όχι μόνο δεν έγινε δεκτή από τον γραμματέα, αλλά θεωρήθηκε ως «αναίδεια» εκ μέρους του Woodhouse και έτσι ο τελευταίος δε θέλησε να χρησιμοποιήσει τις προσωπικές του διασυνδέσεις για να τον δει προσωπικά, καταλήγει ο Woodhouse. Christopher Hitchens, *Cyprus* (London: Quartet Books Ltd, 1984), σσ. 45-46.

¹¹⁰ Η Τουρκία μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν είχε καμμία ανάμειξη ή δικαίωμα στην Κύπρο. Όταν όμως, ο Βρετανός πρέσβης, Michael Stuart, επισκέφτηκε στην Άγκυρα τον Τούρκο υπουργό Εξωτερικών, Orhan Erarp, ο τελευταίος αιφνιδιάστηκε από την πρόταση του πρέσβη να εμπλακεί η Τουρκία στο Κυπριακό (πιο συγκεκριμένα, ο Stuart είπε στον Erarp ότι η κατάσταση στην Κύπρο είναι εκτός ελέγχου και τον ρώτησε πώς θα ενεργήσει η Τουρκία για αυτό, αναλογιζόμενη την παρουσία των Τουρκοκυπρίων στη Μεγαλόνησο. Ο Erarp απάντησε ότι προσμένουν τη Μεγάλη Βρετανία να προστατεύσει τις ζωές και τις περιουσίες των Τουρκοκυπρίων). Βλ. σχετική αναφορά από το βρετανικό ντοκυμαντέρ δύο επεισοδίων. *Cyprus: Britain's Grim Legacy*, Production Company Granada Television, Executive Producer Brian Lapping, Producer Norma Percy, Narrator Michael Horder, ITV, London, June 26 & 27, 1984.

Αγγλίας στην Ε.Ο.Κ.Α. δόθηκε ουσιαστικά με την δοκιμασμένη, αλλά επιτυχημένη πολιτική του «διαίρει και βασίλευε» (“divide and rule”).¹¹¹

Για πρώτη φορά, το Σάββατο, 2 Απριλίου 1955 πραγματοποιείται αναφορά στη «γέννηση» της Ε.Ο.Κ.Α. από την εφημερίδα *The Manchester Guardian* σε σχετικό άρθρο¹¹², με κεντρικό τίτλο *Ξέσπασμα Τρομοκρατίας στην Κύπρο (Outbreak of Terrorism in Cyprus)* και υπότιτλο *Βομβιστικές Προκλήσεις σε Τέσσερις Πόλεις: Μερικές Συλλήψεις (Bomb Outrages in Four Towns: Several Arrests)*. Η ίδρυση της Ε.Ο.Κ.Α. αποτελεί βασικό γεγονός για τα πολιτικά τεκταινόμενα στην Κύπρο, κυρίως για τη Μεγάλη Βρετανία. Από την άμεση αναφορά στη δημιουργία της διαφαίνεται ότι ο βρετανικός Τύπος αποδέχεται και γνωστοποιεί ευρέως την παρουσία της. Η δημοσίευση αυτή ουσιαστικά θέτει υπό αμφισβήτηση την ίδια τη βρετανική ηγεσία, καθώς τέτοιες ειδήσεις αποτελούν παράδειγμα προς μίμηση για λαούς που βρίσκονται υπό την αποικιοκρατική πολιτική μιας άλλης χώρας.

Στο άρθρο¹¹³ γίνεται λόγος για αναταραχές όμοιες με αυτές που προκλήθηκαν 24 χρόνια πριν: πρόκειται για «το χειρότερο τρομοκρατικό ξέσπασμα στην αποικία από τις αναταραχές του 1931¹¹⁴». Το μέγεθος των αναταραχών υποστηρίζεται με ανάλογες αναφορές σε συλλήψεις (περίπου δέκα άτομα συνελήφθησαν). Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στο όνομα του Ελληνοκύπριου Χριστόφη Παντελή. Ειδικότερα

¹¹¹ Μέχρις ότου κατατεθεί το θέμα της αυτοδιάθεσης της Κύπρου από την ελληνική αντιπροσωπεία στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, η Αμερική απέτρεπε την Ελλάδα να προσφύγει στα Ηνωμένα Έθνη. Στις 28 Ιουλίου 1954, ο Hopkison «ξεστόμισε» στη Βουλή των Κοινοτήτων το περίφημο «Ουδέποτε!» (“Never!”) ότι η Κύπρος ποτέ δε θα ανεξαρτοποιείτο. «Ως προς την Τουρκία, καθίστατο ολονέν και εμφανέστερον, ότι το αγγλικόν παιγνίδι του «διαίρει και βασίλευε» πλήρως επετύγχανε και ότι η Κυβέρνησις της Άγκυρας θα παρεσύρετο να αποβή το πρώτον θύμα της εν αρχή τεχνητής μόνον και made in England ανθελληνικής κινήσεως.» Α. Κύρου, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική* (Αθήνα: εκδ. Εστία, 1955), σσ. 277-279.

¹¹² British United Press, and Reuter (Nicosia), “Outbreak of Terrorism in Cyprus,” *The Manchester Guardian*, April 2, 1955, σ. 1.

¹¹³ *Αυτόθι*, σ. 1.

¹¹⁴ Τον Οκτώβριο του 1915, η Αγγλία στη προσπάθειά της να πείσει την ελληνική κυβέρνηση να ταχθεί με το μέρος των Δυνάμεων της Αντάντ, προσέφερε στην Ελλάδα ως αντάλλαγμα την Ένωση της Κύπρου. Λόγω του δισταγμού της κυβέρνησης Αλέξανδρου Ζαΐμη η προσφορά ανακλήθηκε. Με τη βρετανική όμως αυτή χειρονομία αναγνωρίστηκε επίσημα για πρώτη φορά η ελληνικότητα της Κύπρου. Το 1931, πραγματοποιήθηκαν τα λεγόμενα «Οκτωβριανά» στην Κύπρο, καθώς το αίτημα για Ένωση με την Ελλάδα κατέληξε σε ταραχές, διαδηλώσεις, διακηρύξεις ιεραρχών και παραιτήσεις από το βουλευτικό αξίωμα, φυλακίσεις και καταδιώξεις. Η Μεγάλη Βρετανία έλαβε σκληρά μέτρα για να καταπνίξει την εξέγερση. *Εγκυκλοπαίδεια δομή*, τ. 16, Αθήνα: εκδ. Δομή, σ. 180. Η ελληνοκυπριακή εφημερίδα *Χαραυγή* εκφράζει το ΑΚΕΛ, καθώς η ιστορία της «είναι συνυφασμένη με την πολυκύμαντη ιστορία του κόμματος. Δρ Κύπρος Τοφαλλής, «Τα Οκτωβριανά του 1931,» *Χαραυγή*, 24 Απριλίου, 2009. Ο Δρ Κύπρος Τοφαλλής είναι Καθηγητής και Διευθυντής του Ελληνικού Ινστιτούτου Αγγλίας.

επισημαίνεται ότι η προφυλάκισή του παρατάθηκε κατά οκτώ ημέρες στο αυτόφωρο πταισματοδικείο της Αμμοχώστου, καθώς σύμφωνα με την αστυνομία, βρέθηκε σήμερα¹¹⁵ «ποσότητα από αυτοσχέδιες βόμβες και εκρηκτικά και ανατρεπτικά κείμενα» στο αυτοκίνητό του στο χωριό Άχνα (κοντά στα Δεκέλεια). Ο απολογισμός είναι περίπου ο εξής: σύμφωνα με την αστυνομία ένας νεαρός άνδρας βρέθηκε νεκρός την ίδια ημέρα από ηλεκτροπληξία στην ίδια περιοχή. Ένα ακόμα άτομο έχασε τη ζωή του, ενώ άλλο ένα τραυματίστηκε την ώρα των αναταραχών μετά τα μεσάνυχτα.

Σημειώνεται¹¹⁶ ότι δύο φύλακες κοντά στο ραδιοφωνικό σταθμό της Κυβέρνησης στη Λευκωσία δέθηκαν υπό την απειλή όπλου από κουκουλοφόρους και ο σταθμός τέθηκε εκτός λειτουργίας. Κατά τις ταραχές, χρησιμοποιήθηκαν βόμβες μολότοφ μέσα στο στρατόπεδο στη Λευκωσία και στην αποθήκη υλικού πολέμου στην Αμμόχωστο. Δυο ράβδοι δυναμίτιδας ρίχθηκαν στον κεντρικό αστυνομικό σταθμό στη Λευκωσία, όπου τρεις προαστιακοί σταθμοί δέχτηκαν επίσης επίθεση. Δεν αναφέρθηκαν τραυματίες. Με επιθέσεις επλήγη το κτήριο του Υπουργείου Παιδείας και το γραφείο του Αρμοστή στη Λάρνακα, όπου σημειώθηκαν εκτεταμένες ζημιές. Τρεις χειροβομβίδες ρίχτηκαν «προφανώς» στις οικείες Βρετανών υπηκόων, χωρίς να αναφερθούν τραυματίες. Άλλη μια χειροβομβίδα έπληξε μονόροφο λεωφορείο [το οποίο προορίζεται] για τις οικογένειες του Βρετανικού Στρατού, όπου έσπασαν τα τζάμια, αλλά δεν εξερράγη. Οι τέσσερεις επιβαίνοντες του λεωφορείου δεν τραυματίστηκαν.

Το πιο σημαντικό ίσως σημείο του άρθρου είναι εκείνο που αναφέρεται για πρώτη φορά στην οργάνωση της Ε.Ο.Κ.Α.:

Δυο άνδρες συνελήφθησαν στη Λεμεσό απόψε¹¹⁷ συσχετιζόμενοι με συνθήματα στους τοίχους που αναφέρονταν στα αρχικά «Ε.Ο.Κ.Α.», τα οποία λέγεται ότι σημαίνουν «Εθνική Οργάνωση για τον Κυπριακό Αγώνα.» Κανένας δεν έχει ακούσει ξανά για αυτήν την οργάνωση.¹¹⁸

Σημαντικό είναι ότι η *Manchester Guardian* δε διστάζει να δημοσιεύσει την είδηση για την ίδρυση αυτής της νέας οργάνωσης, της Ε.Ο.Κ.Α., αναγνωρίζοντας με αυτόν

¹¹⁵ Δηλαδή μια μέρα πριν δημοσιευτεί το άρθρο.

¹¹⁶ British United Press, and Reuter (Nicosia), "Outbreak of Terrorism in Cyprus," ό.π., σ. 1.

¹¹⁷ Δηλαδή μια μέρα πριν δημοσιευτεί το άρθρο.

¹¹⁸ British United Press, and Reuter (Nicosia), "Outbreak of Terrorism in Cyprus," ό.π., σ. 1.

τον τρόπο την ύπαρξή της. Εξάλλου, ο συγκεκριμένος «χειρισμός» του θέματος συνάδει με τη φιλελεύθερη «φύση» της εφημερίδας. Η προσεκτική δημοσίευση του θέματος διαφαίνεται από το γεγονός ότι η οργάνωση δε χαρακτηρίζεται ως «τρομοκρατική». Ο κεντρικός όμως, τίτλος του άρθρου¹¹⁹ (*Outbreak of Terrorism in Cyprus*) αναφέρεται σε τρομοκρατία, διότι το πολίτευμα ουσιαστικά στην Κύπρο είναι αποικιοκρατικό. Συνεπώς, οποιαδήποτε μορφή δυσaráσκειας, η οποία μάλιστα, εκφράζεται με «ταραχές» (ήπια μορφή λέξης για το συγκεκριμένο σκοπό), χαρακτηρίζεται ως «τρομοκρατική». Για τους Ελληνοκυπρίους, οι οποίοι δεν επέλεξαν να βρίσκονται υπό τη βρετανική κυριαρχία, είναι μια «απελευθερωτική» οργάνωση. Ένα κίνημα, μια αντίδραση χαρακτηρίζεται ανάλογα με την πηγή προέλευσής της. Άρα, εφόσον η Κύπρος διοικείται «νόμιμα» από τους Βρετανούς, η πολιτική τους θεωρείται «δημοκρατική». Οποιαδήποτε αντίσταση σε αυτό το δεδομένο είναι «παράνομη» ή «τρομοκρατική».

Για τους Βρετανούς όμως, αυτό που προέχει περισσότερο είναι η προστασία των στρατιωτικών τους εγκαταστάσεων στο νησί και ειδικά των βάσεων. Αυτό εκδηλώνεται μέσα από τη δήλωση του Κυβερνήτη, Sir Robert Armitage, η οποία παρουσιάζεται κάτω από τον υπότιτλο *Εκκλήση του Κυβερνήτη (Governor's Appeal)*:

Οι επιθέσεις «πρέπει να επιληφθούν μεγάλης ανησυχίας από εκείνους που ευθύνονται όχι μόνο για τη διατήρηση του νόμου και της τάξης αλλά και για την προστασία των ζωτικών στρατιωτικών εγκαταστάσεων στο νησί.»¹²⁰

Είναι επίσης, εμφανές ότι ακόμα και ο ίδιος ο κυβερνήτης της Κύπρου είναι προσεκτικός στις δηλώσεις του, προφανώς διότι θέλει να κατευνάσει τα «πνεύματα». Για αυτό το λόγο, δεν χαρακτηρίζει ευθέως εκείνους που προκάλεσαν τις ταραχές ως «τρομοκράτες»:

[...] «Πρέπει να ληφθούν όλα τα μέτρα για να εξακριβωθούν και να συλληφθούν αυτοί που διέπραξαν το αδίκημα .»¹²¹

Ανάλογο ύφος διατηρεί προς τον τοπικό Τύπο της Κύπρου, τον οποίο επαινεί για τη «μετριοπαθή» στάση και τον «κοινό νου» που επέδειξε στο παρελθόν, καταδικάζοντας τέτοιες «απρόκλητες και καταστροφικές πράξεις».

¹¹⁹ *Αυτόθι*, σ. 1.

¹²⁰ *Αυτόθι*, σ. 1.

¹²¹ *Αυτόθι*, σ. 1.

Στο άρθρο¹²² διευκρινίζεται ότι οι «επιθέσεις» δεν είναι τυχαίες. Όπως αναφέρεται συμπίπτουν με το τελικό στάδιο της προπαρασκευαστικής ακροαματικής διαδικασίας στην Πάφο, κατά την οποία δεκατρία άτομα κατηγορούνται για προώθηση εμφυλίου πολέμου και για παράνομη μεταφορά εκρηκτικών στη Νήσο τον Ιανουάριο. Όλοι αυτοί σήμερα¹²³ παραπέμφθηκαν σε δίκη από το ανώτατο δικαστήριο στις 17 Μαΐου.

Η υποστήριξη της εφημερίδας προς την τουρκική πλευρά είναι έκδηλη στην τελευταία παράγραφο του άρθρου¹²⁴, καθώς επέλεξε να προταχθούν οι αντιδράσεις της «τουρκικής κοινότητας» (και όχι τουρκοκυπριακής) έναντι της ελληνοκυπριακής. Ειδικότερα, παρουσιάζεται η εικόνα των Τούρκων (προφανώς εννοούνται οι Τουρκοκύπριοι) πιο «συνετή», εφόσον δημοσιεύεται απόσπασμα του μηνύματος που έστειλαν προς τον Γραμματέα της Αποικίας, Lennox-Boyd, και τον Κυβερνήτη. Στο μήνυμά τους εκφράζεται η μεγάλη ανησυχία τους για τις επιθέσεις και προτρέπουν την Κυβέρνηση «να λάβει τα σκληρότερα μέτρα για να προστατεύσει τις ζωές και τις περιουσίες των νομοταγών πολιτών κατά μιας τέτοιας απρόκλητης βιαιοπραγίας».¹²⁵

Από ελληνοκυπριακής πλευράς, δημοσιεύτηκε η άποψη του Κυπριακού Κομμουνιστικού Κόμματος μόνο, η οποία ήταν εκ διαμέτρου αντίθετη με αυτή των αγωνιστών της Ε.Ο.Κ.Α. και η οποία αποστρεφόταν την ελληνική υποστήριξη για την Ένωση.¹²⁶ Σύμφωνα με δήλωσή του, το Κομμουνιστικό κόμμα της Κύπρου διαχώρισε

¹²² *Αυτόθι*, σ. 1.

¹²³ Την προηγούμενη ημέρα της δημοσίευσης του άρθρου.

¹²⁴ British United Press, and Reuter (Nicosia), “Outbreak of Terrorism in Cyprus,” *ό.π.*, σ. 1.

¹²⁵ *Αυτόθι*, σ. 1.

¹²⁶ Το Α.Κ.Ε.Λ. (Ανορθωτικό Κόμμα του Εργαζόμενου Λαού) ιδρύθηκε το 1941 (και το Κ.Κ.Κ. το 1926) με τις ευλογίες και την άδεια των αποικιοκρατών, καθώς οι αποικιοκράτες δεν επέτρεπαν την ίδρυση κομμάτων στην Κύπρο ως αποικία και μετά τα Οκτωβριανά του 1931. Επέτρεψαν όμως την ίδρυση του Α.Κ.Ε.Λ. γνωρίζοντας πλήρως ότι ήταν Κομμουνιστικό Κόμμα, αν και είχε κηρυχθεί παράνομο το 1931. Όμως, επειδή οι αποικιοκράτες ήθελαν μια ομάδα Ελληνοκυπρίων να χρησιμοποιήσουν μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ως βάση για τα δικά τους συμφέροντα, επέτρεψαν βάσει σχεδίου την επαναδραστηριοποίηση των Κομμουνιστών με το νέο τους «επιτήδειο» όνομα, Α.Κ.Ε.Λ. Οι αποικιοκράτες επικαλούνταν πως το Κομμουνιστικό Κόμμα παρέμενε απογορευμένο και παράνομο, γιατί ήθελαν και ένα «αντίβαρο» στην Εκκλησία της Κύπρου, η οποία διατηρούσε μια ελληνοπρεπή πολιτική έναντι του Εθνικού Θέματος (Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και ελληνική παιδεία). Το 1947, οι Άγγλοι προέβησαν στην «απλόχερη» πρότασή τους για αυτοκυβέρνηση στην Κύπρο, τη λεγόμενη Διασκεπτική, με πρόεδρο τον Αρχιδικαστή στην Κύπρο St. J. Jackson. Όλοι οι Αριστεροί του Α.Κ.Ε.Λ. και συνοδοιπόροι μέλη της υποστήριζαν τα βρετανικά σχέδια, αλλά τα απέρριψε η Εκκλησία της Κύπρου. Το μεγάλο μυστικό της Διασκεπτικής όμως, το οποίο χρησιμοποίησαν οι Άγγλοι την περίοδο του Αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α., ήταν ότι οι Ακελιστές μέλη της Διασκεπτικής υπέγραψαν μια επιστολή-μνημόνιο που συνέταξε ο Άγγλος δικαστής πρόεδρός της, σύμφωνα με την οποία αποκλείεται η Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Άρα, το 1955 το Α.Κ.Ε.Λ. δεν μπορούσε πλέον να λάβει μέρος στον Ενωτικό Αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α., έχοντας δεσμευθεί ενυπογράφως για τον αποκλεισμό της. Αργυρού, *ό.π.*, 15 Μαρτίου, 2009. Κατά την περίοδο 1960-

τη θέση του από τις επιθέσεις και κατηγόρησε το ραδιοφωνικό¹²⁷ σταθμό της Αθήνας ότι προτρέπει τους Κυπρίους να οργανώσουν ταραχές και δολιοφθορές.

Η Ελλάδα υποστήριξε την ένοπλη κυπριακή επανάσταση οικονομικά, αποστέλλοντας όπλα¹²⁸ στη Μεγαλόνησο και ηθικά μέσω των ελληνικών Μ.Μ.Ε. Δε συμμετείχε αρχικά όμως σε αυτόν, διότι¹²⁹ μια τέτοια ενέργεια θα εμπόδιζε τόσο την πορεία του ελληνικού έθνους όσο και την υποστήριξη του κυπριακού αγώνα σε διεθνές πολιτικό επίπεδο.

Η ανησυχία της Μεγάλης Βρετανίας για το μέλλον της αποικίας της, ο φόβος δηλαδή μήπως ανατραπεί το αποικιοκρατικό καθεστώς που ήδη επικρατεί στην Κύπρο αποτυπώνεται έντονα στο βρετανικό Τύπο. Επί τρεις συνεχόμενες ημέρες, η εφημερίδα των *Times* ασχολήθηκε με το θέμα της παράνομης μεταφοράς πολεμοφοδίων και εκρηκτικών από ελληνικό καράβι στην Κύπρο.¹³⁰ Η αναφορά στο

1964, το Α.Κ.Ε.Λ. παρέμενε εκτός κυβέρνησης και δεν αποτελούσε τότε «ισχυρό αντιπολιτευτικό πόλο. Αυτό συνέβη διότι, είχε εκδηλώσει τη διαφωνία του ως προς τις δυσλειτουργικές διατάξεις των Συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου και συνειδητοποιούσε πως ενόψει της ισχυρής αντίθεσης των Τουρκοκυπρίων στα συνταγματικά θέματα, η δημιουργία ενός συμπαγούς ελληνοκυπριακού μετώπου ήταν αναγκαία. Την ίδια αντίληψη υιοθετούσε και ο Μακάριος, ο οποίος διατηρούσε θετική στάση έναντι του Α.Κ.Ε.Λ. αναφορικά με την εξασφάλιση των βουλευτικών εδρών. Επίσης, η αρνητική θέση του Μακαρίου ως προς την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στο ΝΑΤΟ, δημιούργησε κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο πλευρών. Το Α.Κ.Ε.Λ. καταλάβαινε ότι τότε ο παντοδύναμος εσωτερικά Μακάριος δεν είχε ως άμεσο στόχο «την καταπολέμηση του κομμουνιστικού κινδύνου». Κύριο Άρθρο, «Πολιτική και Ιδεολογία: Το Α.Κ.Ε.Λ. στα Χρόνια 1960 – 1974,» *Σύγχρονη Αποψη*, τ. Ιουνίου 2009, σσ. 60-62. Ο σημερινός Γενικός Γραμματέας του Α.Κ.Ε.Λ., κ. Αντρός Κυπριανού σε συνέντευξή του στο περιοδικό *Σύγχρονη Αποψη* αναφέρει ότι μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες του κόμματος είναι «η κινητοποίηση του λαού μας ενάντια στην αποικιοκρατία της Μεγάλης Βρετανίας. Με ένα διαφορετικό τρόπο από την Ε.Ο.Κ.Α., μέσα από ένα μαζικό αγώνα, καθοδήγησε τον κόσμο στον αντιαποικιακό αγώνα για την απελευθέρωση της χώρας μας.» Γιώργος Κέντας, «Συνέντευξη Αντρου Κυπριανού: Το Α.Κ.Ε.Λ. του παρόντος και του μέλλοντος,» *Σύγχρονη Αποψη*, τ. Ιουνίου 2009, σσ. 46-50.

¹²⁷ Ακολουθεί αναλυτικότερη αναφορά για τις ραδιοφωνικές μεταδόσεις της Αθήνας στην Κύπρο.

¹²⁸ Ο ανεφοδιασμός της Ε.Ο.Κ.Α. πραγματοποιείτο με διάφορους τρόπους, με καταδρομές κατά των βρετανικών αστυνομικών σταθμών ή μεταλλείων, με άκρα μυστικότητα από την Αθήνα ή και από το εξωτερικό (από την Ιταλία, ενώ η απόπειρα προμήθειας πολεμοφοδίων από αραβική χώρα ματαιώθηκε εγκαίρως από τον Αβέρωφ, εφόσον έκρινε επικίνδυνη). Αβέρωφ-Τοσίτσας, *ό.π.*, σσ. 225-229.

¹²⁹ Αν η συμμετοχή της Ελλάδας στον ένοπλο κυπριακό αγώνα ήταν φανερή, τότε η χρήση βίας θα ερχόταν σε αντίθεση με το καταστατικό του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (απαγορεύεται η χρήση βίας ή η απειλή χρήσης βίας διακρατικά) και ο αγώνας κατά των Άγγλων θα δυσχαίρενε τη θέση της Ελλάδας με τον υπόλοιπο δυτικό κόσμο, στον οποίο ανήκε. Επιπλέον, θα πλήττονταν αρκετά από τα συμφέροντά της. Η Ελλάδα και η Τουρκία προσχώρησαν ως συμμαχικά μέλη του Ν.Α.Τ.Ο. στις 18 Φεβρουαρίου 1952. *Αυτόθι*, σ. 69.

¹³⁰ Οι βασικότεροι λόγοι που οδήγησαν στη δημιουργία της Ε.Ο.Κ.Α. ήταν α) η *αμείλικτη* και *ανεξέλεγκτη* στάση των ιθυνόντων παραγόντων απέναντι στο Κυπριακό, β) η αποτυχία της διάσκεψης του Λονδίνου μεταξύ της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Αγγλίας και οι ανθελληνικές εκδηλώσεις στην Κωνσταντινούπολη (βλ. σχετ. Κεφάλαιο V για τα Σεπτεμβριανά) γ) η νέα προσφυγή της Ελλάδος στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών αποτύγχανε να εγγραφεί στην Ημερησία Διάταξη, δ) οι προαναφερόμενοι λόγοι είχαν *οξύνει τα πνεύματα* στην Ελλάδα, ε) διάδοχος του Στρατάρχη Παπάγου

συγκεκριμένο θέμα εμπλουτίζεται από τις πληροφορίες που έρχονται στο φως, μέρα με τη μέρα.

Την Πέμπτη, 27 Ιανουαρίου 1955, δημοσιεύτηκε στους *Times* άρθρο¹³¹, με κεντρικό τίτλο *Παράνομη Μεταφορά Πολεμοφοδίων στην Κύπρο (Arms Smuggling in Cyprus)* και με υπότιτλους *Καταδικασμένη Προσπάθεια από Ελληνικό Σκάφος (Alleged Attempt by Greek Ship)* και *Έγιναν 11 Συλλήψεις (11 Arrests Made)*. Αναλυτικότερα, το άρθρο ξεκινά με μια επίσημη ανακοίνωση της ημέρας, δηλαδή:

«Σύμφωνα με πληροφορίες από αστυνομικούς πράκτορες υπάρχουν ενδείξεις ότι καταβλήθηκαν προσπάθειες για παραλαβή λαθραίων όπλων και εκρηκτικών στην Κύπρο και ότι είχε οργανωθεί μια τέτοια ομάδα κοντά στην Πάφο. Ο Κυβερνήτης της Κύπρου έκανε αναλόγως τις κατάλληλες ενέργειες για να ματαιώσει αυτή την προσπάθεια. Επακολούθησαν συλλήψεις και οι έρευνες συνεχίζονται».¹³²

Πρόκειται για το ελληνικό δηζελοκίνητο πλοίο «Άγιος Γεώργιος», το οποίο αναχαιτίστηκε από την αστυνομία το προηγούμενο βράδυ στα παράλια της Πάφου, κοντά στο χωριό Χλώρακας. Τα κιβώτια που βρέθηκαν μέσα στο πλοίο μεταφέρθηκαν στο αστυνομικό τμήμα της Πάφου. Ο καπετάνιος, δυο από το πλήρωμά του και οκτώ χωρικοί από τον Χλώρακα συνελήφθησαν και μεταφέρθηκαν στη Λευκωσία, ενώ οι αστυνομικές έρευνες συνεχίζονται.¹³³

Στο ίδιο άρθρο¹³⁴ αναφέρεται ότι πρόσφατα κυκλοφόρησαν φυλλάδια που υποκινούν πράξεις βίας σε σπίτια και παρκαρισμένα αυτοκίνητα, ώστε να επιτευχθεί η *Ενωση*, «καθώς η ελευθερία ποτέ δεν επιτεύχθει χωρίς να χυθεί αίμα». Οι αρχές εδώ πιστεύουν ότι τα φυλλάδια αυτά διοχετεύθηκαν λαθραία στην Κύπρο από την Ελλάδα. Φαίνεται ότι οι Άγγλοι έχουν αρχίσει να υποπτεύονται ότι διενεργείται ένας κρυφός «ξεσηκωμός» των Ελληνοκυπρίων.

Η αγωνία της Μεγάλης Βρετανίας μέσω του κυβερνήτη στην Κύπρο διαπιστώνεται επίσης, από το γεγονός ότι οι αστυνομικές και στρατιωτικές δυνάμεις βρίσκονται σε

(μετά το θάνατό του) ήταν ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, ο οποίος είχε επιτυχημένη πορεία ως υπουργός, αλλά δεχόταν οξύ πόλεμο από την αντιπολίτευση, κυρίως για το Κυπριακό. *Αυτόθι*, σ. 62.

¹³¹ From our Correspondent (Nicosia), "Arms Smuggling in Cyprus," *The Times*, January 27, 1955, σ. 8.

¹³² *Αυτόθι*, σ. 8.

¹³³ *Αυτόθι*, σ. 8.

¹³⁴ *Αυτόθι*, σ. 8.

επιφυλακή για παν ενδεχόμενο στη Μεγαλόνησο. Κάτω από τον τρίτο υπότιτλο *Εντοπίστηκαν από Αεροσκάφος (Spotted by Aircraft)* του άρθρου¹³⁵, περιγράφεται με κάθε λεπτομέρεια ο τρόπος με τον οποίο εντοπίστηκε το σκάφος «Άγιος Γεώργιος» από τη βρετανική αεροπορία (RAF) την αυγή της προηγούμενης ημέρας. Επισημαίνεται ότι δεν υπήρξαν επίσημες πληροφορίες για το περιεχόμενο των κιβωτίων που κατασχέθηκαν. Οι συλληφθέντες χωρικοί από τον Χλώρακα φαίνεται ότι είναι μέλη μιας εθνικιστικής οργάνωσης αγροτών, εκ των οποίων ο ένας ήταν μέλος του ανωτάτου της συμβουλίου. Παράλληλα, δημοσιοποιείται η φήμη ότι ένας από το πλήρωμα που συνελήφθη είναι ο Έλληνας πολίτης, Σωκράτης Λοϊζίδης, ένθερμος εθνικιστής που απελάθη από την Κύπρο το 1950 και αδερφός ενός μέλους του Συμβουλίου της Κυπριακής Εθναρχίας στην Αθήνα.

Η είδηση στην τελευταία παράγραφο διαφέρει από το κεντρικό θέμα του άρθρου¹³⁶, αλλά καταγράφει το «πνεύμα» αναβρασμού στις ψυχές των Ελληνοκυπρίων και δημιουργεί την εντύπωση ότι «κάτι» υποβόσκει πίσω από όλο αυτό το θέμα, ενδεχομένως μία μεγάλη εξέγερση. Το δικαστήριο της Αμμοχώστου απεφάνθη την ίδια ημέρα την επιβολή χρηματικής ποινής ύψους £20 σε κάθε ένα από τα δεκαπέντε παιδιά (αγόρια και κορίτσια) ηλικίας 15 έως 18 ετών για δυο χρόνια, με την κατηγορία ότι συμμετείχαν σε «παράνομη» πορεία στο Λευκόνειο στις 18 Δεκεμβρίου, ημέρα γενικής απεργίας σε ένδειξη διαμαρτυρίας κατά της απόφασης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών να εγκαταλείψει η Αθήνα τις διεκδικήσεις της στο θέμα της Κύπρου. Ο Ελληνοκύπριος δικαστής επέπληξε τους κατηγορούμενους, οι οποίοι όλοι παραδέχτηκαν την «Ενοχή» τους [ενώπιον δικαστηρίου] και ζήτησαν συγγνώμη. Ανέφερε ότι ήταν επαίσχυντο το γεγονός ότι οι κατηγορούμενοι φώναζαν συνθήματα την ώρα της πορείας «κατά των φίλων μας των Τούρκων, με τους οποίους ζούμε πολύ ειρηνικά», αναφέρει ο ανταποκριτής.

Το δεύτερο άρθρο¹³⁷ που αναφέρεται στην παράνομη μεταφορά πολεμοφοδίων και εκρηκτικών από ελληνικό καράβι στην Κύπρο, δημοσιεύτηκε στους *Times*, την Παρασκευή, 28 Ιανουαρίου 1955. Ο κεντρικός τίτλος του είναι *Μεταφορά Εκρηκτικών στην Κύπρο (Explosives Landed in Cyprus)* και ο υπότιτλός του

¹³⁵ *Αυτόθι*, σ. 8.

¹³⁶ *Αυτόθι*, σ. 8.

¹³⁷ From our Correspondent (Nicosia), "Explosives Landed in Cyprus," *The Times*, January 28, 1955, p. 7.

Κατηγορίες για Παράνομη Μεταφορά (Charges of Smuggling). Στο συγκεκριμένο άρθρο προστίθενται τα νεότερα στοιχεία που προέκυψαν. Ωστόσο, ορθώς προβαίνει ο ανταποκριτής σε επανάληψη στοιχείων που αναφέρονται στο προηγούμενο άρθρο (δίνει δηλαδή παρελθοντικές πληροφορίες), προκειμένου να πληροφορήσει και να κατατοπίσει επαρκώς τους αναγνώστες που δεν ενημερώθηκαν σχετικά με την «υπόθεση». Οι επιπλέον πληροφορίες που εμπεριέχονται στο άρθρο αναφέρουν ότι «Περισσότερο φως ρίχτηκε στην υπόθεση Πάφος με την ανακοίνωση της κυπριακής Κυβέρνησης [...]: ανακόπηκε η πορεία του καϊκιού Άγιος Γεώργιος αναχαιτίστηκε το βράδυ της Τρίτης, μετά την εκφόρτωση 27 κιβωτίων σε ένα μικρό όρμο βόρεια της Πάφου». Στην ανακοίνωση αναφέρεται ότι οι έρευνες συνεχίζονται, ενώ εξετάζονται ορισμένα έγγραφα, τα οποία κατασχέθηκαν.

Αργότερα, επισημαίνεται ότι από πληροφορίες που δόθηκαν στην τοπική αστυνομία κατέστη εφικτή η παγίδευση και επιτυχής ο αιφνιδιασμός. Οι συλληφθέντες κατηγορούνται για παράνομη μεταφορά και κατοχή εκρηκτικών. Το αεροσκάφος-καταστροφέας Comet εντόπισε τα ίχνη του καϊκιού την ώρα που προσπαθούσε να αποδράσει και στάλθηκε στο λιμάνι της Πάφου. Το πλήρωμα δεν προέβαλε αντίσταση. Το νεότερο στοιχείο σχετικά με τον Λοϊζίδη που παρουσιάζεται στο άρθρο¹³⁸ είναι ότι αυτός συνόδευσε τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο κατά την επίσκεψή του στο Λονδίνο και τη Νέα Υόρκη.

Ακόμα και η ησυχία φαίνεται να ανησυχεί τους Βρετανούς, εφόσον την επισημαίνουν στο άρθρο: Ήταν μια ήσυχη ημέρα στο χωριό Χλώρακας. Οι χωρικοί αναφέρουν ότι τα κιβώτια προφανώς εμπεριείχαν μόνο δυναμίτη για να σκοτώσουν ψάρια, όπως συνηθίζεται κατά μήκος της ακτής, αλλά εφόσον είναι παράνομη μια τέτοιου είδους ενέργεια, ο δυναμίτης έπρεπε να μεταφερθεί παράνομα ή στα «κρυφά». Ο «Άγιος Γεώργιος» χρησιμοποιείτο για αυτό το σκοπό, επιβεβαιώνουν οι χωρικοί. Οι αρχές δεν ανέφεραν τί είδους εκρηκτικά εμπεριέχονταν στα κιβώτια, αλλά φαίνεται ότι δεν υπήρχαν όπλα.

Η έμμεση σύνδεση του εφοδιασμού στην Κύπρο από την Ελλάδα προκύπτει στην τελευταία παράγραφο του άρθρου, στην οποία επισημαίνεται ότι ο Ανταποκριτής

¹³⁸ *Αυτόθι*, σ. 7.

στην Αθήνα αναφέρει ότι ο «Επίσημος εκπρόσωπος δήλωσε απόψε ότι η ελληνική Κυβέρνηση ξεκίνησε ειδική έρευνα σε σχέση με τις «ανεύθυνες αναφορές» για την κατάσχεση ενός ελληνικού πλοιαρίου στην Κύπρο, παρ' όλο που δεν έλαβε καμμία [ενημερωτική] κοινοποίηση από τη βρετανική Κυβέρνηση».

Το τρίτο κατά σειρά άρθρο¹³⁹ για την παράνομη μεταφορά εκρηκτικών από Αθήνα σε Κύπρο μέσω καϊκιού δημοσιεύτηκε στους *Times* το Σάββατο, 29 Ιανουαρίου 1955. Κεντρικός τίτλος του άρθρου είναι *Έφοδοι Αστυνομίας στην Κύπρο (Police Raids in Cyprus)* και ακολουθεί ο υπότιτλος *Έρευνες κατόπιν της Εκφόρτωσης Δυναμίτιδας (Inquiries after Landing of Dynamite)*. Τα συμπληρωματικά στοιχεία που επισημαίνονται στο άρθρο είναι ότι σύμφωνα με ανακοίνωση της κυπριακής Κυβέρνησης, η ποσότητα των εκρηκτικών που βρέθηκε στο καϊκι στο Χλώρακα υπερβαίνει τις 10.000 ράβδους δυναμίτιδας. Ένα προσχέδιο χειρόγραφου φυλλαδίου με ανατρεπτικό περιεχόμενο «προφανώς» για το Κυπριακό ζήτημα ήταν ένα από τα φυλλάδια που κατασχέθηκαν.

Στην ανακοίνωση κατονομάζονται οι επτά συλληφθέντες χωρικοί από τον Χλώρακα και πέντε άνδρες από το ελληνικό πλήρωμα του «Άγιου Γεώργιου». Ο Έλληνας πολίτης, Σωκράτης Λοϊζίδης, συνελήφθη στο σημείο εκφόρτωσης. Όλοι οι συλληφθέντες χωρικοί είναι μέλη της Παγκύπριας Ένωσης Αγροτών (Pan-Cyprian Union Farmers), στο λειτουργικό χώρο της οποίας έγινε έφοδος από την αστυνομία και μεγάλες ποσότητες εγγράφων κατασχέθηκαν. Δυο [από αυτούς] είναι ράφτες, δυο οικοδόμοι, ένας παντοπώλης, ένας αγρότης και ένας υφασματέμπορος. Η τελευταία φορά που εντοπίστηκε το καϊκι ήταν στις 11 Ιανουαρίου 1954 στη νήσο Ύδρα. Ο Έλληνας Γενικός Σύμβουλος στη Λευκωσία επισκέφτηκε «σήμερα»¹⁴⁰ τους έξι Έλληνες πολίτες που συνελήφθησαν στη Λευκωσία.¹⁴¹

Όταν όμως, το «κλίμα» σε σχέση με το Κυπριακό άρχισε να επιφορτίζεται (με τη γνωστοποίηση των πρώτων Ελληνοκύπριων απαγχονισθέντων από τους Άγγλους), τότε η Ελλάδα άρχισε να υποστηρίζει φανερά τον αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α., κυρίως μέσω του ραδιοφώνου στην Αθήνα. Οι βρετανικές Αρχές στην Κύπρο ενοχλήθηκαν από το

¹³⁹ From our Correspondent (Nicosia), "Police Raids in Cyprus," *The Times*, January 29, 1955, σ. 6.

¹⁴⁰ Δηλαδή την ημέρα που γράφτηκε το άρθρο.

¹⁴¹ From our Correspondent (Nicosia), "Police Raids in Cyprus," ό.π., σ. 6.

περιεχόμενο των ραδιοφωνικών αυτών εκπομπών στην Αθήνα και τελικά κατάφεραν να εμποδίσουν τη μετάδοσή τους στην Κύπρο (με παρεμβολές).

Η εφημερίδα *The Manchester Guardian* δημοσίευσε σχετικό άρθρο¹⁴² την Τρίτη, 31 Ιανουαρίου 1956, με τίτλο «Παρεμβολές» αν Αποτύχουν οι Συνομιλίες; (*“Jamming” if Talks Break Down?*) και υπότιτλους *Έτοιμο το Αντίμετρο για το Αθηναϊκό Ραδιόφωνο (Counter-Measure to Athens Radio)* και *Επικρίθηκε η Απόφαση (Decision Attacked)*. Η πρόταση του Υπουργού Αποικιών της Μεγάλης Βρετανίας, Lennox-Boyd, αφορά στην πρόκληση παρεμβολών στις μεταδόσεις του Αθηναϊκού Ραδιοφώνου στην Κύπρο, με τη δικαιολογία ότι πρόκειται για την προστασία των υπηκόων της στη Μεγαλόνησο (Βρετανών και Κυπρίων). Παρ’ όλο που η πρόταση αυτή βρίσκει σύμφωνο τον Βρετανό πρωθυπουργό, η φιλελεύθερη εφημερίδα *The Manchester Guardian* παρουσιάζει τις αντιδράσεις της αντιπολίτευσης ως προς το ζήτημα της επιλεκτικής αντιμετώπισης στο θέμα των παρεμβολών. Έτσι, ενώ σε γενικές γραμμές ο βρετανικός Τύπος αποφεύγει να τοποθετείται επί θεμάτων που αφορούν στα εθνικά συμφέροντα, στην προκειμένη περίπτωση υποβόσκει η υποστήριξη της εφημερίδας προς τη στάση της αντιπολίτευσης.

Στο συγκεκριμένο άρθρο¹⁴³ παρουσιάζεται διεξοδικά η διαδικασία που ακολουθήθηκε ως προς το θέμα των παρεμβολών, αλλά και η διαμάχη και οι αντιθέσεις μεταξύ βουλευτών και του Υπουργού Αποικιών: Η [βρετανική] Κυβέρνηση αποφάσισε να προκαλέσει παρεμβολές στις μεταδόσεις του Αθηναϊκού Ραδιοφώνου στην Κύπρο, εάν το κρίνει απαραίτητο. Ο κ. Lennox-Boyd ανακοίνωσε στη Βουλή των Κοινοτήτων ότι η [βρετανική] Κυβέρνηση επιφυλάσσεται του δικαιώματος της να προβεί σε παρεμβολές, ως ένα από τα αντίμετρα που σκοπεύει να λάβει, προκειμένου να προστατεύσει τους υπηκόους της στην Κύπρο «από απαράδεκτες πράξεις άμεσα προκληθείσες από αυτές τις μεταδόσεις, οι οποίες εμπεριέχουν υποκινήσεις [για επανάσταση], άνευ προηγουμένου, χωρίς τη συγκατάθεση των συμμάχων και οι οποίες δύσκολα θα βρουν κάτι συγκρίσιμο όσον αφορά στην ιστορία της ραδιοφωνίας».

¹⁴² Από την τοποθέτηση του άρθρου στην πρώτη στήλη στο εξώφυλλο της εφημερίδας διαφαίνεται ότι το συγκεκριμένο θέμα θεωρείται κρίσιμο και αντιμετωπίζεται ως πρώτη είδηση. From our Parliamentary Correspondent, ““Jamming” if Talks Break down?,” *The Manchester Guardian*, January 31, 1956, σ. 1.

¹⁴³ *Αυτόθι*, σ. 1.

Ο Υπουργός Αποικιών ανέφερε ότι η [βρετανική] Κυβέρνηση ελπίζει ότι οι συνομιλίες μεταξύ των Sir John Harding και Αρχιεπισκόπου Μακάριου μπορεί να οδηγήσουν στη διακοπή των ραδιοφωνικών μεταδόσεων. Ο Lennox-Boyd παρέμεινε σταθερός στην αρχική του δήλωση, παρά τις ερωτήσεις που του ετέθησαν στη συνέχεια. Η πρόταση αυτή [για πρόκληση παρεμβολών] προκάλεσε τις αντιδράσεις βουλευτών. Ο Francis Noel-Baker ζήτησε να δεσμευτούν ότι δε θα αρχίσουν οι παρεμβολές έως ότου ο Πρωθυπουργός και ο Υπουργός Εξωτερικών επιστρέψουν από τις Η.Π.Α., καθώς μια τέτοια κίνηση θα ήταν «και αναποτελεσματική και ταπεινωτική παραδοχή αποτυχίας». Ο Lennox-Boyd επιβεβαίωσε όμως, ότι ο Πρωθυπουργός ήταν «απόλυτα σύμφωνος με την απόφαση». Έτσι, ο Francis Noel-Baker ζήτησε να διακοπεί η συνεδρίαση και κατά την εισήγηση προς ψήφιση της διακοπής της συνεδρίασης προχώρησε η συζήτηση στην υπόθεση της Ουαλίας (Welsh Affairs). Ο Πρόεδρος της Βουλής¹⁴⁴ ζήτησε από τον Noel-Baker να εισηγηθεί το θέμα των παρεμβολών προς ψήφιση ως καθ' ήν αρμόδιος. Ακολούθησαν πνιχτά γέλια σε βάρος αυτής της απόφασης σημειώνει ο δημοσιογράφος και μεταφέρει τα λόγια του Απόστολου Παύλου προς Κορινθίους: Τα νόμιμα δεν τελεσφορούν πάντοτε.¹⁴⁵

Έτσι, κάτω από τον επόμενο υπότιτλο¹⁴⁶ *Αναπάντητη Ερώτηση (Question Unanswered)* συμπεραίνει ο ανταποκριτής ότι ο Noel-Baker γνώριζε καλά τη σημασία των παραπάνω λέξεων. Με τη λογική αυτή, ρωτά τον Πρόεδρο τι θα συνέβαινε εάν εισηγείτο προς ψήφιση το θέμα των παρεμβολών. Από τη στιγμή που θα εξασφαλιζόταν πρόσθετος χρόνος από το ζήτημα της Ουαλίας, ο Πρόεδρος του απάντησε «με μεγάλη αμεσότητα» ότι «διαφορετικές αποφάσεις δράσης πρόκειται να ληφθούν στην Ουαλία και στην Ελλάδα». Η απάντηση αυτή εκτροχίασε τη συζήτηση και ο Silverman επεσήμανε τη ματαιότητα ενός θεωρητικού δικαιώματος, το οποίο στην πράξη δεν μπορούσε να εξασκηθεί. Ο ανταποκριτής του άρθρου χαρακτηρίζει τον Silverman ως εξαίσιω κάτοχο της επιστήμης της λογικής, συνεπώς έμμεσα επικροτεί το συμπέρασμά του.

¹⁴⁴ Δεν προσδιορίζεται το όνομα του ομιλητή, ίσως πρόκειται για τον Πρόεδρο της Βουλής των Κοινοτήτων.

¹⁴⁵ From our Parliamentary Correspondent, ““Jamming” if Talks Break down?,” *ό.π.*, σ. 1.

¹⁴⁶ *Αυτόθι*, σ. 1.

Στη συνέχεια, η Barbara Castle αιφνιδίασε τον Silverman ασκώντας το δικαίωμα της, υπονοώντας ότι ήταν διατεθειμένη να μεταπειστεί, εάν ο Υπουργός Αποικιών αρνιόταν σε ανταπόκριση εφημερίδας ότι έχουν ξεκινήσει παρεμβολές στο Αθηναϊκό Ραδιόφωνο. Ο ανταποκριτής της εφημερίδας εξηγεί ότι αυτό το δέλεαρ θα μπορούσε να είχε τεθεί σε οποιοδήποτε, αλλά όχι στον Υπουργό Αποικιών, ο οποίος έμεινε σιωπηλός, ατενίζοντας «ανοήτως» στο χώρο. Μέσα από την επιλογή των τελευταίων λέξεων διαφαίνεται ότι έστω και αν ο δημοσιογράφος χρησιμοποιεί λόγια σε εισαγωγικά (συνεπώς δεν είναι δικά του), χαρακτηρίζει τον Υπουργό Αποικιών (ως «ανόητο»;) και καταφανώς αποδεικνύει την εμπάθειά της προς εκείνον. Η συζήτηση συνεχίστηκε με το ζήτημα της Ουαλίας, οπότε ο Noel-Baker και η Castle αποχώρησαν από τη Βουλή, ως ένδειξη αντίδρασης.¹⁴⁷

Νωρίτερα, ο James Griffiths προέτρεψε την Κυβέρνηση να μην προβεί σε καμμία ενέργεια για να μην προκαταληφθούν οι μετέπειτα συνομιλίες. Ο Υπουργός Αποικιών τόνισε «παγερά» ότι η Κυβέρνηση πρέπει να διατηρήσει την ελευθερία της δράσης της. Σε ερώτηση του Griffiths για το εάν η βρετανική Κυβέρνηση έθεσε το θέμα στην ελληνική Κυβέρνηση, ο Lennox-Boyd απάντησε ότι η βρετανική Κυβέρνηση έχει προβεί σε συνεχείς διαμαρτυρίες προς την ελληνική για τις μεταδόσεις. Όταν ο Griffiths ανέφερε ότι ίσως το N.A.T.O. μπορούσε να επιληφθεί του θέματος, ο Lennox-Boyd ουσιαστικά τον αποστόμωσε λέγοντας, «Φοβάμαι ότι οι διπλωματικές προσεγγίσεις μέχρι στιγμής μας κατέστησαν επιφυλακτικούς στο να προβούμε σε τέτοιου είδους ενέργειες».¹⁴⁸

Υπό τον υπότιτλο¹⁴⁹ «Συνεργός σε Δολοφονία» (*“Accessory to Murder”*) μέσα σε εισαγωγικά αναφέρεται ότι υπήρχε σχετικό ψήφισμα που επικύρωνε τις παρεμβολές σε περίπτωση που οι συνομιλίες για τις παρεμβολές αποτύγχαναν και οι μεταδόσεις συνεχίζονταν. Υπήρχαν «επαρκείς» ενδείξεις ότι οι Tories θα υποστήριζαν την Κυβέρνηση σε μια τέτοια περίπτωση, επισημαίνει ο ανταποκριτής. Ο Υπουργός Αποικιών, προκειμένου να πείσει ότι είναι απαραίτητο να προβούν σε παρεμβολές, αναφέρει ότι «για τους περισσότερους πολιτισμένους ανθρώπους, η φωνή που ηχεί στις μεταδόσεις είναι συνεργός σε δολοφονία, όπως τα χέρια που εξαπολύουν

¹⁴⁷ *Αυτόθι*, σ. 1.

¹⁴⁸ *Αυτόθι*, σ. 1.

¹⁴⁹ *Αυτόθι*, σ. 1.

χτυπήματα». Επιπλέον, υπενθυμίζει ότι δεκαπέντε Βρετανοί στρατιώτες και επτά αστυνομικοί σκοτώθηκαν στην Κύπρο. Καμιά αναφορά δεν γίνεται για τους Ελληνοκυπρίους που σκοτώθηκαν από τους Βρετανούς, ούτε επεξηγούνται οι λόγοι για τους οποίους υπάρχει αντίδραση κατά των Άγγλων στην Κύπρο.

Ακολουθούν οι υπότιτλοι¹⁵⁰ «Αποδοκιμάστηκε» η Απόφαση (*Decision “Deplored”*) και *Εργατικοί Βουλευτές Υπέβαλαν Επικριτική Πρόταση (Labour M.P.s Table Critical Motion)*. Η πιθανή πρόκληση παρεμβολών στο Αθηναϊκό Ραδιόφωνο οδήγησε ορισμένους βουλευτές των Εργατικών, καθοδηγούμενοι από τον Francis Noel-Baker, να υποβάλλουν μια επικριτική πρόταση προς ψήφιση:

«Η Βουλή αποδοκιμάζει την απόφαση της Αυτού Υψηλότητος Κυβέρνησης να εγκρίνει τις παρεμβολές στις μεταδόσεις ξένων ραδιοφωνικών πομπών και απαιτεί [από την Κυβέρνηση] να διακηρύξει εκ νέου την παραδοσιακή βρετανική αποδοχή της αρχής της ελευθερίας της έκφρασης σε οποιαδήποτε μορφή».

Στη συγκεκριμένη εισήγηση, εκτός του πρωτοστάτη Francis Noel-Baker, οι κυριότεροι από τους υπογράφοντες ήταν οι Robert Mellish, D. H. Howell, W. T. Proctor, Barbara Castle και Dr Somerville Hastings.

Στο ίδιο φύλλο της *Manchester Guardian* δημοσιεύεται επίσης μια Αναφορά¹⁵¹ (Report) για τις παρεμβολές στο ραδιόφωνο της Αθήνας. Ως τίτλος τοποθετείται *Υπουργός Καταδικάζει τις Μεταδόσεις από το Αθηναϊκό Ραδιόφωνο (Minister Condemns Broadcast from Athens Radio)* και ως υπότιτλος *Προτροπή σε Συνέργεια για Φόνο (Voice an Accessory to Murder)*. Προφανώς πρόκειται για τα απομαγνητοφωνημένα πρακτικά που τηρήθηκαν κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης.

Οι Βρετανοί έλαβαν δραστικά μέτρα για την καταστολή της δράσης της Ε.Ο.Κ.Α.: περιέφραξαν χώρους οι οποίοι θα μπορούσαν να θεωρηθούν πιθανοί «στόχοι», ενίσχυσαν τις φρουρές τους και αύξησαν τις περιπολίες σε διάφορες περιοχές στην Κύπρο. Το πιο σημαντικό ίσως, από όλα είναι ότι στις 15 Ιουλίου 1955, ύστερα από Διάταγμα του Κυβερνήτη, «επιτράπηκε στην Αστυνομία να συλλαμβάνει και να κλείνει σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως, χωρίς απαγγελία κατηγορίας και δίκη,

¹⁵⁰ *Αυτόθι*, σ. 1.

¹⁵¹ Main Article, “Minister Condemns Broadcast from Athens Radio,” *The Manchester Guardian*, January 31, 1956, σ. 2.

οποιονδήποτε υποπτευόταν ότι ανήκε σε ανατρεπτική οργάνωση».¹⁵² Ο βρετανικός Τύπος αποφεύγει να πραγματοποιήσει αναφορά σε ονομαστικές συλλήψεις ή σε δίκες. Έτσι, παρουσιάζει θέματα για τα οποία οι Βρετανοί, νομικά τουλάχιστον, είναι «καλυμμένοι» και δεν προβαίνουν σε παραβίαση των καθηκόντων τους. Παράλληλα, τα θέματα αυτά αμαυρώνουν την εικόνα των Ελληνοκυπρίων.

Σε σχετικό άρθρο¹⁵³ με τίτλο *Ερευνήθηκε το Αυτοκίνητο του Αρχιεπισκόπου (Archbishop's Car Searched)* και υπότιτλο *Απαγόρευση [Οδικής] Κυκλοφορίας στην Κύπρο (Traffic Ban in Cyprus)* κατηγορείται έμμεσα ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ότι δήθεν αξιώνει ιδιαίτερης μεταχείρισης. Μέσα από τα λόγια ενός εκπροσώπου Τύπου του βρετανικού στρατού αναφέρεται ότι «... Ο αρχιεπίσκοπος δεν απαλλάσσεται από τον έλεγχο και αντιμετωπίστηκε, όπως ένας οποιοσδήποτε ταξιδιώτης.» Στην ουσία προσβάλλεται το πρόσωπο του πολιτικού αρχηγού των Ελληνοκυπρίων. Σε παρόμοια περίπτωση, ο οποιοσδήποτε πολιτικός αρχηγός μιας χώρας θα βρισκόταν σε αμηχανία. Στο άρθρο παρ' όλα αυτά, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος παρουσιάζεται υπό την ιδιότητα του «ηγέτη της εκστρατείας για Ένωση». Πρωτίστως όμως, οι Βρετανοί δικαιολογούν τους λόγους για τους οποίους επέβαλαν τα μέτρα απαγόρευσης της οδικής κυκλοφορίας: τέθηκαν σε εφαρμογή την περασμένη νύχτα μετά από τις τρομοκρατικές επιδρομές σε αστυνομικό τμήμα και στη βάση της Βρετανικής Βασιλικής Αεροπορίας¹⁵⁴ στην Αμμόχωστο. Έτσι, αντί το άρθρο να εισαγάγει το θέμα του κεντρικού τίτλου, εντάσσει το θέμα του υπότιτλου.

Στη συνέχεια το άρθρο¹⁵⁵ επανέρχεται εν μέρει στο θέμα του κεντρικού τίτλου. Αναφέρεται στη διαμαρτυρία του Έλληνα¹⁵⁶ Δημάρχου της Αμμοχώστου, ο οποίος αποστέλλοντας τηλεγράφημα προς τον Sir Antony Eden, διαμαρτυρήθηκε για τη λήψη των συγκεκριμένων μέτρων και ζήτησε την ανάκλησή τους. Η άμεση αναφορά στο θέμα του κεντρικού τίτλου πραγματοποιείται λίγο πριν το μέσο του άρθρου. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος παρουσιάζεται ως ο δεύτερος που διαμαρτυρήθηκε για τα μέτρα αυτά, μετά από έλεγχο που έγινε στο αυτοκίνητό του από τις βρετανικές

¹⁵² Αβέρωφ-Τοσίτσας, *ό.π.*, σ. 70.

¹⁵³ Reuter (Nicosia), "Archbishop's Car Searched," *The Manchester Guardian*, September 5, 1955, σ. 1.

¹⁵⁴ Βρετανική Βασιλική Αεροπορία (αγγλ. Royal Air Force ή RAF).

¹⁵⁵ Reuter (Nicosia), "Archbishop's Car Searched," *ό.π.*, σ. 1.

¹⁵⁶ Χρησιμοποιείται ο όρος Έλληνας και όχι Ελληνοκύπριος όπως συμβαίνει σε άλλες περιπτώσεις.

στρατιωτικές δυνάμεις. Η διεξαγωγή του ελέγχου στην περίπτωση του παρουσιάζεται λεπτομερώς από τον βρετανικό Τύπο:

«Οι ένοπλοι στρατιώτες με πυροβόλα όπλα τύπου Sten, σταμάτησαν το όχημα του αρχιεπισκόπου σχεδόν ένα μίλι έξω από το χωριό Λευκόνικο, 25 μίλια ανατολικά της Λευκωσίας. Διέταξαν τον αρχιεπίσκοπο να βγει έξω και έλεγξαν τις αποσκευές του, όχι όμως, τον ίδιο.»¹⁵⁷

Με ανάλογη λεπτομέρεια παρουσιάζεται η δήλωση του Αρχιεπισκόπου κατά τη Θεία Λειτουργία αργότερα στο χωριό για τα συγκεκριμένα μέτρα: στο μέλλον δε θα δεχτεί να υποκύψει στο νόμο της δύναμης και των όπλων και ποτέ δε θα ανεχτεί την ταπείνωση να σταματηθεί και να ελεγχθεί. Ενώ τον επευφημούσαν οι πιστοί, τόνισε: «Αυτή είναι πράγματι η ζωή των σκλάβων. ... γεμάτη από ταπεινωτικά επεισόδια.»¹⁵⁸

Μόλις στο τέλος του άρθρου¹⁵⁹ αναφέρεται η πληροφορία του εκπροσώπου Τύπου της Βρετανικής Βασιλικής Αεροπορίας ότι ο ανθυποσημηγός Norman Harvey, ο οποίος τραυματίστηκε στο πόδι κατά τις εκρήξεις στη βάση της Βρετανικής Βασιλικής Αεροπορίας, παρουσιάζει βελτίωση στην υγεία του. Το τελευταίο στοιχείο για την υγεία του τραυματία εξαιτίας των εκρήξεων δικαιολογεί έμμεσα τη λήψη των μέτρων για τα οποία αντιδρούν οι Ελληνοκύπριοι.

Στις αρχές Οκτωβρίου του 1955 και ενώ η Ε.Ο.Κ.Α. είχε εντείνει τη δράση της, ο Αρχηγός του Βρετανικού Αυτοκρατορικού Επιτελείου, Sir John Harding, διαδέχτηκε τον Κυβερνήτη Sir Robert Armitage. Ο Sir Harding είχε μόλις καταφέρει να καταστείλει επιτυχώς την επανάσταση στην Κένυα και ήταν αποφασισμένος να καταπνίξει τη δράση της Ε.Ο.Κ.Α. με τα στρατιωτικά μέσα «Νόμου και Τάξης» (“Law and Order”¹⁶⁰), π.χ. με εξονυχιστικό έλεγχο των πόλεων και αποκλεισμό περιοχών, με απαγορεύσεις κυκλοφορίας κατοίκων και κλείσιμο σχολείων και εφημερίδων, με συλλήψεις, συλλογικές τιμωρίες (με μαστίγωμα) και με κήρυξη οργανώσεων ως «παράνομες». Όταν κρίθηκε ότι η Κύπρος βρίσκεται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (στις 26 Νοεμβρίου 1955), η απλή κατοχή όπλου ισοδυναμούσε με ισόβια φυλάκιση ή ακόμα και με θάνατο.¹⁶¹

¹⁵⁷ Reuter (Nicosia), “Archbishop’s Car Searched,” *ό.π.*, σ. 1.

¹⁵⁸ *Αυτόθι*, σ. 1.

¹⁵⁹ *Αυτόθι*, σ. 1.

¹⁶⁰ Αβέρωφ-Τοσίτσας, *ό.π.*, σ. 87.

¹⁶¹ *Αυτόθι*, σσ. 70-1.

Συνεπώς, ο καταλληλότερος για αυτή τη θέση και εφόσον έχει διετελέσει με επιτυχία το ρόλο του σε ανάλογες περιπτώσεις είναι ο Στρατάρχης Sir John Harding. Αυτό επιβεβαιώνεται επίσης, από την εξής επίσημη ανακοίνωση, που δημοσιεύτηκε τη Δευτέρα, 26 Σεπτεμβρίου 1955 σε σχετικό άρθρο¹⁶² της *Manchester Guardian*, με τίτλο *Αρχηγός του Αυτοκρατορικού Γενικού Επιτελείου Στρατού διορίστηκε στην Κύπρο (C.I.G.S. Appointed to Cyprus)*:

«Η Αυτής Μεγαλειότης Βασίλισσα με ευχαρίστηση εγκρίνει τον διορισμό του Στρατάρχη Sir John Harding [...] ως Κυβερνήτη και αρχιστράτηγο της Κύπρου».¹⁶³

Μέρος της πολιτικής της αποικιοκρατικής Αρχής στην Κύπρο ήταν η συνεργασία της με το τουρκικό στοιχείο. Πιο συγκεκριμένα, οι Βρετανοί χρησιμοποίησαν Τουρκοκυπρίους ως ειδικούς αστυφύλακες, οι οποίοι ενεργούσαν επικουρικά και ασκούσαν καθήκοντα αστυνόμευσης, επιτήρησης Ελληνοκυπρίων υπόπτων ή όσων θεωρούνταν ότι σχετίζονταν με την Ε.Ο.Κ.Α. (π.χ. σωματική έρευνα και έλεγχος αποσκευών επιβατών σε λεωφορεία) ή ακόμα και ως βασανιστές Ελληνοκυπρίων στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.¹⁶⁴ Οι Βρετανοί δεν εμπιστεύονταν τους Ελληνοκυπρίους για τον εντοπισμό των μελών της Ε.Ο.Κ.Α., έτσι χρησιμοποίησαν μεγάλο αριθμό Τουρκοκυπρίων για τον σκοπό αυτό.¹⁶⁵ Παρ' όλα αυτά, στο ίδιο άρθρο¹⁶⁶, αν και προγενέστερο της ανάληψης των νέων καθηκόντων του Sir John Harding στην Κύπρο, παρουσιάζεται η ακόλουθη «δυσκολία» αναφορικά με την εξεύρεση «κατάλληλων εγχώριων νεοσυλλέκτων» στη βρετανική αστυνομία στη Μεγαλόνησο:

«...είναι εξαιρετικά δύσκολο [η βρετανική αστυνομία στην Κύπρο] να στηριχθεί σε Ελληνοκυπρίους, αλλά η στρατολόγηση ενός μεγαλύτερου αριθμού Τούρκων¹⁶⁷ μπορεί να οδηγήσει σε φυλετική διαμάχη».¹⁶⁸

¹⁶² Ως υπότιτλοι παρατίθενται *Αντικαθιστώντας τον Sir Robert Armitage ως Κυβερνήτη (Replacing Sir Robert Armitage as Governor)* και *Ανάγκη για Συντονισμό (Co-ordination Needed)*. Το έντονο βρετανικό ενδιαφέρον για τις τελευταίες εξελίξεις στην Κύπρο διαφαίνεται από την τοποθέτηση του άρθρου στην εφημερίδα (πρώτη σελίδα και στήλη). Επιπλέον, από την επιλογή της ειδικότητας του ανταποκριτή της εφημερίδας διαφαίνεται ότι η Κύπρος αποτελεί θέμα «εσωτερικής» αμύνης για τη Μεγάλη Βρετανία. From our Defence Correspondent, "C.I.G.S. Appointed to Cyprus," *The Manchester Guardian*, September 26, 1955, σ. 1.

¹⁶³ *Αυτόθι*, σ. 1.

¹⁶⁴ Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, ο αριθμός των Τουρκοκυπρίων που χρησιμοποιήθηκε από τις βρετανικές Αρχές στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1958 για την καταστολή της δράσης της Ε.Ο.Κ.Α. συνοψίζεται ως εξής: η *τακτική αστυνομία* αποτελείτο από 462 Βρετανούς, 932 Έλληνες και 891 Τουρκοκυπρίους, η *βοηθητική αστυνομία* διέθετε 70 Έλληνες και 1.700 Τουρκοκυπρίους και η *κινητή εφεδρεία* 542 Τουρκοκυπρίους. Αβέρωφ-Τοσίτσας, *ό.π.*, σσ. 238-9.

¹⁶⁵ Ανδρέας Παπαευρυπίδης, συνέντευξη από τη συγγραφέα, μέσω τηλεφώνου, 1 Φεβρουαρίου, 2007.

¹⁶⁶ From our Defence Correspondent, "C.I.G.S. Appointed to Cyprus," *ό.π.*, σ. 1.

¹⁶⁷ Χρησιμοποιείται ο όρος «Τούρκος» και όχι «Τουρκοκύπριος».

¹⁶⁸ From our Defence Correspondent, "C.I.G.S. Appointed to Cyprus," *ό.π.*, σ. 1.

Αναμφίβολα, όποια συμπεράσματα και προβληματισμούς να εκθέτει ο ανταποκριτής της εφημερίδας ένα είναι βέβαιο: οι Βρετανοί γνωρίζουν πολύ καλά την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε», για αυτό το λόγο και την εφαρμόζουν όποτε παραστεί ανάγκη. Η συγκεκριμένη «δυσκολία» αντιμετωπίστηκε σύντομα ακριβώς με την στρατολόγηση μεγαλύτερου αριθμού Τούρκων, γεγονός που επιβεβαιώνει τη βρετανική πολιτική σε θέματα αποικιών.

Εξάλλου, η Μεγάλη Βρετανία ενδιαφέρεται μονάχα για τη διατήρηση των βάσεων της στην Κύπρο. Συνεπώς, τα μέσα τα οποία πρόκειται να χρησιμοποιηθούν προς εξασφάλιση της διατήρησής τους δεν την απασχολούν. Αυτό εξάλλου επισημαίνεται μέσα από την επίσημη ανακοίνωση η οποία παρατείνεται αυτολεξή στο άρθρο¹⁶⁹:

«Η Κυβέρνηση της Αυτής Μεγαλειότητας αναθεώρησε τις υπάρχουσες ρυθμίσεις για ανώτατο έλεγχο στη διακυβέρνηση της Κύπρου. Εν όψει της σημασίας της Νήσου ως βάσης για την απαλλαγή της Κυβέρνησης της Αυτής Μεγαλειότητας από τις υποχρεώσεις στην Ανατολική Μεσόγειο, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων ως μέλος Βόρειο-Ατλαντικής Συμμαχίας και σε σχέση με την ανάγκη για συντονισμένη δράση όλων των δυνάμεων ασφαλείας στη Νήσο, προκειμένου να διατηρηθεί η εσωτερική έννομη τάξη, αποφάσισε ότι στις παρούσες περιστάσεις η διακυβέρνηση πρέπει να ασκείται από έναν υψηλόβαθμο υπηρεσιακό αξιωματικό.

Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία εξαιτίας της καλής σχέσης που διατηρούσε με την Αγγλία άδραξε την ευκαιρία να δημιουργήσει μια μυστική εθνική τουρκική οργάνωση, την “TMT”¹⁷⁰ («Τουρκική Αντιστασιακή Οργάνωση»), με ειδικές αποστολές στην Κύπρο. Αρχηγός της διετέλεσε ο πρώην αξιωματικός του τουρκικού στρατού, Riza Vurushkan¹⁷¹, ενώ πολιτικός σύμβουλος ήταν ο Rauf Denktash¹⁷². Η TMT εκπαίδευσε και εξόπλισε 10.000 Τούρκους στην Άγκυρα και Τουρκοκύπριους

¹⁶⁹ *Αυτόθι*, σ. 1.

¹⁷⁰ Η TMT μέχρι το 1958 ονομαζόταν “Volkan” («Ηφαίστειο»). Το Μάιο του 1958 ιδρύθηκε η διοίκηση TMT Τουρκίας, ενώ τον Ιούλιο η διοίκηση TMT Κύπρου. Η TMT οργανώθηκε με βάση το αμερικανικό μοντέλο και χρησιμοποιήθηκαν αξιωματικοί που είχαν εκπαιδευτεί στον ανταρτοπόλεμο στις Η.Π.Α. Κύριο Άρθρο, «Η Κύπρος, Όμηρος του Παρακράτους», *Ελευθεροτυπία*, 28 Νοεμβρίου, 2002.

¹⁷¹ Ο αρχηγός της διοίκησης Κύπρου, ο αντισυνταγματάρχης Riza Vurushkan (ΡΙζά Βουρουσκάν), συνεργαζόταν τότε με το Τμήμα Ειδικού Σχεδιασμού της αμερικανικής στρατιωτικής αποστολής (JUSMMAT J3). Ο Vurushkan ανέλαβε να εφαρμόσει στην Κύπρο ένα σχέδιο που εκτόνησε το Συμβούλιο Εποπτείας Επιστράτευσης με την επωνυμία Σχέδιο Επανάκτησης Κύπρου (Kibris Istirdat Planı). *Αυτόθι*.

¹⁷² Σε άρθρο των *Times* το οποίο κυκλοφόρησε στις 20 Ιανουαρίου 1978, αναφέρει ο Denktash: «Οργάνωσα την TMT με κάτι φίλους... όλοι νόμιζαν ότι εγώ ήμουν αρχηγός [της] αλλά δεν ήμουν. Ήμουν πολιτικός σύμβουλος. Με το που ιδρύθηκε η TMT την παρέδωσα... Αρχηγοί [της] ήταν πρώην στρατιωτικοί από την Τουρκία». Main Article, “The Politics of Resistance that Divided Greek from Turk,” *The Times*, January 20, 1978.

στην Κύπρο, με μοναδικό στόχο να επανακτήσει την Κύπρο¹⁷³, τη δικαιοδοσία της οποίας είχε παραχωρήσει στη Μεγάλη Βρετανία, κατόπιν συμφωνίας¹⁷⁴, ως αντάλλαγμα για τη συμπαράστασή της τελευταίας στο Ρωσοτουρκικό Πόλεμο. Η τουρκική αυτή οργάνωση ενθάρρυνε τον ανταρτοπόλεμο, το γενικό ξεσηκωμό και τον ένοπλο αγώνα. Η TMT «χτυπούσε» με δολοφονίες, εκφοβισμούς ή εμπρησμούς, ενθάρρυνε ανθελληνικές ενέργειες¹⁷⁵ και επέμενε στη δημιουργία ξεχωριστού εργατικού συνδικάτου για τους Τουρκοκύπριους (έως τότε υπήρχε κοινό παγκύπριο εργατικό συνδικάτο). Θύματα της TMT ήταν συνδικαλιστές, δημοσιογράφοι και γενικότερα όσοι Τουρκοκύπριοι δεν υποστήριζαν τις θέσεις της οργάνωσης αυτής.

Η αναφορά του βρετανικού Τύπου στη δράση της Τουρκικής Παραστρατιωτικής Οργάνωσης TMT είναι σχεδόν ανύπαρκτη ή τουλάχιστον δεν αντιμετωπίζεται, όπως η περίπτωση της Ε.Ο.Κ.Α. Αυτό προφανώς συμβαίνει, διότι η Μεγάλη Βρετανία και οι Τουρκοκύπριοι «συνεργάζονταν» εναντίον των Ελληνοκυπρίων «τρομοκρατών». Συνεπώς, η παρουσία της TMT αντιμετωπίζεται ως δεδομένη. Η εμφάνιση της δράσης της TMT για πρώτη φορά παρουσιάζεται σε άρθρο¹⁷⁶ της εφημερίδας *The Manchester Guardian* στις 10 Σεπτεμβρίου 1955. Τίτλος του άρθρου είναι *Οι Τούρκοι στην Κύπρο Συγκροτούν Μυστική Οργάνωση* (*Turks in Cyprus Form Secret Organisation*) και υπότιτλος «Εάν η Εόκα Επιτεθεί, θα Ανταποδώσουμε Αμέσως» (*"If Eoka Attacks, We Shall Reciprocate Instantly"*).

Όπως τονίζεται στο άρθρο¹⁷⁷, μια «νέα» τουρκική οργάνωση απείλησε με αντίποινα κατά των Ελλήνων τρομοκρατών στην Κύπρο την ημέρα που καταφθάνουν Βρετανοί καταδρομείς για να διατηρηθεί η τάξη στην αποικία. Η Βολκάν, η τουρκική μυστική οργάνωση διεκήρυξε μέσα από τα φυλλάδιά της ότι σύμφωνα με πληροφορίες η ελληνική τρομοκρατική κίνηση, η Εοκα¹⁷⁸, συμπεριελάμβανε ονόματα εξεχόντων

¹⁷³ Σπύρος Α. Αθανασιάδης, *Φάκελος TMT*, έκδ. Α' (Λευκωσία: εκδ. Βιολάρη, 1998), σ. 7.

¹⁷⁴ Με την υπογραφή δηλαδή της Συνθήκης της Κύπρου ("Cyprus Convention") μεταξύ Τουρκίας και Μεγάλης Βρετανίας στις 4 Ιουνίου το 1878. Dr. Kypros Tophallis, *A History of Cyprus*, (London: The Greek Institute, 2002), σσ. 76-77.

¹⁷⁵ Η TMT ήθελε να αποδείξει ότι ήταν αδύνατον να επιτευχθεί ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων. Ωστόσο, η ειρηνική συμβίωση μεταξύ των δυο λαών μπορεί να διαψευθεί εφόσον, τόσο στο παρελθόν όσο και σήμερα ζουν σε μεικτά χωριά στην Κύπρο (π.χ. το χωριό Πύλα στην Κύπρο κατοικείται τόσο από Ελληνοκύπριους όσο και από Τουρκοκύπριους).

¹⁷⁶ Reuter (Nicosia), "Turks in Cyprus Form Secret Organisation," *The Manchester Guardian*, September 10, 1955, σ. 7.

¹⁷⁷ *Αυτόθι*, σ. 7.

¹⁷⁸ Στο άρθρο, ο όρος «Εοκα» δεν αναφέρεται με τα αντίστοιχα κεφαλαία αρχικά.

Τούρκων στην Κύπρο σε μια «τρομοκρατική λίστα». Στα φυλλάδια της, η Βολκάν ξεκαθαρίζει τη θέση ως εξής:

«Θα κάνουμε το μέγιστο για να αποτρέψουμε τις αιματηρές συγκρούσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων στην Κύπρο, αλλά εάν η Εοκα επιτεθεί σε Τούρκους αξιωματούχους της κυπριακής Κυβέρνησης, αστυνομικούς ή πολίτες, τότε θα ανταποδώσουμε αμέσως.»¹⁷⁹

Στο άρθρο¹⁸⁰ διευκρινίζεται ότι η Εόκα είναι η βασική ελληνική οργάνωση που χρησιμοποιεί την τρομοκρατία στην εκστρατεία της για Ένωση με την Ελλάδα. Σε γενικές γραμμές, διαπιστώνεται ότι για πρώτη φορά χρησιμοποιείται συστηματικά ο όρος «τρομοκράτης» για τα μέλη της Εοκα¹⁸¹ και «τρομοκρατία» για τη δράση της Ε.Ο.Κ.Α. Αυτό το συμπέρασμα προκύπτει από το συγκεκριμένο άρθρο, αλλά και γενικότερα από το βρετανικό Τύπο. Παλαιότερα, ο συγκεκριμένος όρος χρησιμοποιείται για να χαρακτηριστούν «τρομοκράτες» οι Άραβες που αντιστέκονταν στις δυτικές δυνάμεις.

Η λήξη της δράσης της Ε.Ο.Κ.Α. σηματοδοτήθηκε στις 24 Δεκεμβρίου 1959, με τη Συμφωνία της Ζυρίχης και Λονδίνου¹⁸², ενώ η Κύπρος ανεξαρτητοποιήθηκε στις 16 Αυγούστου 1960.¹⁸³ Η ειρήνη ήρθε στο νησί, αλλά δε ρίζωσε για πολύ εφόσον, η πολυπλοκότητα του νέου συντάγματος προέβλεπε την εγκαθίδρυση ως εγγυητριών δυνάμεων της Ελλάδας, Τουρκίας και Ηνωμένου Βασιλείου.

¹⁷⁹ *Αυτόθι*, σ. 7.

¹⁸⁰ *Αυτόθι*, σ. 7.

¹⁸¹ Παρομοίως, στο συγκεκριμένο άρθρο, ο όρος «Εοκα» δεν αναφέρεται με τα αντίστοιχα κεφαλαία αρχικά.

¹⁸² Παρ' όλα αυτά, η ΤΜΤ αποσκοπώντας στη διχοτόμηση της Κύπρου, συνέχισε τη δράση έως το 1984.

¹⁸³ Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος γνώριζε τα οικονομικά ωφελήματα που θα προέκυπταν λόγω των καταναλωτικών δαπανών των Βρετανών στρατιωτών στη νήσο και της προστασίας έναντι των τουρκικών επιθέσεων. Έτσι, μονογράφησε μια συμφωνία για τις βρετανικές βάσεις (6 Ιουλίου, 1960), σύμφωνα με την οποία παραχωρούνταν δυο περιοχές συνολικής έκτασης 99 τετραγωνικών μιλίων στη Δεκέλεια και την Επισκοπή. Στη συμφωνία αναφερόταν ότι εάν η Μεγάλη Βρετανία εκχωρούσε κάποια στιγμή την κυριαρχία των δύο αυτών περιοχών, θα μπορούσε να τη μεταβιβάσει μόνο στην Κυπριακή Δημοκρατία. Ρόμπερτ Χόλλαντ, *Η Βρετανία και ο Κυπριακός Αγώνας*, μεταφρ. Βίλλυ Φωτοπούλου (Αθήνα: εκδ. Ποταμός, 2001), σσ. 573.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Τα Σεπτεμβριανά- Κωνσταντινούπολη & Σμύρνη, 1955

«Ο Τούρκος είναι ο μοναδικός αφέντης αυτής της χώρας [Τουρκίας].
Όσοι δεν έχουν το καθαρό αίμα της τουρκικής φυλής,
έχουν μόνο ένα δικαίωμα: να γίνουν υπηρέτες και δούλοι.»¹⁸⁴

Έπειτα από έρευνα των εφημερίδων *The Times* και *The Manchester Guardian* προκύπτει ότι οι ανθελληνικές εκδηλώσεις των Τούρκων στην Κωνσταντινούπολη δεν ήταν ιδιαίτερας σημασίας για τον βρετανικό Τύπο. Δε δόθηκε ιδιαίτερη έκταση στο συγκεκριμένο θέμα, όπως συνέβη με το Κυπριακό.

Πιο συγκεκριμένα, η *Manchester Guardian* αφιερώνει δυο άρθρα επί του θέματος. Η παρουσίαση των ανθελληνικών εκδηλώσεων γίνεται σχετικά με «ήπιους» τόνους υπέρ των Τούρκων, γεγονός που δεν προκαλεί εντύπωση, διότι η Μεγάλη Βρετανία ήταν «συνένοχος» στη δημιουργία του κλίματος για την πρόκληση των επεισοδίων. Ο τουρκικός Τύπος συνέβαλε στην πρόκληση των ανθελληνικών γεγονότων, δημιουργώντας νωρίτερα ανάλογο πολιτικό κλίμα στην Τουρκία, πάντα με τη βρετανική οικονομική υποστήριξη. Ειδικότερα, ο Hikmet Bil, συντάκτης της τουρκικής εφημερίδας *Hurriyet* και ηγέτης της πολιτικής οργάνωσης «Η Κύπρος είναι Τουρκική» (“Kibris Turktur”) και ο Ahmet Emin Yalmas, ιδιοκτήτης της παλαιότερης φυλλάδας της Κωνσταντινούπολης, *Vatan*, χρηματοδοτήθηκαν από βρετανικές πηγές, προκειμένου να «προωθήσουν»¹⁸⁵ την κινητοποίηση δύο φοιτητικών οργανισμών από την τουρκική κυβέρνηση το 1952. Η πραγματοποίηση συχνών επισκέψεων στο Λονδίνο από τους Yalmas και Bil (1954-1955), καθώς επίσης η διενέργεια ανθελληνικών εκδηλώσεων στην Κωνσταντινούπολη από τους

¹⁸⁴ Πρόκειται για δήλωση του Τούρκου Υπουργού Δικαιοσύνης, Μαχμούτ Εσάτ Μποσκούρτ, στην ανοιχτή συγκέντρωση στην πόλη Οντεμίς στις 19 Σεπτεμβρίου 1930. Η δήλωση δημοσιεύτηκε την ίδια ημέρα από την τουρκική εφημερίδα *Milliet* (*Milliet*). Τζεμίλ Τουράν Μπαζιντί, επικοινωνία μέσω ανταλλαγής ηλεκτρονικού μηνύματος στη συγγραφέα, 24 Μαΐου, 2009. Ο κ. Τουράν, γεννημένος στο Κουρδιστάν της Τουρκίας, είναι δημοσιογράφος και συγγραφέας. Λόγω της αγωνιστικής και πολιτικής του δράσης φυλακίστηκε και βασανίστηκε. Το 1984 διέφυγε, πέρασε στην Ελλάδα, ζήτησε πολιτικό άσυλο και τελικά απέκτησε την ελληνική υπηκοότητα. Άρθρα και πολιτικές αναλύσεις του δημοσιεύονται στον κουρδικό και ελληνικό Τύπο. Επιμελήθηκε το ιστορικό βιβλίο του Κεμάλ Μπουρκάι, *Οι Κούρδοι και το Κουρδιστάν*, εκδ. Παπαζήση (1999).

¹⁸⁵ Speros Vryonis Jr., “Eye on History: September 6, 1955 Krystallnacht in Constantinople”, *Greek America Magazine*, September-October, 2007, σσ. 48-55.

δυο φοιτητικούς οργανισμούς, αλλά και από τον τουρκικό Τύπο τον Ιούλιο του 1955 αποτελούσαν μέρος του ίδιου «σχεδίου». Λίγο πριν την έναρξη των τριμερών συζητήσεων μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Μεγάλης Βρετανίας στο Λονδίνο τον Αύγουστο του 1955, η βρετανική κυβέρνηση ζήτησε από τους Τούρκους να διαδηλώσουν για το Κυπριακό, αποσκοπώντας στην ενίσχυση της αγγλοτουρκικής θέσης. Στις 27 Αυγούστου του 1955, ο τουρκικός Τύπος αποδοκίμασε το Πατριαρχείο, με την αιτιολογία ότι το πρώτο ενίσχυε οικονομικά τον Κυπριακό Αγώνα για την «Ένωση» με την Ελλάδα. Εφημερολογείτο από τον τουρκικό Τύπο στην Κωνσταντινούπολη ότι οι Ελληνοκύπριοι σκόπευαν να προβούν σε γενοκτονία των Τουρκοκυπρίων. Στις 30 Αυγούστου του 1955, ημέρα της επετείου της καταστροφής της Σμύρνης από τις δυνάμεις του Κεμάλ, ασκείτο σκληρή κριτική κατά του Πατριαρχείου από τον τουρκικό Τύπο. Στις 5 Σεπτεμβρίου του 1955, οι φοιτητικές οργανώσεις υπέβαλαν αίτηση αδείας από τις τουρκικές αρχές, με σκοπό να προβούν σε πολιτικές διαδηλώσεις για το Κυπριακό (στις 13 του ίδιου μήνα) στην Κωνσταντινούπολη. Η τουρκική εκτελεστική επιτροπή του πρωθυπουργού πραγματοποίησε συνάντηση με θέμα συζήτησης -μεταξύ άλλων- την αίτηση των φοιτητικών οργανώσεων και γενικότερα την κατάσταση στην Κύπρο.¹⁸⁶

Η αφορμή δόθηκε όταν ο βρετανός Υπουργός Αποικιών, Harry Hopkinson (28 Ιουλίου 1954), ανέφερε στη Βουλή των Κοινοτήτων ότι η Κύπρος δε θα αποκτήσει ποτέ εθνική κυριαρχία και ότι κάποιες περιοχές της Βρετανικής Κοινοπολιτείας, για ειδικούς λόγους, ποτέ δε θα αποκτήσουν την ανεξαρτησία τους. Τότε η Ελλάδα για «λογαριασμό» της Κύπρου αποφάσισε σε συνεδρίαση της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (1954) να προτείνει στη Μεγάλη Βρετανία το θέμα της αυτοδιάθεσης της Κύπρου. Η Μεγάλη Βρετανία όμως, προτίμησε να αναμίξει την Τουρκία, προκειμένου να αποτρέψει τις ελληνικές προσπάθειες για αυτοδιάθεση και προέβαλε ως εμπόδιο την παρουσία του 18% των Τουρκοκυπρίων στην Κύπρο.

Ως ένδειξη ενδιαφέροντος για το Κυπριακό, η Τουρκία προκάλεσε ανθελληνικές εκδηλώσεις στην Κωνσταντινούπολη, γνωστές ως τα «Σεπτεμβριανά»¹⁸⁷ του

¹⁸⁶ *Αυτόθι.*

¹⁸⁷ Τα Σεπτεμβριανά είναι γνωστά και ως «η Νύχτα των Κρυστάλλων». Οι τουρκικές «τακτικές» παρομοιάζονται με εκείνες που ακολούθησαν οι ναζιστές Γερμανοί κατά των Εβραίων το 1938.

Ελληνισμού της Πόλης. Πρόκειται δηλαδή για την τουρκική απόπειρα εξάλειψης¹⁸⁸ του ελληνικού στοιχείου της Κωνσταντινούπολης στις 6-7 Σεπτεμβρίου το 1955, έπειτα από αναταραχές¹⁸⁹ στην Κύπρο. Τα Σεπτεμβριανά ήταν αποτέλεσμα μιας τουρκικής μυστικής επιχείρησης, η οποία «λειτουργήσε» θετικά ως προς την προετοιμασία του εδάφους για την ανάμιξη της Τουρκίας στο Κυπριακό.¹⁹⁰ Όλα αυτά συνέβησαν μετά από έντονη επιμονή και προτροπή της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία εμπλέκοντας την Τουρκία στο Κυπριακό ζήτημα, αποσκοπούσε στην προστασία των συμφερόντων της, δηλαδή την περιφρούρηση και διατήρηση των βάσεων της στην Κύπρο. Με τα Σεπτεμβριανά κλονίστηκαν οι σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, έστω και αν οι δυο χώρες είναι συμμαχικά μέλη του ΝΑΤΟ. Οι διωγμοί των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης από τη γενέτειρά πάντοτε συνδέονταν με το Κυπριακό πρόβλημα.

Η «εξυπηρέτηση» των Βρετανών με τη πρόκληση των επεισοδίων εκείνο τον Σεπτέμβριο απετέλεσε μια «καλή» αφορμή για τους Τούρκους, ώστε να απομακρύνουν το χριστιανικό ελληνικό στοιχείο. Η Τουρκία δεν αντιμετώπιζε θετικά την παρουσία των Ελλήνων στην Κωνσταντινούπολη. Αντιθέτως, κατά τον 18^ο αιώνα οι Φαναριώτες αξιωματούχοι της Υψηλής Πύλης (δραγουμάνοι) μαζί με την ορθόδοξη εκκλησιαστική ηγεσία είχαν φθάσει στο αποκορύφωμα της δύναμής τους, καθώς ήκμαζαν στον οικονομικό τομέα και διαδραμάτιζαν βαρυσήμαντο ρόλο σε κυβερνητικούς και πνευματικούς κύκλους.¹⁹¹

¹⁸⁸ Η πιστοποίηση των ανθελληνικών εκδηλώσεων από τους Τούρκους κατά την παρούσα εξεταζόμενη περίοδο πραγματοποιείται από τα αρχεία Keesing's Record of World Events, Volume X, September, 1955, Greece, Turkey, Greek Turkish, Turkey, σ. 14424.

¹⁸⁹ Η οργάνωση «Η Κύπρος είναι Τουρκική» ανέλαβε την ευθύνη των διαδηλώσεων για να συμπέσουν με τη διάσκεψη του Λονδίνου για την Κύπρο. Andrew Mango, *The Turks Today* (London: John Murray Publishers, 2004), σ. 49. Ο Andrew Mango γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη και διετέλεσε ως Διευθυντής των South European and French Language Services του BBC. Ασχολείται με τη μελέτη των τουρκικών υποθέσεων.

¹⁹⁰ Η ελληνική κυβέρνηση επεκρίθη δριμύτατα στην Ελλάδα, επειδή έλαβε μέρος στη διάσκεψη του Λονδίνου και έτσι αναγνώρισε την Τουρκία ως έταίρο στη σύγκρουση. Επιπλέον, συγκρίνει τα γεγονότα του 1955 με αυτά του 1963-1964 στην Κύπρο. Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης, *Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση από την Κύπρο έως τα Ιμια. 1955-1996. Η Οπτική του Τύπου*, επιμ. Α. Θ. Λαγγίδης, πρόλ. Ε. Βενιζέλος (Αθήνα: εκδ. Ι. Σιδέρης, 1997), σ. 212.

¹⁹¹ Η ιστορία των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης και της Μικράς Ασίας ξεκινάει από τα αρχαία χρόνια και συνδέεται ιδιαίτερα με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Την εποχή των μεταρρυθμιστικών ενεργειών του σουλτάνου Σελίμ Γ', τις οποίες θέλησε να συνεχίσει ο Μαχμούτ Β', καταργώντας το θεσμό των δραγουμάνων και των οσποδάρων, οι Οθωμανοί Έλληνες απώλεσαν πολλά από τα προνόμιά τους. Σχετικά με τη θέση των Φαναριωτών αξιωματούχων της Υψηλής Πύλης βλ. Κατερίνα Μυστακίδου, *Ενδοξη Δουλεία* (Αθήνα: εκδ. Κέδρος, 2008), σσ. 120-137 και σσ. 141-142. Η κ. Κατερίνα Μυστακίδου διετέλεσε ανταποκρίτρια ελληνικών και ξένων Μ.Μ.Ε. στην Τουρκία. Σήμερα διδάσκει στο Τμήμα Δημοσιογραφίας και Μ.Μ.Ε. στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Μετά από την υπογραφή της Συνθήκης του Βερολίνου (1878¹⁹²), η Γερμανία φοβούμενη μήπως η γαλλοαγγλική προστασία των χριστιανών απειλούσε τα συμφέροντά της, έπεισε τις τουρκικές αρχές ότι οι Έλληνες επιδίωκαν την πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και αναλαμβάνει την αναδιοργάνωση του οθωμανικού στρατού.¹⁹³ Με τη λήξη των Βαλκανικών πολέμων, οι *Νεότουρκοι* αποφασίζουν να εξαλείψουν τις χριστιανικές μειονότητες για να βεβαιωθούν ότι τα εδάφη της Μικράς Ασίας θα παραμείνουν τουρκικά.¹⁹⁴

Η ιδέα αυτή ενδυναμώθηκε ιδιαίτερα μετά την εκλογή του τουρκικού κόμματος «Ένωση και Πρόοδος» (*Ittihad ve Terakki*), το οποίο εμφυσούσε εθνικιστικές ιδέες, όπως τον παντουρκισμό.¹⁹⁵ Κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η τουρκική κυβέρνηση της εποχής πραγματοποιεί εκκαθαριστικές επιχειρήσεις σε βάρος των Αρμενίων και των Ελλήνων του Πόντου και της Σμύρνης.¹⁹⁶ Η ελληνοαμερικανική εβδομαδιαία εφημερίδα *Greek News*¹⁹⁷ δημοσιοποιεί γερμανικά και αυστριακά αρχεία, τα οποία επιβεβαιώνουν σε τι αποσκοπούσαν οι τουρκικές «πρακτικές». Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στις 31 Ιουλίου 1915, ο Γερμανός ιερέας J. Lepsius

¹⁹² Το συνέδριο του Βερολίνου έλαβε χώρα στη Γερμανία κατά τον Ιούνιο και Ιούλιο του 1878. Σε αυτό συμμετείχαν η Ιταλία, η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Αυστροουγγαρία, η Ρωσία και η Οθωμανική αυτοκρατορία, υπό την προεδρία του Γερμανού καγκελάριου Βίσμαρκ. Το συνέδριο απασχολούσε στην αναθεώρηση της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου, που είχαν επιβάλει οι Ρώσοι στους Τούρκους και στην αναδιανομή εδαφών στη Βαλκανική χερσόνησο. Οι αποφάσεις του συνεδρίου δεν ικανοποίησαν ούτε την Ρωσία ούτε την Τουρκία και τελικά, αποδείχθηκε ότι ήταν μη βιώσιμες. *Εγκυκλοπαίδεια Δομή*, τ. 5 Αθήνα: εκδ. Δομή, 2004, σ. 139.

¹⁹³ Το Δεκέμβριο του 1913, «η Γερμανία στο όνομα της αναδιοργάνωσης του στρατού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία ήδη αντιμετώπιζε βαθιά σήψη και παρακμή, απέστειλε στρατό στην Τουρκία με επικεφαλής το στρατηγό Ο. Λίμαν φον Σάντερς. Ήδη ο γερμανικός ιμπεριαλισμός επεδίωκε την εδραίωσή του στην περιοχή της Εγγύς Ανατολής, προσβλέποντας και στα Βαλκάνια, εδάφη των οποίων βρίσκονταν υπό την Αυστροουγγαρία.» Στέφανος Κρητικός, «Η «μοιραία» αφορμή για την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», *Ριζοσπάστης* (Ενθετη έκδ. 7 Μέρες Μαζί), 29 Ιουνίου, 2003. Σχετικά με τη γερμανική επεκτατική πολιτική, η οποία επονομάζετο «Πορεία προς Ανατολάς» (*Drang nach Osten*) βλ. Β. Σκουλάτου, Ν. Δημακοπούλου, και Σ. Κόνδη, *Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη* (Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1998), σσ. 35-36.

¹⁹⁴ Σχετικά με το εθνικό μεταρρυθμιστικό κίνημα των Τούρκων βλ. *Εγκυκλοπαίδεια Δομή*, τ. 20, Αθήνα: εκδ. Δομή, 2005, σ. 559.

¹⁹⁵ «Το κίνημα των Νεότουρκων εκτινάχθηκε από τη Θεσσαλονίκη, επιφέροντας σαρωτικές αλλαγές στην ιστορία, όχι μόνο για τους Οθωμανούς. Το κομιτάτο Ένωσις και Πρόοδος είχε ιδρυθεί στη Θεσσαλονίκη και όλα τα μέλη του, όπως και ο Μουσταφά Κεμάλ, ήταν καθαρόαιμοι Οθωμανοί όταν ξεκίνησαν το μεγάλο εθνικιστικό κίνημα». Η επανάσταση των Νεότουρκων ήταν αναμενόμενη, καθώς η διάλυση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας ήταν «αναπότρεπτη». Μυστακίδου, *ό. π.*, σσ. 165-166.

¹⁹⁶ «...Μετά την εξαγγελία του νέου συντάγματος πήρε σάρκα και οστά η ιδέα «Η Τουρκία στους Τούρκους». Μόνο τότε άρχισε να διαμορφώνεται η συγκεκριμένη εθνικιστική αντίληψη και να διαφαίνεται ότι προϋπόθεση για την υλοποίησή της ήταν η εξάλειψη του χριστιανικού στοιχείου από το χάρτη της αιματοβαμμένης αυτής χώρας». Τζόρτζ Χόρτον, «Αναφορικά με την Τουρκία,» στο *Εκατό Χρόνια Πόλεμος Ελλάδας-Τουρκίας (1900-2000)*, Στέφανος Τσαπάρας (Αθήνα: Νέα Σύνορα εκδ. Λιβάνη, 1999), σσ. 33-34. Ο κ. Χόρτον διετέλεσε πρόξενος στη Θεσσαλονίκη (1910-1917) και τη Σμύρνη (1919-1922).

¹⁹⁷ Main Article, "Greece: In Commemoration of the Pontian Genocide", *Greek News*, May 15, 2006.

διευκρίνισε ότι «Ο διωγμός κατά των Ελλήνων και των Αρμενίων είναι ένα πρόγραμμα δύο φάσεων- η εξαφάνιση του χριστιανικού στοιχείου από την Τουρκία»¹⁹⁸. Σε αναφορά του Αυστριακού καγκελλάριου Hollweg στις 31 Ιανουαρίου 1917 επισημαίνεται ότι «...[υπάρχουν] ενδείξεις ότι οι Τούρκοι σχεδιάζουν να εξοντώσουν το ελληνικό στοιχείο ως εχθρό του κράτους, όπως έπραξαν νωρίτερα με τους Αρμένιους»¹⁹⁹.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος μπορεί να σήμανε την ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά η Μικρασιατική καταστροφή με την αποχώρηση του ελληνικού στρατού (9 Οκτωβρίου 1922), κατέληξε σε εθνική τραγωδία για τους Έλληνες της περιοχής: εκτελέσεις, βασανισμοί, βιασμοί και εξορίες περίμεναν τους Μικρασιάτες Έλληνες, ενώ το ολοκαύτωμα της Σμύρνης κάλυψε τα παράλια της περιοχής. Μετά από τη λήξη της Συνθήκης των Σεβρών²⁰⁰ (10 Αυγούστου 1920), η Ελλάδα και η Τουρκία υπέγραψαν τη Συνθήκη της Λωζάνης²⁰¹ (24 Ιουλίου 1923), η οποία - μεταξύ άλλων- προέβλεπε την ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ των δυο χωρών, με εξαίρεση τους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου, της Τενέδου και τους μουσουλμάνους της Θράκης. Οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, μαζί με τις επιχειρήσεις τους, αποτελούσαν ενεργό μέλος της κοινωνίας. Το δικαίωμα παραμονής στη γενέτειρά τους ενισχύθηκε με την υπογραφή των Ελληνοτουρκικών Συμβάσεων (Ιούλιο και Οκτώβριο 1930).²⁰²

¹⁹⁸ *Αυτόθι*.

¹⁹⁹ *Αυτόθι*.

²⁰⁰ Η συνθήκη των Σεβρών υπογράφηκε στις 28 Ιουλίου 1920 (παλιό ημερολόγιο) ανάμεσα στους αντιπροσώπους της Αντάντ και της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η συνθήκη ουσιαστικά οδήγησε στην κατάλυση του οθωμανικού κράτους. Τα βασικότερα σημεία αφορούσαν τα (νέα) σύνορα της Τουρκίας, την προστασία των μειονοτήτων, στρατιωτικούς, ναυτικούς και αεροπορικούς όρους κτλ. Αντιθέτως, η συνθήκη ήταν ευνοϊκή για την Ελλάδα, καθώς δημιουργούσε την «Ελλάδα των πέντε θαλασσών και των δύο ηπείρων». Η συνθήκη ήταν «προϊόν» ανταγωνισμού των Μεγάλων Δυνάμεων και τελικά δεν επικυρώθηκε από καμιά χώρα. *Εγκυκλοπαίδεια Δομή*, τ. 26, Αθήνα: εκδ. Δομή, 2005, σσ. 338-339.

²⁰¹ Η Συνθήκη της Λωζάνης προέβλεπε ότι 73.000 Έλληνες της Τουρκίας (ελληνική μειονότητα της Τουρκίας) κάτοικοι Κωνσταντινούπολης θα έπαιρναν τουρκική υπηκοότητα, ενώ 30.000 Έλληνες πολίτες, οι οποίοι ήταν μόνιμοι κάτοικοι έως τότε στη Κωνσταντινούπολη θα παρέμειναν μέλη της Ελληνορθόδοξης κοινότητας, σύμφωνα με ξεχωριστό πρωτόκολλο (Ιούλιος 1923). Βλ. το έργο του Θανάση Μυλωνά, δικηγόρου και διεθνολόγου. Θανάσης Δ. Μυλωνάς, *Η Τουρκία στο Περιθώριο της Διεθνούς Νομιμότητας* (Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, 1991), σ. 57. Επίσης σχετικά με τη Συνθήκη και τις παραβιάσεις της από την Τουρκία βλ. Αλέξης Αλεξανδρής, «Το Πλαίσιο των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1923-1954,» στο *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής (Αθήνα: εκδ. Γνώση, 1988), σσ. 33-68.

²⁰² Υπογράφηκαν 18 συμβάσεις και πρωτόκολα, σύμφωνα με τα οποία ρυθμιζόνταν όλες οι σχέσεις και όλα τα υπάρχοντα προβλήματα με την Τουρκία. Στέφανος Τσαπάρας, *Εκατό Χρόνια Πόλεμος*

Παρ' όλα αυτά, η Τουρκία δεν προστάτευσε την ελληνική μειονότητα, ειδικά όταν ο ναζισμός εμφανίστηκε στην Ευρώπη, δηλώνοντας ουδετερότητα στον αγώνα υπέρ της διατήρησης των δημοκρατικών αξιών. Το Μάιο του 1941, ενώ οι ελληνικές δυνάμεις πολεμούσαν κατά της Γερμανίας και της Βουλγαρίας στη Μακεδονία και τη Θράκη, η κυβέρνηση Ινονού στρατολόγησε μη μουσουλμάνους της Κωνσταντινούπολης ηλικιών 25 έως 45 ετών, με σκοπό να τους στείλουν σε εργατικά στρατόπεδα στα βάθη της Μικράς Ασίας²⁰³. Στις 11 Νοεμβρίου 1942, η Άγκυρα επέβαλε το δυσβάσταχτο Νόμο 4305 "Varlik vergisi"²⁰⁴ ως φόρο ακινήτων όλων των μη μουσουλμάνων, ο οποίος επιβάρυνε δυσανάλογα²⁰⁵ τις μειονότητες της χώρας, χρεωκόπησε τους Έλληνες και τους υποχρέωσε να γίνουν εργάτες²⁰⁶.

Ελλάδας-Τουρκίας (1900-2000) (Αθήνα: Νέα Σύνορα εκδ. Λιβάνη, 1999), σ. 303. Επίσης, με τη μεσολάβηση του Ιταλού δικτάτορα Μουσολίνι μεταξύ Αθήνας και Άγκυρας δρομολογήθηκε η οριστική επίλυση των διαφορών για την εδραίωση της ελληνοτουρκικής προσέγγισης. Έτσι, δημιουργήθηκε ένας άξονας μεταξύ Ρώμης, Αθήνας και Άγκυρας και ένα σύστημα τριμερούς συνεργασίας, με βάση ένα σύνολο διμερών συμφωνιών. Η πολιτική αυτή οδήγησε στην ελληνοτουρκική Συμφωνία της Άγκυρας του 1930, με την οποία τακτοποιούνταν όλες οι εκκρεμότητες μεταξύ των δύο χωρών και παραχωρούνταν οριστικά οι περιουσίες των προσφύγων στο νέο τουρκικό κράτος. Η συμφωνία επιστεγάστηκε με την υποβολή πρότασης του πρωθυπουργού της Ελλάδας Ελευθέριου Βενιζέλου προς την Επιτροπή του Νόμπελ, για τη βράβευση του Μουσταφά Κεμάλ Πασά, ο οποίος είχε το προσωνύμιο Ατατούρκ (Πατέρας των Τούρκων), με το Νόμπελ Ειρήνης, εγκαινιάζοντας μια νέα εποχή για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η καθημερινή εφημερίδα *Ο Χρόνος* έχει βάση την Κομοτηνή και διαθέτει 3.000 συνδρομητές στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Κύριο Άρθρο, «Ογδόντα Χρόνια από τη Συνθήκη της Λωζάνης», *Ο Χρόνος*, 23 Δεκεμβρίου, 2003. «Το ελληνικό κράτος χωρίς να έχει κάποιο δικαίωμα από τη Συνθήκη της Λωζάνης μεταβλήθηκε από διαχειριστή σε κύριο και δέχτηκε να ανταλλάξει τα 100 ελληνικά δις. με τα 12.5 δις. της Τουρκίας. Ενώ σύμφωνα με απόφαση της Μικτής Ελληνοτουρκικής Επιτροπής για τα περιουσιακά στοιχεία των ανταλλάξιμων, «οι περιουσίες των ανταλλαξιμών, θα ετίθεντο υπό την διαχείρισιν και μόνον των δύο κρατών, Ελλάδος και Τουρκίας». Τελικά, το Ελληνικό Δημόσιο μεταβίβασε μόνο ένα μέρος στους πρόσφυγες που άφησαν τεράστια περιουσία στη Μικρά Ασία. *Μακεδονία Ιστορία*, τ. Α', επιμ. Αθανάσιος Παλιούρας, Αθήνα: Ελληνική Εθνική Γραμμή, 1993, σσ. 193-197. Ο κ. Παλιούρας είναι Καθηγητής Βυζαντινής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

²⁰³ Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Φόρειν Όφισ, βασικός στόχος της Άγκυρας ήταν «η μετακίνηση των μειονοτικών από τη στρατηγικά ευαίσθητη ζώνη της Κωνσταντινούπολης.» Αλεξανδρής, *ό.π.*, σσ. 102-103. Βλ. Ιωάννης Χρ. Ιακωβίδης, *Η Επιστράτευση των «20 Ηλικιών» των μη Μουσουλμάνων στην Τουρκία*, (Αθήνα: Νέος Κύκλος Κωνσταντινουπολιτών, 2007).

²⁰⁴ Σχετικά με τον φόρο περιουσίας βλ. Νεοκλής Σαρρής, *Εξωτερική Πολιτική και Πολιτικές Εξελίξεις στην Πρώτη Τουρκική Δημοκρατία* (Αθήνα: εκδ. Γόρδιος, 1992), σ. 290.

²⁰⁵ Οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης αποτελούσαν μόλις ένα μικρό τμήμα του τουρκικού πληθυσμού, αλλά σημαντικό ποσοστό του συνολικού εισοδήματος της χώρας πήγαζε από το φόρο αυτό.

²⁰⁶ Ο Νόμος 4305/1942 παρείχε το δικαίωμα στους εφόρους να κατασχέσουν κάθε κινητή και ακίνητη περιουσία του φορολογουμένου, εάν αυτός δεν καταβάλει το ποσόν εντός 15 ημερών από τη σχετική κοινοποίηση. Ο Νόμος θεωρούσε συνυπεύθυνους την οικογένεια και τους συγγενείς του φορολογουμένου. Η καθυστέρηση της επιβολής του ποσού πέραν του ενός μηνός σήμαινε εκτόπιση των υπόχρεων σε ειδικά στρατόπεδα στη κεντρική Μικρά Ασία για την εκτέλεση έργων οδοποιίας και εκχιονισμού ως εξόφληση του χρέους. Αντιθέτως, ο φόρος που επιβλήθηκε στους μουσουλμάνους ήταν συμβολικός. Έτσι, έγινε σύντομα φανερό (1942) ότι «ο φόρος ήταν προϊόν φυλετικού διαχωρισμού, εφόσον καθοριστικό στοιχείο στην εκτίμηση του φορολογητέου κεφαλαίου ήταν το θρήσκευμα και η εθνότητα του φορολογουμένου.» Αλεξανδρής, *ό.π.*, σ. 105.

Άλλα μέτρα που έλαβε η τουρκική κυβέρνηση οδήγησαν στη δημογραφική συρρίκνωση της ελληνικής κοινότητας, οδήγησαν στον εξαναγκασμό της για παραίτηση από τις επιχειρηματικές της δραστηριότητες, καθώς και στην υπονόμευση της αρχής των ανεξάρτητων νομικών προσώπων, όπως συνέβη στην περίπτωση επαγγελματικών ή φιλανθρωπικών σωματείων ή μορφωτικών, εκπαιδευτικών ή αθλητικών συλλόγων. Η αντικατάσταση των τοπικά εκλεγμένων εφορειών των ιδρυμάτων αυτών με διαχειριστές που υπόκειντο στον έλεγχο της τουρκικής κυβέρνησης υπέσκαψε και περιόρισε τη δυνατότητα της κοινότητας να αποφασίζει ελεύθερα για τις δραστηριότητες και την οικονομική ζωή της. Επιπλέον, τα ελληνικά σχολεία, οι Έλληνες δάσκαλοι και μαθητές μειώθηκαν σημαντικά σε αριθμό. Όλα τα μέτρα που επιβλήθηκαν από την τουρκική κυβέρνηση στους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης κατά την περίοδο 1923 έως 1947 ήταν τιμωρητικά και πέτυχαν την κατάρρευση των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών θεμελίων που είχε οικοδομήσει η κοινότητα κατά τη διάρκεια της άνθησής της πριν την εγκαθίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας. Τα μέτρα αυτά είχαν αντιμειονοτικό χαρακτήρα, με απώτερο στόχο τη συστηματική διάλυση της ελληνικής μειονότητας.²⁰⁷

Με την ίδρυση του Δημοκρατικού Κόμματος του Αντνάν Μεντερές και του Μαχμούντ Τζελάλ Μπαγιάρ, τον ανταγωνισμό του με το Ρεπουμπλικανό Λαϊκό Κόμμα (RPP) και τη νίκη του με την ανάληψη της κυβέρνησης, δόθηκε σε όλους τους Τούρκους πολίτες και κατ' επέκταση στην ελληνική μειονότητα, η «ελευθερία» για συμμετοχή στην οικονομική ανάπτυξη. Η ψήφος των μειονοτήτων είχε αξία και για το Δημοκρατικό και για το Ρεπουμπλικανό Λαϊκό Κόμμα, για αυτό το λόγο προσπάθησαν να την αποσπάσουν. Στις αρχές του 1950, οι Έλληνες επιχειρηματίες διαδραμάτιζαν ενεργό ρόλο στην οικονομική ζωή της Τουρκίας, ενώ το 1955 αναδείχθηκαν πλέον, σε σημαντικό παράγοντα της μεγαλύτερης πόλης της Τουρκίας.²⁰⁸ Όλα έβαιναν καλώς, μέχρις ότου τα πολιτικά γεγονότα της Κύπρου ήρθαν στο προσκήνιο για να σημάνουν μια νέα περίοδο κρίσης, η οποία εκδηλώθηκε με ανθελληνικές διαδηλώσεις στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη στις 6 και 7 Σεπτεμβρίου 1955.

²⁰⁷ Βρυώνης, *ό.π.*, σσ. 56-7

²⁰⁸ *Αυτόθι*, σσ. 57-8

Η προτεραιότητα στις βρετανικές υπόθεσεις και η ταξινόμηση των συμφερόντων τους αντικατροπτίζεται μέσα από τον βρετανικό Τύπο. Στο πρώτο άρθρο²⁰⁹ που δημοσιεύτηκε από την εφημερίδα *The Manchester Guardian* την Τετάρτη, 7 Σεπτεμβρίου 1955, προηγείται αναφορά στην Κύπρο, εφόσον το μέλλον της Μεγαλονήσου αποτελεί κατ' αρχάς το «φλέγον» θέμα για τους Βρετανούς. Έτσι, στο ίδιο άρθρο αναφέρεται αρχικά η μεταγωγή των θαλάσσιων καταδρομέων από τη Μάλτα στην Κύπρο, με κύριο τίτλο *Θαλάσσιοι Καταδρομείς στο Δρόμο για την Κύπρο* (*Marine Commando on Way to Cyprus*).

Στο ίδιο άρθρο²¹⁰, με υπότιτλο *Τούρκοι Επιτίθενται σε Ελληνικά Καταστήματα στην Κωνσταντινούπολη* (*Turks Attack Greek Shops in Istanbul*) γίνεται μνεία στις ανθελληνικές εκδηλώσεις των Τούρκων έναντι των Ελλήνων. Οι «ανθελληνικές ταραχές» χαρακτηρίζονται «βίαιες» (“violent anti-Greek rioting”) από την εφημερίδα. Όσον αφορά στις ζημιές που προκλήθηκαν, επισημαίνεται ότι σύμφωνα με το πρακτορείο ειδήσεων *Associated Press*, «χιλιάδες νέοι Τούρκοι περιπλανήθηκαν μέσα στην πόλη [Κωνσταντινούπολη], σπάζοντας τζάμια ελληνικής ιδιοκτησίας καταστημάτων, καταστρέφοντας τον εσωτερικό [χώρο] καταστημάτων και αναποδογυρίζοντας αυτοκίνητα». Σημειώνεται ότι για περισσότερο από δυο ώρες «τα πλήθη ενέδωσαν» στις καταστροφές, ενώ γίνεται λόγος για «μικροτραυματισμούς» (“minor casualties”) από τις εχθροπραξίες.

Επίσης, αναφέρεται²¹¹ ότι τα «πλήθη» των Τούρκων «απωθήθηκαν» από την τουρκική αστυνομία και τους πυροσβέστες για να αποφευχθεί ο εμπρησμός μιας ελληνικής εκκλησίας. Δεν καταγράφεται όμως, η συνολική απώλεια που υπέστησαν οι ελληνορθόδοξες εκκλησίες, προφανώς, σε μια προσπάθεια να μη φανερωθεί η έκταση της καταστροφής.²¹² Αργότερα, διευκρινίζεται ότι «Στο αποκορύφωμα των

²⁰⁹ Η επιλογή της δημοσίευσης στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας αποδεικνύει τη σημασία των ελληνικών υποθέσεων για την άμεση υλοποίηση του βρετανικού συμφέροντος. Main Article, “Marine Commando on Way to Cyprus,” *The Manchester Guardian*, September 7, 1955, σ. 1.

²¹⁰ *Αυτόθι*, σ. 1.

²¹¹ *Αυτόθι*, σ. 1.

²¹² Βλ. την έκταση των ζημιών μέσα από τα συνολικά στατιστικά δεδομένα της αστυνομικής έρευνας, βάσει των οποίων καταρτίστηκε παρά της Νομαρχίας Ισταμπούλ σχετικός συγκεντρωτικός πίνακας κατά διαμερίσματα της πόλης. «Η αυτή αστυνομική έκθεση αναφέρει ανακριβώς ότι νεκροταφεία δεν υπέστησαν βλάβας», σε αντίθεση με τις σοβαρές ζημιές, λ.χ. του μεγάλου ελληνικού νεκροταφείου του

ταραχών, χιλιάδες Τούρκοι στρατιώτες του Πεζικού με σταθερές ξιφολόγχες εισήλθαν στο κέντρο της πόλης για να καταστείλουν το ξέσπασμα»²¹³. Η τουρκική αστυνομία δεν αντέδρασε άμεσα ώστε να αποτρέψει τους βανδαλισμούς. Αναφέρεται ότι τρία άτομα συνελήφθησαν, καθώς έσπασαν τους υαλοπίνακες δυο ελληνικών καταστημάτων. Παρομοίως, δεν παρατίθεται η συνολική καταστροφή των επιχειρήσεων.²¹⁴

Οι τουρκικές εχθροπραξίες αιτιολογούνται ή μάλλον δικαιολογούνται από τον βρετανικό Τύπο: «Οι διαδηλώσεις προφανώς πυροδοτήθηκαν από αναφορές ότι η οικία στη γενέτειρα του Κεμάλ Ατατούρκ στη Θεσσαλονίκη καταστράφηκε από εκρήξεις».²¹⁵ Οι ανθελληνικές εκδηλώσεις χαρακτηρίζονται από την εφημερίδα ως «διαδηλώσεις» (“demonstrations”). Η συγκεκριμένη λέξη («διαδηλώσεις») παραπέμπει σε έναν πιο ειρηνευτικό χαρακτήρα αντίδρασης. Ενώ η πιο αντιπροσωπευτική λέξη που θα μπορούσε να επιλεγεί είναι «αναταραχές» (“riots”), καθώς προσδιορίζουν πιο «αντικειμενικά» την ανθελληνική τουρκική «συμπεριφορά». Η συγκεκριμένη επιλογή της λέξης προσπαθεί να προϊδεάσει θετικά τον αναγνώστη.

Ειδικότερα αναφέρεται²¹⁶ ότι η αφορμή για τις ανθελληνικές εχθροπραξίες δόθηκε όταν η τουρκική εφημερίδα *Instabul Ekspres*²¹⁷, σε ειδική έκδοσή της, μετέφερε την είδηση ότι έγινε βομβιστική ενέργεια στην οικεία του Ατατούρκ στη Θεσσαλονίκη και στο εκεί Τουρκικό Προξενείο²¹⁸. Με την καθοδήγηση των τουρκικών αρχών, μια νέα κινητοποίηση²¹⁹ εναντίων των Ελλήνων έλαβε άμεσα χώρα στην

Σισλή, όπου καταστράφηκε εξ ολοκλήρου δι’ εμπρησμού ο ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος. Χριστόφορος Χρηστίδης, *Τα Σεπτεμβριανά*, επιμ. Γιάννης Δ. Στεφανίδης (Αθήνα: εκδ. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, 2000), σσ. 259-271. Ο κ. Χρηστίδης ήταν δικηγόρος, διέθετε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα. Ξεκίνησε να ασχολείται συστηματικά με τα ελληνοτουρκικά θέματα το 1953 και τοποθετήθηκε σύμβουλος της Γενικής Διεύθυνσης Τύπου του Υπουργείου Προεδρίας.

²¹³ Main Article, “Marine Commando on Way to Cyprus,” *ό.π.*, σ. 1.

²¹⁴ Για την αποτίμηση του μεγέθους της καταστροφής των επιχειρήσεων βλ. *Αυτόθι*, σσ. 259-266.

²¹⁵ Main Article, “Marine Commando on Way to Cyprus,” *ό.π.*, σ. 1.

²¹⁶ *Αυτόθι*, σ. 1.

²¹⁷ Σύμφωνα με την έρευνα αναφοράς της ελληνικής αστυνομίας, οι φωτογραφίες της έκρηξης του τουρκικού Προξενείου στη Θεσσαλονίκη «εμφανίστηκαν» και παραποιήθηκαν προ του συμβάντος και παραχωρήθηκαν στην «Εξπρές», με σκοπό την άμεση δημοσίευση τους (η τεχνολογία της εποχής δεν «υποστήριζε» την αμεσότητα μεταφοράς και εμφάνισης των φωτογραφιών). Ποτέ δεν κοινοποιήθηκε στους Τούρκους ότι οι φωτογραφίες αυτές ήταν ψεύτικες. Speros Vryonis Jr., *ό.π.*, σσ. 48-55.

²¹⁸ Σαρής, *ό.π.*, σ. 110.

²¹⁹ Βλ. το χρονικό της καταστροφής στο Παράρτημα 2 (τέλος).

Κωνσταντινούπολη²²⁰: ελληνικά σπίτια, καταστήματα, εκκλησίες, νοσοκομεία και νεκροταφεία καταστράφηκαν από τους Τούρκους και το Ελληνικό Προξενείο στη Σμύρνη καταστράφηκε από τις τουρκικές εχθροπραξίες.²²¹

Αξιοσημείωτη είναι η απάθεια της τουρκικής αστυνομίας κατά τη διάρκεια των ανθελληνικών γεγονότων. Όπως αναφέρει ο δημοσιογράφος των *New York Times*, Michael L. Hoffman, σε σχετικό άρθρο²²² του, αυτόπτες μάρτυρες των γεγονότων που διεπράχθησαν κατά τις πρωινές ώρες παρατηρούν ότι οι τουρκικές αστυνομικές αρχές ουδόλως παρενέβησαν. Τελικά, μόνο όταν ο έλεγχος της κατάστασης άρχισε να χάνεται, το τουρκικό κράτος θεώρησε υπαίτιους της καταστροφής τους Τούρκους κομμουνιστές, τους οποίους η τουρκική αστυνομία έσπευσε να συλλάβει²²³.

Η απάθεια της τουρκικής αστυνομίας επισημαίνεται στο άρθρο²²⁴: «Παρά το γεγονός ότι η [τουρκική] αστυνομία απελπιστικά υπερείχε αριθμητικώς των Τούρκων διαδηλωτών, οι στρατιωτικές δυνάμεις, οι οποίες κλήθηκαν να περιφρουρήσουν το ελληνικό προξενείο και τις ελληνικές Ορθόδοξες εκκλησίες, εμφανίστηκαν αργά χθες το βράδυ για να θέσουν υπό έλεγχο την κατάσταση». Οπότε σε αυτό το σημείο, «διορθώνεται» έμμεσα η παραπάνω αναφορά στο «εξαγριωμένο πλήθος των Νεότουρκων», το οποίο «αποτράπηκε από την τουρκική αστυνομία». Στο άρθρο συμπεριλαμβάνεται μια ανακοίνωση του Στρατού ότι δηλαδή είχε καλέσει μια

²²⁰ Τα τραγικά γεγονότα ήταν επιτελικά προγραμματισμένα και εκτελέστηκαν με απόλυτη ακρίβεια από τις οργανωμένες ομάδες του τουρκικού όχλου υπό την επίβλεψη των τουρκικών αρχών. Με κρατικά μέσα (τρένα, πλοία, αυτοκίνητα και στρατιωτικά οχήματα) μεταφέρθηκε από την Ανατολία ο τουρκικός όχλος για να καταστρέψει, να βεβηλώσει και να ολοκληρώσει την προσχεδιασμένη νέα γενοκτονία. Μερικές ημέρες πριν είχαν εντοπιστεί τα καταστήματα και οι οικίες των ομογενών και είχαν καθοριστεί οι ομάδες κρούσης. Στέφανος Τσαπάρας, *Εκατό Χρόνια Πόλεμος Ελλάδας-Τουρκίας (1900-2000)* (Αθήνα: Νέα Σύνορα εκδ. Λιβάνη, 1999), σ. 323. «Η τουρκική επιδρομή εναντίον των Ελλήνων της Κωνσταντινουπόλεως είχαν οργανωθεί επιτελικά διότι, εν Ισταμπούλ οι επιδρομείς προμηθεύθηκαν των εκ πελέκεων, λωστών και άλλων οργάνων διαρρήξεως και καταστροφής εξοπλισμόν των από φορτηγά αυτοκίνητα διασχίζοντα πρὸς τούτο τας κεντρικάς αρτηρίας ή σταθμεύσαντα εις επίκαιρα σημεία της πόλεως. Για τα τεκμήρια που αποδεικνύουν την επιτελική οργάνωση της εξόντωσης των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης και το ρόλο της τουρκικής κυβέρνησης στην πρόκληση των ανθελληνικών εκδηλώσεων βλ. Χρηστίδης, *ό.π.*, σσ. 162-163 και σσ. 172-175.

²²¹ Για την αναλυτική αποτίμηση του μεγέθους της καταστροφής στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη βλ. *Αυτόθι*, σσ. 259-266.

²²² Michael L. Hoffman, "Rioting in Turkey called danger sign," *New York Times*, September 17, 1955.

²²³ Οι εξηγήσεις της τουρκικής κυβέρνησης ήταν «προσπονημένες» και «αντιφατικές». Για τους περί κομμουνιστικής σκευωρίας ισχυρισμούς της τουρκικής κυβέρνησης βλ. Χρηστίδης, *ό.π.*, σσ. 207-217.

²²⁴ Main Article, "Marine Commando on Way to Cyprus," *ό.π.*, σ. 1.

μεραρχία πεζικού, μια τεθωρακισμένη ταξιαρχία και μερικούς πεζοναύτες. Μήπως μέσω αυτής της ανακοίνωσης δικαιολογείται έμμεσα η «απάθεια» της για την οποία κατηγορήθηκε ο τουρκικός στρατός; Διαφορετικά για ποιο λόγο η εφημερίδα επιλέγει να τη δημοσιεύσει;

Η συγκάλυψη του βρετανικού Τύπου της πραγματικής παρουσίας των γεγονότων είναι ευδιάκριτη, καθώς παραλείπονται πολλές σημαντικές λεπτομέρειες, όπως τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν, προκειμένου να προκληθούν οι ζημιές και η πραγματική έκταση της καταστροφής. Οι πληροφορίες που δημοσιεύονται στο άρθρο αυτό είναι ανακριβείς. Ειδικότερα, παρουσιάζονται λανθασμένα στοιχεία σχετικά με τον απολογισμό των καταστροφών που προκλήθηκαν από τους Τούρκους. Η χρήση συγκεκριμένων λέξεων παραπέμπουν σε διάφορες έννοιες, όπως η λέξη «πλήθος» μπορεί να κλίνει προς την έννοια του «όχλου» και οι ανθελληνικές «διαδηλώσεις», προσδίδουν έναν πιο ειρηνευτικό χαρακτήρα αντίδρασης. Η λέξη αυτή όμως, αποτελεί μια «αποτυχημένη» επιλογή για να περιγραφεί το συγκεκριμένο συμβάν. Γενικά, μέσα από αυτό το άρθρο, η εικόνα των Νεότουρκων προσδιορίζεται ως αντιδραστική απέναντι στις «αδικίες» που υποτίθεται ότι προκάλεσαν οι «ασεβείς» Έλληνες προς την οικεία του Κεμάλ στη Θεσσαλονίκη. Συνεπώς, δικαιολογούνται οι πράξεις τους εφόσον, η αφορμή δόθηκε από τους Έλληνες;

Το δεύτερο άρθρο²²⁵ που κυκλοφόρησε από την εφημερίδα *The Manchester Guardian* δημοσιεύτηκε την Παρασκευή στις 9 Σεπτεμβρίου 1955, με τίτλο *Η Υπόσχεση της Τουρκίας στο Ν.Α.Τ.Ο. (Turkey's Promise to N.A.T.O.)* και υπότιτλο *Όχι Άλλα Επεισόδια (No More Incidents)*. Το συγκεκριμένο άρθρο έπεται ενός άλλου άρθρου που αναφέρεται στον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών κ. Στεφανόπουλο και συγκεκριμένα στις δηλώσεις του επί του τριμερούς συνεδρίου στο Λονδίνο. Το άρθρο που προηγείται έχει τίτλο *Λάβαρο Ελευθερίας (Banner of Freedom)* και υπότιτλο *Greek Minister's Concern (Η Ανησυχία του Έλληνα Υπουργού)*.

²²⁵ Η έκβαση των ελληνικών θεμάτων, όχι δηλαδή μόνο εκείνων που είναι κυπριακού ενδιαφέροντος βρίσκονται στην πρώτη γραμμή των ειδήσεων για τη *Manchester Guardian*. Όπως και στο πρώτο άρθρο έτσι και στο δεύτερο, προηγούνται οι αναφορές στο Κυπριακό και έπονται οι πληροφορίες για τα Σεπτεμβριανά. Το άρθρο που αναφέρεται στα Σεπτεμβριανά είναι συντομότερο και πιο περιεκτικό από το άρθρο που αναφέρεται στην τριμερή συνδιάσκεψη του Λονδίνου. Reuter, "Turkey's Promise to N.A.T.O.," *The Manchester Guardian*, September 9, 1955, σ. 1. Επίσης βλ. From our Diplomatic Correspondent, "Banner of Freedom," *The Manchester Guardian*, September 9, 1955, σ. 1.

Το άρθρο αναφέρεται στην «απόρρητη συνεδρίαση» του συμβουλίου του NATO²²⁶ κατά την οποία συζητήθηκε το θέμα των ανθελληνικών εκδηλώσεων στην Κωνσταντινούπολη. Κατ' αρχήν επισημαίνεται η διαβεβαίωση από μέρους της τουρκικής κυβέρνησης προς το συμβούλιο του NATO ότι λήφθηκαν όλα τα μέτρα, προκειμένου να μην επαναληφθούν οι «θλιβερές» ανθελληνικές αναταραχές.

Ως ένδειξη «καλής θέλησης» και «διαλλακτικότητας» από την πλευρά της Μεγάλης Βρετανίας επισημαίνεται²²⁷ ότι η σύγκλιση της απόρρητης συνεδρίασης προκλήθηκε από τον Βρετανό γενικό γραμματέα Λόρδο Ismay²²⁸, ο οποίος προήδρευσε. Τονίζεται ότι δεν εκδόθηκε σχετική ανακοίνωση. Σύμφωνα όμως, με πηγές του NATO τόσο ο Έλληνας όσο και ο Τούρκος μόνιμος εκπρόσωπος υπέβαλαν έκθεση προς το Συμβούλιο. Το Συμβούλιο επίσης, άκουσε την έκθεση από τις στρατιωτικές του αρχές, η οποία αναφέρει ότι η βάση του NATO στη Σμύρνη λειτουργεί φυσιολογικά.

Μεγαλύτερο βάρος αποδίδεται στην ελληνοκυπριακή στάση μέσω δηλώσεων του Αρχιεπισκόπου Μακάριου, ο οποίος παρουσιάζεται ως «ο αρχηγός για την εκστρατεία της Ένωσης»²²⁹. Σύμφωνα με δήλωσή του μια ημέρα πριν δημοσιευτεί το παρόν άρθρο, οι Κύπριοι είναι αποφασισμένοι «να αγωνιστούν μέχρι τέλους», προκειμένου να επιτευχθεί η πολυπόθητη αυτοδιάθεση, ενώ αποκλείει την πιθανότητα οι Κύπριοι να αποδεχθούν ένα βρετανικό Σύνταγμα, ανεξάρτητα από τους όρους του. Το θέμα της αυτοδιάθεσης «ενοχλεί» ιδιαίτερα τη Μεγάλη Βρετανία, καθώς επιθυμεί να το αποφύγει εντέχνως.

Όσον αφορά τις ανθελληνικές ταραχές στην Τουρκία, σημειώνεται²³⁰ η πεποίθηση του Αρχιεπισκόπου ότι τα «ενδιαφερόμενα μέρη» επιχειρούν να αποδείξουν ότι

²²⁶ Είχε αναφερθεί ότι η ελληνική αντιπροσωπεία του NATO θα απέχει για ένα διάστημα από τις NATOϊκές επιχειρήσεις. Reuter, "Turkey's Promise to N.A.T.O.," *ό. π.*, σ. 1.

²²⁷ *Αυτόθι*, σ. 1.

²²⁸ Ο Βρετανός Λόρδος Ismay ήταν «ένας επιφανής διπλωμάτης της εποχής», ο οποίος από το 1952 έως το 1957 διετέλεσε γενικός γραμματέας του Ν.Α.Τ.Ο. Ο ίδιος συμπεριέλαβε τους στόχους του Ν.Α.Τ.Ο. σε μια «κυνική» και «οξυδερκή» ιστορική φράση: Το Ν.Α.Τ.Ο. δημιουργήθηκε με σκοπό «να κρατηθούν οι Αμερικανοί εντός, ο Ρώσοι εκτός και οι Γερμανοί χαμηλά». Βλ. σχετ. Επιμορφωτικό Φυλλάδιο για εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, το οποίο δημιουργήθηκε στα πλαίσια της Πράξης «Ταχύρρυθμο Επιμορφωτικό Πρόγραμμα που αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση». Παιδαγωγικό Ινστιτούτο του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, «Θέματα Ευρωπαϊκής Ένωσης» (επιμορφωτικό φυλλάδιο στα πλαίσια της Πράξης «Ταχύρρυθμο Επιμορφωτικό Πρόγραμμα που αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση», Αγ. Παρασκευή, Αθήνα, 2005-2006).

²²⁹ Reuter, "Turkey's Promise to N.A.T.O.," *ό. π.*, σ. 1.

²³⁰ *Αυτόθι*, σ. 1.

υπάρχει μίσος μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, ενώ υπάρχει αγάπη και σεβασμός προς την τουρκοκυπριακή μειονότητα. Όπως απάντησε στους ανταποκριτές, «Οι Ελληνοκύπριοι έχουν πάντοτε φιλικά συναισθήματα προς τους Τουρκοκυπρίους, παρά τις προσπάθειες των ενδιαφερομένων μερών να δείξουν ότι υπάρχει μίσος μεταξύ μας».²³¹

Στο συγκεκριμένο άρθρο²³², προβάλλονται και οι δυο πλευρές (ελληνική και τουρκική), αλλά άνισα και μη εξισορροπημένα. Παρέχονται περισσότερες λεπτομέρειες για την ελληνική πλευρά, ποιες είναι οι «διεκδικήσεις» και η «στάση» της, χωρίς να υπενθυμίζονται οι τουρκικές ανθελληνικές εχθροπραξίες (χωρίς ιστορική αναδρομή). Παρ' όλο που υπήρξε σχετική ενημέρωση δυο ημέρες νωρίτερα στην εφημερίδα, ο δημοσιογράφος οφείλει να υπενθυμίσει το ιστορικό της υπόθεσης. Η αποκατάσταση της ζημιάς που προκλήθηκε μέσα από τις καθησυχαστικές δηλώσεις της τουρκικής κυβέρνησης δεν εξασφαλίζουν ουσιαστικά την προστασία των μειονοτήτων στην Τουρκία. Μια ιστορική αναδρομή στο παρελθόν όσον αφορά στην αντιμετώπιση των μειονοτήτων και ειδικότερα της χριστιανικής, μπορούσε να αποτελέσει σημαντική ένδειξη για τον τρόπο, σύμφωνα με τον οποίο η τουρκική κυβέρνηση χειρίζεται και αντιμετωπίζει το συγκεκριμένο θέμα. Εντύπωση προκαλεί επίσης, το γεγονός ότι δεν εμπεριέχεται καμμία δήλωση από τον πρωθυπουργό της Ελλάδας ή από το ελληνικό προξενείο στην Τουρκία. Η βρετανική πλευρά δίνει πρωτίστως έμφαση στις δηλώσεις του Μακάριου. Αυτό συμβαίνει, διότι πάντοτε η ευζωία των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης εξαρτάται από το πόσο ομαλές είναι οι σχέσεις μεταξύ Ελλήνων, Ελληνοκυπρίων και Τούρκων, Τουρκοκυπρίων ως προς το Κυπριακό.

Στην περίπτωση της εφημερίδας *The Times*, η Ελλάδα αντιμετωπίζεται ως εσωτερική υπόθεση της Μεγάλης Βρετανίας. Αυτό διαφαίνεται τόσο από την κατάταξη των ελληνικών θεμάτων στη στήλη Home News, όσο και από την αποστολή ανταποκριτών όπου υπάρχει το ελληνικό στοιχείο. Οι Βρετανοί διατηρούσαν την κυριαρχική τους ανωτερότητα στην Ελλάδα, επηρεάζοντας την ελληνική πολιτική σταθερά και έμμεσα μέχρι σήμερα.²³³ Πραγματοποιείται μεγαλύτερη αναφορά στην

²³¹ *Αυτόθι*, σ. 1.

²³² *Αυτόθι*, σ. 1.

²³³ Φανούλα Αργυρού, επικοινωνία μέσω ανταλλαγής ηλεκτρονικού μηνύματος, 27 Ιανουαρίου, 2009.

ελληνική στάση παρά στην τουρκική. Η ελληνική πλευρά έμμεσα παρουσιάζεται ότι είναι έντονα διεκδικητική, ασυμβίβαστη, αδιάλλακτη και μονίμως παραπονούμενη. Ως προς την τουρκική πλευρά, διαφαίνεται μια απόσταση και απόκρυψη ίσως ορισμένων στοιχείων που ενδεχομένως να παρουσίαζαν την αληθινή διάσταση του θέματος. Με άλλα λόγια, η τουρκική πλευρά φαίνεται πιο «λογική» και έτοιμη να αποκαταστήσει «με το παραπάνω» τη ζημιά που προκλήθηκε. Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι η εφημερίδα *The Times* αποδίδει μεγαλύτερη σημασία στα Σεπτεμβριανά, δημοσιεύοντας άρθρα, όποτε προκύπτουν νεότερες σχετικές ειδήσεις.

Συνολικά, η εφημερίδα *The Times* δημοσίευσε έξι άρθρα για τα Σεπτεμβριανά, «ρίχνοντας» έτσι περισσότερο φως σχετικά με τα όσα επακολούθησαν. Το πρώτο άρθρο²³⁴ δημοσιεύτηκε το Σάββατο, 10 Σεπτεμβρίου 1955, με κεντρικό τίτλο *Ελληνική Διακοίνωση στην Τουρκία (Greek Note to Turkey)* και με υπότιτλους *Διαμαρτυρία για τις Αναταραχές (Protest at Riots)* και «Καμμία Απάντηση» στο *Λεκτικό Διάβημα ("No Reply" to Verbal Démarche)*.²³⁵ Μια γραπτή διαμαρτυρία διατυπωμένη με τους σκληρότερους όρους -όπως χαρακτηρίζεται από το βρετανικό Τύπο των *Times*²³⁶- απεστάλη από τον Έλληνα Υπουργό Εξωτερικών προς την ελληνική πρεσβεία της Άγκυρας, προκειμένου να φθάσει στα χέρια της τουρκικής Κυβέρνησης, αναφέρει πρωτίστως ο ανταποκριτής στο άρθρο²³⁷. Επισημαίνεται ότι αυτό το βήμα κρίθηκε απαραίτητο από τον υπηρεσιακό Υπουργό Εξωτερικών, Κανελλόπουλο, διότι δεν ελήφθη καμμία απάντηση στο λεκτικό διάβημα μετά από τις ανθελληνικές αναταραχές που έλαβαν χώρα στις τουρκικές πόλεις.

Διευκρινίζεται²³⁸ ότι αναφορές σχετικά με τις ταραχές ελήφθησαν από το ελληνικό προξενείο στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη. Ο εκπρόσωπος Τύπου του Υπουργείου Εξωτερικών τόνισε ότι η καταστροφή και η ζημιά που προκλήθηκε από τον όχλο ήταν πολύ μεγαλύτερη από ότι αναφέρθηκε αρχικά. Επισημαίνει ότι υπάρχουν στοιχεία που αποδεικνύουν ότι οι επιθέσεις στις ελληνικές εκκλησίες, στις

²³⁴ From our Correspondent (Athens), "Greek Note to Turkey," *The Times*, September 10, 1955, σ. 6.

²³⁵ Αντιθέτως με την *Manchester Guardian*, η εφημερίδα *The Times* επιλέγει να παρουσιάσει πρώτα τα θέματα που προέκυψαν από τις ανθελληνικές εκδηλώσεις στην Κωνσταντινούπολη και έπειτα τη συνδιάσκεψη του Λονδίνου. Για την κάλυψη των Σεπτεμβριανών διαθέτει ανταποκριτές στην Αθήνα και την Κωνσταντινούπολη.

²³⁶ From our Correspondent (Athens), "Greek Note to Turkey," *ό.π.*, σ. 6.

²³⁷ *Αυτόθι*, σ. 6.

²³⁸ *Αυτόθι*, σ. 6.

οικίες και στα καταστήματα αποτελούσαν ένα προμελετημένο και καλά προετοιμασμένο σχέδιο δράσης. Το (μικρό) Υπουργικό συμβούλιο (inner Cabinet) συναντήθηκε, προκειμένου να μελετήσει τις αναφορές.

Σημαντικός αριθμός ελληνικών οργανισμών και ενώσεων εξέδωσαν δηλώσεις, διαμαρτυρόμενοι για «βάρβαρη συμπεριφορά» κατά των Ελλήνων της Τουρκίας. Το δημοτικό συμβούλιο της Αθήνας αποφάσισε ότι ο δήμαρχος πρέπει να αποστείλει μηνύματα προς τους δημάρχους όλων των πρωτευουσών των κρατών-μελών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, εκτός του Λονδίνου και της Άγκυρας, καταγγέλοντας τα «φρικτά εγκλήματα από το τουρκικό πλήθος.» Μέσα από αυτή την «κίνηση» διαφαίνεται πλήρως η δυσαρέσκεια της Ελλάδας όσον αφορά το βρετανικό «βρώμικο παιχνίδι» που παίζεται σε συνεργασία με την Τουρκία σε βάρος των Ελλήνων της Ελλάδας, της Κωνσταντινούπολης και της Κύπρου. Ως εκ τούτου, η ελληνική «αντίδραση» και απάντηση σε όλα αυτά έρχεται με την απόφαση της ελληνικής Κυβέρνησης για ματαίωση της ελληνικής συμμετοχής σε όλες τις συμμαχικές προγραμματισμένες ασκήσεις του Ν.Α.Τ.Ο. για το μήνα Οκτώβριο.²³⁹

Στο άρθρο²⁴⁰ επισημαίνεται ότι οι Έλληνες Ανταποκριτές που συνοδεύουν το ελληνικό βασιλικό κόμμα κατά την επίσκεψή του στο Βελιγράδι έδωσαν μεγάλη έμφαση στις κατηγορίες ότι ο Τούρκος στρατιωτικός ακόλουθος στο Βελιγράδι, Συνταγματάρχης Ogouz, προσέβαλε [με τη συμπεριφορά του] την ελληνική σημαία σε στρατιωτική παρέλαση που πραγματοποιήθηκε προς τιμήν του Βασιλιά Παύλου. Για την ακρίβεια δεν χαιρέτισε την ελληνική σημαία, παρ' όλο που χαιρέτισε στρατιωτικά την γιουγκοσλαβική σημαία όταν πέρασε.

Σε αντίθεση με την *Manchester Guardian*, οι *Times* παρέχουν όλες τις επιπρόσθετες πληροφορίες που προέκυψαν μερικές ημέρες μετά από τις ανθελληνικές εχθροπραξίες. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην ελληνική πλευρά, καθώς παρουσιάζονται οι ενέργειες της ως απάντηση στη σιωπή της Τουρκίας, η οποία δεν έλαβε καμιά επίσημη θέση απέναντι στα γεγονότα, δηλαδή εάν τα επικροτεί ή τα καταδικάζει. Από την έμφαση που δίνει στην ελληνική πλευρά, καθώς το άρθρο αποτελείται από τέσσερις μεγάλες παραγράφους, διαφαίνεται ότι η βρετανική πλευρά

²³⁹ Αυτόθι, σ. 6.

²⁴⁰ Αυτόθι, σ. 6.

ενδεχομένως αγωνιά για τον τρόπο σύμφωνα με τον οποίο η Ελλάδα θα «κινηθεί» πολιτικά ως προς το Κυπριακό, σε σχέση με όσα συνέβησαν στην Κωνσταντινούπολη.

Η έμμεση απάντηση της Τουρκίας παρουσιάζεται στο βρετανικό Τύπο μέσα από τα «μέτρα» που έλαβε η τουρκική κυβέρνηση εξαιτίας των ανθελληνικών εκδηλώσεων. Έτσι, στην ίδια στήλη και κάτω από το προαναφερόμενο άρθρο ακολουθεί ένα σύντομο (μόλις δυο παράγραφοι) σχετικό άρθρο που τιτλοφορείται ως *Τουρκικά Μέτρα (Turkish Measures)*²⁴¹. Με αυτό το άρθρο παρουσιάζεται η τουρκική πλευρά και εμμέσως δίνεται η «έμπρακτη απάντηση» της Τουρκίας στο προηγούμενο άρθρο. Επιπλέον, ίσως η δημοσίευση του συγκεκριμένου άρθρου να αποτελεί μια ευτελή δικαιολογία για να πάψει η ελληνική πλευρά να ασχολείται με το συγκεκριμένο θέμα.

Η υποστήριξη του βρετανικού Τύπου προς την Τουρκία φαίνεται από το λεξιλόγιο που επιλέγει, προκειμένου να δικαιολογήσει την τουρκική κυβέρνηση ότι δηλαδή επιτελεί το καθήκον της με το παραπάνω:

«Η τουρκική Κυβέρνηση συνεχίζει να καταβάλλει [κάθε] φιλότιμη προσπάθεια για να επανορθώσει την κατάσταση που δημιουργήθηκε από τις ταραχές την παρελθούσα Τρίτη.»²⁴²

Αναλυτικότερα, τα μέτρα που λήφθηκαν από την τουρκική κυβέρνηση είχαν αντίκτυπο στους ίδιους τους Τούρκους και ειδικότερα στους Τούρκους κομμουνιστές. Παρ' όλα αυτά, δεν επισημαίνεται η συγκεκριμένη πληροφορία από το βρετανικό Τύπο²⁴³. Αυτό που αναφέρεται²⁴⁴ είναι ότι στρατιωτικός νόμος τέθηκε αυστηρά σε εφαρμογή σε Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη και Άγκυρα, με απαγόρευση κυκλοφορίας από 11 μ.μ. έως 5 π.μ. Ο σύλλογος που ιδρύθηκε τότε με την επωνυμία «Η Κύπρος είναι Τουρκική» παύθηκε με δικαστική εντολή και πολλά από τα μέλη του συνελήφθησαν. Υπάρχει έλλειψη φαγητού στην Κωνσταντινούπολη, πολλά δε εστιατόρια αδυνατούν να τροφοδοτήσουν τους πελάτες τους. Αυτό συμβαίνει διότι οι περισσότεροι έμποροι τροφίμων είναι Έλληνες και τα καταστήματά τους καταστράφηκαν ή λεηλατήθηκαν. Το γεγονός ότι οι Έλληνες είναι καλοί

²⁴¹ From our own Correspondent (Istanbul), "Turkish Measures," *The Times*, September 10, 1955, σ. 6. Κατόπιν της αναφοράς στα τουρκικά μέτρα ακολουθεί σχετ. άρθρο. Reuter, (untitled), *The Times*, September 10, 1955, σ. 6.

²⁴² From our own Correspondent (Istanbul), "Turkish Measures," *ό.π.*, σ. 6.

²⁴³ *Αυτόθι*, σ. 6.

²⁴⁴ *Αυτόθι*, σ. 6.

επιχειρηματίες ενοχλούσε τους Τούρκους. Με την προπαγάνδα όμως, που δέχτηκαν οι Τούρκοι, προκειμένου να προκαλέσουν τις ταραχές, δεν υπολόγισαν τον αντίκτυπο που ενδεχομένως θα είχαν οι λεηλασίες στο δικό τους ανεφοδιασμό σε είδη πρώτης ανάγκης.

Η δεύτερη ανακοίνωση που γίνεται στο συγκεκριμένο άρθρο²⁴⁵ αναφέρει την είδηση που μεταφέρθηκε μέσω του ραδιοφώνου της Άγκυρας, ότι δηλαδή οι τουρκικές αρχές συνέλαβαν 2.124 άτομα «ύποπτα για επιθετικές ενέργειες» σε σχέση με τις ανθελληνικές ταραχές της Τρίτης.

Το τρίτο άρθρο²⁴⁶ που αναφέρεται στην Κωνσταντινούπολη τιτλοφορείται ως «Αποδεικτικά Στοιχεία Προσχεδιασμού» των Τουρκικών Αναταραχών (*“Evidence of Planning” in Turkish Riots*) και έχει υπότιτλο *Η Αναφορά του Δρα Fisher (Dr. Fisher's Statement)*. Σε αυτό εμπεριέχονται τα σχόλια του Αρχιεπισκόπου του Canterbury αναφορικά με τη Νύχτα των Κρυστάλλων στην Κωνσταντινούπολη. Καταχωρήθηκε την Πέμπτη, στις 13 Οκτωβρίου 1955, κατόπιν ενός άλλου άρθρου με τίτλο *Σε [Εκκλησιαστική Νομοθετική] Σύνοδο Συζητήθηκε Αναφορά σε Έλλειψη Νομικής Ισχύος (Report on Nullity Debated in Convocation)* και υπότιτλο *Κριτική από τον Επίσκοπο του Exeter (Criticism by Bishop of Exeter)*. Τοποθετήθηκε στην κατηγορία Εσωτερικές Ειδήσεις (Home News). Συνεπώς, τα ελληνικής φύσεως θέματα «αντιμετωπίζονταν» ως εσωτερικές βρετανικές υποθέσεις. Αποδεικνύεται δηλαδή η «τάση» της Μεγάλης Βρετανίας να ασκεί πολιτική επιρροή στην Ελλάδα σαν να επρόκειτο για άλλη μια αποικία της.

Σε αυτό το άρθρο²⁴⁷, ο Αρχιεπίσκοπος του Canterbury, ο οποίος σημειωτέον επηρεάζει μια μεγάλη μερίδα του πληθυσμού της Μεγάλης Βρετανίας, υποστηρίζει με όλες του τις δυνάμεις τις «ειλικρινείς» διαθέσεις της τουρκικής κυβέρνησης. Διατείνεται δηλαδή ότι η τουρκική κυβέρνηση ουδεμία σχέση έχει με τις καταστροφές που υπέστησαν οι ελληνικές Ορθόδοξες εκκλησίες και άλλα κτίρια. Δεν τρέφει οιαδήποτε επιφύλαξη σε καμία περίπτωση για τη μη ανάμειξή της στις ταραχές, αλλά είναι απόλυτος στη θέση του αυτή. Ειδικότερα αναφέρει ότι «η

²⁴⁵ Reuter, (untitled), *The Times*, September 10, 1955.

²⁴⁶ Main Article, ““Evidence of Planning” in Turkish Riots,” *The Times*, October 13, 1955, σ. 4.

²⁴⁷ *Αυτόθι*, σ. 4.

τουρκική κυβέρνηση δεν γνώριζε εκ των προτέρων για τα έκτροπα [που επρόκειτο να συμβούν], έμεινε έκπληκτη, τρομοκρατήθηκε και δήλωσε την πρόθεσή της να επανορθώσει τη ζημιά το συντομότερο δυνατό».²⁴⁸

Όσον αφορά την οργάνωση όλου του «εγχειρήματος», ο Αρχιεπίσκοπος του Canterbury υποστηρίζει²⁴⁹ ότι υπάρχουν «αδιάσειστες αποδείξεις» ότι η εκτέλεσή του οφείλεται σε «ορισμένα ισχυρά και ικανά σώματα». Η δράση έλαβε χώρα σε μέρη μακριά από την Κωνσταντινούπολη, στα νησιά στη θάλασσα του Μαρμαρά²⁵⁰: σε προεπιλεγμένα κέντρα, διανεμήθηκαν αξίνες και όπλα στα πλήθη. Η καταστροφή ήταν «συστηματική» και «τρομακτικά ολοσχερής» και περιορίστηκε σχεδόν αποκλειστικά στους Έλληνες πολίτες της Τουρκίας ή της Ελλάδας.

Ο Αρχιεπίσκοπος του Canterbury αναφέρεται²⁵¹ με αριθμητικά στοιχεία στην καταστροφή των ελληνικών εκκλησιών: 29 εκκλησίες στην Κωνσταντινούπολη καταστράφηκαν ολοσχερώς, καθώς πυρπολήθηκαν, 34 άλλες εκκλησίες καταστράφηκαν σημαντικά και άλλες 8 σε μικρότερο ποσοστό. Μόλις 9 εκκλησίες από τις 80 που βρίσκονται στην πόλη έμειναν ανέπαφες. Ο απολογισμός του όμως, διαφέρει από εκείνους που αποτυπώνονται σε άρθρα και βιβλία, σε μια προσπάθεια να περιορίσει την έκταση των καταστροφών στα μάτια της κοινής γνώμης.²⁵²

Ο Dr. Fischer ανακοινώνει ότι τον επόμενο μήνα το Παγκόσμιο Συμβούλιο των Εκκλησιών ελπίζει να αποστείλει μια μικρή «ιεραποστολή από την αδελφότητα»,

²⁴⁸ *Αυτόθι*, σ. 4.

²⁴⁹ *Αυτόθι*, σ. 4.

²⁵⁰ Η Θάλασσα του Μαρμαρά (τούρκ. Marmara Denizi) είναι θαλάσσια περιοχή της Μεσογείου, μεταξύ της ευρωπαϊκής και ασιατικής Τουρκίας. Είναι γνωστή και ως Προποντίδα. *Εγκυκλοπαίδεια Δομή*, τ. 18, Αθήνα: εκδ. Δομή, 2005, σ. 132.

²⁵¹ Main Article, ““Evidence of Planning” in Turkish Riots,” *ό.π.*, σ. 4.

²⁵² Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, 16 Έλληνες έχασαν τη ζωή τους, μεταξύ των οποίων και ο 90χρονος ιερέας της Μονής Βαλουκλή Χρύσανθος Μαντάς, 32 τραυματίστηκαν σοβαρά και 200.000 Ελληνίδες έπεσαν θύματα βιασμών. Παρομοίως, όπως αναφέρουν επίσημες στατιστικές, 1.004 κατοικίες, 4.348 καταστήματα, 27 φαρμακεία, 21 εργοστάσια, 110 ξενοδοχεία και εστιατόρια καταστράφηκαν. Επίσης, λεηλατήθηκαν 73 ορθόδοξες εκκλησίες με κειμήλια ανεκτίμητης αξίας, 8 αγιάσματα, 2 μονές, 26 ελληνικά σχολεία και 5 αθλητικοί σύλλογοι. «Ανατριχιαστική, αλλά και αρκετά χαρακτηριστική, υπήρξε η σύλληψη των τάφων, η εκταφή και τα μαχαϊρώματα των ελληνορθόδοξων νεκρών. Ανάμεσα στους τάφους που βεβηλώθηκαν ήσαν και εκείνοι των Οικουμενικών Πατριαρχών στον περίβολο της Μονής του Βαλουκλή.» Αλέξης Αλεξανδρής, «Το Μειονοτικό Ζήτημα 1954-1987,» στο *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*, Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής (Αθήνα: εκδ. Γνώση, 1988), σσ. 499-500. Ο κ. Αλεξανδρής είναι ιστορικός, με εξειδίκευση σε θέματα ελληνοτουρκικών σχέσεων και Διδάκτωρ του King's College του Πανεπιστημίου του Λονδίνου.

στην Κωνσταντινούπολη ως ένδειξη «της βαθειάς συμπαράστασης της Συνόδου προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη και την Ορθόδοξη αδελφότητα».²⁵³

Παρ' όλο που προσπαθεί να περιορίσει τις διαστάσεις του θέματος των καταστροφών ο Αρχιεπίσκοπος του Canterbury, εντύπωση προκαλεί η βεβαιότητα του για τη μη ανάμειξη της τουρκικής κυβέρνησης στις ταραχές. Προσπαθεί να μεταδώσει ένα πνεύμα ομόνοιας, αλλά γιατί τοποθετείται σε ένα θέμα πολιτικής υφής; Τα πορίσματα της έρευνας σχετικά με το ποιοι ήταν οι υπαίτοι για τις καταστροφές δεν έχουν δημοσιευτεί. Τί τον ωθεί να εκφράζεται χωρίς ενδοιασμούς για ένα τέτοιο θέμα; Δε φοβάται μήπως εκτεθεί; Ή υπολογίζει στην «καλή» ανθρώπινη «φύση»;

Το τέταρτο άρθρο²⁵⁴ δημοσιεύτηκε την Τρίτη, 25 Οκτωβρίου 1955, με τίτλο *Ανθελληνικές Ταραχές στη Σμύρνη (Smyrna Anti-Greek Riots)* και υπότιτλο *Τουρκική Εξιλέωση (Turkish Atonement)*. Το άρθρο αναφέρεται στις τελετές προς τιμή των Ελλήνων, εξαιτίας των εχθροπραξιών των Τούρκων. Όπως αναφέρεται, δυο τελετές έλαβαν χώρα στη Σμύρνη προκειμένου να εξιλεωθούν για τις ανθελληνικές ταραχές στις 6 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους. Κατά τη διάρκεια των εκτρούπων, είχε τεθεί το ελληνικό προξενείο στις φλόγες, ενώ οι Έλληνες αξιωματικοί του Ν.Α.Τ.Ο. της νοτιοανατολικής στρατιωτικής δύναμης δέχθηκαν επίθεση και προσβολές.

Οι επίσημες ενέργειες για την «αποκατάσταση» των ζημιών και προσβολών εκ μέρους της τουρκικής πλευράς παρουσιάζονται πρώτιστα στο άρθρο²⁵⁵. Όπως επισημαίνεται, η πρώτη τελετή έλαβε χώρα στο νέο οίκημα του ελληνικού προξενείου, όταν έγινε η έπαρση της ελληνικής σημαίας από τον Τούρκο Υπουργό Επικοινωνιών, ο οποίος είναι επίσης εκπρόσωπος της Σμύρνης. Όλα αυτά διαδραματίστηκαν παρουσία του Έλληνα Πρεσβευτή στην Άγκυρα, εκπροσώπων των τουρκικών πολιτικών και στρατιωτικών αρχών και πρόξενων των μελών-κρατών του Ν.Α.Τ.Ο. Στην τελετή ακούστηκε ο ελληνικός και ο τουρκικός εθνικός ύμνος.

²⁵³ Main Article, ““Evidence of Planning” in Turkish Riots,” *ό.π.*, σ. 4.

²⁵⁴ From our own Correspondent (Instabul), “Smyrna Anti-Greek Riots,” *The Times*, October 25, 1955, σ. 7.

²⁵⁵ *Αυτόθι*, σ. 7.

Στο άρθρο²⁵⁶ αναφέρεται ότι μέρος της «τουρκικής εξιλέωσης» από την επίθεση και την προσβλητική στάση των Τούρκων απετέλεσε η απογευματινή διάσκεψη, η οποία συγκλήθηκε από τον στρατιωτικό αρχηγό της Σμύρνης. Σε αυτήν παρέστησαν Έλληνες και Τούρκοι αξιωματικοί, άνδρες του Ν.Α.Τ.Ο. της νοτιοανατολικής στρατιωτικής δύναμης. Κατά τη συνεδρίαση «ζητήθηκε συγγνώμη» προς τους Έλληνες αξιωματικούς για τις προσβολές προς τις στολές τους. Φαινομενικά έντιμη η στάση της τουρκικής κυβέρνησης, αλλά στην πραγματικότητα, εφόσον όλα ήταν προμελετημένα και προσχεδιασμένα, αποτελεί ειρωνεία εκ μέρους της Τουρκίας: πρώτα, καταστρέφει και μετά απολογείται για τη στάση της.

Σε αυτό το σημείο, ο ανταποκριτής της εφημερίδας²⁵⁷, πέραν από τη μεταφορά των νεότερων ειδήσεων επί του θέματος, προβαίνει σε προσωπική εκτίμηση. Εκφράζει την αισιοδοξία ότι «αυτή η ηθική αποκατάσταση [...] θα συντελέσει στην επαναφορά των ελληνοτουρκικών²⁵⁸ σχέσεων στο φυσιολογικό επίπεδο» και επισημαίνει ότι θα ολοκληρωθεί η υλική αποκατάσταση των καταστροφών που προκλήθηκαν κατά τη διάρκεια των ταραχών. Μια επιτροπή επιχειρηματιών στην Κωνσταντινούπολη εισέπραξε αξιοσημείωτα ποσά από εθελοντικές εισφορές, τα οποία κατανέμει στους Τούρκους υπηκόους που υπέφεραν και τα έχουν ανάγκη. Παράλληλα, αναφέρεται ότι δημιουργούνται κατάλογοι από ξένους υπηκόους που υπέστησαν ζημιές από τις αντίστοιχες πρεσβείες και παρουσιάζονται στον Τούρκο Υπουργό Εξωτερικών. Μόλις ολοκληρωθούν οι κατάλογοι αυτοί, θα καταβληθεί αποζημίωση από την τουρκική Κυβέρνηση, καταλήγει ο ανταποκριτής. Τελικά, παρά τις συνεχείς διαβεβαιώσεις της τουρκικής κυβέρνησης για την άμεση αποκατάσταση των ζημιών, κατεβλήθη το συμβολικό ποσόν των 3 εκατ. Τουρκικών λιρών στα ομογενειακά ιδρύματα.²⁵⁹

²⁵⁶ *Αυτόθι*, σ. 7.

²⁵⁷ *Αυτόθι*, σ. 7.

²⁵⁸ Στο πρωτότυπο κείμενο, αναγράφεται ο όρος «τουρκοελληνικές σχέσεις» (“Turco-Greek relations”). Από την προτεραιότητα που δίνεται στη χρησιμοποίηση της τουρκικής λέξης, διαφαίνεται ότι ο βρετανικός Τύπος υποσυνείδητα προσπαθεί να διαμνησεί το μήνυμα ότι η Τουρκία προηγείται της Ελλάδας, αναφορικά με τα βρετανικά συμφέροντα.

²⁵⁹ Οι τουρκικές αρχές υπολόγισαν τότε ότι οι υλικές ζημιές των καταστροφών ανήλθαν στις 69.578.744 τουρκικές λίρες. Σύμφωνα όμως, με έρευνα του Παγκόσμιου Συμβουλίου Εκκλησιών τον Νοέμβριο του 1955, μόνο οι καταστροφές στις ελληνικές εκκλησίες της Κωνσταντινούπολης υπερέβαιναν τα 150 εκ. δολάρια. Αλεξανδρής, ό.π, σ. 500.

Το πέμπτο άρθρο²⁶⁰ κυκλοφόρησε τη Δευτέρα, 19 Δεκεμβρίου 1955, με τίτλο *Έκρηξη στο Βρετανικό Ινστιτούτο (Explosion in British Institute)* και υπότιτλο *Οργή στην Αθήνα (Athens Outrage)*. Το άρθρο αρχικά αναφέρεται στην έκρηξη στο κτήριο του Βρετανικού Ινστιτούτου στην Αθήνα και στη συνέχεια, προβαίνει σε δημοσίευση των ελληνικών πορισμάτων αναφορικά με την έκρηξη στο τουρκικό προξενείο στη Θεσσαλονίκη. Η εφημερίδα *The Times* ξεκινά με την είδηση για το Βρετανικό Ινστιτούτο, καθώς ενδιαφέρεται περισσότερο για τα θέματα που είναι «καθαρά» βρετανικού περιεχομένου. Τα ελληνικά πορίσματα έρχονται «σε δεύτερη μοίρα», διότι αφορούν ένα θέμα στο οποίο εμπλέκεται η Μεγάλη Βρετανία «υπογείως» και δεν επιθυμεί να δώσει περισσότερη έκταση σε αυτό. Η ιεραρχία των ειδήσεων διαφαίνεται επίσης, από το περιεχόμενο του τίτλου και του υπότιτλου (προηγείται η έκρηξη και έπονται τα πορίσματα). Είναι έκδηλο για άλλη μια φορά ότι τα γεγονότα ελληνικής, τουρκικής και βρετανικής φύσεως που αναφέρονται συσχετίζονται με το Κυπριακό Ζήτημα και έχουν άμεσο αντίκτυπο σε αυτό.

Έτσι, οι σχετικές ειδήσεις στο βρετανικό Τύπο μεταφέρονται σύμφωνα με το παραπάνω δεδομένο. Στην πρώτη παράγραφο παρουσιάζονται και τα δυο θέματα:

«Η ένταση στο Κυπριακό ζήτημα κορυφώθηκε το Σαββατοκύριακο, πρώτον με μια έκρηξη στο Βρετανικό Ινστιτούτο τα μεσάνυχτα της Παρασκευής, για την οποία ακολούθησε βρετανική διαμαρτυρία προς την ελληνική Κυβέρνηση και δεύτερον, με μια ανακοίνωση από τις δικαστικές αρχές στη Θεσσαλονίκη ότι ο Τούρκος γενικός πρόξενος και ο υποπρόξενος εμπλέκονται στο σκάνδαλο με τη δυναμίτιδα στο εκεί τουρκικό προξενείο τη νύχτα της 5^{ης} και 6^{ης} Σεπτεμβρίου».²⁶¹

Μετά από την αναφορά για την έκρηξη του Βρετανικού Ινστιτούτου, ακολουθούν τα πορίσματα για το τουρκικό προξενείο στη Θεσσαλονίκη. Ο ανταποκριτής επιφυλάσσεται στο άρθρο²⁶² ότι η ανακοίνωση «ίσως» έπρεπε να είχε γίνει την προηγούμενη ημέρα μαζί με τα πορίσματα της επίσημης έρευνας για την έκρηξη στο τουρκικό προξενείο στη Θεσσαλονίκη το Σεπτέμβριο. Η έκρηξη, όπως υποστηρίζεται, «χρησιμοποιήθηκε ως πρόσχημα» για τις ανθελληνικές εκδηλώσεις στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη που ακολούθησαν. Ως «ηθικοί υποκινητές» χαρακτηρίζονται ο κ. Balin, ο Τούρκος γενικός πρόξενος, ο κ. Kalp, ο Τούρκος

²⁶⁰ From our Correspondent (Athens), "Explosion in British Institute," *The Times*, December 19, 1955, σ. 5.

²⁶¹ *Αυτόθι*, σ. 5.

²⁶² *Αυτόθι*, σ. 5.

υποπρόξενος και ο Engin, μουσουλμάνος Έλληνας φοιτητής της νομικής. Ο Hassan Mehmetoglu, ο Τούρκος φύλακας του προξενείου, κατονομάζεται ως ο «πραγματικός δράστης». Οι δυο πρόξενοι δε συνελήφθησαν, αλλά αναμένεται να δικαστούν, με την κατηγορία ότι «επιχείρησαν να καταστρέψουν τις ελληνικές διπλωματικές σχέσεις με φιλικές χώρες».²⁶³

Ειδικότερα, όπως εξακριβώθηκε από επιτόπιες έρευνες και από την ελληνική αστυνομία, η έκρηξη της βόμβας προκλήθηκε από τον μουσουλμάνο της Ροδόπης Mehmetoglu²⁶⁴, προηγουμένως όμως, η βόμβα είχε οπλιστεί από τον επίσης, μουσουλμάνο Ροδόπης Τούρκο Oktay Engin. Ο Engin παρουσιαζόταν ως φοιτητής, αλλά ήταν πράκτορας της MIT²⁶⁵. Τα πορίσματα του τουρκικού στρατοδικείου της Yassiada²⁶⁶ (1960-1961) αποδεικνύουν ότι οι κύριοι ένοχοι των ανθελληνικών βιαιοπραγιών ήταν ο τότε πρωθυπουργός Adnan Menderes και ο υπουργός Εξωτερικών Fatin Zorlou. Το τουρκικό δικαστήριο κατονομάζει την κυβέρνηση Menderes ως «ηθικό αυτουργό» των ανθελληνικών εχθροπραξιών και ότι αυτές προκλήθηκαν προκειμένου να προωθηθούν οι τουρκικές θέσεις για το Κυπριακό στη τριμερή διάσκεψη του Λονδίνου.²⁶⁷

Τελικά, ο Menderes και ο Zorlu καταδικάστηκαν σε θάνατο (στην αγχόνη) ως παραβάτες του τουρκικού συντάγματος και υπεύθυνοι της διοργάνωσης των ανθελληνικών εκτροπών στην Κωνσταντινούπολη και της τοποθέτησης βόμβας στο τουρκικό προξενείο στη Θεσσαλονίκη.²⁶⁸ Πρόκειται για μια από τις εξαιρετικά σπάνιες περιπτώσεις, όπου το τουρκικό κράτος αναγνωρίζει την ευθύνη του για την κακή αντιμετώπιση των μειονοτήτων. Δυστυχώς, ούτε μετά από όλα αυτά, βελτιώθηκαν οι συνθήκες διαβίωσης για τους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, καθώς ο αριθμός τους έχει μειωθεί δραματικά μέχρι σήμερα²⁶⁹.

²⁶³ *Αυτόθι*, σ. 5.

²⁶⁴ «Ο άσημος κλητήρ δεν υπήρξε παρά το άβουλο εκτελεστικόν όργανον και ηγνοεί κατά πάσαν πιθανότητα τον πραγματικόν σκοπόν της ενέργειάς του». Σχετικά με το ρόλο του Mehmetoglu βλ. Χρηστίδης, *ό.π.*, σσ. 234-237.

²⁶⁵ MIT τούρκ. Milli Instinbarat Teskilati, είναι η Εθνική Κατασκοπευτική Υπηρεσία της Τουρκίας.

²⁶⁶ Πρόκειται για το νησί του Μαρμαρά Πλάτη (Yassiada.)

²⁶⁷ Αλεξανδρή, *ό.π.*, σσ. 500-501.

²⁶⁸ Sabri Sayari, "Adnan Menderes: Between Democratic and Authoritarian Populism," in *Political Leaders and Democracy in Turkey*, ed. Metin Heper and Sabri Sayari (Lanham, Maryland: Lexington Books, 2002), σ. 73.

²⁶⁹ Σχετικά με τη μείωση του χριστιανικού πληθυσμού βλ. Fuat Dündar, *Μειονότητες, Οι Μειονότητες στην Τουρκία, Σύμφωνα με τις επίσημες Απογραφές της Στατιστικής Υπηρεσίας της Τουρκίας*, επιμ.

Στην ίδια στήλη ακολουθεί το έκτο και τελευταίο άρθρο²⁷⁰, με τίτλο *Ο Κορς Menderes Λαμβάνει τη Ψήφο [Εμπιστοσύνης] του (Mr. Menderes Gets his Vote)* και υπότιτλο *Το Κυβερνών Κόμμα Απήχε της Ψηφοφορίας (Government Party Abstentions)*. Όπως φαίνεται από τον τίτλο και τον υπότιτλο, το άρθρο δημοσιεύει το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας σχετικά με την ψήφο εμπιστοσύνης προς τη νέα Κυβέρνηση Menderes που έλαβε χώρα την προηγούμενη Παρασκευή. Αναλυτικότερα, η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση έδωσε ψήφο εμπιστοσύνης στη νέα Κυβέρνηση Menderes κατά πλειοψηφία, με 398 ψήφους υπέρ και 58 κατά. Επισημαίνεται ότι όλα τα κόμματα της Αντιπολίτευσης (δηλαδή το Λαϊκό Κόμμα, το Εθνικό Κόμμα και νέο Ελεύθερο Κόμμα) κατεψήφισαν την Κυβέρνηση, καθώς επίσης εικάζεται ότι 50 με 60 Δημοκρατικοί απείχαν της ψηφοφορίας.

Όπως υπογραμμίζεται στο άρθρο²⁷¹, ο αρχηγός του Λαϊκού Κόμματος İnönü, ο αρχηγός του Εθνικού Κόμματος Bolukbashi και δύο εκπρόσωποι Τύπου από το Ελεύθερο Κόμμα άσκησαν έντονη κριτική στην πολιτική τακτική και την οικονομική πολιτική των προηγούμενων Κυβερνήσεων Menderes. Η αντιπαράθεση μεταξύ των κομμάτων της αντιπολίτευσης και της τουρκικής κυβέρνησης δεν ήταν καθόλου τυχαία. Οι ανθελληνικές αυτές ενέργειες σχετίζονταν επίσης με τις «εσωκομματικές διαμάχες και την ένταση στις σχέσεις μεταξύ του κυβερνώντος κόμματος με την αντιπολίτευση» κατά την περίοδο του φθινοπώρου το 1955 μέχρι το Μάιο του 1960: όπως όμως, εξηγεί ο Αχμέντ Χαμντί Μπασάρ του Δημοκρατικού Κόμματος²⁷², οι συγκεκριμένες ενέργειες επιδιώχθηκαν από τον Adnan Menderes για την «ενίσχυση της εξουσίας του» και την «επιβολή της δικτατορίας του με τη λήψη βίαιων μέτρων»

Σάββας Καλεντερίδης, μεταφρ. Άννα Κοντού (Αθήνα: Infoγνώμω, 2003), σ. 56. Επιπλέον, τα στοιχεία περί των εναπομεινάντων Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης προκύπτουν από τη συνέντευξη του Στέλιου Κούλογλου με τον πρόεδρο Ένωσης Κωνσταντινοπολιτών, Αλέξανδρο Μαζαράκη. Στην ίδια εκπομπή, ο δημοσιογράφος και συγγραφέας Ριτβάν Ακάρ επισημαίνει ότι απέμειναν μόνο 1.800 Έλληνες: «Σαν να απόκτησαν οι μειονότητες αξία αντίκας. Έγιναν τα σπάνια εβρισκόμενα κομμάτια της αστικής κουλτούρας...». Ο Ακάρ έχει γράψει ένα άρθρο με τίτλο «Συγγνώμη Κώστα», θέλοντας με αυτό τον τρόπο να ζητήσει συγγνώμη για τις ελληνικές διώξεις κατά της ελληνικής μειονότητας που πραγματοποιήθηκαν τον 20^ο αιώνα. *Συγγνώμη Κώστα*, ό.π., 20 Δεκεμβρίου, 2004.

²⁷⁰ From our own Correspondent (Istanbul), "Mr. Menderes Gets his Vote," *The Times*, December 19, 1955, σ. 5.

²⁷¹ *Αυτόθι*, σ. 5.

²⁷² Ο Αχμέντ Χαμντί Μπασάρ, αν και ήταν ένας από τους ιδρυτές του Δημοκρατικού Κόμματος, διαφώνησε αργότερα με τον Μεντερές και παραιτήθηκε τόσο από το κόμμα του όσο και από τη βουλευτική του ιδιότητα. Σαρρής, *Η Άλλη Πλευρά: Διπλωματική χρονογραφία του διαμελισμού της Κύπρου με βάση τουρκικές πηγές (1955-1963)*, ό.π., σ. 111.

στην εσωτερική πολιτική²⁷³. Προφανώς, για αυτό το λόγο πρόεβη σε ψηφοφορία για τη λήψη ψήφου εμπιστοσύνης στην πολιτική του.

Τα γεγονότα της 6^{ης} και 7^{ης} Σεπτεμβρίου έχουν και κοινωνική διάσταση: το κυβερνών κόμμα «δημιούργησε» τις «συνθήκες εκτόνωσης μιας ολόκληρης κοινωνίας που φορτίστηκε μεθοδευμένα από μία συγκεκριμένη θεώρηση των εξωτερικών σχέσεων της χώρας μεταθέτοντας σ' αυτή το άγχος των συνθηκών των εσωτερικών οικονομικών σχέσεων. Και η συσκοτισμένη κατ' αυτό τον τρόπο συνείδηση μετέθεσε τον στόχο και τους αγώνες της από το κοινωνικοοικονομικό στο εθνικό και από εκεί στο φυλετικό επίπεδο»²⁷⁴.

Στο άρθρο²⁷⁵, από την πλευρά της αντιπολίτευσης μεγαλύτερη βαρύτητα δίνεται στις δηλώσεις του İnönü, ο οποίος «είναι πεπεισμένος ότι η Τουρκία και η Ελλάδα οφείλουν να διατηρούν φιλικές σχέσεις και να συνεργάζονται για τη διατήρηση του δημοκρατικού μετώπου ειρήνης άθικτο». Εκφράζει τη δυσφορία του ως προς την πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων, καθώς «δύσκολα προβαίνουν σε αμοιβαίες υποχωρήσεις» εξαιτίας της «αδιαλλαξίας» που χαρακτηρίζει και τις δυο πλευρές. Ο İnönü αποδίδει διάφορες κατηγορίες σχετικά με τα «μέτρα» που έλαβε η Κυβέρνηση Menderes, προκειμένου να αποκαταστήσει την τιμή των Ελλήνων στη Σμύρνη (με την ύψωση της ελληνικής σημαίας), κατόπιν της Νύχτας των Κρυστάλλων. Ειδικότερα, κατηγορεί την κυβέρνηση:

«... για «έλλειψη σταθερότητας με τη «σχεδόν φιλοπόλεμη δήλωσή» του για την Κύπρο την παραμονή της Συνδιάσκεψης του Λονδίνου, επιβάλλοντας στρατιωτικό νόμο κατόπιν των ταραχών της 6^{ης} Σεπτεμβρίου, απαγορεύοντας στον [τουρκικό] Τύπο να προβεί σε οποιαδήποτε αναφορά για την Κύπρο και οδηγώντας την τουρκική κοινή γνώμη σε πλήρη άγνοια των τελευταίων εξελίξεων.»²⁷⁶

²⁷³ *Αυτόθι*, σ. 111.

²⁷⁴ Πρόκειται για άποψη του καθηγητή Αρμάογλου, την οποία συμμερίζεται ο Καθηγητής Κοινωνιολογίας της Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου, κ. Νεοκλής Σαρρής. *Αυτόθι*, σ. 111-112.

²⁷⁵ From our own Correspondent (Istanbul), "Mr. Menderes Gets his Vote," *ό.π.*, σ. 5.

²⁷⁶ *Αυτόθι*, σ. 5.

Επιπρόσθετα, ο İnönü²⁷⁷ υποστηρίζει ότι η Κυβέρνηση Menderes προσέβαλε τους Τούρκους, εφόσον «συναίνεσε στην αίτηση δημόσιας συγγνώμης για τα γεγονότα της 6^{ης} Σεπτεμβρίου, πραγματοποιώντας τελετή στη Σμύρνη, η οποία από υπερβολή τραυμάτισε την [τουρκική] εθνική υπερηφάνεια».²⁷⁸

Στο ίδιο άρθρο²⁷⁹ αναφέρεται ότι ο Menderes από την πλευρά «εξέφρασε τη λύπη του για τον καταστροφικό τόνο της ομιλίας του İnönü και τον κατηγορεί για αντιφατικότητα», εφόσον εύχεται να διατηρηθούν οι καλές σχέσεις με την Ελλάδα, αλλά κατηγορεί την κυβέρνηση για αίτηση δημόσιας συγγνώμης για την προσβολή της ελληνικής σημαίας. Αναφορικά με τη κατάσταση στην Κύπρο, ο Menderes εξαπολύει δριμύτατη επίθεση κατά του İnönü, τονίζοντας ότι σε εκείνον οφείλεται η σημερινή διαμόρφωσή της. Ειδικότερα, ο Menderes κατηγορεί τον İnönü ότι είναι ο τελευταίος άνθρωπος που δικαιούται να ασκήσει κριτική στη Κυβέρνηση για το Κυπριακό Ζήτημα, διότι κατά τη διάρκεια της θητείας του η «λύση» για τα Δωδεκάνησα έκλινε «υπέρ της Ελλάδος». Το άρθρο τελικά επισημαίνει ότι το πρώτο αποτέλεσμα της νέας κατάστασης που διαμορφώθηκε ήταν η άρση του στρατιωτικού νόμου στην Άγκυρα και τη Σμύρνη, αλλά η διατήρησή του στην Κωνσταντινούπολη.

²⁷⁷ Ο επικεφαλής της αντιπολίτευσης İnönü δεν καταδίκασε το διωγμό καθαυτό, αλλά το γεγονός ότι η κυβέρνηση Menderes με την πράξη της εξέθεσε την Τουρκία διεθνώς. *Εγκυκλοπαίδεια Δομή*, τ. 26 Αθήνα: εκδ. Δομή, 2005, σ. 461.

²⁷⁸ From our own Correspondent (Istanbul), "Mr. Menderes Gets his Vote," ό.π., σ. 5.

²⁷⁹ *Αυτόθι*, σ. 5.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

Εκλογές στην Ελλάδα, 1956 & 1963

Το ενδιαφέρον του βρετανικού Τύπου δεν περιορίζεται σε θέματα που αφορούν αποκλειστικά την Κύπρο. Μεγάλο βάρος δίνεται στην πολιτική κατάσταση της Ελλάδας, κυρίως την περίοδο της πρωθυπουργίας του Κωνσταντίνου Καραμανλή και του Γεώργιου Παπανδρέου. Επιπλέον, πολλές αναφορές γίνονται σε πρόσωπα που πρόσκεινται φιλικά στο Παλάτι. Αυτό προφανώς συμβαίνει, διότι η Μεγάλη Βρετανία είναι παραδοσιακά μια φιλοβασιλική χώρα και ο βρετανικός Τύπος, ανεξάρτητα από τις πολιτικές πεποιθήσεις που μπορεί να εκφράζει, ασχολείται με θέματα που αφορούν τη βασιλική οικογένεια.

Η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται στις εκλογές του 1956 και 1963, αν και πραγματοποιείται αναφορά επίσης στις εκλογές που έλαβαν χώρα κατά την εξεταζόμενη περίοδο.²⁸⁰ Η επιλογή των συγκεκριμένων εκλογών δεν είναι καθόλου τυχαία, καθώς και οι δυο σηματοδότησαν δυο διαφορετικές «εποχές». Το 1956, κέρδισε τις εκλογές ο Κωνσταντίνος Καραμανλής με την ΕΡΕ, ενώ το 1963, ο Γεώργιος Παπανδρέου εκλέχθηκε πρωθυπουργός με την Ένωση Κέντρου. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και ο Γεώργιος Παπανδρέου έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ελληνική πολιτική ιστορία της χώρας σε εκείνη την κρίσιμη για την Ελλάδα περίοδο. Πρόκειται για δύο εξέχουσες προσωπικότητες, οι οποίες εναπόθεσαν τη δική τους «σφραγίδα» στην πολιτική σκηνή του τόπου.

Η πυκνή αναφορά σε θέματα ελληνικού ενδιαφέροντος αποδεικνύει για άλλη μια φορά ότι η Ελλάδα είναι σημαντική για τη Μεγάλη Βρετανία. Αυτό προφανώς συμβαίνει, διότι η πολιτική κατάσταση (ή η πολιτική αστάθεια) της Ελλάδας έχει αντίκτυπο στο διπλωματικό χειρισμό της Κύπρου. Αυτό εξάλλου επιβεβαιώθηκε αργότερα με το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου (1974²⁸¹). Παρ' όλα αυτά, ο

²⁸⁰ Η διατριβή παρουσιάζει τις εκλογές, οι οποίες απασχόλησαν τον βρετανικό Τύπο κατά την εξεταζόμενη περίοδο 1955-1965.

²⁸¹ Το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσης έρευνας, είναι όμως, χαρακτηριστικό παράδειγμα ότι η εσωτερική πολιτική αναταραχή μπορεί να οδηγήσει σε μεγάλες εθνικές τραγωδίες, όπως αυτή στην Κύπρο (1974). Σύμφωνα με την ανατρεπτική άποψη της κ. Φανούλας Αργυρού, υπάρχουν «ενδείξεις» ότι «η χούντα των συνταγματαρχών ήταν σχέδιο των Βρετανών με αμερικανική ίσως εκτέλεση». Βρετανικό σχέδιο υποστηρίζει η ίδια ότι ήταν επίσης, το

βρετανικός Τύπος δεν παρουσιάζει ανάλογο ενδιαφέρον για θέματα που αφορούν στην Τουρκία. Ίσως, επειδή μεταξύ των δυο χωρών (Μεγάλης Βρετανίας και Τουρκίας) είχε αναπτυχθεί μια σχέση αλληλεγγύης και υπάρχει χάραξη κοινής πορείας όσον αφορά στο Κυπριακό. Η βαρύτητα που δίνεται στα ελληνικά θέματα οφείλεται κυρίως, σε δύο λόγους. Πρώτον, διότι «ειδικά τον καιρό εκείνο, ο [βρετανικός] Τύπος κατευθυνόταν σε μεγαλύτερο βαθμό από το [βρετανικό] Υπ. Εξωτερικών» και δεύτερον, διότι «οι Βρετανοί διατηρούσαν εκείνο το κυριαρχικό τους superiority [δηλ. ανωτερότητα] πάνω από την Ελλάδα».²⁸² Παρ' όλο που οι Βρετανοί παρέδωσαν την Ελλάδα στα χέρια των Αμερικανών μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο με το Σχέδιο Μάρσαλ για την οικονομική ενίσχυσή της, η βρετανική πολιτική επιρροή στην πολιτική ζωή της χώρας αυτής «συνεχίστηκε αμείωτη και σε έμμεσο βαθμό μέχρι σήμερα.»²⁸³

Ο βρετανικός Τύπος αφιερώνει άρθρα, που αναφέρονται στην πολιτική κατάσταση της Ελλάδας, στις εκλογές, αλλά και σε συγκεκριμένα πολιτικά πρόσωπα της περιόδου. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στις εκλογές του έτους 1956, προφανώς διότι ήταν μια από τις πιο κρίσιμες χρονιές για το Κυπριακό. Η Ε.Ο.Κ.Α. είχε εμφανιστεί ήδη, στο πολιτικό προσκήνιο των ενδιαφερόμενων μερών (Ελλάδας, Μεγάλης Βρετανίας και Τουρκίας) και οι διπλωματικές επαφές για την επίλυση του Κυπριακού βρίσκονταν σε εξέλιξη. Εξάλλου, ο πολιτικός χειρισμός της Κύπρου αποτελούσε ένα από σημαντικότερα θέματα του προεκλογικού αγώνα των υποψήφιων κομμάτων.

Από την πλευρά της φιλελεύθερης *The Manchester Guardian* παρατίθεται μια σειρά από άρθρα²⁸⁴ αναφορικά με τις διαδικασίες που ακολουθούνται στην Ελλάδα, προκειμένου να διεξαχθούν οι εκλογές στη χώρα. Έτσι, το άρθρο με τίτλο *Ελληνικές Εκλογές (Greek Elections)*²⁸⁵ δημοσιεύτηκε την Τρίτη, 5 Ιανουαρίου 1956. Στο άρθρο επισημαίνεται ότι οι εκλογές ορίζονται για τη 19^η Φεβρουαρίου, καθώς και η ημερομηνία «διάλυσης» της Βουλής (11/01/1956), «σύμφωνα με κυβερνητικές

σχέδιο επαναφοράς του Καραμανλή. Φανούλα Αργυρού, επικοινωνία μέσω ηλεκτρονικού μηνύματος με τη συγγραφέα, 27 Ιανουαρίου, 2009.

²⁸² *Αυτόθι*, 27 Ιανουαρίου, 2009.

²⁸³ *Αυτόθι*, 27 Ιανουαρίου, 2009.

²⁸⁴ Τα άρθρα αναλύονται κατά τη χρονολογική σειρά της δημοσίευσής τους.

²⁸⁵ British United Press, and Reuter (Athens), "Greek Elections," *The Manchester Guardian*, January 5, 1956, σ. 7.

ανακοινώσεις στην Αθήνα». Ανακοινώνεται η είδηση της ίδρυσης του πολιτικού κόμματος «Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση» (ΕΡΕ) από τον τότε πρωθυπουργό, Κωνσταντίνο Καραμανλή, το οποίο και πρόκειται να ηγηθεί. Όπως υπογραμμίζεται στο άρθρο, η ΕΡΕ «ουσιαστικά [θα] υπερέχει» του κόμματος Ελληνικός Συναγερμός, το οποίο ιδρύθηκε από τον Στρατάρχη Αλέξανδρο Παπάγο. Το συγκεκριμένο άρθρο ακολουθεί τα βρετανικά δημοσιογραφικά πρότυπα και περιορίζεται στην απλή μεταφορά των τελευταίων εξελίξεων από την Αθήνα. Η αναφορά στην ΕΡΕ και στο ρόλο που αναμένεται να διαδραματίσει στην ελληνική πολιτική σκηνή είναι έκδηλη από την απήχηση του Καραμανλή προς τον ελληνικό λαό. Για αυτόν τον προφανή λόγο προαναγγέλεται από το βρετανικό Τύπο ο αντίκτυπος της δημιουργίας του κόμματος της ΕΡΕ στον Ελληνικό Συναγερμό.

Το επόμενο άρθρο κυκλοφόρησε την Τετάρτη 11 Ιανουαρίου 1956, με τίτλο *Διάλυση της Ελληνικής Βουλής (Greek Parliament Dissolved)* και με υπότιτλο *Εκλογές στις 19 Φεβρουαρίου (Elections on February 19)*.²⁸⁶ Σύμφωνα με το άρθρο, ο βασιλιάς Παύλος υπέγραψε διάταγμα για τη διάλυση της ελληνικής Βουλής δέκα μήνες νωρίτερα από την προγραμματισμένη ολοκλήρωση της τετραετίας. Οι επερχόμενες εκλογές θα πραγματοποιηθούν στις 19 Φεβρουαρίου, με το νέο εκλογικό σύστημα, το οποίο εγκρίθηκε τον προηγούμενο μήνα και «συνδυάζει το σύστημα της αναλογικής, του πλειοψηφικού και του ενισχυμένου πλειοψηφικού». Σύμφωνα με τον Κυβερνητικό εκπρόσωπο, αποσκοπείται η δημιουργία ενός δικομματικού συστήματος. Περιγράφονται τα ελληνικά υποψήφια κόμματα, οι ηγέτες και ο αριθμός των βουλευτικών εδρών που αναλογεί σε καθένα από αυτά. Αναλυτικότερα: Η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση υπό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή καταλαμβάνει 200 έδρες, το Κόμμα των Προοδευτικών υπό τον Σπύρο Μαρκεζίνη 30 (αντιπροσυνδυάζοντες εκπρόσωποι του Συναγερμού), η Φιλελεύθερη Δημοκρατική Ένωση υπό τον Σοφοκλή Βενιζέλο 25, το Φιλελεύθερο Κόμμα του Γεωργίου Παπανδρέου 19, μικρά κόμματα 24.

Αναφέρεται ακόμη, στην ορκωμοσία που αναμένεται να λάβει χώρα την επόμενη ημέρα της δημοσίευσης των πέντε νέων «μη-πολιτικοποιημένων» (“non-political”) Υπουργών ως μέρος της υπηρεσιακής παρούσης κυβέρνησης που θα αναλάβει

²⁸⁶ Reuter (Athens), “Greek Parliament Dissolved,” *The Manchester Guardian*, January 11, 1956, σ. 7.

καθήκοντα μέχρι τις εκλογές. Παρομοίως, στο άρθρο περιγράφεται η πολιτική κατάσταση της χώρας, με σαφή παρουσίαση των υποψήφιων κομμάτων, παρέχοντας μια πιο ολοκληρωμένη «εικόνα» στον αναγνώστη. Η εφημερίδα ακολουθεί τα βρετανικά δημοσιογραφικά πρότυπα.²⁸⁷

Αναφορικά με τις εκλογές αφιερώθηκε άρθρο²⁸⁸ με τίτλο *Η Ελληνική Αντιπολίτευση Διαμαρτύρεται: «Απαιτεί τη Διεξαγωγή Νέας Ψηφοφορίας» (Greek Opposition Protest; 'Will Demand New Poll')*, τη Δευτέρα 20 Φεβρουαρίου 1956. Βασικό θέμα του άρθρου αποτέλεσε η διαμαρτυρία των ηγετών της «Αντίπαλης Δημοκρατικής Ένωσης» (“Opposition Democratic Union”) για τη διεξαγωγή των «χθεσινών»²⁸⁹ γενικών εκλογών στην Ελλάδα από αξιωματικούς του στρατού και απαιτούν τη διεξαγωγή νέων. Το γεγονός ότι η δημοσιογραφική κάλυψη των ελληνικών εκλογών, που αποτελεί θέμα της ελληνικής εσωτερικής πολιτικής επικαιρότητας, τοποθετείται στο πρωτοσέλιδο άρθρο αποδεικνύει ότι ενδιαφέρει ιδιαίτερος το βρετανικό Τύπο. Η εφημερίδα δεν τοποθετείται κομματικά στο πλευρό συγκεκριμένης ελληνικής παράταξης, προφανώς διότι ενώπιον των εθνικών βρετανικών συμφερόντων οι κομματικές κατευθύνσεις δεν διαδραματίζουν οιονδήποτε ρόλο.

Η Ελληνική Τροπή (The Greek Drift) αποτελεί τον τίτλο άρθρου²⁹⁰ που δημοσιεύτηκε στις 2 Μαρτίου 1956. Στο άρθρο τηρείται μια έμμεση ειρωνική στάση ως προς την ελληνική εσωτερική πολιτική, τις ελληνικές υποθέσεις (Κύπρος), αλλά και τις διπλωματικές διεθνείς σχέσεις. Αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στην «οριακή» νίκη του Κωνσταντίνου Καραμανλή, καθώς έλαβε 161 βουλευτικές έδρες από τις 300. Επισημαίνεται ότι ο Σπυρίδων Θεοτόκης²⁹¹ παραμένει Υπουργός Εξωτερικών. Η

²⁸⁷ *Αυτόθι*, σ. 7.

²⁸⁸ Main Article, “Greek Opposition protest. ‘Will Demand New Poll,’” *The Manchester Guardian*, February 20, 1956, σ. 1.

²⁸⁹ Δηλαδή μια ημέρα πριν τη δημοσίευση του άρθρου.

²⁹⁰ Main Article, “The Greek Drift,” *The Manchester Guardian*, March 2, 1956, σ. 8.

²⁹¹ Η παραίτησή του Θεοτόκη ως Υπουργός Εξωτερικών υποβλήθηκε την 28^η Μαΐου 1956, «κατόπιν απαίτησης της κυπριακής Εθναρχίας [ιδίως...], όπως έγραφαν τότε οι κυπριακές εφημερίδες, δεν ήταν ακούστως διεκδικητικός στο Κυπριακό». Την 25^η Απριλίου 1956, έπειτα από αίτημα του Γεωργίου Παπανδρέου τέθηκε προς συζήτηση στη Βουλή των Ελλήνων η αξίωση των Κυπρίων να παραιτηθεί ο Θεοτόκης. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης, ο τότε πρωθυπουργός Καραμανλής φανέρωσε τα λόγια του Γεωργίου Παπανδρέου ως υπουργού Εσωτερικών προς τον δήμαρχο Λευκωσίας Θεμιστοκλή Δέρβη (13/06/1950): «η Ελλάς αναπνέει με δύο πνεύμονες, τον μεν αγγλικόν, τον δε αμερικανικόν, και δι' αυτό δεν ημπορεί να πάθει ασφυξίαν λόγω του Κυπριακού». Μακάριος Δρουσιώτης, «Από την παραίτηση του Σπύρου Θεοτόκη στις σημερινές τριβές: Πενήντα χρόνια φαγούρας», *Ελευθεροτυπία*, 11 Ιουλίου, 2006. Ο κ. Μακάριος Δρουσιώτης είναι δημοσιογράφος και ανταποκριτής της

αναφορά στο όνομα του Θεοτόκη δεν είναι τυχαία, διότι εκείνος ασχολείτο με το Κυπριακό. Για αυτό το λόγο, δεν παρατίθεται οτιδήποτε για άλλον υπουργό.

Η νίκη του Καραμανλή χαρακτηρίζεται από την εφημερίδα²⁹² οριακή και παρομοιάζεται με εκείνη του προκατόχου του τέως Στρατάρχη Παπάγου, «ο οποίος ακόμη και μετά τις αποσκιρτήσεις είχε την υποστήριξη 214 βουλευτών». Έτσι, ο Καραμανλής κατόρθωσε εκ νέου από τις εκλογές να αναλάβει το αξίωμα του πρωθυπουργού [...].

Σχετικά με την επιλογή των υπουργικών προσώπων, αναφέρεται ότι μαζί με τους επτά Υπουργούς της τελευταίας Κυβέρνησης, έχει έρθει σε τηλεφωνική επικοινωνία με ένα «σημαντικό αριθμό» νέων ατόμων και για πρώτη φορά με μια γυναίκα. Η πληροφορία για την επιλογή «γυναίκας» για πρώτη φορά στην ελληνική πολιτική ιστορία, ενώ μπορούσε να είχε αποτελέσει και σημαντικό θέμα προς ανάλυση, τοποθετείται μέσα σε μια παρένθεση στο άρθρο.²⁹³

Η εκλογική νίκη του Καραμανλή, σύμφωνα με την εφημερίδα²⁹⁴, οφείλεται στον «ετερόκλητο χαρακτήρα» της Αντιπολίτευσης. Η Δημοκρατική Ένωση, αμέσως μετά τις εκλογές, διασπάστηκε στα συνιστώντα της μέρη και από «μερικώς κομμουνιστική» μετατράπηκε σε «εν μέρει συντηρητική». Πάλι μέσα σε παρένθεση εκτιμάται ότι «περίπου σαράντα βουλευτές πιθανώς είναι Κομμουνιστές συμπαθούντες».

Σε αυτό το άρθρο²⁹⁵ καλύπτεται σε μεγάλο βαθμό το θέμα της Κύπρου. Όπως αναφέρεται, αυτές οι ομάδες της αντιπολίτευσης κατηγορούν τους Υπουργούς²⁹⁶ Καραμανλή και Θεοτόκη ότι δε χειρίζονται με θέρμη το Κυπριακό ζήτημα, προκαλώντας από την πλευρά τους ανταπαντήσεις ότι είναι με το πλευρό του Μακάριου. Σε παρένθεση σημειώνεται ότι ο Μακάριος είναι εκτεθειμένος σε

Ελευθεροτυπίας στη Λευκωσία, συνεργάτης της εφημερίδας *Πολίτης* της Λευκωσίας, ιστορικός και ερευνητής, με εξειδίκευση στην περίοδο 1944-1974 της νεώτερης κυπριακής ιστορίας.

²⁹² Main Article, "The Greek Drift," *ό.π.*, σ. 8.

²⁹³ *Αυτόθι*, σ. 8.

²⁹⁴ *Αυτόθι*, σ. 8.

²⁹⁵ *Αυτόθι*, σ. 8.

²⁹⁶ Ο Καραμανλής αναφέρεται με την ιδιότητα του «Υπουργού» στο συγκεκριμένο άρθρο, ενώ ήταν ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας.

εχθρικές κομμουνιστικές διαδηλώσεις, οπότε επιδεικνύει μετριοπάθεια. Επιπλέον, τονίζεται ότι από τότε που ξεκίνησε η προεκλογική περίοδος στην Ελλάδα, υπάρχει μια γενικότερη απάθεια, «καμμία δράση» για την ακρίβεια δεν έλαβε χώρα στην ελληνική διπλωματία σχετικά με «το ζήτημα που έχει καταστεί έμμονη ιδέα στην ελληνική πολιτική». Προφανώς υπονοείται το Κυπριακό. Υποβόσκει μια ειρωνεία από μέρους του βρετανικού Τύπου, καθώς από τα παραπάνω προκύπτει ότι η ελληνική ανάμειξη για το Κυπριακό Ζήτημα είναι υπερβολική. Προφανώς επιχειρείται από τους Βρετανούς δια μέσου του Τύπου να αντιστρέψουν τους ρόλους των εμπλεκόμενων μερών, διότι έτσι εξυπηρετείται η πολιτική τους: για την εμπλοκή της Τουρκίας στο Κυπριακό δεν τίθεται καμμία αμφιβολία, ενώ η Ελλάδα δεν έχει δικαίωμα στην ουσία να ασχολείται με αυτό και ιδίως, με τόσο έντονο ενδιαφέρον.

Παρόμοια στάση διατήρησε η ελληνική διπλωματία αναφορικά με τις «περιβόητες», όπως χαρακτηρίζονται από την εφημερίδα, αθηναϊκές ραδιοφωνικές μεταδόσεις²⁹⁷, εξαιτίας των οποίων προκλήθηκαν πολλές βρετανικές διαμαρτυρίες. Η ελληνική κυβέρνηση δήλωσε ότι οι αθηναϊκές ραδιοφωνικές εκπομπές πρέπει «να είναι περισσότερο προσεκτικές», παρ'όλα αυτά συνεχίζουν με το ίδιο ύφος. Τα συγκεκριμένα ραδιοφωνικά προγράμματα κινητοποιούσαν τους Ελληνοκυπρίους, για να αντισταθούν κατά των Άγγλων. Είναι συνεπώς αναμενόμενο ότι είχαν προκαλέσει τον εκνευρισμό των Βρετανών και για αυτό το λόγο σχολιάζονται στο παρόν άρθρο.²⁹⁸ Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει ο βρετανικός Τύπος είναι ανησυχητικό και απειλητικό ταυτόχρονα για το μέλλον της Ελλάδας:

«Στο μεταξύ η Ελλάδα μετατοπίζεται από την ξεκάθαρη τοποθέτηση στις διεθνείς σχέσεις σε μια άλλη, της οποίας το μέλλον με τους συμμάχους είναι αντικείμενο εικοτολογίας και μαζί μεταβάλλεται το χρώμα των ελληνικών εσωτερικών υποθέσεων.»²⁹⁹

Από την εφημερίδα *The Times*, κατόπιν έρευνας, ένα μόνο άρθρο αφιερώνεται στις ελληνικές εκλογές του 1956. Το άρθρο³⁰⁰ δημοσιεύτηκε το Σάββατο, 18 Φεβρουαρίου 1956, με τίτλο *Οι Έλληνες Προσέρχονται στις Κάλπες (Greeks Go to the Polls)*. Ακολουθούν δυο υπότιτλοι. Ο πρώτος υποτιτλοφορείται ως *Η Κύπρος Βασικό Θέμα των Προεκλογικών Λόγων (Cyprus the Main Theme of Campaign Speeches)*.

²⁹⁷ Αναφορικά με τις αθηναϊκές ραδιοφωνικές μεταδόσεις στην Κύπρο βλ. στο παρόν το Κεφ. «Η δράση της ΕΟΚΑ - Κύπρος, 1955 – 1959».

²⁹⁸ Main Article, "The Greek Drift," ό.π., σ. 8.

²⁹⁹ *Αυτόθι*, σ. 8.

³⁰⁰ From our Athens Correspondent, "Greeks Go to the Polls," *The Times*, February 18, 1956, σ. 7.

Ακολουθεί ο δεύτερος υπότιτλος για να διευκρινίσει ότι *Αύριο οι Έλληνες ψηφοφόροι θα επιλέξουν μεταξύ της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης, της οποίας ηγείται ο κ. Καραμανλής και ενός κεντροαριστερού συνδυασμού (To-morrow Greek voters will decide between the National Radical Union, led by Mr. Karamanlis, and a left-centre combination).*

Πρόκειται για ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον και μακρόπνοο άρθρο³⁰¹, το οποίο ουσιαστικά παρουσιάζει την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα, διατυπώνοντας με ενάργεια τις βρετανικές επιδιώξεις και συμφέροντα. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί ο ανταποκριτής του άρθρου είναι σκληρή, αυστηρή και δηκτική. Αρχικά, αναφέρεται στις εκλογές στην Ελλάδα ή μάλλον στην πολιτική αστάθεια που επικρατεί στην χώρα, αφού οι Έλληνες καλούνται να ψηφίσουν για πέμπτη φορά μέσα σε μια δεκαετία. Σημαντική αναφορά γίνεται στη συμμετοχή του γυναικείου φύλου για πρώτη φορά στις εκλογές, είτε ως υποψήφιος (13 στο σύνολο) ή ως ψηφοφόροι (σχεδόν 2.000.000 από τους 4.000.000 Έλληνες). Όπως διευκρινίζεται, πολιτικά δικαιώματα απέκτησαν οι Ελληνίδες το 1953, οπότε και συμμετείχαν σε μη πολιτικές τοπικές εκλογές και σε ορισμένες αναπληρωματικές βουλευτικές εκλογές.

Στη συνέχεια, τονίζεται ότι το βασικό θέμα του προεκλογικού λόγου στην Ελλάδα αποτελούν η Κύπρος και οι σχέσεις της Ελλάδας με τη Δύση, καθώς διατυπώνεται χωρίς περιστροφές ότι οι εκλογές αυτές θα επηρεάσουν αποφασιστικά τη Μεγάλη Βρετανία. Ωστόσο, ο ανταποκριτής υπογραμμίζει ότι «Ούτε ο χρόνος ούτε η διπλωματία πέτυχαν να επουλώσουν την πληγωμένη «εθνική υπερηφάνεια» των Ελλήνων». Παρ' όλο που οι λέξεις «εθνική υπερηφάνεια» βρίσκονται ανάμεσα σε εισαγωγικά, διαφαίνεται μια δόση ειρωνείας σε βάρος των Ελλήνων, αναφορικά με το πρίσμα μέσα από το οποίο προσεγγίζουν» και αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες καταστάσεις. Ο ανταποκριτής κατηγορεί τους Έλληνες πολιτικούς ότι αντί να εξευμενίσουν τα αντι-δυτικά συναισθήματα των πολιτών, τα ενέτειναν. Εκμεταλλεύτηκαν συνειδητά τα λαϊκά αισθήματα, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τις πολιτικές τους επιδιώξεις, τονίζει χαρακτηριστικά ο δημοσιογράφος. Με αυτά τα

³⁰¹ *Αυτόθι*, σ. 7.

λόγια, ο βρετανικός Τύπος διαμορφώνει μια αρνητική εικόνα για τη σοβαρότητα και εντιμότητα των Ελλήνων πολιτικών.³⁰²

Παρατίθενται στοιχεία³⁰³ για τα υποψήφια πολιτικά κόμματα και το «νέο» εκλογικό σύστημα. Αποδίδεται μεγάλη έμφαση στην επιλογή του βασιλιά Παύλου να υποστηρίξει τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και στην «έντονη» αντίδραση των κεντρικών και αριστερών ηγετών για την επιλογή του Καραμανλή ως διαδόχου του Στρατάρχη Παπάγου.³⁰⁴ Επιπλέον, ερμηνεύεται ως «εμφανώς εκδικητική» η συνένωση των κομμάτων τους, υπό την μορφή της Δημοκρατικής Ένωσης, με μοναδικό στόχο την ήττα του Καραμανλή, προκειμένου να ανακηρύξουν νέες εκλογές με το εκλογικό σύστημα της αναλογικής. Σε γενικές γραμμές, διαφαίνεται μια υποστηρικτική τάση προς το κόμμα του Καραμανλή, ευνοούμενου του Παλατιού από τη συντηρητική εφημερίδα, *The Times*.

Με υπότιτλο *Λαϊκό Μέτωπο (Popular Front)*³⁰⁵, παρουσιάζεται το προεκλογικό «κλίμα» που επικρατεί στην Ελλάδα. Πρωταρχικά, παρουσιάζονται τα επτά κόμματα και ο αντίστοιχος ηγέτης τους, που ενώθηκαν για να αποτελέσουν τη Δημοκρατική Ένωση, υπό την ηγεσία του Παπανδρέου: το φιλομοναρχικό Λαϊκό Κόμμα του Παναγή Τσαλδάρη, το Κόμμα Φιλελευθέρων του Γεωργίου Παπανδρέου, η Φιλελεύθερη Δημοκρατική Ένωση του Σοφοκλή Βενιζέλου, Ε.Π.Ε.Κ. (Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου) του Στρατηγού Νικόλαου Πλαστήρα, το μικρό Αγροτικό Κόμμα, το Δημοκρατικό Κόμμα των Γεωργίου Καρτάλη και Αλέξανδρου

³⁰² *Αυτόθι*, σ. 7.

³⁰³ *Αυτόθι*, σ. 7.

³⁰⁴ Το γεγονός ότι ο βασιλιάς πρότεινε τον Κ. Καραμανλή, αντί των δυο αντιπροέδρων του Ελληνικού Συναγερμού, Παναγιώτη Κανελλόπουλου και Στέφανου Στεφανόπουλου, όπως περίμεναν πολλοί, ερμηνεύεται από τον ίδιο τον Κ. Καραμανλή ως εξής: «Ούτε με τα Ανάκτορα, ούτε με τους Αμερικανούς είχα σχέσεις και πολύ περισσότερο οικειότητα, ώστε η επιλογή να μπορέ να θεωρηθεί ότι επηρεάστηκε από αυτές». [...] «Η εξήγηση της προτιμήσεως του βασιλέως είναι ότι ήμουν επιτυχών υπουργός, και ότι είχε φθαρεί εντελώς ο Συναγερμός και τούτο είχε αντικτύπο και στους δύο αντιπροέδρους. Η δημόσια εξάλλου έκταση, την οποία έλαβε ο οξύς ανταγωνισμός τους για την διαδοχή, είχε επιτείνει την φθορά τους. Ο μόνος σχεδόν τομέας, στον οποίο ο Συναγερμός είχε εμφανίσει έργο, ήταν [...] ο δικός μου. Είχα επίσης μέσα στον Συναγερμό μια ανεξαρτησία και κατά κοινή αναγνώριση έμεινα αμέτοχος στις μικροπολιτικές διενέξεις. Το ότι η επιλογή υπήρξε ορθή και αντικειμενική, αποδεικνύεται από το γεγονός ότι [...] επήγα στη Βουλή και πήρα 200 ψήφους επί 279 παρόντων βουλευτών, και ότι στις εκλογές που ακολούθησαν πήρα 48% του λαού. Αν η προτίμηση οφειλόταν σε «εύνοια», δεν θα μπορούσε να έχει αυτή την άμεση και εντυπωσιακή λαϊκή επιδοκιμασία». Διευκρινιστικά: Επί πρωθυπουργίας Παπάγου, ο Καραμανλής ήταν υπουργός Δημοσίων Έργων του Ελληνικού Συναγερμού. Γιώργος Π. Μαλούχος, *Κωνσταντίνος Καραμανλής- Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα: Η Γένεση ενός Ηγέτη: η Πρώτη Μεταπολεμική Δεκαετία*, τ. 1 (Αθήνα: Ίδρυμα Καραμανλή, Η Καθημερινή και ΣΚΑΪ, 1992), σ. 263.

³⁰⁵ From our Athens Correspondent, "Greeks Go to the Polls," *ό.π.*, σ. 7.

Σβώλου και «το κόμμα εκείνο που προσδίδει μια ιδιαίτερη χροιά στην Ένωση», η Ε.Δ.Α. (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά), την οποία οι Έλληνες αξιωματούχοι αντικατασκοπείας χαρακτηρίζουν ως νόμιμο τέκνο του απαγορευμένου Κομμουνιστικού Κόμματος.

Αναφορικά με τα προεκλογικά θέματα υπογραμμίζεται³⁰⁶ ότι ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά των εκλογών του 1956 είναι ότι υπάρχει «απόλυτη απουσία συνθημάτων για εσωτερικά θέματα». Η προεκλογική προπαγάνδα σχεδόν αποκλειστικά επικεντρώνεται στις εξωτερικές υποθέσεις και στις εσωτερικές πολιτικές διαμάχες και όχι σε θέματα εσωτερικής πολιτικής. Παρατηρείται ειρωνική διάθεση ως προς τη «προεκλογική επιχειρηματολογία» του κόμματος Καραμανλή, η οποία εστιάζεται στους κινδύνους που προέρχονται από το λαϊκό μέτωπο, το οποίο παρομοιάζεται με Δούρειο Ίππο, τον οποίο οι κομμουνιστές επινόησαν για να προωθήσουν για το δικό τους αποκλειστικά όφελος. Προφανώς αυτό αποτελούσε μέρος της προεκλογικής επιχειρηματολογίας του Καραμανλή.

Η κυβέρνηση Καραμανλή έπρεπε να προστατευτεί από τις κατηγορίες της αντιπολίτευσης. Ειδικότερα, η Δημοκρατική Ένωση κατηγορεί την κυβέρνηση ότι λειτουργεί με «δουλικότητα» προς τη Δύση. Πρωτίστως, όμως της επιρρίπτει την ευθύνη για την κατάσταση που επικρατεί στην Κύπρο και της προσάπτει την κατηγορία για «προδοσία» έναντι των Κυπρίων, εφόσον η κυβέρνηση Καραμανλή προσπαθεί να πείσει τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο να δεχτεί «αυτονομία» και όχι «αυτοδιάθεση». Στις κατηγορίες αυτές η κυβέρνηση απαντά ότι οι αντίπαλοί της δεν έπραξαν τίποτα για την Κύπρο, όταν κατείχαν στην εξουσία (πριν το 1952).³⁰⁷

Με υπότιτλο «Οι Προσβολές» της Δύσης (*Western "Insults"*)³⁰⁸, επισημαίνεται η «προσβλητική» στάση των δυτικών συμμάχων της Ελλάδας» σχετικά με τις ανθελληνικές εκδηλώσεις στην Κωνσταντινούπολη και η αδιάφορη στάση των Η.Π.Α. ως προς το γεγονός αυτό. Τα κόμματα της Δημοκρατικής Ένωσης ασκούν κριτική στον Καραμανλή, κατηγορώντας τον για «εξευτελιστική εθνική πολιτική». Ταυτόχρονα, υποστηρίζουν την αρχή της αυτοδιάθεσης στην περίπτωση της Κύπρου,

³⁰⁶ *Αυτόθι*, σ. 7.

³⁰⁷ *Αυτόθι*, σ. 7.

³⁰⁸ *Αυτόθι*, σ. 7.

παρ' όλο που φαίνεται παράλογο το γεγονός ότι πρέπει να προσποιηθούν ότι είναι «βασιλικότεροι του βασιλέως» ("plus royalistes que le roi") ενώπιον του Αρχιεπισκόπου Μακάριου, εξηγεί ο ανταποκριτής. Συνεπώς, ο ρόλος του ανταποκριτή (σε αυτό το σημείο τουλάχιστον) δεν περιορίζεται στην απλή «μεταφορά» των ειδήσεων, αλλά παρεμβαίνει με δικά του σχόλια.

Πρωτίστως, τα κόμματα της Δημοκρατικής Ένωσης δεσμεύονται να ακολουθήσουν μια «ελληνική» εξωτερική πολιτική, η οποία θα υπαγορεύεται από μια ρεαλιστική αξιολόγηση των εθνικών συμφερόντων και της αξιοπρέπειας. Αυτή η εξωτερική πολιτική χαρακτηρίζεται από τον ανταποκριτή «με τους πιο διακριτικούς όρους» «ελληνική», τοποθετώντας την λέξη «ελληνική» μέσα σε εισαγωγικά. Με αυτό τον τρόπο, είτε επιδιώκει να χλευάσει το γεγονός ότι στην ουσία δεν υπάρχει -κατά τη γνώμη του- ελληνική εξωτερική πολιτική ή ότι υφίσταται, αλλά είναι τόσο αδύναμη έως ανύπαρκτη. Όπως επισημαίνει όμως, οι αρχηγοί των κομμάτων της Δημοκρατικής Ένωσης προσπαθούν να διευκρινίσουν τη σημασία της «ελληνικής» εξωτερικής πολιτικής. Οι ερμηνείες ποικίλλουν από κόμμα σε κόμμα. Γενικότερα, κυμαίνονται μεταξύ ουδετερότητας και «ίσης φιλίας [της Ελλάδας] με την Ανατολή και τη Δύση, μέσα στα πλαίσια των ελληνικών διεθνών υποχρεώσεων.» Ο δημοσιογράφος επισημαίνει ότι η «νέα» αυτή φρασεολογία παραπλανεί τους ψηφοφόρους, καθώς βασικά εσωτερικά θέματα παραμένουν άλυτα και ασχολίαστα στους προεκλογικούς λόγους. Συνεπώς, το εκλογικό αποτέλεσμα θα είναι αμφιλεγόμενο, αφού οι ψήφοι από το ένα κόμμα μπορεί να μεταφερθούν στο άλλο και αντίστροφα.³⁰⁹

Κόκκινος Πανικός (Red Scare) αποτελεί τον επόμενο υπότιτλο του άρθρου³¹⁰. Όπως αναφέρει ο απεσταλμένος της εφημερίδας στην Αθήνα, η «προπαγάνδα» της κυβέρνησης περί «Ερυθρού Πανικού» αφήνει ανεπηρέαστους τους «προοδευτικούς» και τους «φιλελεύθερους». Αυτό συμβαίνει, διότι -όπως διαπιστώνουν «έγκριτοι ξένοι παρατηρητές»- η νίκη της Δημοκρατικής Ένωσης δε θα σημαίνει απαραίτητα διαφορετική ελληνική εξωτερική πολιτική. Αντιθέτως, πέρα από την Ε.Δ.Α., η διάδοση της θέσης «ίση φιλία» στην εξωτερική πολιτική εξασφαλίζει το προβάδισμα,

³⁰⁹ *Αυτόθι*, σ. 7.

³¹⁰ *Αυτόθι*, σ. 7.

αφού «αγγίζει» το λαϊκό αίσθημα. Πίσω όμως, από τα έδρανα της Βουλής ο κάθε πολιτικός έχει τη δική του άποψη.

Ο ανταποκριτής τονίζει ότι οι Κομμουνιστές θα έχουν περιορισμένη δύναμη κατά το σχηματισμό της επερχόμενης (νέας) Βουλής «εάν η [Εθνική] Ριζοσπαστική Ένωση ή τα τέσσερα κεντρώα κόμματα κερδίσουν την απόλυτη πλειοψηφία». Σε περίπτωση που επιτευχθεί σχεδόν ισοψηφία μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων, το τι θα συμβεί με το ποσοστό των Κομμουνιστών (αν αυτό τελικά θα ελέγχει τη Βουλή), δεν προκαλεί το ενδιαφέρον στους κεντρώους, αλλά αντιθέτως την ανησυχία σε μερικούς ελληνικούς στρατιωτικούς κύκλους. Από την άλλη πλευρά, το προς τα πού «κλίνει» η ψήφος των γυναικών αποτελεί εικοτολογία, αφού υπάρχει η άποψη ότι οι περισσότερες γυναίκες είναι παραδοσιακά συντηρητικές. Με άλλη τοποθέτηση υποστηρίζεται ότι οι συντηρητικές γυναίκες «δεν ασχολούνται σοβαρά» με την πολιτική, ενώ οι αριστερές γυναίκες είναι περισσότερο δραστηριοποιημένες.³¹¹

Το άρθρο καταλήγει με τον υπότιτλο *Χρόνιες Παθήσεις (Chronic Ailments)*³¹². Σε αυτό το σημείο, διακρίνεται το ειρωνικό ύφος του ανταποκριτή, καθώς παρομοιάζει τις γυναίκες με πελάτες: «Με 2.000.000 νέους «πελάτες» και τόσες πολλές αναποφάσιστες ψήφους στα θέματα εξωτερικής πολιτικής» είναι αναμενόμενο το γεγονός ότι τα υποψήφια κόμματα προβάλλουν δραστικές λύσεις στα χρόνια προβλήματα που μαστίζουν τη χώρα: την ανεργία, την άνιση κατανομή του πλούτου, το χαμηλό επίπεδο διαβίωσης κ.ά. Επιπλέον, καταγράφεται το στοιχείο ότι πάνω από το ένα τέταρτο του πληθυσμού είναι εγγεγραμμένο στο Υπουργείο Πρόνοιας ως άπορο, καθώς το μηνιαίο εισόδημά του είναι λιγότερο από 120 δραχμές. Τονίζεται ακόμα, το γεγονός ότι θέματα που αφορούν τη γυναίκα-νοικοκυρά εκλείπουν, με «ασαφείς» και χωρίς πρωτοτυπία υποσχέσεις για βελτιώσεις στα οικιακά.

Στο μεταξύ, η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας επιδεινώνεται, αφού κυριαρχούν οι γνώριμες, «αποθαρρυντικές τάσεις». Αρκετοί παρατηρητές υποστηρίζουν ότι η προκήρυξη των νέων εκλογών για δεύτερη φορά μέσα στο ίδιο έτος ως δέσμευση της αντιπολίτευσης, θα «αποβεί μοιραία», καθώς θα διαλύσει την εθνική οικονομία της χώρας. Ο ανταποκριτής καταλήγει με τα ειρωνικά, σκωπτικά λόγια ενός ξένου

³¹¹ *Αυτόθι*, σ. 7.

³¹² *Αυτόθι*, σ. 7.

ειδικού αναφορικά με την ελληνική οικονομία: «Η πιο ακμάζουσα βιομηχανία στην Ελλάδα σήμερα είναι η κατασκευή των θεμέλιων λίθων».³¹³

Σε γενικές γραμμές, διακρίνεται μια συνεχής, υποτιμητική κριτική στα ελληνικά δεδομένα. Δεν παρουσιάζονται οι δυσκολίες που διαχρονικά αντιμετωπίζει η χώρα (πόλεμοι, κατοχή κτλ.), καθώς και η γενικότερα πολιτική αστάθεια που επικρατούσε τότε όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο. Τα παραπάνω συνετέλεσαν στη διαμόρφωση της κατάστασης που βίωνε η χώρα την εποχή εκείνη.

Για τις εκλογές του 1963 φαίνεται ότι η εφημερίδα *The Guardian* εστίαστηκε περισσότερο στις ελληνικές εκλογές. Η σημαντική διαφορά σε σχέση με τα άρθρα των προηγούμενων ετών είναι ότι οι δημοσιογράφοι αποκαλύπτουν το ονοματεπώνυμό τους, σχολιάζουν και ασκούν ξεκάθαρη κριτική στα άρθρα τους.

Το ενδιαφέρον του βρετανικού Τύπου για τις ελληνικές εκλογές, κυρίως μέσω της *The Guardian*, εξακολουθεί να είναι έντονο στις εκλογές του 1963. Διακρίνεται μια υποστηρικτική τάση υπέρ της αντιπολίτευσης. Ήδη μια ημέρα πριν από τις εκλογές, δηλαδή το Σάββατο, 2 Νοεμβρίου 1963, η *Guardian* αφιερώνει σχετικό άρθρο³¹⁴, με τίτλο *Ευκαιρία για το ελληνικό Κεντρώο [κόμμα] επί τέλους; (Chance for Greek Centre at last?)*. Σε αυτό το άρθρο, παρουσιάζεται το προεκλογικό κλίμα που επικρατούσε στην Ελλάδα την περίοδο εκείνη. Όπως χαρακτηρίζονται από τον δημοσιογράφο του άρθρου, David Holden³¹⁵, οι επερχόμενες εκλογές αναμένεται «να

³¹³ *Αυτόθι*, σ. 7.

³¹⁴ David Holden, "Chance for Greek Centre at last?," *The Guardian*, November 2, 1963, σ. 7.

³¹⁵ Ο David Holden ήταν Διευθυντής των Ξένων Ανταποκριτών της λονδρέζικης εφημερίδας *The Sunday Times*. Το 1972 κυκλοφόρησε ένα βιβλίο του με τίτλο "Greece Without Columns: The Making of Modern Greeks". Μέσω του βιβλίου ασκεί τρομερή προπαγάνδα κατά της Ελλάδας και της Κύπρου. Για αυτό το λόγο, το επικαλούνται όσοι επιθυμούν να εκφράσουν τις επεκτατικές επιδιώξεις της χώρας τους και να βασίσουν διεκδικήσεις σε βάρος της Ελλάδας. Ο Holden ξεκίνησε το 1976 να γράφει βιβλίο για τη βασιλική οικογένεια της Σαουδικής Αραβίας. Σε άρθρο της εφημερίδας *The Times* (12/10/2008), με τίτλο "Shot in the back and left in the Cairo dust" αναφέρεται ότι δολοφονήθηκε στο Κάιρο της Αιγύπτου το 1977. Το βιβλίο του τελικά ολοκλήρωσε ο φίλος του, Richard Johns, από την εφημερίδα *The Financial Times*. Τα αίτια της δολοφονίας του μέχρι σήμερα δεν έχουν εξιχνιαστεί. Η μυστική υπηρεσία της Αιγύπτου υποστηρίζει ότι η ταυτότητα του παρερμηνεύτηκε με ενός άλλου ανταποκριτή που διέθετει το ίδιο όνομα με εκείνον. Άλλοι πάλι ισχυρίζονται ότι είχε ξεσκεπάσει σε βάθος το παρελθόν της βασιλικής οικογένειας της Σαουδικής Αραβίας και τις σχέσεις της με τους Βρετανούς. Βλ. Main Article, "Shot in the back and left in the Cairo dust", *The Sunday Times*, October 12, 2008. Επίσης, για το βιβλίο του βλ. David Holden, *Greece Without Columns. The Making of the Modern Greeks* (London: Faber and Faber, 1971).

αποτελούν μια δύσκολη και έντονη μάχη». Η εφημερίδα διαμορφώνει την εικόνα ότι οι Έλληνες αντιμετωπίζουν ίσως «ελαφρά» τις εκλογές:

Περισσότερο από όλους τους ανθρώπους, οι Έλληνες έχουν την τάση να διεξάγουν πολιτική σαν να επίκεινται πάντοτε οι εκλογές – ή θα έπρεπε να επίκεινται και από τότε που ο συνασπισμός της δεξιάς Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης (ΕΡΕ) κέρδισε για τρίτη αλληπάλληλη φορά τις εκλογές δυόμιση χρόνια πριν υπό την ηγεσία του Κου Κωνσταντίνου Καραμανλή, τα κόμματα της Αντιπολίτευσης κραυγάζουν για άλλο ένα γύρο [εκλογών].³¹⁶

Όπως επισημαίνει ο δημοσιογράφος Holden³¹⁷, οι εκλογές του 1963 ήταν η ευκαιρία για την αντιπολίτευση και κυρίως με ευνοϊκότερους όρους από ό,τι αναμενόταν: ο Καραμανλής παραιτήθηκε αιφνιδίως τον Ιούνιο από πρωθυπουργός, εξαιτίας της αντιπαράθεσής του για την επίσκεψη της Βασιλικής Οικογένειας στο Λονδίνο.³¹⁸ Φαίνεται πως η Αντιπολίτευση για άλλη μια φορά υπερτερούσε σε στρατηγική από την απερχόμενη απαίτηση του Καραμανλή για άμεσες εκλογές.

Με υπότιτλο *Ευκαιρία για την Αντιπολίτευση*³¹⁹ παρουσιάζεται αναλυτικά με ποιον τρόπο εμφανίστηκε η «ευκαιρία» ουσιαστικά για τον Παπανδρέου. Ο Βασιλιάς Παύλος επέμεινε να επισκεφθεί το Λονδίνο, απέρριψε τη συμβουλή του Καραμανλή και σχημάτισε υπηρεσιακή κυβέρνηση. Με αυτό τον τρόπο, έδωσε την «καλύτερη ευκαιρία» στην Αντιπολίτευση και ιδιαίτερα στην Ένωση Κέντρου του Παπανδρέου για να τερματίσει την μακρόχρονη κυριαρχία της Δεξιάς στην ελληνική πολιτική. Η πρώτη υπηρεσιακή Κυβέρνηση υπό την ηγεσία του Πιπινέλη απερρίφθη από την Αντιπολίτευση. Έτσι, κατόπιν έκκλησης του Βασιλιά, η δεύτερη υπηρεσιακή Κυβέρνηση σχηματίστηκε πέντε εβδομάδες αργότερα υπό τον πρόεδρο του

³¹⁶ David Holden, “Chance for Greek Centre at last?,” *ό.π.*, σ. 7.

³¹⁷ *Αυτόθι*, σ. 7.

³¹⁸ Ο Καραμανλής πίστευε ότι «υπό την απειλή των εκτρώπων που είχε προετοιμάσει μερίδα της αριστεράς» έπρεπε να μην επισκεφθεί το βασιλικό ζεύγος το Λονδίνο. Η αντίθεση όμως του στέμματος με την πρωθυπουργική εισήγηση και ο γενικός χειρισμός του θέματος οδήγησε ειδικούς μελετητές στο συμπέρασμα ότι τα πραγματικά περιστατικά που οδήγησαν στην πολιτική κρίση του Ιουνίου του 1963 ανεκίνησαν ένα σοβαρό συνταγματικό ζήτημα: «[...] η νομική θέση του Στέμματος ήταν, σύμφωνα με την ισχύουσα συνταγματική τάξη, ασυμβίβαστη με την επιδίωξη και, κατά μείζονα λόγο, με την επιβολή ορισμένης πολιτικής, εσωτερικής ή εξωτερικής, από τον ανεύθυνο ανώτατο άρχοντα. Ασυμβίβαστη με την πιστή τήρηση των κανόνων του Συντάγματος υπήρξε, ειδικότερα και αυτή η έκδοση του βασιλικού διαγγέλματος χωρίς υπουργική προσυπογραφή και προγενέστερη ενημέρωση της Κυβερνήσεως, η οποία αγνοούσε το περιεχόμενό του. [...] Ο Κ. Καραμανλής, προκειμένου να μην οξύνει την πολιτική κρίση, συγκάλυψε τη συνταγματική παρέκκλιση με τη νομιμοφάνεια της παραιτήσεως. Αλλά και τα μέλη του κοινοβουλίου [...] δεν αντέδρασαν.» Γιώργος Π. Μαλούχος, *Κωνσταντίνος Καραμανλής- Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα: Στέμμα εναντίον Κυβέρνησης*, τ. 6 (Αθήνα: Ίδρυμα Καραμανλή, Η Καθημερινή και ΣΚΑΪ, 1992), σ. 15 και σ. 17.

³¹⁹ David Holden, “Chance for Greek Centre at last?,” *ό.π.*, σ. 7.

Ανωτάτου Δικαστηρίου, Στυλιανό Μαυρομιχάλη. Εκείνος θα κρατούσε «το δαχτυλίδι για «δίκαιες και ελεύθερες» εκλογές τις οποίες δυναμικά απαιτούσε ο Παπανδρέου από το 1961», επισημαίνει ο Holden, υπογραμμίζοντας τη σημασία του θέματος των εκλογών ως εξής:

«Σύμφωνα με όσα διαδίδονται, ο κ. Μαυρομιχάλης ενήργησε ορθά, ώστε οι αυριανές εκλογές πρέπει να είναι οι πιο ελεύθερες και δίκαιες εκλογές που έχει γνωρίσει ποτέ η σύγχρονη Ελλάδα.»³²⁰

Κερδισμένη περισσότερο από όλους εξήλθε οπωσδήποτε η Αντιπολίτευση, καθώς προκάλεσε αρκετό θόρυβο για τις περασμένες εκλογές, τις οποίες χαρακτήρισε εκλογές «βίας και νοθείας»³²¹ από την κυβέρνηση Καραμανλή. Υπέρ της Αντιπολίτευσης είναι επίσης το γεγονός ότι ο Καραμανλής «μονοπώλησε» στην πρωθυπουργική του θέση τις δυο τελευταίες τετραετίες και συνεπώς μπορεί να κατηγορηθεί για όλα όσα εξελίχθηκαν κατά τρόπο ανεπιθύμητο στην Ελλάδα.³²²

Ο δημοσιογράφος³²³ επισημαίνει τις επιτυχίες της κυβέρνησης Καραμανλή, αναφέροντας ότι «μονοπώλησε στις ευεργεσίες» και με την «τεράστια αμερικανική βοήθεια» και την οικονομική ανάπτυξη χειρίστηκε αποτελεσματικά τα περισσότερα θέματα από κάθε άλλη Κυβέρνηση στην ελληνική ιστορία. Δεν αναλύει όμως, περισσότερο ποια είναι αυτά τα επιτεύγματα τα οποία καθιστούν την κυβέρνησή του ως την καλύτερη που έχει υπάρξει ποτέ από την ελληνική ιστορία. Επικεντρώνεται στα αρνητικά σημεία της κυβέρνησης Καραμανλή και κυρίως στον τρόπο με τον οποίο «χειρίστηκε» το θέμα του περιορισμού εξάπλωσης των κομμουνιστών στη χώρα.³²⁴ Ο Καραμανλής δέχτηκε την αμερικανική βοήθεια, προκειμένου να

³²⁰ *Αυτόθι*, σ. 7.

³²¹ Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι «οι βουλευτές της *Ενώσεως Κέντρου* έδωσαν όρκον με διαμαρτυρίαν και κατέθεσαν πρότασιν περί παραπομπής των ενόχων [του στρατηγού Δόβα, προέδρου της υπηρεσιακής κυβέρνησης και των αρμόδιων υπουργών] της νοθείας εις Ειδικόν Δικαστήριον». Σε δήλωση της ΕΚ, η οποία υπογράφηκε από την πλειοψηφία των βουλευτών και παραχωρήθηκε στον πρόεδρο της Βουλής, εκφράζεται η επιφύλαξη «ότι το Σύνταγμα της Βασιλευσμένης Δημοκρατίας έχει παραβιασθεί», ότι «η κοινοβουλευτική πλειοψηφία της ΕΡΕ [...] δεν προήλθεν από την ελευθέραν βούλησιν του ελληνικού λαού, αλλά από την άσκησιν βίας και νοθείας». Επομένως, «δεν αναγνωρίζουν ως νόμιμον την Κυβέρνησιν της ΕΡΕ και διακηρύττουν ότι θα αγωνισθούν ανενδότως δια την αποκατάστασιν της ομαλής λειτουργίας του Δημοκρατικού ημών Πολιτεύματος». Θανάσης Αντωνόπουλος, «Ανένδοτος από την Ένωση Κέντρου: Αφιέρωμα ο Ελληνικός 20^{ος} Αιώνας, τα Γεγονότα 1962,» *Τα Νέα*, 23 Δεκεμβρίου, 1999.

³²² David Holden, "Chance for Greek Centre at last?," *ό.π.*, σ. 7.

³²³ *Αυτόθι*, σ. 7.

³²⁴ Ο Κ. Καραμανλής είχε κατηγορηθεί ως φιλοβασιλικός και αντικομμουνιστής. Παρ' όλα αυτά, ο Γεώργιος Π. Μαλούχος ανατρέπει τα παραπάνω, εφόσον, μια από τις πρώτες πράξεις του νέου Πρωθυπουργού το 1955 ήταν η ακύρωση όλων των πολιτικών εκτελέσεων (έτσι, σώθηκε ο

διασφαλιστεί η προστασία της χώρας από την εξάπλωση του κομμουνισμού³²⁵. Η Κυβέρνηση Καραμανλή κατάφερε να περιορίσει τις προφανείς κομμουνιστικές ψήφους, οι οποίες εκφράζονταν υπέρ του ακροαριστερού κόμματος της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς (ΕΔΑ). Αυτό επετεύχθη μέσω μιας «έξυπνης πολιτικής» και «με περιστασιακές πιέσεις σκοτεινής μορφής». Εξάλλου, πολλοί Έλληνες διατηρούν τις «πικρές μνήμες» του διεξαχθέντος πριν από δεκαπέντε χρόνια εμφυλίου πολέμου. Αυτή η αντιμετώπιση των κομμουνιστών από την κυβέρνηση Καραμανλή αποτελεί σημαντικό παράγοντα για πολλούς, ιδίως για τις νεότερες γενιές. Παρ' όλα αυτά, ο επιτακτικός τόνος σε ορισμένες από τις ομιλίες του Καραμανλή, απειλώντας σε αυτή την προεκλογική εκστρατεία ότι «θα επιληφθεί» των αντιπάλων του μετά τις εκλογές, φοβίζει τους κομμουνιστές.

Σχετικά με τις ψήφους που αναμένεται να κερδίσει το κάθε κόμμα από την πλευρά του, υποστηρίζει ότι υπάρχει γενικότερα μια εξισορρόπηση, αλλά θα προκύψουν πολλές αναποφάσιστες ψήφοι. Όπως πάντα, έτσι και τώρα αυτό που διαδραματίζει περισσότερο ρόλο στην Ελλάδα είναι οι προσωπικότητες και οι ευεργεσίες παρά η πολιτική που ασκείται. Οι «επιλογές» των ψηφοφόρων περιορίζονται μεταξύ των δυο μεγάλων κομμάτων, δηλαδή της ΕΡΕ και της Ένωσης Κέντρου. Ο δημοσιογράφος επίσης επισημαίνει ότι ο μισός αριθμός των βουλευτών της τελευταίας κυβέρνησης Καραμανλή ήταν μέλη των κομμάτων που αποτελούν τώρα την Ένωση Κέντρου.

καταδικασθείς Χαρίλαος Φλωράκης), η παραλαβή 20.000 περίπου εξόριστων στα ξερονήσια από τον Καραμανλή (λιγότεροι από 1.000 έμειναν όταν έφυγε), το 1958 έφερε μαζί στη βουλή εκλογικό νομοσχέδιο με τους Φιλελεύθερους, οι συγκρούσεις μεταξύ Καραμανλή και Παλατιού (ιδιαίτερα με τη Φρειδερίκη) κορυφώθηκαν, όταν ο Πρωθυπουργός επεδίωξε ένα Σύνταγμα, το οποίο θα περιόριζε τις εξουσίες του στέμματος. Επίσης, ο κ. Μαλούχος υποστηρίζει ότι δεύτερο μεγάλο θύμα της δολοφονίας Λαμπράκη υπήρξε ο Καραμανλής, εφόσον αυτοεξορίστηκε. Γιώργος Π. Μαλούχος, *Κωνσταντίνος Καραμανλής- Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα: Στέμμα εναντίον Κυβέρνησης*, ό.π., σ. 2.

³²⁵ Στις 12 Μαρτίου του 1947, ο πρόεδρος των Η.Π.Α., Χάρυ Τρούμαν, δεσμεύτηκε στο Κογκρέσο ότι η χώρα του θα παρείχε μεγάλη οικονομική ενίσχυση στα κράτη που το επιθυμούσαν και αντιστέκονταν στις ένοπλες «μειοψηφίες» και «ξένες πιέσεις». Πρόκειται για το σχέδιο Μάρσαλ, το οποίο υποστήριζε την οικονομική ενίσχυση κρατών της Ευρώπης ως μέρος της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, μετά από το πέρας του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου και την άποψη ότι η κυριαρχία του κομμουνισμού θα έπληττε τα αμερικανικά συμφέροντα. Οι πρώτες χώρες που έλαβαν την αμερικανική οικονομική ενίσχυση ήταν η Ελλάδα και η Τουρκία, καθώς η αμερικανική ηγεσία θεωρούσε ότι κινδυνεύουν να περιέλθουν στην εξουσία των κομμουνιστών. Την εποχή εκείνη, η Ελλάδα βίωνε τον εμφύλιο πόλεμο. Οι κομμουνιστές αντάρτες βρίσκονταν σε ένοπλη αντιπαράθεση με τη φιλομοναρχική κυβέρνηση. Την κυβέρνηση τότε υποστήριζαν οι Βρετανοί, οι οποίοι διατηρούσαν μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις στην Ελλάδα. Στις 21 Φεβρουαρίου του 1947, η βρετανική κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι θα έπαυε να προσφέρει βοήθεια στην Ελλάδα. Έτσι, η αμερικανική κυβέρνηση έκρινε ότι αν η Ελλάδα γινόταν κομμουνιστική, τότε ολόκληρη η Μέση Ανατολή και ένα τμήμα της Βόρειας Αφρικής θα έπεφτε στα χέρια της Μόσχας. Οπότε οι Αμερικανοί αντέδρασαν άμεσα υποστηρίζοντας έμπρακτα την Ελλάδα. Με αυτό τον τρόπο, υπερίσχυσε η μοναρχική κυβέρνηση 1949. Γιώργος Σταθάκης, *Το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ* (Αθήνα: εκδ. Βιβλιόραμα, 2004), σσ. 135-145 και σσ. 147-161.

Αντίστοιχα, μερικοί τωρινοί υποστηρικτές του Παπανδρέου, έφυγαν δυσαρεστημένοι από την Δεξιά. Παράλληλα, ο δημοσιογράφος τονίζει ότι και τα δυο κόμματα παραμένουν «ανήσυχοι συνασπισμοί προσωπικοτήτων», παρά το γεγονός ότι το κόμμα του Καραμανλή είναι πιο σταθερό από εκείνο του Παπανδρέου.³²⁶

Διατείνεται³²⁷ ότι δυο κόμματα είναι περισσότερο «συνεκτικά» ως προς την πολιτική και την οργάνωσή τους: Το ένα είναι η ΕΔΑ, η οποία αναμένεται να επανακτήσει την εκλογική της δύναμη από το 1958, καθώς συνεχίζει να έχει απήχηση ιδιαιτέρως, στην Αθήνα και στα μεγάλα λιμάνια της χώρας. Ο Σπύρος Μαркеζίνης με το κόμμα των Προοδευτικών «πραγματικά ανήκει στη νεκρή κεντρικά πολιτική πτέρυγα». Τον χαρακτηρίζει ως «ενεργητικό πολιτικό με διοικητικές ικανότητες». Χειρίστηκε ψύχραιμα μια από τις πιο συναισθηματικές εμπλοκές δυο χρόνια πριν, χωρίς όμως να εξηγεί ποιο θέμα εννοεί, ενδεχομένως το θέμα της Κύπρου. Το κόμμα του επίσης, αναμένεται να κερδίσει το χαμένο έδαφος από τις προηγούμενες εκλογές.

Ο δημοσιογράφος³²⁸ καταλήγει υποθετικά. Στην περίπτωση δηλαδή που οι Προοδευτικοί και η Ε.Δ.Α. προηγηθούν των δυο μεγάλων κομμάτων, τότε το πιθανότερο είναι να πραγματοποιηθεί άλλος ένας συνασπισμός με τον Παπανδρέου να βρίσκεται υπό την πίεση να κρατήσει κοντά του τις «ανυπότακτες» δυνάμεις.

Δυο μέρες αργότερα, τη Δευτέρα, 4 Νοεμβρίου 1963, η εφημερίδα *The Guardian* ανακοινώνει τα πρώτα αποτελέσματα των εκλογών στην Ελλάδα. Το άρθρο³²⁹ τιτλοφορείται ως *Η Αντιπολίτευση προηγείται στην Ελλάδα (Opposition ahead in Greece)*³³⁰. Ο τίτλος προκαταλαμβάνει το αποτέλεσμα των εκλογών προτού ολοκληρωθεί η διαδικασία. Στο άρθρο προτάσσεται ο λόγος του Γεώργιου Παπανδρέου, εφόσον ο ίδιος επικαλείται τη νίκη στις γενικές εκλογές στην Ελλάδα, λαμβάνοντας ψήφους ακόμα και από περιοχές της χώρας, που θεωρούνταν κατά της Ένωσης Κέντρου (περίπου το 45,7%). Ακολουθεί αναφορά στο πρόσωπο του Κωνσταντίνου Καραμανλή, ότι δηλαδή δε σχολίασε τα μέχρι στιγμής αποτελέσματα.

³²⁶ David Holden, "Chance for Greek Centre at last?," *ό.π.*, σ. 7.

³²⁷ *Αυτόθι*, σ. 7.

³²⁸ *Αυτόθι*, σ. 7.

³²⁹ Reuter (Athens), "Opposition ahead in Greece," *The Guardian*, November 4, 1963, σ. 9.

³³⁰ *Αυτόθι*, σ. 9.

Όπως επισημαίνεται στο άρθρο³³¹, από τους 5.600.000 εγγεγραμμένους ψηφοφόρους (άνδρες και γυναίκες άνω των 21 ετών), λιγότερες από 1.500.000 ψήφοι καταμετρήθηκαν. Επιπλέον, υπογραμμίζεται ότι σημειώθηκε προσέλευση μεγάλου αριθμού ψηφοφόρων, ενώ αναμένεται μικρή αποχή από τις εκλογές, καθώς η Κυβέρνηση προειδοποίησε ότι θα υπόκειται σε τιμωρία για παράβαση του νόμου.

Ως υπότιτλος του άρθρου τοποθετείται *Διαμαρτυρία γυναικών (Women protest)*³³² και ακολουθεί μακροσκελές άρθρο σαν να αναφέρεται στο θέμα του τίτλου. Έτσι, αντί να ξεκινάει με την αναφορά στη «διαμαρτυρία», επισημαίνει ότι τα τελικά αποτελέσματα των εκλογών θα ανακοινωθούν μια ημέρα αργότερα, εφόσον η καταμέτρηση των ψήφων από τις ένοπλες δυνάμεις και τις Πολιτικές Υπηρεσίες θα καθυστερήσει. Στη συνέχεια, πραγματοποιείται αναφορά στη διαμαρτυρία ως εξής:

«Δεν αναφέρθηκαν σοβαρά περιστατικά. Παρ' όλα αυτά, σε μια περιοχή της Αθήνας γυναίκες, οι οποίες περίμεναν τρεις ώρες σε ένα εκλογικό κέντρο, πέταξαν τα παπούτσια τους σε έναν παθητικό φρουρό.»³³³

Το υπόλοιπο άρθρο³³⁴ αφιερώνεται στην Ένωση Κέντρου, χωρίς οιαδήποτε αναφορά στο κόμμα του Καραμανλή. Με τον τρόπο αυτό, έμμεσα αναγνωρίζεται η νίκη του Παπανδρέου, έστω και αν τα εκλογικά αποτελέσματα εκκρεμούν. Όπως επισημαίνεται, οι περισσότεροι πολιτικοί αρχηγοί της Ένωσης Κέντρου είχαν χαθεί από την ελληνική πολιτική σκηνή τα τελευταία χρόνια από τότε που ιδρύθηκε το κόμμα των Φιλελευθέρων από τον Κρητικό πολιτικό, Ελευθέριο Βενιζέλο. Ένας από τους αρχηγούς είναι ο υιός του Ελευθέρου, ο Σοφοκλής Βενιζέλος. Η Ένωση Κέντρου χαρακτηρίζεται ως κόμμα «της μέσης οδού»³³⁵. Συνεπώς, υπογραμμίζεται, έχει να αντιμετωπίσει το «μέτωπο» της Δεξιάς και της κομμουνιστικής ακροαριστεράς. Βρέθηκε για δώδεκα χρόνια εκτός εξουσίας, καθώς η ΕΡΕ του Καραμανλή κέρδισε στις εκλογές του 1956, 1958 και 1961. Ο Παπανδρέου διεξήγαγε έναν ανένδοτο αγώνα κατά της κυβέρνησης Καραμανλή όλα αυτά τα χρόνια. Ο Παπανδρέου είχε χαρακτηρίσει τον αγώνα του «ανένδοτο». Συνεπώς, στο άρθρο έπρεπε η συγκεκριμένη λέξη να τοποθετηθεί ανάμεσα σε

³³¹ *Αυτόθι*, σ. 9.

³³² *Αυτόθι*, σ. 9.

³³³ *Αυτόθι*, σ. 9.

³³⁴ *Αυτόθι*, σ. 9.

³³⁵ Ο συγκεκριμένος χαρακτηρισμός τοποθετείται επίσης στο κείμενο ανάμεσα σε εισαγωγικά. Δε διευκρινίζεται, εάν πρόκειται για χαρακτηρισμό εκ μέρους της πηγής του άρθρου ή αν τον δανείζεται από το ίδιο το κόμμα, εάν δηλ. το κόμμα αυτοχαρακτηρίζεται έτσι.

εισαγωγικά. Διαφορετικά, ο συγγραφέας του άρθρου αναγνωρίζει και τοποθετείται υπέρ του αγώνα, ενώ θα έπρεπε να περιορίζεται στη μεταφορά της είδησης.

Με σύντομη ιστορική αναδρομή, υπενθυμίζεται ποιος είναι ο ηγέτης της Ένωσης Κέντρου: Ο 75χρονος βετεράνος Γεώργιος Παπανδρέου ήταν Πρωθυπουργός της ελληνικής κυβέρνησης συνασπισμού που δημιουργήθηκε στην εξορία στη Μέση Ανατολή τον Απρίλιο του 1944. Η Κυβέρνηση επέστρεψε στην Ελλάδα μαζί με απελευθερωτικές δυνάμεις το Οκτώβριο του ίδιου έτους. Παιτήθηκε όμως, το Δεκέμβριο μετά την εξέγερση των αντιστασιακών δυνάμεων του ΕΛΑΣ, που λάμβαναν κομμουνιστικές χρηματοδοτήσεις. «Μάταια» προσπαθούσε από τότε να επιστρέψει στην εξουσία. Το πολιτικό του πρόγραμμα καθορίζει «Πρώτα πολιτική ελευθερία, μετά κοινωνική δημοκρατία.»³³⁶

Για τρίτη συνεχόμενη ημέρα, αφιερώνεται άρθρο³³⁷ στην εφημερίδα *The Guardian* για τις εκλογές στην Ελλάδα. Ως τίτλος του άρθρου τοποθετείται *Νίκη για το Κεντρώο [Κόμμα] στην Ελλάδα (Victory for Centre in Greece)* και υπότιτλος *Ο Καραμανλής παραιτείται (Karamanlis throws in sponge)*. Ανακοινώνεται η νίκη του Κεντρώου κόμματος του Παπανδρέου μετά από δώδεκα χρόνια, οπότε και αναμένεται να κληθεί από τον Βασιλιά Παύλο για να σχηματίσει Κυβέρνηση³³⁸. Τονίζεται όμως, ότι ο Παπανδρέου νίκησε με δυσκολία. Ο δημοσιογράφος προκειμένου να αποδώσει έμφαση στο συγκεκριμένο εκλογικό αποτέλεσμα επιλέγει την έκφραση «από του χάρου τα δόντια»: προφανώς εννοεί ότι η νίκη του ήταν οριακή, λόγω της παραίτησης του Καραμανλή από την πολιτική. Στο άρθρο αναφέρεται ότι ο Καραμανλής αναγνώρισε την «ή τ τ α» του, με την ανακοίνωσή του ότι θα αποσυρθεί από την πολιτική. Παρ' όλα αυτά όμως, τονίζεται ότι η νίκη του Παπανδρέου δεν είναι καταφανής:

«[...] παρά τη ξεκάθαρη ήττα του Καραμανλή, δεν είναι ακόμα τόσο πρόδηλη η νίκη του κ. Παπανδρέου. Παρ' όλη την καταμέτρηση των 5.600.000 ψήφων, η Ένωση Κέντρου φαίνεται να κατακτά το 42% των ψήφων έναντι του 39% της ΕΡΕ, αλλά αυτό φαίνεται απίθανο να είναι αρκετά μεγάλο, προκειμένου να παράσχει στην Ένωση Κέντρου μια συνολική πλειοψηφία στην ελληνική Βουλή».³³⁹

³³⁶ Reuter (Athens), "Opposition ahead in Greece," *ό.π.*, σ. 9.

³³⁷ By David Holden, "Victory for Centre in Greece," *The Guardian*, November 5, 1963, σ. 9.

³³⁸ Εντύπωση προκαλεί η επιλογή της αμερικανικής λέξης "Administration" και όχι "Government" ή "Cabinet" που χρησιμοποιείται περισσότερο για τις ευρωπαϊκές και ιδιαίτερα βρετανικές κυβερνήσεις.

³³⁹ By David Holden, "Victory for Centre in Greece," *ό.π.*, σ. 9.

Με υπότιτλο *Περίπλοκο [εκλογικό] σύστημα (Complicated system)*³⁴⁰ αναλύεται ο αριθμός των εκλογικών θέσεων που αναλογεί σε κάθε κόμμα με το νέο για τα ελληνικά δεδομένα εκλογικό σύστημα της αναλογικής. Από τις 300 συνολικά θέσεις, 145 περίπου αναμένεται να λάβει η Ένωση Κέντρου, σχεδόν 127 η ΕΡΕ (50 δηλαδή λιγότερες από τις προηγούμενες εκλογές) και τις περισσότερες από τις υπόλοιπες η ΕΔΑ. Επισημαίνεται επίσης, στο άρθρο ότι η ΕΔΑ, «το ακροαριστερό κόμμα λειτουργεί ως το κοινοβουλευτικό πέπλο για τους επικηρυγμένους Κομμουνιστές». Μέσω της τελευταίας αναφοράς διαφαίνεται ότι ο Βρετανικός Τύπος συμφωνεί και θεωρεί φυγόδικους τους κομμουνιστές.

Με αυτά τα δεδομένα, όπως προέκυψαν από τις εκλογές, ο Παπανδρέου χρειάζεται την υποστήριξη της Δεξιάς ή της Αριστεράς. Επιπλέον, ο δημοσιογράφος εκφράζει την πεποίθηση ότι ο Παπανδρέου, προκειμένου να σχηματίσει μια ισχυρή κυβέρνηση, θα προσπαθήσει να προσεταιριστεί εκείνους τους συναδέλφους που εγκατέλειψαν το κόμμα του για την ΕΡΕ. Θεωρεί ότι αυτή η εκδοχή είναι πολύ πιθανή διότι όπως εγκατέλειψαν την Ένωση Κέντρου για να επωφεληθούν από τα αξιώματα με τον Καραμανλή Πρωθυπουργό, έτσι εύκολα θα αφήσουν την ΕΡΕ, εφόσον ο ηγέτης της δήλωσε ότι παραιτείται. Η αποχώρηση ενός «εμπνευσμένου» ηγέτη σαν το Καραμανλή, θα αποκαλύψει τις πολυσχιδείς διαφορές ανάμεσα στους συναδέλφους της ΕΡΕ σύντομα, κρίνει ο δημοσιογράφος.³⁴¹

Ο υπότιτλος *Ένας νέος συνασπισμός (A new coalition)*³⁴² που ακολουθεί, κατ' αρχήν αποκλείει την περίπτωση συνεργασίας της Ένωσης Κέντρου με την ΕΔΑ. Ο ίδιος ο Παπανδρέου έχει απορρίψει επανειλημμένως αυτήν την επιλογή, αλλά και οι συνάδελφοι του πιθανόν να μην το αποδέχονταν. Ο David Holden υπερτονίζει το γεγονός ότι και τα δυο μεγάλα κόμματα (ΕΡΕ και Ένωση Κέντρου) εξέφραζαν τις ίδιες επιδιώξεις κατά την προεκλογική τους εκστρατεία. Πέρα από τις προσωπικότητες, η διαφορά ανάμεσα στα δυο κόμματα εντοπιζόταν στα «μέσα» επίτευξης του σκοπού και όχι στους στόχους. Η εκλογική νίκη της Ένωσης Κέντρου είναι «ψυχολογική»³⁴³, εξηγεί ο Holden, για τους ακόλουθους λόγους:

³⁴⁰ *Αυτόθι*, σ. 9.

³⁴¹ *Αυτόθι*, σ. 9.

³⁴² *Αυτόθι*, σ. 9.

³⁴³ Μέχρι να οδηγηθεί σε παραίτηση ο Καραμανλής, ο Γ. Παπανδρέου, με αφορμή τη δολοφονία του Λαμπράκη (22/05/1963) από «δεξιούς παρακρατικούς» συνέχισε τη «στρατηγική έντασης» [βλ. περί

«Πρώτον, διότι σπάει το μεγάλο ασφυκτικό κλοιό της δεξιάς στην ελληνική πολιτική και έτσι περιορίζονται τα απωθημένα των φιλελεύθερων και η τάση της πολιτικής να δημιουργεί πόλωση ανάμεσα στην άκρα Δεξιά και άκρα Αριστερά. Και δεύτερον διότι, μπορεί να δώσει στη νεότερη γενιά των Ελλήνων πολιτικών την ευκαιρία να προωθήσουν τη δική τους «άποψη» στην πρώτη «σειρά».»³⁴⁴

Σε υποστήριξη του δεύτερου επιχειρήματός του, ο δημοσιογράφος³⁴⁵ αναφέρει ότι ο Παπανδρέου και ο Βενιζέλος «πλησιάζουν στο τέλος της σταδιοδρομίας τους». Συνεπώς, οι νεότεροι άνδρες, που βρίσκονται σε χαμηλότερες θέσεις, μπορούν τώρα να εμψυχωθούν με την προοπτική ενός αξιώματος.

Ο υπότιτλος³⁴⁶ που ακολουθεί *Μια επαναξιολόγηση (A reappraisal)* συνδέεται με το θέμα ηλικίας των πολιτικών που σχολιάστηκε προηγουμένως. Σε περίπτωση που δεν αποχωρήσει ο Καραμανλής, επισημαίνεται η πιθανότητα «επαναξιολόγησης του ρόλου των νεότερων ατόμων που αγνοήθηκαν μέχρι στιγμής στην ΕΡΕ.

«Μπορεί να μην είναι ευφάνταστο, πραγματικά, να προταθεί ότι τα αποτελέσματα της Κυριακής θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ρήξη επί τέλους μεταξύ της σύγχρονης ελληνικής πολιτικής και της πικρίας της κατοχής και του εμφυλίου πολέμου, παραχωρώντας την ευκαιρία σε ανθρώπους, των οποίων το όραμα για μια σύγχρονη Ελλάδα δεν επισκιάζεται από τις προσωπικές μνήμες της τραγωδίας και των μηχανορραφιών.»³⁴⁷

Σε περίπτωση που συμβεί αυτό, αναμένεται μια περισσότερο επιεικής αντιμετώπιση των εναπομεινάντων φυλακισμένων του εμφυλίου πολέμου, μια μεγαλύτερη αποφασιστικότητα σχετικά με την απομάκρυνση της βασιλικής οικογένειας από την πολιτική και μια πιο επείγουσα προσέγγιση σε στοιχειώδη θέματα, όπως η μεταρρύθμιση της παιδείας και της Πολιτικής Υπηρεσίας.

εκλογών «βίας και νοθείας»]. Έτσι, χρησιμοποιούσε γλώσσα «υπερμαχητική» και «εξτρεμιστική», η οποία κορυφώθηκε με τη δημόσια καταγγελία του Γ. Παπανδρέου ότι ο Κ. Καραμανλής ήταν ο «ηθικός αυτουργός» της δολοφονίας του Λαμπράκη. Ποτέ όμως δεν επιβεβαιώθηκε η ανάμειξη του Καραμανλή στη δολοφονία. Ο στρατηγός Βαρδουλάκης είπε ότι η Φρειδερίκη ενοχλήθηκε από την υπόθεση Αμπατιέλου και την παρέμβαση Λαμπράκη και έδωσε εντολή να τον βλάψουν σωματικά, αλλά «σκοτώθηκε κατά λάθος». Γιώργος Δελαστίκ, «Ο Ανένδοτος Οδηγεί τον Γ. Παπανδρέου στην Εξουσία,» *Η Καθημερινή*, 16 Οκτωβρίου, 2005.

³⁴⁴ By David Holden, "Victory for Centre in Greece," *ό.π.*, σ. 9.

³⁴⁵ *Αυτόθι*, σ. 9.

³⁴⁶ *Αυτόθι*, σ. 9.

³⁴⁷ *Αυτόθι*, σ. 9.

Ο δημοσιογράφος³⁴⁸ επίσης, καταγίνεται με τα εκλογικά αποτελέσματα των δυο άλλων μικρότερων κομμάτων, της κομμουνιστικής ΕΔΑ και του Κόμματος των Προοδευτικών του Μαρκεζίνη. Κανένα από τα δυο κόμματα δεν τα κατάφεραν, όπως αναμενόταν. Ειδικότερα, η ΕΔΑ, αν και κατέκτησε τρεις θέσεις παραπάνω (δηλαδή 27 θέσεις) από τις προηγούμενες εκλογές, η συμμετοχή της στη συνολική ψηφοφορία είναι ελαφρώς μικρότερη. Αυτό μπορεί να οφείλεται στη γενική ευημερία που εξασφάλισε ο Καραμανλής τα τελευταία οκτώ έτη ή στον καταμερισμό των θέσεων της ΕΔΑ, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ήττα του Καραμανλή.

Από την άλλη πλευρά, οι Προοδευτικοί από τις 16 θέσεις που κατέκτησαν στις προηγούμενες εκλογές, σε αυτές κατάφεραν να αποκτήσουν μόλις μια. Ο δημοσιογράφος είναι απόλυτα σίγουρος ότι ο Παπανδρέου τους προσεταιρίστηκε. Συνοψίζοντας, ο Holden καταλήγει ότι εάν ο Παπανδρέου προβεί σε συνετούς χειρισμούς, τότε μπορεί να προσελκύσει υπέρ του επιπλέον άτομα για να σχηματίσει μια σταθερή Κυβέρνηση: «Η ελληνική πολιτική θα είναι πιο «υγιής» κατόπιν των εκλογών της Κυριακής».³⁴⁹

Ο βρετανικός Τύπος αφιερώνει επίσης, άρθρα σε συγκεκριμένα πρόσωπα Ελλήνων που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ελληνική πολιτική ιστορία. Πρόκειται για τους Αλέξανδρο Παπάγο³⁵⁰, Σπύρο Μαρκεζίνη³⁵¹, βασιλιά Παύλο³⁵² και Δημήτρη Λεβίδη³⁵³.³⁵⁴ Σε γενικές γραμμές φαίνεται ότι η εφημερίδα *The Times* επικεντρώνεται περισσότερο στην προβολή των ελληνικών προσωπικοτήτων σε σχέση με την εφημερίδα *The Manchester Guardian*. Αυτό ίσως, οφείλεται στο γεγονός ότι η

³⁴⁸ Αυτόθι, σ. 9.

³⁴⁹ Αυτόθι, σ. 9.

³⁵⁰ Main Article, "Field-Marshal Papagos," *The Manchester Guardian*, October 5, 1955, σ. 1.

³⁵¹ From our Athens Correspondent, "Greece's Man of the Centre," *The Times*, February 13, 1960, σ. 7.

³⁵² Στο βασιλιά Παύλο γίνεται διπλό αφιέρωμα από την εφημερίδα των *Times*. Το πρώτο άρθρο τιτλοφορείται ως *Θάνατος του Βασιλιά Παύλου των Ελλήνων (Death of King Paul of the Hellenes)* και υπότιτλος *Ο Διάδοχος του Θρόνου Ορκίζεται (Crown Prince Takes the Oath)*. From our Correspondent (Athens), "Death of King Paul of the Hellenes," *The Times*, March 7, 1964, σ. 8. Το δεύτερο άρθρο φέρει ως τίτλο *Βασιλιάς Παύλος, Βασιλιάς των Ελλήνων (King Paul, King of the Hellenes)* και υπότιτλο *Μοναρχία σε μια χώρα με Φλογερό Πολιτικό Αίσθημα (Monarchy in a Country of Passionate Political Feeling)*. Main Article, "King Paul, King of the Hellenes," *The Times*, March 7, 1964, σ. 12.

³⁵³ Το προς τιμήν του συνταγματάρχη Δημήτρη Λεβίδη τοποθετήθηκε υπό τον τίτλο *Συνταγματάρχης Δημήτρης Λεβίδης (Colonel Dimitri Levidis)* και τον υπότιτλο *Μέγας Τελετάρχης του ελληνικού Ανακτόρου (Grand Marshal of Greek Court)*. Main Article, "Colonel Dimitri Levidis," *The Times*, February 10, 1964, σ. 14.

³⁵⁴ Τα ονόματα αναφέρονται σύμφωνα με τη χρονολογική σειρά που δημοσιεύτηκαν τα άρθρα προς τιμήν τους.

εφημερίδα The Times είναι παραδοσιακά συντηρητική και φιλοβασιλική. Η επιλογή της δημοσίευσης αφιερώματος στο πρόσωπό τους από τον βρετανικό Τύπο δεν είναι τυχαία. Όλα τα προαναφερόμενα πρόσωπα φέρουν συγκεκριμένα κοινά στοιχεία μεταξύ τους: είναι βασιλόφρονα και έχουν στενούς δεσμούς με τη Μεγάλη Βρετανία.

Φαίνεται ότι η στήλη Θανάτων ή Μνημοσύνων κρινόταν απαραίτητη την εποχή εκείνη, καθώς και οι δυο εφημερίδες διαθέτουν τέτοια στήλη (Obituary). Σε αυτή παρουσιάζεται το βιογραφικό, η προσφορά και έργο του προσώπου στο οποίο αναφέρεται. Για εκείνες τις σημαντικές προσωπικότητες που βρίσκονται στη ζωή η εφημερίδα αφιερώνει άρθρο στη στήλη Ειδήσεις (News). Ειδικότερα, στη στήλη Θανάτων ή Μνημοσύνων δημοσιεύτηκαν άρθρα για τους Παπάγο, βασιλιά Παύλο και Δημήτρη Λεβίδη, ενώ στη στήλη Ειδήσεις για τον Μαρκεζίνη.

Σε όλα τα άρθρα επιβεβαιώνεται ότι και οι τέσσερις προσωπικότητες ήταν φιλοβασιλικές. Μέσα από τις επιλογές στις σπουδές και τις πράξεις τους διαφαίνεται η πίστη τους στα αξιώματά τους, η υποταγή του προς το πρόσωπο του βασιλιά και η ιδιαίτερη σχέση τους με το Παλάτι. Ο Παπάγος χαρακτηρίζεται αναντίρρητα ως «ένθερμος βασιλόφρονας» και η κατηγορία των πολιτικών του αντιπάλων ότι «προτίθετο να επιβάλλει ολοκληρωτικό καθεστώς» αντικρούεται από την εφημερίδα ως εξής:

«[...Ο Παπάγος] υιοθέτησε επαναστατικές και αντισυνταγματικές τακτικές σε μια περίπτωση μόνο. Πρόκειται για το 1935, όταν μαζί με τους ανώτερους αξιωματικούς εκπροσωπώντας την Πολεμική Αεροπορία και το [Πολεμικό] Ναυτικό, έστησε ενέδρα στον Πρωθυπουργό, κ. Παναγή Τσαλδάρη και απαίτησε την παραίτησή του πριν τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για την επαναφορά του Βασιλιά Γεώργιου του II.»³⁵⁵

Ο βρετανικός Τύπος πλέκει εγκώμιο στη διαφορετικότητα της προσωπικότητάς που διαθέτει ο καθένας τους. Ταυτόχρονα, την αντιπαραθέτει με αυτή των υπόλοιπων Ελλήνων (κυρίως πολιτικών), παρουσιάζοντάς τους τελευταίους έμμεσα πονηρούς, λαοπλάνους και υπονομευτές του Θρόνου. Με έμμεσο τρόπο προβάλλονται οι στενοί δεσμοί με τη Μεγάλη Βρετανία, καθώς επίσης τα σημεία στα οποία συγκλίνουν με τους Βρετανούς. Η εφημερίδα εξυμνεί και τονίζει την ιδιαιτερότητα της προσωπικότητάς του Παπάγου και την αντιδιαστέλλει με αυτή των υπόλοιπων Ελλήνων ξεκάθαρα:

³⁵⁵ Main Article, "Field-Marshal Papagos," *ό.π.*, σ. 1.

«[Ο Παπάγος] δεν είχε καμμία σχέση με τη μαεστρία της ρητορείας των Ελλήνων πολιτικών και υπήρξε συχνά γνωστός ως «ο πιο σιωπηλός άνθρωπος στην Ελλάδα.» Η συστολή και η επιφυλακτικότητά του, που ορισμένες φορές ενοχλούσε τους Έλληνες, ήταν ακριβώς αυτά τα στοιχεία που καθιστούσαν τους Άγγλους να νιώθουν μαζί του οικεία».³⁵⁶

Το άρθρο³⁵⁷ που αφιερώνεται στο Λεβίδη προηγείται ενός άλλου που αναφέρεται σε έναν Αμερικανό. Φαίνεται ότι την εποχή εκείνη είχε αλλάξει η «ιδιαιτέρη σχέση»³⁵⁸ που προϋπήρχε μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και της Αμερικής. Επιπλέον, διαφαίνεται ότι η Ελλάδα έπαιζε σημαντικότερο ρόλο για την Αγγλία. Σήμερα, οι σχέσεις αυτές έχουν αναπτυχθεί διαφορετικά. Συνεπώς, σε σπάνια περίπτωση ένα θέμα ελληνικού περιεχομένου θα προηγείτο ενός αμερικανικού. Ο Λεβίδης παρουσιάζεται ως ο άνθρωπος, που «αφιέρωσε τη ζωή του στις υπηρεσίες της ελληνικής βασιλικής οικογένειας με την οποία μοιράστηκε πολλές [δυσάρεστες] μεταπτώσεις τα τελευταία 47 έτη»³⁵⁹. Ένας χρονικογράφος, την εποχή που ο Λεβίδης ζούσε μαζί με τον βασιλιά Γεώργιο στο Λονδίνο (εξορία), τον χαρακτήρισε ως «μεγάλο Αγγλόφιλο» και «επίτιμο Λονδρέζο».³⁶⁰ Οι έντονες διαφορές («αποξένωση») του Λεβίδη με τους υπόλοιπους Έλληνες αποδίδονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του που «απέκτησε» στην Αγγλία:

«Η γενναία αντιμετώπιση και η βαθιά και φανερή περιφρόνηση για τους Έλληνες πολιτικούς συχνά κατέληγε σε δυσαρέσκεια, η οποία παρ' όλο που αποκρυπτόταν σε δημόσια ανακοίνωση, διεύρυνε το κενό που υπήρχε μεταξύ της βασιλικής αυλής και της κοινής γνώμης.»³⁶¹

Η υποστήριξη του βρετανικού Τύπου προς το πρόσωπο του Μαρκεζίνη εκδηλώνεται μέσα από την προβολή συγκεκριμένων επιχειρημάτων του, που βρίσκουν σύμφωνη τη βρετανική πολιτική. Ενώ παρουσιάζεται ως «ισχυρός υπέρμαχος της Ευρωπαϊκής

³⁵⁶ *Αυτόθι*, σ. 1.

³⁵⁷ Main Article, "Colonel Dimitri Levidis," *ό.π.*, σ. 14.

³⁵⁸ Ο Ritchie Ovendale, πρώην Καθηγητής Διεθνούς Πολιτικής στο Πανεπιστήμιο Aberystwyth της Ουαλίας, υποστηρίζει ότι το 1950, ο Eisenhower «υποτίμησε» την ειδική σχέση μεταξύ Λονδίνου και Ουάσινγκτον. Τις δεκαετίες του 1960 και 1970, οι Harold Wilson και Edward Heath επέδειξαν ότι οι σχέσεις μεταξύ των δυο χωρών δε διέφεραν με αυτές των υπόλοιπων συμμάχων. Το Δεκέμβριο του 1964, ο πρωθυπουργός Wilson κατά την πρώτη του επίσκεψη στο Λευκό Οίκο επαναπροσδιόρισε τη σχέση αυτή ως εξής: Όσοι μιλούν για ειδική σχέση, νομίζω ότι προσβλέπουν στο παρελθόν και όχι στο μέλλον. Μιλούν για τη νοσταλγία της αυτοκρατορικής μας εποχής. Θεωρούμε τη σχέση μας όχι ειδική, αλλά στενή, [καθώς] διέπεται από τις μοναδικές αρχές που μας συνδέουν, τον κοινό σκοπό και τις κοινές μας επιδιώξεις. Ritchie Ovendale, *Anglo-American Relations in the Twentieth Century* (London: MacMillan Press Ltd, 1998), σ. 132.

³⁵⁹ Main Article, "Colonel Dimitri Levidis," *ό.π.*, σ. 14.

³⁶⁰ *Αυτόθι*, σ. 14.

³⁶¹ *Αυτόθι*, σ. 14.

Ένωσης», υπερτονίζεται η αντίθεσή του με την ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική και διευκρινίζονται οι «λ ό γ ο υ» που την απορρίπτει:³⁶²

«Συζητώντας κανείς με τον Μαρκεζίνη διαμορφώνει την εντύπωση ότι πρέπει να έχει μελετήσει σχεδόν το κάθε θέμα υπό τον ήλιο. [...] Είναι εξίσου δεξιοτέχνης σε ένα επιχείρημα ικανό να αθωώσει τον Μακιαβέλι από τις κατηγορίες για πολιτική ανηθικότητα, με τη συζήτηση για τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της σύγχρονης αρχαϊκής και κλασικής γλυπτικής ή τους ακριβείς λ ό γ ο υ ς για τους οποίους η Ελλάδα δε θα έπρεπε να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Κοινή Αγορά.»³⁶³

Παράλληλα, ο βρετανικός Τύπος παρουσιάζει Μαρκεζίνη ως έναν από τους ελάχιστους Έλληνες πολιτικούς αρχηγούς, του οποίου η πολιτική σκέψη αντιπαραβαλόταν το διεθνές πολιτικό γίγνεσθαι³⁶⁴. Ο βρετανικός Τύπος προβάλλει πρόσωπα που έχουν συνεκτικούς δεσμούς με τη Μεγάλη Βρετανία. Έτσι, ο Μαρκεζίνης παρουσιάζεται ως «ένας φλογερός υποστηρικτής» των βρετανικών πρωτοβουλιών αναφορικά με τις σχέσεις μεταξύ Ανατολής και Δύσης και τονίζεται ότι θαυμάζει «εκ βαθέων» τον Βρετανό συντηρητικό πρωθυπουργό Macmillan.³⁶⁵

Στην περίπτωση του βασιλιά Παύλου ο βρετανικός Τύπος σκιαγραφεί τη σχέση του Παλατιού με τους Έλληνες, κυρίως πολιτικούς, τους κομμουνιστές αντάρτες και με τον λαό. «Ο βασιλιάς Παύλος και η χήρα του, βασίλισσα Φρειδερίκη,» δικαιολογούνται ως προς την ανάμιξή τους στην πολιτική ζωή της Ελλάδας, καθώς «βρέθηκαν εκτεθειμένοι σε ανοιχτή κριτική διότι, εξαναγκάστηκαν να [συμμετέχουν] στο σκληρό παιχνίδι της ελληνικής πολιτικής».³⁶⁶ Επιπροσθέτως, αποδίνεται μεγάλη έμφαση στη σχέση που διατηρούσε το Παλάτι με τους κομμουνιστές και στα δυο άρθρα³⁶⁷ που αφιερώνονται στο βασιλιά Παύλο. Με άλλα λόγια, υπονομευτές του Θρόνου παρουσιάζονται οι Έλληνες κομμουνιστές, οι οποίοι «δε συγχώρεσαν την πραγματική ηγεσία του πολέμου εναντίον τους»:³⁶⁸

«Όταν με τη βοήθεια του «λαϊκού μετώπου» επέστρεψαν στην ελληνική πολιτική -παρ' όλο που το [κομμουνιστικό] κόμμα παρέμεινε επίσημα απαγορευμένο- δραστηριοποιήθηκαν για να υπονομεύσουν τη δημοτικότητά του [βασιλιά Παύλου].»³⁶⁹

³⁶² From our Athens Correspondent, "Greece's Man of the Centre," *ό.π.*, σ. 7.

³⁶³ *Αυτόθι*, σ. 7.

³⁶⁴ *Αυτόθι*, σ. 7.

³⁶⁵ *Αυτόθι*, σ. 7.

³⁶⁶ From our Correspondent (Athens), "Death of King Paul of the Hellenes," *ό.π.*, σ. 8.

³⁶⁷ *Αυτόθι*, σ. 8. Επίσης βλ. Main Article, "King Paul, King of the Hellenes," *ό.π.*, σ. 12.

³⁶⁸ Main Article, "King Paul, King of the Hellenes," *ό.π.*, σ. 12.

³⁶⁹ *Αυτόθι*, σ. 12.

Σύμφωνα με τον βρετανικό Τύπο³⁷⁰, η υπονόμηση του βασιλιά συνδέεται με τους κομμουνιστές, αλλά και με τη συμπαράσταση ορισμένων «φιλόδοξων εθνικιστών»³⁷¹ αρχηγών της αντιπολίτευσης και με την παραδοχή σφαλμάτων από μέρους ορισμένων προσώπων που συνδέονταν με το Παλάτι. Έτσι, προκλήθηκε «η αίσθηση στο λαό ότι η μοναρχία μπορεί τελικά να αποτελέσει μια δαπανηρή πολυτέλεια σε μια φτωχή χώρα, όπως η Ελλάδα».³⁷²

Η υποστήριξη του βρετανικού Τύπου³⁷³ προς τον βασιλιά και η έντονη αντίθεσή του με τους κομμουνιστές είναι έκδηλη στο σημείο που αναφέρεται ότι όταν οι κομμουνιστές αντάρτες κυριεύσαν την ύπαιθρο, ο βασιλιάς δεν κάλεσε για την επίτευξη της ενότητας τους αντάρτες. Απευθύνθηκε στους νομιμόφρονες πολιτικούς των οποίων «οι ασήμαντες πολιτικές έριδες παρέτειναν τα δεινά της Ελλάδας.»³⁷⁴ Με αυτό τον τρόπο, δημιουργείται η εντύπωση ότι ο βασιλιάς ήταν ο «σωτήρας» της χώρας, σε αντίθεση με τους «ελαφρόμυαλους» Έλληνες πολιτικούς, τους οποίους προσπαθούσε να συνετίσει και τους «επικίνδυνους» κομμουνιστές:

«Την περίοδο εκείνη ο Βασιλιάς Παύλος απέδειξε τη μεγάλη προσωπική του ευψυχία, περιηγούμενος τη ρημαγμένη επαρχία για να είναι κοντά στο λαό, του οποίου η ζωή τώρα, μετά από τόσα έτη πολέμου και στερήσεις, βρισκόταν στο έλεος των κομμουνιστικών συμμοριών.»³⁷⁵

Η εικόνα που προβάλλεται για το πρόσωπο του βασιλιά μέσα από το βρετανικό Τύπο είναι ιδιαίτερα θετική, ακόμα και στην περίπτωση που ήρθε σε αντίθεση με τον Παπάγο και τον Καραμανλή, αλλά και για τη γενικότερη εμπλοκή του στην πολιτική ζωή του τόπου:

«Ο Βασιλιάς Παύλος είχε μια σπάνια διορατικότητα στο επικίνδυνο παιχνίδι της ελληνικής πολιτικής και ορισμένες φορές κατηγορήθηκε ότι συμμετείχε σε μεγάλο βαθμό σε αυτό. Ακόμη, η κρίση του συχνά απέτρεπε πολιτικές κρίσεις. [...] Μερικές πρωτοβολίες του Βασιλιά, αν και δικαιολογημένες, βρίσκονταν εκτός της αρμοδιότητάς των συνταγματικών του προνομίων και προκαλούσαν τη δυσφορία των πολιτικών.»³⁷⁶

Η σύνδεση της εφημερίδας *The Times*³⁷⁷ με τον βασιλιά Παύλο έγκειται στο γεγονός ότι ο Παύλος είναι βασιλιάς και η εφημερίδα φιλομοναρχική. Σημαντικό επίσης, ρόλο

³⁷⁰ *Αυτόθι*, σ. 12.

³⁷¹ *Αυτόθι*, σ. 12.

³⁷² *Αυτόθι*, σ. 12.

³⁷³ *Αυτόθι*, σ. 12.

³⁷⁴ *Αυτόθι*, σ. 12.

³⁷⁵ *Αυτόθι*, σ. 12.

³⁷⁶ *Αυτόθι*, σ. 12.

³⁷⁷ *Αυτόθι*, σ. 12.

διαδραμάτισε η μακράς διαρκείας εξορία του Παύλου στην Αγγλία για την οποία γίνεται λόγος. Αλλά πρωτίστως τονίζεται ότι, παρ' όλο που ο βασιλιάς για πρώτη φορά στις αρχές του 1950 έθεσε επίσημα το θέμα της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα σε αμερικανική εφημερίδα, «ποτέ δε λησμόνησε την ανάγκη να διατηρήσει τους παραδοσιακούς δεσμούς φιλίας μεταξύ των δυο χωρών»³⁷⁸ (Ελλάδας και Μεγάλης Βρετανίας). Προφανώς, ο βρετανικός Τύπος υποστηρίζει τη στάση αυτή του βασιλιά, διότι έτσι εξυπηρετούσε τη βρετανική εξωτερική πολιτική. Συνεπώς, ο αντίκτυπος των πράξεων του βασιλιά στην ελληνική πολιτική σκηνή και ζωή του τόπου δεν απασχολεί ή επιμελώς αγνοείται από τον βρετανικό Τύπο.

³⁷⁸ *Αυτόθι*, σ. 12.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, 1959-1960

Η περίοδος αυτή σηματοδοτείται από διαδοχικές μεταβολές στο πολιτικό προσκήνιο της Κύπρου, καθώς διαδραματίστηκαν πολλές και σημαντικές εξελίξεις πριν η Κύπρος αποκτήσει το Σύνταγμα. Όλο αυτό το διάστημα, ο βρετανικός Τύπος αφιέρωνε έναν αξιοσημείωτο αριθμό άρθρων για το Κυπριακό Ζήτημα. Οι δημοσιεύσεις για το θέμα της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, αλλά και οι διπλωματικοί χειρισμοί (πολιτική κατάσταση) που οδήγησαν στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας ξεκίνησαν νωρίτερα, από το 1955. Ιδιαίτερα η εφημερίδα *The Manchester Guardian* τοποθετούσε συχνά τα θέματα ελληνοκυπριακής φύσεως σε πρωτοσέλιδά της. Η εφημερίδα *The Times* επίσης, αφιέρωνε σημαντικά άρθρα για το θέμα της Κύπρου. Εξάλλου, πρόκειται για μια περίοδο συνεχών πολιτικών και διπλωματικών εξελίξεων, παράλληλη με τη δράση της Ε.Ο.Κ.Α.

Ακόμα και πριν από τη δράση της Ε.Ο.Κ.Α. στις αρχές του 1955, ο βρετανικός Τύπος δημοσίευε άρθρα σχετικά με την εξελίξεις που διαδραματίζονταν στο θέμα της Κύπρου. Πρόκειται για την περίοδο όπου ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και ο «εθνικιστής», όπως χαρακτηρίζεται από την εφημερίδα *The Times*, Δήμαρχος της Λευκωσίας Δρ. Δέρβης επέστρεψαν στην Κύπρο μετά από τρεις μήνες «άκαρπης εκστρατείας» σε Λονδίνο, Νέα Υόρκη και Αθήνα για Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Το άρθρο³⁷⁹ που αναφέρεται στην επιστροφή του Μακάριου στη Μεγαλόνησο δημοσιεύτηκε στους *Times* την Τρίτη, 11 Ιανουαρίου 1955. Τίτλοφöρείται ως *Η Επιστροφή του Αρχιεπισκόπου στην Κύπρο (Archbishop's Return to Cyprus)*, ενώ ως υπότιτλος του άρθρου τοποθετήθηκε *Επευφημίες, Συνθήματα και Τραγούδια (Cheers, Slogans, and Songs)*. Η επιστροφή του Μακάριου στην Κύπρο παρουσιάζεται ως εθνικός πανηγυρισμός:

«Πλήθος από μερικές εκατοντάδες κόσμου, συμπεριλαμβανομένων μαθητών, τους καλωσόρισε στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας με ελληνικές σημαίες, συνθήματα για την Ένωση, ψάλλοντας τον ελληνικό εθνικό ύμνο και με

³⁷⁹ From our Correspondent (Nicosia), "Archbishop's Return to Cyprus," *The Times*, January 11, 1955, σ. 7.

επευφημίες, μόλις επιβιβάστηκαν από το αεροσκάφος [που ανεχώρησε] από την Αθήνα. [Εν συνεχεία] μετέβησαν στον Καθεδρικό Ναό του Αγίου Ιωάννου, όπου τους υποδέχτηκαν οι Κύπριοι επίσκοποι και ένα μεγάλο πλήθος πιστών έξω ενώ είχε ξεκινήσει η ακολουθία της Θείας Ευχαριστίας.»³⁸⁰

Στο ίδιο άρθρο³⁸¹ τονίζεται ότι ο Αρχιεπίσκοπος στην προσφώνησή του δεν αναφέρθηκε σε επικείμενη συνάντησή του με τον Κυβερνήτη. Αnéφερε ότι οι Κύπριοι σέβονται τους Βρετανούς, αλλά θα συνεχίσουν τον αγώνα για Ένωση με προσωπικές τους θυσίες, δίνοντας ακόμα και τη ζωή τους. Ο γενικότερος τόνος της ομιλίας του χαρακτηρίζεται ως «μετριοπαθής», ενώ επισημαίνεται η επιμονή του στην άποψη, ότι δηλαδή όλοι οι Έλληνες³⁸² πρέπει να προσπαθήσουν για την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.

Κατόπιν του προηγούμενου άρθρου ακολουθεί άλλο³⁸³ με τίτλο *Νέα Έκκληση προς τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (New Appeal to U.N.)* στην Κατηγορία Ειδήσεις εν Συντομία (News in Brief). Όπως ανέφερε ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος στον Ανταποκριτή της εφημερίδας την ημέρα που αναχωρούσε για την Κύπρο, έπειτα από μιας εβδομάδας συνομιλίες, υπήρξε απόλυτη σύγκλιση απόψεων μεταξύ της ελληνικής Κυβέρνησης και του ιδίου αναφορικά με το μελλοντικό χειρισμό του Κυπριακού ζητήματος. Έκκληση με την υπογραφή μιας ομάδας εθνών αναμένεται να κατατεθεί στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών την ερχόμενη άνοιξη, εκτός και αν στο μεταξύ υπάρξουν ενδείξεις ότι η Μεγάλη Βρετανία εξετάσει την περίπτωση του συμβιβασμού.

Ο βρετανικός Τύπος επίσης δημοσιεύει άρθρα που αποστέλλονται από αναγνώστες στον συντάκτη της εφημερίδας. Για αυτό το λόγο, παρατίθεται ειδική κατηγορία Γράμματα προς τον Συντάκτη (Letters to the Editor) της εφημερίδας. Σε αυτή την περίπτωση ανήκει το άρθρο³⁸⁴ που δημοσιεύτηκε στους *Times*, την Παρασκευή, 14 Ιανουαρίου 1955. Στο άρθρο αναγράφεται το ονοματεπώνυμό του αποστολέα Ζήνωνα Ρωσσίδα (Zenon Rossides), η ιδιότητά του ως Εξουσιοδοτημένου Εκπροσώπου της Εθναρχίας της Κύπρου και η διεύθυνση, όπου διαμένει (Park Lane

³⁸⁰ Αυτόθι, σ. 7.

³⁸¹ Αυτόθι, σ. 7.

³⁸² Σε αυτό το σημείο δε διαχωρίζονται οι Έλληνες από τους Ελληνοκυπρίους.

³⁸³ From our Correspondent (Athens), "New Appeal to U.N.," *The Times*, January 11, 1955, σ. 7.

³⁸⁴ Στο τέλος του άρθρου αναγράφεται η ημερομηνία 12 Ιανουαρίου 1955, αν και δημοσιεύτηκε στις 14 του ίδιου μήνα. Zenon Rossides, "Cyprus," *The Times*, January 14, 1955, σ. 9.

Hotel, W.1). Το άρθρο που έχει μορφή γράμματος απευθύνεται άμεσα στον «συντάκτη», αποκαλώντας τον Κύριο (Sir).

Το Κυπριακό Ζήτημα, μετά την απόφαση της Γενικής Συνέλευσης να αναβάλλει προς το παρόν μια οποιαδήποτε απόφαση επί του θέματος, περνάει σε μια «νέα φάση». Το γεγονός ότι εγγράφηκε, παρ' όλα αυτά στην Ημερήσια Διάταξη και συζητήθηκε στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών εικάζει ότι το θέμα μετακινήθηκε από την καθαρά εσωτερική δικαιοδοσία της Μεγάλης Βρετανίας και έχει οπωσδήποτε μετατραπεί σε ένα διεθνές πρόβλημα, αναμένοντας την επίλυσή του. Η παγκόσμια κοινή γνώμη ενημερώθηκε για την ύπαρξή του Προβλήματος, συνεπώς τώρα είναι έτοιμη να πληροφορηθεί επί της ουσίας.³⁸⁵

Το ηθικό σθένος μιας διαφωτισμένης παγκόσμιας γνώμης είναι ένας σημαντικός παράγοντας στη λύση οποιουδήποτε προβλήματος. Η φυσική υποστήριξη ενός δίκαιου αγώνα αναμένεται να φέρει εξισορρόπηση και πρέπει μέχρι ενός σημείου να αντισταθμίσει την ανισότητα ισχύος μεταξύ των πλευρών που βρίσκονται σε αντιπαράθεση. Η ψυχολογική επίδραση στην κυρίαρχη πλευρά αυτής της ανισότητας μέχρι στιγμής αποτελούσε σημαντική τροχοπέδη σε οποιαδήποτε προσέγγιση του θέματος επί των όρων ισότητας στη συζήτηση και εξουδετέρωνε τις προοπτικές μιας φιλικής λύσης. Μέχρι πρόσφατα, ούτε καν στους βρετανικούς κύκλους δεν είχε δοθεί σοβαρή αντιμετώπιση από την κορυφή (δηλαδή από τη βρετανική ηγεσία): το χειρίζονταν γραφειοκρατικά χαμηλόβαθμα στελέχη.³⁸⁶

Ο κ. Ρωσσίδης επίσης αναφέρει³⁸⁷ ότι η απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών να αναβάλλει προσωρινά τη συζήτηση του θέματος της Κύπρου, μεταφέρει από μόνη της μια διακριτική παρότρυνση στα ενδιαφερόμενα μέρη να αναζητήσουν μεταξύ τους μια ορθή λύση. Οποιοδήποτε πρόβλημα μπορεί να επιλυθεί, εάν εξεταστεί η αληθινή του φύση και αντιμετωπιστεί μέσα σε πνεύμα αμοιβαίας καλής θέλησης και κατανόησης. Το Κυπριακό αποτελεί ένα από τα ευκολότερα προβλήματα προς επίλυση. Την εποχή εκείνη φαίνεται ότι η λύση για την Κύπρο ήταν πιο ορατή, αλλά η κακή διπλωματία και τα λάθη του παρελθόντος

³⁸⁵ *Αυτόθι*, σ. 9.

³⁸⁶ *Αυτόθι*, σ. 9.

³⁸⁷ *Αυτόθι*, σ. 9.

μεγιστοποιήσαν το πρόβλημα. Έτσι, ηχεί «ειρωνικό» σήμερα, αν αναλογιστεί κανείς ότι ακόμα δεν έχει επιτευχθεί μια δίκαιη λύση.

Ευελπνστέιται όπι για το συμφέρον όλων όσων αφορά το ζήτημα και όχι λιγότερο για εκείνους του «ελεύθερου κόσμου» και της μεσογειακής άμυνας, μια σοβαρή προσπάθεια πρέπει να αναληφθεί υπέρ της εξεύρεσης μιας ικανοποιητικής και οριστικής λύσης, βασισμένης στην επιβεβλημένη ηθική προΐστορία του ζητήματος και στην αρχή της αυτοδιάθεσης. Η προτεινόμενη συνάντηση μεταξύ του Κυβερνήτη και του Αρχιεπισκόπου της Κύπρου μέχρι στιγμής ως πρώτο βήμα για συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων μεταξύ της βρετανικής και ελληνικής πλευράς αποτελεί οπωσδήποτε ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση.³⁸⁸

Η δημοσίευση της επιστολής³⁸⁹ του Ρωσσίδη αποδεικνύει αντικειμενικότητα από την πλευρά της εφημερίδας, καθώς με αυτό τον τρόπο προβάλλονται οι θέσεις της ελληνοκυπριακής πλευράς. Ο Ρωσσίδης μεταφέρει ενωτικό και διαλλακτικό πνεύμα. Στο λόγο του δεν πραγματοποιείται αναφορά για την τουρκοκυπριακή πλευρά: προφανώς η κάθε πλευρά «λογοδοτεί» ξεχωριστά, προκειμένου να επξηγήσει τις θέσεις της. Η βρετανική πολιτική ούτως ή άλλως κινείται παράλληλα με την τουρκική.

Η αντίθεση του Μακάριου για την παραχώρηση συντάγματος και η στάση του για τους «προδότες» περιγράφεται μέσα από άρθρο³⁹⁰ που δημοσιεύτηκε στους Times τη Δευτέρα, 17 Ιανουαρίου 1955. Ως τίτλος του άρθρου τοποθετείται *Ο Κύπριος Αρχιεπίσκοπος για τους «Προδότες»* (Cyprus Archbishop on Traitors), ενώ ως υπότιτλος *Ανένδοτη Άρνηση για το Σύνταγμα* (Adamant Refusal of Constitutional).

Πρόκειται για την 5^η επέτειο του δημοψηφίσματος (1950) για Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα που είχε διοργανώσει η Εκκλησία. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της «ανοιχτής» ψηφοφορίας το 97% των Ελληνοκυπρίων τάχθηκαν υπέρ της Ένωσης. Όπως αναφέρεται, ο Αρχιεπίσκοπος της Κύπρου άδραξε την ευκαιρία της

³⁸⁸ Αυτόθι, σ. 9.

³⁸⁹ Αυτόθι, σ. 9.

³⁹⁰ From our Correspondent (Nicosia), "Cyprus Archbishop on "Traitors"," *The Times*, January 17, 1955, σ. 8.

συγκεκριμένης επετείου για να επαναεπιβεβαιώσει σε ασυμβίβαστη γλώσσα το δικαίωμα των Κυπρίων για αυτοδιάθεση και την ανένδοτη άρνηση αποδοχής ενός οποιουδήποτε συντάγματος.³⁹¹

Ο Αρχιεπίσκοπος κατηγόρησε τη βρετανική Κυβέρνηση ότι απέστειλε δυο πράκτορες, τους οποίους κατονόμασε, Ray και Sadleff, στην Κύπρο για να «κατασκοπεύσουν την κίνηση για Ένωση, αλλά είμαι πεπεισμένος ότι κανένας Κύπριος δε θα ήταν έτοιμος να καταστεί προδότης της πατρίδας του από φιλαργυρία.»³⁹² Κήρυττε την ώρα της Θείας Λειτουργίας στην Εκκλησία της Φανερωμένης στη Λευκωσία για τον εορτασμό της επετείου και ακούστηκε από μερικές χιλιάδες εκκλησιαζόμενους εντός και εκτός της Ναού.³⁹³

Προσευχητής για την Ελευθερία (Prayer for Freedom) είναι ο επόμενος υπότιτλος του άρθρου³⁹⁴. Της ομιλίας του Μακάριου προηγήθηκε μια σύντομη προσευχή για την «ελευθερία της Κύπρου», την οποία συχνά διέκοπταν κραυγές για «Ένωση» και «Ελευθερία ή θάνατος». Παρ' όλα αυτά, όπως επισημαίνεται έντονα, τα πλήθη διαλύθηκαν ήσυχα μετά τη λειτουργία και δε σημειώθηκαν επεισόδια. Η κυκλοφορία στη Λευκωσία τέθηκε υπό απαγόρευση από στρατεύματα και τη Βρετανική Βασιλική Αεροπορία³⁹⁵ κατά τις πρωινές ώρες.

Ο Αρχιεπίσκοπος τόνισε στους Κυπρίους που κλίνουν υπέρ ενός συντάγματος ότι θα θεωρηθούν «εχθροί του αγώνα μας και θα τους στιγματίσουμε ως προδότες».³⁹⁶ Ανέφερε ότι επιβάλλεται να διευκρινιστεί ότι οι Κύπριοι απορρίπτουν οποιαδήποτε μορφή συντάγματος και οιαδήποτε συνεργασία με την Κυβέρνηση (προφανώς εννοεί τη βρετανική;], εκτός από συνεδρίες στρογγυλής τραπέζης, που αναγνωρίζουν το δικαίωμα των Κυπρίων για αυτοδιάθεση.³⁹⁷

³⁹¹ *Αυτόθι*, σ. 8.

³⁹² *Αυτόθι*, σ. 8.

³⁹³ *Αυτόθι*, σ. 8.

³⁹⁴ *Αυτόθι*, σ. 8.

³⁹⁵ Αγγλ. Royal Air Force (R.A.F.).

³⁹⁶ From our Correspondent (Nicosia), "Cyprus Archbishop on "Traitors"," *ό.π.*, σ. 8.

³⁹⁷ *Αυτόθι*, σ. 8.

Ο Μακάριος υπογράμμισε ότι οι Κύπριοι δεν ανήκουν σε μια κατώτερη φυλή και θα συνεχίσουν να αγωνίζονται, παρά τις συνέπειες.³⁹⁸ Τα παραπάνω συνοψίζουν αναφανδόν τις προθέσεις της πλειοψηφίας των Ελληνοκυπρίων σχετικά με την αντιμετώπιση του Κυπριακού. Επίσης, γνωστοποιείται η αποφασιστικότητά τους, προκειμένου να δοθεί η λύση που προσδοκούν οι Ελληνοκύπριοι. Η δημοσίευση του συγκεκριμένου άρθρου γνωστοποιεί στη βρετανική κυβέρνηση τις προθέσεις της πλειοψηφίας των κατοίκων της Μεγαλονήσου. Στο κείμενο γίνεται αναφορά στους «Κυπρίους», όπου προφανώς εννοούνται οι «Ελληνοκύπριοι». Οι «απειλές» του Μακάριου σε όσους αποδέχονται ένα οποιουδήποτε τύπου σύνταγμα ενδεχομένως απευθύνονται στους Ελληνοκύπριους κομμουνιστές και μέλη του ΑΚΕΛ. Σε γενικές γραμμές, το άρθρο ακολουθεί τη σωστή δημοσιογραφική προσέγγιση, καθώς ο ανταποκριτής περιορίζεται στην απλή μεταφορά των ειδήσεων.

Οι βρετανικές αποικίες αντιμετωπίζονται ως θέματα εσωτερικής βρετανικής πολιτικής. Για αυτό το λόγο, θέματα που αφορούν στις αποικίες τοποθετούνται στην κατηγορία Πολιτική και Κοινοβούλιο (Politics and Parliament). Σε αυτήν την κατηγορία ανήκει το άρθρο³⁹⁹ που δημοσιεύτηκε στους Times την Πέμπτη, 3 Φεβρουαρίου 1955. Ο κεντρικός τίτλος του άρθρου είναι *Βρετανική Επένδυση στις Αποικίες (British Investment in the Colonies)* και ο υπότιτλος είναι *Μέθοδοι Συνταγματικού Πλεονεκτήματος (Methods of Constitutional Advance)*.

Πρόκειται για ένα μακροσκελές άρθρο, το οποίο αποτελείται από δυο στήλες και πολλούς υπότιτλους. Το σημείο που αφορά στην Κύπρο βρίσκεται προς το τέλος της πρώτης στήλης κάτω από τον υπότιτλο *Έλεγχος Μετανάστευσης (Control of Migration)*. Όπως επισημαίνεται, ο Λόρδος Winster ανέφερε ότι δεν υπήρξε εθνική κίνηση στην Κύπρο υπέρ της Ένωσης, το οποίο θα μπορούσε να συγκριθεί με τη συναισθηματική φόρτιση που επικρατούσε στην Ιρλανδία για την Αυτονομία (Home Rule). Εάν το ζήτημα δεν εγειρόταν από οργανώσεις όπως η Εκκλησία και οι Κομμουνιστές (ΑΚΕΛ), τότε είναι αμφίβολο, εάν μεγάλη μερίδα των Ελληνοκυπρίων γνώριζε κάτι σχετικά με το αίτημα της «Ένωσης». Στο σημείο αυτό λήγει η αναφορά στο θέμα της Κύπρου και σε παρένθεση περιγράφεται η θετική αντίδραση του

³⁹⁸ *Αυτόθι*, σ. 8.

³⁹⁹ Main Article (House of Lords), "British Investment in the Colonies," *The Times*, February 3, 1955, σ. 11.

ακροατηρίου, με επευφημίες (cheers), κατόπιν της παραπάνω δήλωσης του Λόρδου Winster.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η ελληνοκυπριακή αντίσταση κατά της βρετανικής αποικιοκρατίας βρίσκεται στο ξεκίνημα της. Συνεπώς, το θέμα της Κύπρου δεν έχει λάβει ακόμη μεγάλες διαστάσεις. Υπαίτιοι του «ξεσηκωμού» για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα θεωρούνται η Εκκλησία και οι Κομμουνιστές. Την εποχή εκείνη ήταν έντονο το συναίσθημα του λεγόμενου «κομμουνιστικού κινδύνου» και έκδηλος ο «εθνικισμός» που πηγάζει από την Εκκλησία. Παρ'όλα αυτά, υποτιμάται το Κυπριακό ζήτημα με την προαναφερόμενη δήλωση του Λόρδου Winster: ίσως είναι ένας τρόπος για να μη δοθεί έκταση ή περισσότερη «αξία» σε τέτοιου είδους ελληνοκυπριακές ενέργειες και δηλώσεις. Επομένως, πρέπει να φαίνεται δυναμική και αποφασιστική η Μεγάλη Βρετανία σε θέματα αντίστασης κατά της αποικιοκρατικής πολιτικής της. Εάν η Μεγάλη Βρετανία φανεί αδύναμη, τότε δεν αποκλείεται να εξεγερθούν και άλλοι λαοί, που βρίσκονται υπό τον αποικιοκρατικό έλεγχό της. Η βρετανική αντιμετώπιση του ελληνοκυπριακού «μηνύματος» φαίνεται «αφελής», «επιπόλαιη» ή απλά καθησυχαστική. Το γεγονός ότι δε συγκρίνει την έκταση του Κυπριακού θέματος με εκείνο της Ιρλανδίας ίσως μέχρι τότε να φαινόταν υπερβολικό, σήμερα όμως υπάρχει παραλληλισμός των δυο περιπτώσεων.⁴⁰⁰

Η πολιτική της Ελλάδας στο θέμα της Κύπρου επίσης ενδιαφέρει τη Μεγάλη Βρετανία. Έτσι, την Τρίτη, 8 Φεβρουαρίου 1955 δημοσιεύτηκε σε άρθρο⁴⁰¹ στους *Times* η άποψη του τότε Έλληνα πρωθυπουργού, στρατάρχη Παπάγου. Ο κεντρικός τίτλος είναι *Ο Στρατάρχης Παπάγος για το Κυπριακό Ζήτημα (F.-M. Papagos on Cyprus Issue)*, ενώ ο υπότιτλος είναι *Ανάκληση της Συζήτησης με τον Sir A. Eden (Talk with Sir A. Eden Recalled)*. Ο Έλληνας Πρωθυπουργός, Στρατάρχης Παπάγος, αναφέρθηκε στην [ελληνική] Βουλή στο Κυπριακό, παραθέτοντας τα γεγονότα που οδήγησαν το θέμα στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Η αναφορά της εφημερίδας στις απόψεις του Παπάγου για το «Κυπριακό ζήτημα» δείχνει έμμεση αναγνώριση

⁴⁰⁰ Σχετ. με τον παραλληλισμό του Κυπριακού και Ιρλανδικού Ζητήματος βλ. Despina Afentouli, "Objectivity in reporting a complex political issue, e.g. UN Plan for solving the Cyprus Problem," (MA Dissertation, London, University, 2004), σ. 27.

⁴⁰¹ From our Correspondent (Athens), "F.-M. Papagos on Cyprus Issue," *The Times*, February 8, 1955, σ. 6.

της ύπαρξης του προβλήματος, σε αντίθεση με τα όσα προαναφέρθηκαν από τον Λόρδο Winster σε προηγούμενο άρθρο.

Όπως αναφέρεται στο συγκεκριμένο δημοσίευμα⁴⁰², ο Παπάγος αποκάλυψε «για πρώτη φορά» λεπτομέρειες από τη συνέντευξη του με τον Sir Antony Eden στη βρετανική Πρεσβεία στην Αθήνα το Σεπτέμβριο του 1953. Ο Παπάγος υπογράμμισε ότι ο Sir Antony Eden, ο οποίος τότε ανάρρωνε στην Ελλάδα, του δήλωσε «στεγνά» ότι «για τη βρετανική Κυβέρνηση δεν υφίσταται Κυπριακό ζήτημα προς το παρόν ή μελλοντικά.» Ο Παπάγος του απάντησε ότι σε αυτή την περίπτωση η Κυβέρνησή του επιφυλάσσεται για ελευθερία δράσης. Ο Πρωθυπουργός επαναβεβαίωσε την απόφαση της Κυβέρνησης να συνεχίσει τον αγώνα για αυτοδιάθεση της Κύπρου με τη πεποίθηση ότι θα δικαιωθεί.

Κατόπιν της αναφοράς της στάσης της κυβέρνησης του Παπάγου ακολουθεί συμπληρωματικό σύντομο άρθρο⁴⁰³ για τις βρετανικές βάσεις στην Κύπρο. Στο συγκεκριμένο άρθρο δεν τοποθετείται τίτλος παρά ο τόπος ανταπόκρισης, Αθήνα, η ημερομηνία, 7 Φεβ. και η πηγή του άρθρου, Associated Press. Όπως αναφέρεται, ο Στρατάρχης Παπάγος είπε ότι προσέφερε στη Μεγάλη Βρετανία βάσεις στην ελληνική ηπειρωτική χώρα ως αντάλλαγμα για ένα φιλελεύθερο σύνταγμα για την Κύπρο. Το σύνταγμα θα εμπεριέχει τη συμφωνία ότι θα ακολουθούσε δημοψήφισμα για αυτοδιάθεση «σε 2 ή 3 χρόνια» (δηλαδή το 1955-1956). Είχε επικοινωνήσει ορισμένες φορές με τον Βρετανό Πρέσβη, Sir Charles Peake, από το 1952 και ήταν μια από εκείνες τις φορές που έκανε την προσφορά «ανταλλαγής». Ο Πρωθυπουργός τόνισε ότι ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής ήταν οι φιλικές σχέσεις με τη Μεγάλη Βρετανία. Το συγκεκριμένο άρθρο περιορίζεται στην απλή μεταφορά είδησης. Επίσης, παρέχει σημαντικές και απόκρυφες μέχρι στιγμής πληροφορίες για την καλύτερη κατανόηση του Κυπριακού.

Σε διπλωματικό επίπεδο, την περίοδο του 1956, ο Κυβερνήτης Χάρντινγκ πραγματοποιήσε συνομιλίες με τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, με σκοπό την εξεύρεση λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα. Ο Χάρντινγκ παρέμενε ανυποχώρητος στη βρετανική

⁴⁰² *Αυτόθι*, σ. 6.

⁴⁰³ Associated Press (Athens), (untitled), *The Times*, February 8, 1955.

θέση για «παροχή αυτονομίας⁴⁰⁴» της Μεγαλονήσου, ενώ ο Μακάριος επέμενε στη «ρητή αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης⁴⁰⁵». Έτσι, οι συνομιλίες ναυάγησαν και στις 9/03/1956, ο Μακάριος εξορίζεται⁴⁰⁶ στις Σεϋχέλλες.⁴⁰⁷ Ο Μακάριος ή εξαπατήθηκε από τους Βρετανούς, προκειμένου οι τελευταίοι να εφαρμόσουν το σχέδιο για τη διχοτόμηση της Κύπρου ή απλά συνεργάστηκε με τους Βρετανούς και τους κομμουνιστές, διότι δεν πίστευε πραγματικά στην προοπτική της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Σε κάθε περίπτωση διαφαίνεται ότι ο Μακάριος συνεργάστηκε με το ΑΚΕΛ, το οποίο υποστήριζε τον Μακάριο δημοσίως πλέον το

⁴⁰⁴ Με τον όρο *αυτονομία* νοείται το δικαίωμα του κυβερνάσθαι κατ' ιδίους νόμους, η αυτοκυβερνησία. *Επίτομον Ορθογραφικόν και Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν «Ηλίου»*, Αθήνα: Εγκυκλοπαίδεια Ηλίου, (εκδ. άγνωστη), σ. 716.

⁴⁰⁵ Ο όρος (πολ.) *αυτοδιάθεση* υποδηλώνει «Το δικαίωμα κάθε λαού να αυτοπροσδιορίζεται, δηλαδή να επιλέγει μόνος του, χωρίς εξωτερικές παρεμβάσεις, το πολιτικό καθεστώς που επιθυμεί και την παραμονή ή την ανεξαρτητοποίησή του από μια ορισμένη κρατική οργάνωση». Η *αρχή της αυτοδιάθεσης* εμφανίστηκε τον 19^ο αιώνα «ως αναγκαία συνέπεια της αρχής των εθνοτήτων (όπως διακηρύχθηκε από τη Γαλλική επανάσταση)». Σύμφωνα με τους συνεπέστερους υποστηρικτές της, ταυτίζεται με τη δημοκρατική αρχή της λαϊκής κυριαρχίας και έγινε αποδεκτή, με σοβαρές παρεκκλίσεις από όλα τα κράτη, κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά και στις συνθήκες ειρήνης που επακολούθησαν. Η αρχή της αυτοδιάθεσης εμπεριέχεται στο καταστατικό του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, αποσκοπώντας κυρίως να προωθήσει ανάμεσα στα έθνη «φιλικές σχέσεις θεμελιωμένες στην αρχή της ισότητας και της α. των λαών». *Εγκυκλοπαίδεια Δομή*, τ. 4, Αθήνα: Δομή, 2005, σ. 316.

⁴⁰⁶ Λέγεται ότι ο Μακάριος γνώριζε τα περί εξορίας του και ότι η εξορία επέδρασε στην προετοιμασία του για μεταστροφή: όταν το 1955 ξεκίνησε επικεφαλής του απελευθερωτικού αγώνος για Ένωση, ήταν διατεθειμένος να αλλάξει πορεία, αν οι Αγγλοι του πρότειναν Ένωση, έστω μετά από ορισμένα χρόνια (βλ. προτάσεις Χάρτινγκ 1955). Σύμφωνα με τα βρετανικά έγγραφα (Σεπτέμβριος- 1955), οι Βρετανοί προετοιμάζοντο για την εξορία του και βολιδοσκοπούσαν διάφορους τόπους συμπεριλαμβανομένων των Σευχελλών. Τελικά, το Σεπτέμβριο του 1958, ο Μακάριος πραγματοποιεί την μεταστροφή προς Ανεξαρτησία, με ενυπόγραφη υπόσχεσή του στην Εργατική Μπάρμπαρα Κάσλ, η οποία στάλθηκε καθ' υπόδειξη του Σερ Χιου Φούτ. Ο τελευταίος συνεργαζόμενος με την κυβέρνηση Μακμίλλαν τους υπέδειξε πώς να χρησιμοποιήσουν τους Εργατικούς με τον Μακάριο. Έτσι, άνοιξε ο δρόμος για τους Βρετανούς για να προχωρήσουν στην επιβολή του «μασκαρεμένου» σχεδίου τους για «Ανεξαρτησία». Ο Μακάριος συνεργάστηκε καθαρά με το ΑΚΕΛ αμέσως μετά τις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου και σε συνεννόηση με τον Σερ Χιού Φούτ νομιμοποίησε το ΑΚΕΛ (τέλος 1959). Φανούλα Αργυρού, *ό.π.*, 15 Μαρτίου, 2009.

⁴⁰⁷ Σε διπλωματικό επίπεδο, το Κυπριακό ζήτημα διεθνοποιήθηκε το 1954 με την προσφυγή στη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Στις τρεις πρώτες προσφυγές (έως δηλαδή το 1957), οι ελληνικές κυβερνήσεις για λογαριασμό του κυπριακού λαού, ζητούσαν «αυτοδιάθεση» για την Κύπρο. Κατά την τέταρτη προσφυγή όμως, το αίτημα ήταν «ανεξαρτησία» για δυο κυρίως λόγους: πρώτον, ο Μακάριος φοβόταν την επικείμενη επιβολή του απορριφθέντος Σχεδίου Μακμίλλαν (1958), το οποίο προωθούσε τη διχοτόμηση και δεύτερον, ενδέχεται το προτεινόμενο ψήφισμα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών να μην εξεπλήρωνε τα αιτήματα των Κυπρίων. Για να συμβιβάσει τις τρεις εμπλεκόμενες χώρες-μέλη του ΝΑΤΟ, ο Βέλγος γ.γ. του ΝΑΤΟ, Πωλ-Ανρί Σπάακ, προτείνει σχέδιο, σύμφωνα με το οποίο μέσα σε μια επτάχρονη μεταβατική περίοδο θα λυνόταν το Κυπριακό. Απέκλειε όμως, το ενδεχόμενο της Ένωσης και διχοτόμησης της νήσου. Βλ. το επίσημο Εκπαιδευτικό Υλικό Μέσης Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας της Κύπρου (πρόκειται για πρόσθετο υποστηρικτικό Ιστορίας Λυκείου). Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Ιστορία της Κύπρου, Μεσαιωνική και Νεότερη. Σημειώσεις για την Περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1960)* (από Εκπαιδευτικό Υλικό Μέσης Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού στην Κύπρο, υπηρεσία Διαδικτύου του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, 27 Οκτωβρίου, 2008, <http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/themata/istoria/pdf/his1.pdf>.

1958. Αυτό επιβεβαιώνεται από σχετικό δημοσίευμα⁴⁰⁸ της εφημερίδας The Manchester Guardian:

«Το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κύπρου σε φυλλάδιο που κυκλοφόρησε στη Λευκωσία δηλώνει ότι τώρα αναγνωρίζει τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο ως τον μόνο εκπρόσωπο του κυπριακού λαού σε οποιεσδήποτε διαπραγματεύσεις με τη Μεγάλη Βρετανία.»⁴⁰⁹

Την ίδια χρονιά, ο Βρετανός συνταγματολόγος Ράντκλιφ⁴¹⁰ προτείνει τη δημιουργία Συντάγματος, ορίζοντας τη «χωριστή αρχή της αυτοδιάθεσης για τους Τουρκοκύπριους»: ο Μακάριος αρνείται οποιεσδήποτε συνομιλίες όσο ήταν εξόριστος από τους Βρετανούς, ενώ η ελληνική κυβέρνηση απορρίπτει το Σύνταγμα ως «διχοτομικό», μη φιλελεύθερο και αντιδημοκρατικό, εφόσον δε παρέχει τις προϋποθέσεις για εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης της Κύπρου⁴¹¹.

Η ελληνική απάντηση στη βρετανική στάση για το θέμα της Κύπρου αντικατροπτίζεται μέσα από άρθρο⁴¹² που δημοσιεύτηκε στους Times τη Δευτέρα, 4 Ιουνίου 1956. Το άρθρο φέρει ως τίτλο, *Ελληνική Απάντηση προς τον Sir A. Eden (Greek Reply to Sir A. Eden)*. Όπως αναφέρεται, η ελληνική Κυβέρνηση αντέδρασε σήμερα κατά των ταυτόχρονων επιθέσεων που δέχτηκε αναφορικά με την πολιτική της στο Κυπριακό το Σαββατοκύριακο από τρεις «περιέργως» διαφορετικές κατευθύνσεις: Νόργουιτς, Λευκωσία και Αθήνα. Σε μια μακρά δήλωση ο Πρωθυπουργός Καραμανλής, υπερασπίστηκε την ελληνική υπόθεση της Κύπρου κατά των κατηγοριών που εξαπέλυσε ο Σερ Άντονι Ίντεν την Παρασκευή στο Νόργουιτς. Την ίδια στιγμή, η Κυβέρνησή του εμφανίστηκε πιο αποφασισμένη να αντισταθεί σε περαιτέρω πιέσεις από την κυπριακή Εθναρχία και να ανατρέψει τα σχέδια της Αντιπολίτευσης για πρόκληση νέου διαλόγου για το Κυπριακό στη Βουλή την Τρίτη.

⁴⁰⁸ Το συγκεκριμένο άρθρο φέρει ως τίτλο *Στρατεύματα Αλεξιπτωτιστών για την Κύπρο (Parachute Troops for Cyprus)* και υπότιτλοι *Προσπάθεια να σταματήσει η τουρκοελληνική αναταραχή (Effort to stop Turkish-Greek rioting)* και *Απαγορεύτηκαν οι Πορείες (Processions Banned)*. Reuter, and Associated Press, "Parachute Troops for Cyprus," *The Manchester Guardian*, June 13, 1958, σ. 1.

⁴⁰⁹ Αυτόθι, σ. 1.

⁴¹⁰ Βλ. Πρακτικά συζήτησης στη Βουλή των Κοινοτήτων σχετικά με την πρόταση του Radcliffe για την Κύπρο. Hansard, the Official Report of debates in Parliament. *Cyprus (Lord Radcliffe's Proposals)*, vol. 562, Parliamentary Copyright, House of Commons Debates, 19 December, 1956, cc1267-79. <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1956/dec/19/cyprus-lord-radcliffes-proposals>.

⁴¹¹ Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Ιστορία της Κύπρου, Μεσαιωνική και Νεότερη. Σημειώσεις για την Περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1960)*, ό.π.

⁴¹² From our Correspondent (Athens), "Greek Reply to Sir A. Eden," *The Times*, June 4, 1956, σ. 10.

Ο Καραμανλής ανέφερε ότι η δήλωση του Σερ Άντονι Ίντεν στο Νόργουιτς αποκάλυψε την αληθινή φύση των κινήτρων της βρετανικής Κυβέρνησης, αφού αρνήθηκε στους Κύπριους την αυτοδιάθεση. Μέχρι στιγμής το επιχείρημά τους ήταν τόσο ειδικό και περισσότερο για γενικές στρατηγικές σκοπιμότητες, παρατείνοντας τη βρετανική ανώτατη αρχή στην Κύπρο. Αυτό το επιχείρημα είναι απαρχαιωμένο από τότε που η Ελλάδα εξέφρασε την επιθυμία της να παραχωρήσει στη Μεγάλη Βρετανία βάσεις στο νησί, καθώς και οποιεσδήποτε πρόσθετες εγγυήσεις για να περιφρουρήσει τα στρατηγικά συμφέροντα της Μεγάλης Βρετανίας και ολόκληρου του ελεύθερου κόσμου.⁴¹³

Η τελευταία πρόταση αποτελεί σχόλιο του δημοσιογράφου, ο οποίος ξεκάθαρα υποστηρίζει τη βρετανική πολιτική στην Κύπρο, χαρακτηρίζοντας «έωλο» το επιχείρημα του τότε Έλληνα πρωθυπουργού. Δεν απαντά όμως, για ποιο λόγο μια χώρα παραχωρεί βάσεις: μήπως περιμένει κάποιο ανταποδοτικό όφελος ή δέχεται πιέσεις;

Ακολουθεί ο υπότιτλος *Συμφέρον για Πετρέλαιο (Interest in Oil)*. Ο Καραμανλής εξηγεί ότι η βρετανική στάση δεν ήταν ειλικρινής και ξεκάθαρη:

«...Αποκαλύπτεται τώρα ότι όλα τα επιχειρήματα που επικαλέστηκε η βρετανική Κυβέρνηση ήταν απλώς προσχήματα για εντυπωσιασμό και παραπλάνηση των δημοκρατικών ανθρώπων. Οι πραγματικοί λόγοι τώρα αποκαλύφθηκαν από τον Σερ Άντονι Ίντεν με άξεστο τρόπο: ήταν τα βρετανικά συμφέροντα για πετρέλαιο στη Μέση Ανατολή.»⁴¹⁴

Τα επιχειρήματα του Καραμανλή ενισχύονται με αναφορές στην ωμή «υλιστική» πολιτική της Μεγάλης Βρετανίας: Παρά το γεγονός ότι ακόμη και αυτά τα υλιστικά συμφέροντα και οι στρατηγικοί παράγοντες με τους οποίους συσχετίζονταν θα ήταν πιο ασφαλείς, εάν δινόταν στην Κύπρο αυτοδιάθεση, η «μη ευγενής προβολή των καθαρά υλιστικών συμφερόντων, προκειμένου να καταπνιγούν τα ηθικά δικαιώματα των πολιτισμένων ανθρώπων γεννά από μόνη της θλιβερές σκέψεις.»⁴¹⁵ Αλλά η ομολογημένη αλήθεια είναι πάντοτε κέρδος, τονίζει ο Καραμανλής, αναφερόμενος στην ομολογία του Βρετανού Πρωθυπουργού για τις βάσεις:

⁴¹³ *Αυτόθι*, σ. 10.

⁴¹⁴ *Αυτόθι*, σ. 10.

⁴¹⁵ *Αυτόθι*, σ. 10.

Οι ελεύθεροι άνθρωποι του κόσμου θα βρίσκονται τώρα σε καλύτερη θέση να εκτιμήσουν «τους λόγους [δημιουργίας] των βάσεων» για τους οποίους η βρετανική Κυβέρνηση πεισματικά αρνήθηκε στον κυπριακό λαό το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης.⁴¹⁶

Επίσης, με πολύ έντονο ύφος στο λόγο του, ο Καραμανλής θεωρεί ότι η ελληνική κυβέρνηση ωφελήθηκε από την δήλωση του Βρετανού πρωθυπουργού, διότι είναι πεπεισμένος ότι τα υλιστικά συμφέροντα δεν υπερισχύουν των ηθικών αρχών:

«Η ελληνική Κυβέρνηση, ηθικά ενδυναμωμένη από την αποκαλυπτική δήλωση του Σερ Άντονι Ίντεν θα συνεχίσει να αγωνίζεται υπέρ της κυπριακής αυτοδιάθεσης με τη ακλόνητη πίστη ότι τα Ηνωμένα Έθνη και ολόκληρος ο πολιτισμένος κόσμος θα αρνηθούν ότι τα πετρελαϊκά συμφέροντα - τα οποία με κανένα τρόπο δεν απειλούνται από την Ελλάδα- μπορούν να υπερισχύσουν των ηθικών αρχών, της ελευθερίας και της δικαιοσύνης.»⁴¹⁷

Ο ανταποκριτής⁴¹⁸, σε μια προσπάθεια να μεταφέρει το πνεύμα που κυριαρχεί στην Αθήνα, αναφέρει ότι η βρετανική δήλωση και η ελληνική απάντηση προκάλεσαν στην Αθήνα κύμα απαισιοδοξίας. Επιπλέον, εξανεμίστηκαν οι ελπίδες ότι η λονδρέζικη αποστολή του Στρατάρχη Σερ Τζων Χάρντινγκ ως Κυβερνήτη της Κύπρου, μπορεί να προκαλέσει την ανάδυση μιας σειράς από νέες πολιτικές από το Λονδίνο. Ο ανταποκριτής ερμηνεύει τη στάση των κομμάτων της Αντιπολίτευσης στην Ελλάδα, ότι δηλαδή προσπαθούν να επωφεληθούν της κατάστασης για να προκαλέσουν δυσχέρειες στην Κυβέρνηση Καραμανλή. Ορισμένοι από τους βουλευτές τους σχεδιάζουν να θέσουν ερώτημα στην Κυβέρνηση για τα μέτρα που λήφθηκαν, ώστε να αποφευχθούν περισσότερες αποκαλύψεις των «τουρκικών ωμοτήτων» (“Turkish atrocities” ενάντια στον ελληνικό πληθυσμό της Κύπρου. Μέσα από την επιλογή του ανταποκριτή να τεθεί σε εισαγωγικά η αναφορά στις «τουρκικές ωμότητες», διαφαίνεται ότι αποφεύγει να τοποθετηθεί στα γεγονότα που έλαβαν χώρα στην Κύπρο. Η Βρετανοί πάντως, συχνά συνεργάζονταν με τους Τούρκους ενάντια στους Ελληνοκυπρίους. Ίσως αυτά τα «ξεσπάσματα» να είναι μέρος του αγγλοτουρκικού σχεδίου για να αποδειχθεί ότι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι είναι αδύνατον να συνυπάρξουν.

⁴¹⁶ *Αυτόθι*, σ. 10.

⁴¹⁷ *Αυτόθι*, σ. 10.

⁴¹⁸ *Αυτόθι*, σ. 10.

Ο Έλληνας αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών Τσάτσος ανέφερε στη Βουλή ότι η Κυβέρνηση έλαβε όλα τα απαραίτητα μέτρα για το συγκεκριμένο σκοπό, αλλά δεν το θεώρησε σκόπιμο να παράσχει λεπτομέρειες δημοσίως στην παρούσα φάση. Ο Τσάτσος δήλωσε ότι η Κυβέρνηση δεν ήταν προετοιμασμένη να απαντήσει σε τέτοιου είδους ερωτήσεις, οι οποίες μπορεί να καταστρέψουν την υπόθεση της Ελλάδας.⁴¹⁹

Ως τελευταίος υπότιτλος του άρθρου⁴²⁰ τοποθετείται *Εκκλήση στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (Appeal to U.N.)*. Αναφέρεται στην κριτική που αναμένεται να ασκήσει η Αντιπολίτευση στην ελληνική Κυβέρνηση σχετικά με τη διαφωνία για τις φερόμενες υποδείξεις της κυπριακής Εθναρχίας για άμεση σύγκληση του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Η συγκεκριμένη κριτική βασίζεται στο αιτιολογικό ότι «οι εμπνευσμένες από τη Μεγάλη Βρετανία τουρκικές ταραχές στην Κύπρο διακινδύνευσαν τις ζωές και τις περιουσίες της ελληνικής κοινότητας και ότι απειλήθηκε η ειρήνη και η ασφάλεια της Μεσογείου.»⁴²¹ Ο ανταποκριτής δεν προβαίνει σε σχολιασμό των παραπάνω.

Δεν υπάρχει επίσημη επιβεβαίωση ότι η Εθναρχία απαίτησε μια τέτοια πράξη από την ελληνική Κυβέρνηση. Παρ' όλα αυτά, το περιεχόμενο του πρόσφατου μηνύματος του Επισκόπου Κιτίου, προσωρινού αναπληρωτή (*locum tenens*) Εθναρχίας, προς τον Πρωθυπουργό παραμένει ένα προσεκτικά περιχαρακωμένο μυστικό. Αλλά τώρα είναι προφανές ότι οι απαιτήσεις της Εθναρχίας -ανεξάρτητα από τη φύση τους- προκαλούν μεγάλη δυσφορία στην Κυβέρνηση, σχολιάζει ο ανταποκριτής.⁴²²

Η αγανάκτηση αντήχησε σε πρωτοσέλιδο κύριο άρθρο του *Εθνικού Κήρυκα (Ethnikos Kiryx)*. Αν και πρόκειται για φιλοκυβερνητική εφημερίδα, μέχρι στιγμής είναι πιστός υπερασπιστής των ακραίων απόψεων αναφορικά με το Κυπριακό ζήτημα. Σε υπότιτλο, *Τί πραγματικά θέλει η Εθναρχία;* ("What does the Ethnarchy really want?") το κύριο άρθρο αποδοκιμάζει το γεγονός ότι η Εθναρχία θα έπρεπε να θέλει να «προσδιορίσει η ίδια την ελληνική εξωτερική πολιτική.»⁴²³

⁴¹⁹ *Αυτόθι*, σ. 10.

⁴²⁰ *Αυτόθι*, σ. 10.

⁴²¹ *Αυτόθι*, σ. 10.

⁴²² *Αυτόθι*, σ. 10.

⁴²³ *Αυτόθι*, σ. 10.

Το 1957, ο Μακάριος επιστρέφει από την εξορία. Ωστόσο, οι Βρετανοί εξακολούθησαν να εφαρμόζουν «τα καταπιεστικά μέτρα, τις δολοφονίες και τους απαγχονισμούς των αγωνιστών»: εξόντωσαν κυρίως τις πιο ανεξάρτητες προσωπικότητες, δηλαδή τον Μάτση και τον Αυξεντίου.⁴²⁴ Η εφημερίδα *The Manchester Guardian* αφιερώνει άρθρο⁴²⁵, με τίτλο *Αρχηγός*⁴²⁶ της *E.O.K.A.* *Αγωνίστηκε μέχρι τέλους (E.O.K.A. Leader Fought to End)* και υπότιτλο *Παγιδεύτηκε σε μια σπηλιά (Trapped in a cave)*. Στο άρθρο περιγράφεται ο τρόπος σύμφωνα με τον οποίο οι Βρετανοί αξιωματικοί Πληροφοριών (Intelligence officers) τελικά κατάφεραν να κατατροπώσουν τον Γρηγόριο Αυξεντίου και να συλλάβουν τέσσερις «άνδρες του». Η εφημερίδα παρουσιάζει έμμεσα, αλλά με υπερηφάνεια το κατόρθωμα των Βρετανών, υπογραμμίζοντας ποιος «πραγματικά» ήταν ο Αυξεντίου:

«Η «διαίσθηση» των αξιωματικών Πληροφοριών οδήγησε στην εξόντωση του υπαρχηγού των τρομοκρατών, Γρηγόριου Αυξεντίου, και στη σύλληψη τεσσάρων ανδρών του. Ο Αυξεντίου, αρχηγός των στρατιωτικών επιχειρήσεων της *E.O.K.A.*, ο καλύτερος πιστολάς της και θεωρούμενος αρχηγός εκπαίδευσης, πέθανε αγωνιζόμενος κοντά σε αυτό το μοναστήρι [του Μαχαιρά], νότια της Λευκωσίας.»⁴²⁷

Ενώ αναφέρεται⁴²⁸ ότι η διαίσθηση οδήγησε τους Βρετανούς αξιωματικούς Πληροφοριών στο κρησφύγετο του Αυξεντίου, αργότερα επισημαίνεται ότι η τύχη ήταν με το μέρος τους: ένας βοσκός τους πληροφόρησε ότι ο Αυξεντίου κρύβεται κοντά στο μοναστήρι. Η παροχή της συγκεκριμένης «πληροφορίας» στους Βρετανούς σήμαινε «προδοσία» για τους Ελληνοκυπρίους υποστηρικτές της *E.O.K.A.* Οι Βρετανοί κατέστησαν αποδέκτες της πληροφόρησης, εφόσον συνέπιπτε με τις αναφορές Πληροφοριών (Intelligence reports) ότι δηλαδή ο Αυξεντίου αποσυρόταν στο δάσος του Μαχαιρά, όπου είχε «μπλεξίματα» και συνεπώς, χάνονταν τα ίχνη του.

Η περιγραφή είναι ζωντανή, ανάγλυφη και πολύ παραστατική, σαν να πρόκειται για κινηματογραφική ταινία. Μεταφέρονται αυτολεξεί τα λόγια του Ανθυπολοχαγού

⁴²⁴ Μακάριος Δρουσιώτης, «Η Εθναρχία και οι Συμφωνίες της Ζυρίχης», ένθετο *Έψιλον Ιστορικά* της *Ελευθεροτυπίας*, 8 Ιουνίου, 2000.

⁴²⁵ Reuter (Makheras Monastery, Cyprus), “E.O.K.A. Leader Fought to End,” *The Manchester Guardian*, March 4, 1957, σ. 1.

⁴²⁶ Ο Αυξεντίου ήταν υπαρχηγός της *E.O.K.A.*, αλλά στο κεντρικό τίτλο του άρθρου αναφέρεται ως αρχηγός.

⁴²⁷ Reuter (Makheras Monastery, Cyprus), “E.O.K.A. Leader Fought to End,” *ό.π.*, σ. 1.

⁴²⁸ *Αυτόθι*, σ. 1.

Middleton, ο οποίος απευθυνόμενος στα ελληνικά είπε στον Αυξεντίου και τους άνδρες του:

«Βγείτε από κει πέρα. Αφήστε τα όπλα σας και ελάτε έξω, διαφορετικά θα σας ανατινάξουμε.»⁴²⁹

Συνεχίζουν να μεταφέρονται τα λόγια του Ανθυπολοχαγού Middleton ότι δηλαδή τέσσερις άνδρες του Αυξεντίου εγκατέλειψαν το κρησφύγετο. Σύντομα όμως, έδωσε εντολή σε έναν «τύπο» (δηλ. σε έναν από τους τέσσερις Κύπριους) να μεταβεί στο κρησφύγετο και να υποδείξει στους υπόλοιπους να πράξουν το ίδιο.⁴³⁰

Περιγράφεται η ανταλλαγή πυρών που επακολούθησε και ότι ένας Βρετανός έχασε τη ζωή του. Η μάχη διήρκεσε δέκα ολόκληρες ώρες. Οι Βρετανοί, αφού έκαναν χρήση κάθε είδους όπλου (οπλοπολυβόλα τύπου Sten, χειροβομβίδες, πολυβόλα, δακρυγόνα αέρια κ.ά.π.), έριξαν βόμβες πετρελαίου και «όλα τέλειωσαν»: «Ο Αυξεντίου βρέθηκε νεκρός μέσα στη σπηλιά με το ένα πόδι ανατιναγμένο και τρομακτικές πληγές στο σώμα του».⁴³¹ Ιδιαίτερα τα παραπάνω λόγια μεταφέρουν τη βιαιότητα που χαρακτηρίζει το συγκεκριμένο περιστατικό.

Παρόμοια ωμότητα διακρίνεται σε άρθρο⁴³² της Manchester Guardian με τίτλο *Ρωγμή σε μαρμάρινο πάτωμα (Crack in marble floor)* και υπότιτλο *Ξιφολόγχη βρίσκει είσοδο κρυψώνας (Bayonet finds hide-out entrance)*. Στο συγκεκριμένο άρθρο περιγράφεται ο τρόπος, με τον οποίο βρέθηκε και σκοτώθηκε ο Κυριάκος Μάτσης από τις βρετανικές δυνάμεις ασφαλείας στη Βόρεια Κύπρο. Κατ' αρχήν, η επιλογή του δεύτερου υπότιτλου «*Βγήκαν έξω σαν αρνάκια*» ("*Came out like lambs*"), έστω και αν βρίσκεται μέσα σε εισαγωγικά και συνεπώς, μεταφέρει λόγια, υποδηλώνει «νίκη» και «υποστήριξη» προς αυτή τη δράση. Η βρετανική «υπεροχή» πάνω στην Κύπρο εκφράζεται ακόμη εντονότερα από την περιγραφή του συνταγματάρχη George Woolnough για τον Μάτση και τους άνδρες του:

«Δύο καταζητούμενοι άνδρες της Ε.Ο.Κ.Α. βγήκαν έξω σαν αρνάκια και παραδόθηκαν . . . αλλά ο τρίτος άνδρας, ο Μάτσης, αρνήθηκε να πράξει το ίδιο [...] Όταν το ζητήσαμε από τον Μάτση, απάντησε φωνάζοντας: «Δε θα έρθω έξω ζωντανός, παρά μόνο πυροβολώντας.» Τότε τον αφήσαμε να το πάθει. Η

⁴²⁹ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴³⁰ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴³¹ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴³² Reuter (Nicosia), "Crack in Marble Floor," *The Manchester Guardian*, November 20, 1958, σ. 1.

Ε.Ο.Κ.Α. δε θα είναι ικανή να οργανωθεί ξανά στη Βόρεια Κύπρο για ένα πολύ μεγάλο διάστημα μετά από το θάνατο του Μάτση.»⁴³³

Σε προγενέστερη σχετική αναφορά προβαίνει το άρθρο⁴³⁴ με τίτλο *Σκοτώθηκε ο Υπαρχηγός της Ε.Ο.Κ.Α. (EOKA's Second-in-Command Killed)* και υπότιτλους *Βρέθηκε να κρύβεται σε υπόγεια αποθήκη μαζί με άλλους δυο τρομοκράτες (Found hiding in cellar with two other terrorists)* και *Θα Πληρωθεί η Θέση Σύντομα; (Place soon filled?)*. Σε αυτό κατευνάζεται ο ενθουσιασμός της επιτυχίας των δυνάμεων ασφαλείας. Όπως υπογραμμίζει ο ειδικός ανταποκριτής της εφημερίδας, ο ισχυρισμός της βρετανικής Κυβέρνησης ότι η Ε.Ο.Κ.Α. «συνετρίβη» στην περιοχή της Κερύνειας, είναι αμφίβολος:

«Οι Έλληνες [ενν. τους Ελληνοκυπρίους] εδώ διεξάγουν έναν πολιτικό πόλεμο. Ακόμα και εάν δεν εμπλέκονται όλοι ενεργά σε αυτόν, τον συμμερίζονται. Η αλήθεια είναι - και είναι τραγική, αποκαρδιωτική για τις δυνάμεις ασφαλείας- ότι η Ε.Ο.Κ.Α. μπορεί να αντικαταστήσει τον Μάτση με δέκα ένθερμους αντικαταστάτες του. Μπορεί επίσης, και πιθανόν πολύ σύντομα, να αντικαταστήσει οποιαδήποτε οργάνωση, την οποία οι δυνάμεις ασφαλείας «εξολόθρευσαν»».⁴³⁵

Η προαναφερόμενη δήλωση του ειδικού ανταποκριτή εκφράζει ένα ενδεχόμενο «αποτέλεσμα» της βρετανικής νίκης. Αναμφίβολα, η απώλεια του υπαρχηγού Μάτση, όπως και του Αυξεντίου, πλήττει το ηθικό των υποστηρικτών του Αγώνα για Ένωση. Σε καμμία περίπτωση όμως, δεν αποτελεί αιτία για να προδοθούν τα ιδανικά για τα οποία έχασαν τη ζωή τους αυτοί οι άνθρωποι, αλλά για να «λειτουργήσουν» θετικά ως πρότυπα.

Παρ' όλα αυτά, η εφημερίδα δεν αφήνει (θεωρητικά) το περιθώριο στον αναγνώστη να νιώσει οίκτο για την απώλεια του Μάτση. Αντιθέτως, ο θάνατός του παρουσιάζεται ως αποτέλεσμα των «επίμονων και εντατικών βρετανικών επιχειρήσεων κατά των τρομοκρατών»⁴³⁶. Εξάλλου, ο ίδιος ο Συνταγματάρχης Γεώργιος Γρίβας κατονομάζεται ως ο «τρομοκράτης αρχηγός»⁴³⁷ της Ε.Ο.Κ.Α. Ο όρος «τρομοκράτης» χρησιμοποιείται ευρέως πλέον από το βρετανικό Τύπο, όταν αναφέρεται σε πρόσωπα που σχετίζονται με την Ε.Ο.Κ.Α.

⁴³³ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴³⁴ From our Special Correspondent (Famagusta), "EOKA's Second-in-Command Killed," *The Manchester Guardian*, November 20, 1958, σ. 1.

⁴³⁵ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴³⁶ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴³⁷ *Αυτόθι*, σ. 1.

Μέσα σε αυτό το κλίμα, νέες προσπάθειες προς εξεύρεση λύσης του Κυπριακού ζητήματος λαμβάνουν χώρα. Στις 22 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, αντικαθίσταται ο «σκληρός» κυβερνήτης Harding⁴³⁸ από τον «διαλλακτικό» και «φιλελεύθερο» Sir Hugh Foot. Ο Foot αποδέχεται το διάγγελμα του Γρίβα αναφορικά με τις προθέσεις του. Ο Γρίβας όμως, επιχειρώντας σε διπλωματικό επίπεδο την εξεύρεση λύσης για το Κυπριακό, απορρίπτει τις προτάσεις του Foot και απειλεί με παραίτησή του. Ο Foot αποστέλλει «επιστολή-παγίδα» στον Διγενή⁴³⁹ στις 12 Απριλίου 1958, προκειμένου να συναντηθούν.

Στο μεταξύ ο αγώνας συνεχίζεται με συλλήψεις, βασανισμούς και «τρομοκρατία». Τελικά, στις 19 Νοεμβρίου 1958, η Μεγάλη Βρετανία υποβάλλει ψήφισμα-έκκληση για βοήθεια στη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να επιλυθεί το Κυπριακό. Σε άρθρο⁴⁴⁰ με τίτλο *Βρετανική Κίνηση προς τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (British Move at U.N.)* στην εφημερίδα *The Manchester Guardian* αναφέρονται οι βρετανικές ενέργειες για την Κύπρο:

«Η Μεγάλη Βρετανία έθεσε επί τάπητος ψήφισμα για να έχει την υποστήριξη της Γενικής Συνέλευσης στις συνεχιζόμενες προσπάθειες για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος και προσκάλεσε «τα άλλα μέρη»- Ελλάδα και Τουρκία- να συνεργαστούν. [Η Μεγάλη Βρετανία] θα προέβαινε επίσης, σε έκκληση για να δοθεί ένα τέλος στην τρομοκρατία και βία στην Κύπρο».⁴⁴¹

Τρεις ημέρες μετά, η Ελλάδα προσέφυγε στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, ζητώντας ανεξαρτησία για την Κύπρο.⁴⁴² Σε άρθρο⁴⁴³ της εφημερίδας *The*

⁴³⁸ Ο Harding, γνωστός ως ο «Μάχιμος Τζων» (“Fighting John”), «όσο σκληρός ήταν στη μάχη, τόσο συμπαθής ήταν στην όψη». Main Article, “End of Umbrellatism,” *Time magazine & CNN*, October 10, 1955.

⁴³⁹ Η Ε.Ο.Κ.Α. ισχυρίζεται ότι το ΑΚΕΛ συνεργάστηκε με τις Μυστικές Υπηρεσίες της Μεγάλης Βρετανίας (Intelligence Service) και συνεπώς, οι αριστεροί ήταν προδότες του Αγώνα για την Ένωση. Από την άλλη πλευρά, το ΑΚΕΛ, κατηγορεί την Ε.Ο.Κ.Α. και ιδιαίτερα τον Γρίβα ότι έδρασαν κατά των κομμουνιστών. Ο κ. Φώτης Παπαφώτης υποστηρίζει ότι «Υπηρέτες της Αγγλικής Πολιτικής στο Κυπριακό ήσαν το ΑΚΕΛ, ο Μακάριος και οι συνεργάτες τους.» Φώτης Παπαφώτης, «Ας τολμήσουν, επιτέλους, οι Σύνδεσμοι Αγωνιστών,» *Σημερινή*, 23 Ιανουαρίου, 2005.

⁴⁴⁰ Reuter (United Nations, N.Y.), “British Move at U.N.,” *The Manchester Guardian*, November 20, 1958, σ. 1.

⁴⁴¹ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁴² Η εφημερίδα *Τυρος* παρουσιάζει ένα αφιέρωμα (σε τρία Μέρη) για τον Αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α. και τις διπλωματικές διαδικασίες που οδήγησαν στην Ανεξαρτησία. Αλέξανδρος-Μιχαήλ Χατζηλύρας, «Ο Αγώνας του 1955 - 1959 (Μέρος 3ο)», *Τυρος* (2002 *passim*). Σε απαντητικό μήνυμα στο ηλ. ταχυδρομείο της συγγραφέως, η ελληνοκυπριακή εφημερίδα *Τυρος* ενημέρωσε ότι διατίθεται μόνο στο διαδικτυο εδώ και 8 χρόνια με 18.000 αναγνώστες την ημέρα. *Τυρος*, επικοινωνία μέσω ηλεκτρονικού μηνύματος με τη συγγραφέα, 12 Μαρτίου, 2009.

⁴⁴³ Το συγκεκριμένο άρθρο φέρει ως τίτλο *Επίθεση της Ε.Ο.Κ.Α. σε Ελληνικό Νοσηλευτικό Προσωπικό (E.O.K.A. attack on Greek nursing staff)* και υπότιτλο *Σκοτώθηκε Τούρκος Αστυνομικός όταν Εξεργράγη*

Manchester Guardian αναφέρεται ότι σε έκτακτη συνάντηση μια ημέρα πριν, όλοι οι Ελληνοκύπριοι δήμαρχοι ενέκριναν ένα ψήφισμα, ζητώντας από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών να στείλει μια ειδική επιτροπή στην Κύπρο «για να εξετάσει την κατάσταση και να κάνει μια αναφορά στη Γενική Συνέλευση»⁴⁴⁴:

«Το ψήφισμα εκφράζει την ελπίδα ότι ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών «θα ικανοποιήσει το δίκαιο αίτημα των Κυπρίων για ανεξαρτησία.»»⁴⁴⁵

Στο ίδιο άρθρο⁴⁴⁶ επισημαίνεται ότι αξιωματούχοι του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών αρνήθηκαν τη συμμετοχή τους στη συζήτηση της πρότασης του Αρχιεπισκόπου Μακάριου για την υποστήριξη του Υπουργείου Εξωτερικών στην πλήρη ανεξαρτησία της Κύπρου και παραθέτουν σχετική δήλωσή του στη Νέα Υόρκη:

«Βρίσκομαι στη θέση να αναφέρω ότι έχω την παρότρυνση του Υπουργείου Εξωτερικών για να αξιώσω ανεξαρτησία [για την Κύπρο]. Φυσικά, δεν το δηλώνει δημοσίως από φόβο για την τουρκική αντίδραση. Το Υπουργείο Εξωτερικών μου είπε ότι οι Βρετανοί βρίσκονται πιο κοντά στη συμφωνία για ανεξαρτησία από ό,τι οι Τούρκοι.»⁴⁴⁷

Στο ίδιο άρθρο⁴⁴⁸ ακολουθεί η διάψευση του Υπουργείου Εξωτερικών σχετικά με την παραπάνω ανακοίνωση του Αρχιεπισκόπου Μακάριου. Όπως διευκρινίζεται, το Υπουργείο Εξωτερικών δεν έχει ενημερωθεί, εάν κάποιος αξιωματούχος του μίλησε με τον Αρχιεπίσκοπο την προηγούμενη εβδομάδα που έφθασε. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος φαίνεται ότι αντιμετώπισε το θέμα ερασιτεχνικά και απλά έσπευσε να προδώσει μια ενδεχόμενη υπόσχεση για υποστήριξη από πλευράς του Υπουργείου Εξωτερικών.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι τα παραπάνω αναφέρονται σε άρθρο⁴⁴⁹ με τίτλο *Επίθεση της Ε.Ο.Κ.Α. σε ελληνικό νοσηλευτικό προσωπικό (E.O.K.A. attack on Greek nursing staff)* και υπότιτλο *Σκοτώθηκε Τούρκος Αστυνομικός όταν Εξερράγη Νάρκη σε Ασθενοφόρο (Turkish Policeman Killed as Mine Explodes over Ambulance)*. Από την επιλογή του τίτλου και του υπότιτλου διαφαίνεται ότι η δήλωση του Αρχιεπισκόπου

Νάρκη σε Ασθενοφόρο (Turkish Policeman Killed as Mine Explodes over Ambulance). Reuter, British United Press, and Associated Press, "E.O.K.A. Attack on Greek Nursing Staff," *The Manchester Guardian*, November 22, 1958, σ. 1.

⁴⁴⁴ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁴⁵ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁴⁶ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁴⁷ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁴⁸ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁴⁹ *Αυτόθι*, σ. 1.

δεν έχει άμεση σχέση με το περιεχόμενό τους. Συνεπώς, θα ευσταθούσε η δήλωση αν ήταν σε ξεχωριστό άρθρο. Στην προκειμένη περίπτωση, η δήλωση θα καθίστατο «αντιληπτή» από τον αναγνώστη της εφημερίδας, μόνο εάν ο αναγνώστης επέλεγε να διαβάσει το συγκεκριμένο άρθρο. Επιπλέον, η διάψευση της δήλωσης του Αρχιεπισκόπου Μακάριου προκαλεί την αμφισβήτηση του αναγνώστη. Μέσα από όλα αυτά διαφαίνεται ότι, έστω και αν το άρθρο τοποθετήθηκε στο πρωτοσέλιδο της *Manchester Guardian*, υποτιμάται η εγκυρότητα της δήλωσης και το πρόσωπο του Αρχιεπισκόπου.

Το 1958, προτείνεται το «Σχέδιο Μακμίλλαν». Πρόκειται για την πρόταση του Βρετανού πρωθυπουργού Μακμίλλαν για «τριπλή συγκυριαρχία» και τήρηση της «αρχής της μείζονος κοινοτικής αυτονομίας». Υποστήριζε δηλαδή, την «ισότητα» των εξουσιών λόγω της παρουσίας ξεχωριστής υπηκοότητας και τη λειτουργία δυο αυτόνομων κοινοτικών βουλών (απουσία ενιαίας βουλής). Το Σχέδιο απερρίφθη, λόγω του διαιρετικού χαρακτήρα του και εξαιτίας της αναγνώρισης της Τουρκίας ως συγκυρίαρχου στην Κύπρο.⁴⁵⁰

Η ανάγκη για διχοτόμηση, η οποία υποστηριζόταν από την Αγγλία⁴⁵¹ και την Τουρκία, επιδιώχθηκε να «ενισχυθεί» με πρόκληση διακοινοτικών ταραχών (το 1958)

⁴⁵⁰ Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Ιστορία της Κύπρου, Μεσαιωνική και Νεότερη. Σημειώσεις για την Περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1960)*, ό.π.

⁴⁵¹ Ο Βρετανός Sir Hugh Foot στην προσπάθειά του να προασπιστεί τα βρετανικά συμφέροντα, που συμπεριελάμβαναν τη μακροχρόνια παροχή του τουρκικού δικαιώματος αρνησικυρίας στην Κύπρο, παραθέτει στα απομνημονεύματά του τη συμπεριφορά των Ελλήνων και Τούρκων διπλωματών. Οι Τούρκοι εξηγεί ότι ασκούσαν πιέσεις για τη προώθηση των θέσεών τους «με έργα και με λόγια», εννοώντας τις οργανωμένες τουρκικές βαιοπραγίες στη Λευκωσία το 1958. Την οργάνωση των ταραχών είχε «επιμεληθεί» ο Rauf Denktash, όπως αποκαλύφθηκε δημόσια από τον ίδιο τον Denktash το 1984 σε βρετανικό τηλεοπτικό πρόγραμμα για την αποικιοκρατία στην Κύπρο. Οι Τούρκοι στις πιο κρίσιμες φάσεις των διαπραγματεύσεων του Κυπριακού (1958-1959) τρομοκρατούσαν τους Βρετανούς. Οι Βρετανοί εφόσον δεν ικανοποίησαν τους Τούρκους σε βάρος των δικών τους συμφερόντων στην Κύπρο (διατήρηση βάσεων και άλλων διευκολύνσεων), εγκατέλειψαν τα ελληνικά και κυπριακά συμφέροντα, φοβούμενοι τις τουρκικές αντιδράσεις στην Κύπρο (κάψιμο Λευκωσίας κτλ.). Για τους Έλληνες από την άλλη πλευρά, αναφέρει ότι παρά το γεγονός ότι διαφωνούσαν σε όλα τα θέματα υπήρχε καλή σχέση («διαφωνία [σαν] φιλικό καυγά»). Η ελληνική εξωτερική πολιτική διατηρούσε «άψογη στάση». Η Ελλάδα ισχυριζόταν «ότι η Αθήνα αποτελεί εθνικό κέντρο του Ελληνισμού και η Λευκωσία όφειλε να υπακούει». Αυτή η άποψη λειτούργησε ως «προκάλυμμα πολιτικών επιλογών ευχάριστων στους δυτικούς προστάτες του Ελλαδικού Κράτους», αλλά όπως τονίζει ο κ. Ευρυβιάδης, τα ελληνικά και τα κυπριακά συμφέροντα «δεν ταυτίζονται απόλυτα ούτε μπορούν να ταυτιστούν». Η. Foot (Lord Caradon), *A Start in Freedom* (New York: Harpers and Row Publisher, 1964), σσ. 143-187. Από Μάριο Ευρυβιάδη, «Η Πολιτική της Ελλάδας στο Κυπριακό Ερμηνευτική Παρουσίαση», στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις-Κυπριακό*, επιμ. Δ. Κώνστας, Χ. Τσαρδανίδης, τ. Β' (Αθήνα: εκδ. Σάκκουλας, 1989), σσ. 93-7.

από την πλευρά των Τουρκοκυπρίων.⁴⁵² Με αυτό τον τρόπο, το Κυπριακό ζήτημα θα αναγόταν σε ελληνοτουρκικό πρόβλημα «διακοινοτικών σχέσεων», εφόσον Έλληνες και Τούρκοι θα ήταν «αδύνατο» να συνυπάρξουν σε μεικτά χωριά⁴⁵³. Με την πρόκληση ταραχών επιδιώχθηκε η εκδίωξη των Ελληνοκυπρίων που ζούσαν μέσα ή κοντά στη τουρκική περιοχή της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου (ήταν ένας τρόπος για να διχοτομηθεί η Κύπρος «στα μέτρα» των Άγγλων). Η εφημερίδα *The Manchester Guardian* σε σχετικό άρθρο⁴⁵⁴ της παρουσιάζει το διωγμό ως «μετακίνηση» των Ελληνοκυπρίων, όπου στην Αμμόχωστο η «μετακίνηση» οδήγησε σε ταραχές, κατά τις οποίες μερικοί άνθρωποι σκοτώθηκαν και άλλοι τραυματίστηκαν:

Ελληνικές πηγές αναφέρουν ότι περίπου 150 οικογένειες, συνολικά 900 άνθρωποι, μετακόμισαν από τα χωριά Λεύκα, Μαυροβούνι, Απλίκι [...] δυτικά της Λευκωσίας, όπου η πλειονότητα [των κατοίκων] είναι Τούρκοι.⁴⁵⁵

⁴⁵² Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Ιστορία της Κύπρου, Μεσαιωνική και Νεότερη. Σημειώσεις για την Περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1960)*, ό.π.

⁴⁵³ Το επιχείρημα ότι είναι αδύνατο να συνυπάρξουν ειρηνικά Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι στην Κύπρο επικαλείται ο Τουρκοκύπριος ηγέτης, Ραούφ Ντενκτάς. Αυτό όμως, διαψεύδεται εύκολα, καθώς όταν πραγματοποιήθηκε μερική άρση των περιορισμών στη διακίνηση των πολιτών από τη μια κοινότητα στην άλλη στην Κύπρο, δεν προκλήθηκε κανένα επεισόδιο. Η Πρέσβης της Κυπριακής Δημοκρατίας στις Η.Π.Α., κ. Ερατώ Κοζάκου Μαρκουλλή, σε εκδήλωση που έλαβε χώρα στη Νέα Υόρκη για την 29^η επέτειο της Τουρκικής εισβολής στην Κύπρο ανέφερε σχετικώς ότι 700,000 Κύπριοι που διήλθαν τα οδοφράγματα της Πράσινης Γραμμής απέδειξαν ότι όχι μόνο μπορούν, αλλά και επιθυμούν να ζήσουν μαζί. Κύριο Άρθρο, *Η Ομογένεια Θυμάται την Τουρκική Εισβολή στην Κύπρο*, στο Φωνή της Αμερικής (Ελληνική Ιστοσελίδα), www.voanews.com/greek/archive/2003-07/a-2003-07-22-15-1.cfm?moddate=2003-07-22 (πρόσβαση 10 Ιουνίου, 2009). Η Φωνή της Αμερικής (Voice of America), είναι μια διεθνής ραδιοτηλεοπτική υπηρεσία (πολυμέσων), η οποία ιδρύθηκε από την Αμερικανική κυβέρνηση μέσω της Ραδιοτηλεοπτικής Διοικητικής Επιτροπής (Broadcasting Board of Governors). Η Ελληνική Υπηρεσία της Φωνής της Αμερικής ιδρύθηκε στα μέσα του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, παρέχοντας τότε σημαντικές πληροφορίες στους Έλληνες που βρίσκονταν υπό Ναζιστική κατοχή. Από τότε, όπως και την περίοδο του Εμφυλίου Πολέμου (1940-1950), την Τουρκική εισβολή στην Κύπρο (1967), την επανεγκαθίδρυση της Δημοκρατίας, την ενταξιακή πορεία της Ελλάδας και της Κύπρου έως σήμερα, συνεχίζει να ενημερώνει τους λαούς της Ελλάδας και Κύπρου. Το Δημοσθένιο Βραβείο της Ελληνοαμερικανικής Οργάνωσης ΑΧΕΠΑ απενεμήθη στη Φωνή της Αμερικής ως μια από τις διακρίσεις που έχει λάβει η Ελληνική Υπηρεσία για την πολύτιμη συμβολή της στην υπόθεση της Ελληνοαμερικανικής κατανόησης και φιλίας και της χρησιμότητάς της ως γέφυρας μεταξύ της Ελληνοαμερικανικής κοινότητας και των λαών της Ελλάδας και Κύπρου. Το προαναφερόμενο επιχείρημα του Ντενκτάς, επίσης καταρρίπτεται, διότι μέχρι σήμερα στο μεικτό χωριό Πύλα, νότια της Κύπρου, ζουν ειρηνικά Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι. «Είμαστε απόδειξη για ολόκληρη τη χώρα ότι μπορούμε να ζήσουμε μαζί χωρίς προβλήματα», αναφέρει ο ιδιοκτήτης πρακτορείου στοιχημάτων στην Πύλα στο Βρετανικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας (BBC). Dominic Bailey, *Mixed village bets on united future*, in the BBC News Online, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3658353.stm> (accessed April 25, 2004).

⁴⁵⁴ Reuter, and Associated Press, "Parachute Troops for Cyprus," *The Manchester Guardian*, June 13, 1958, σ. 1.

⁴⁵⁵ *Αυτόθι*, σ. 1.

Στο ίδιο άρθρο⁴⁵⁶ μεταφέρεται η «πρόβλεψη» του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών, Ζορλού ότι δηλαδή η διχοτόμηση σε ένα χρόνο (δηλ. το 1959) θα είναι γεγονός, έστω και αν δεν υπάρχει επίσημη συμφωνία για ένα τέτοιο όρο:

«Η μεταφορά του πληθυσμού βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη σήμερα, αλλά με αιματοχυσία. [...] Αυτό που ζητάμε είναι να πραγματοποιηθεί με ειρηνικό τρόπο. Υπάρχει ακόμα χρόνος.»⁴⁵⁷

Το άρθρο⁴⁵⁸ ολοκληρώνεται με την προαναφερόμενη δήλωση. Συνεπώς, στη μνήμη του αναγνώστη επικρατεί η δήλωση του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών. Η τουρκική άποψη είναι σύμφωνη με τη βρετανική, συνεπώς η συγκεκριμένη επιλογή δεν είναι τυχαία.

Απώτερος στόχος της Μεγάλης Βρετανίας μέχρι σήμερα είναι η διατήρηση των βρετανικών βάσεων ες αεί στην Κύπρο (με «διευθετήσεις» και «λύσεις»). Η Τουρκία από την πλευρά της, εφαρμόζει το επιτελικό «Σχέδιο Επανάκτησης της Κύπρου», χρησιμοποιώντας τη λεγόμενη «τουρκοκυπριακή» «κοινότητα» για να ματαιώσει το σκοπό της Ε.Ο.Κ.Α. για Ένωση.⁴⁵⁹ Με άλλα λόγια, η Τουρκία «παρεμβαίνει» δήθεν για να προστατεύσει τους Τουρκοκύπριους από τους Ελληνοκύπριους. Η «παρεμβατική» τουρκική στάση προετοιμάζει το έδαφος για την αποστολή Τούρκων εποίκων στην Κύπρο πριν από το 1964. Αυτό διαφαίνεται από τη δήλωση⁴⁶⁰ του ηγέτη των Τουρκοκυπρίων, Dr. Kutchuk, στην Άγκυρα κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων ως ένδειξη υποστήριξης των Τούρκων προς τους Τουρκοκυπρίους:

«Θέλουμε ειρήνη στο νησί και την υπεράσπιση των τουρκικών ζωών και την τιμή των Τούρκων γυναικών-αλλά όλα αυτά μπορούν να επιτευχθούν μόνο από ένα Τούρκο στρατιώτη και όχι από έναν Βρετανό.»⁴⁶¹

Στο ίδιο άρθρο⁴⁶² αναφέρεται ότι «ένα ιστορικό ξίφος και μια τουρκική σημαία παρουσιάστηκαν στον Dr. Kutchuk στο όνομα του νεοσύστατου εθελοντικού στρατού νέων για την Κύπρο.»

⁴⁵⁶ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁵⁷ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁵⁸ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁵⁹ Το ηλεκτρονικό περιοδικό *Αντίβαρο* δημιουργήθηκε το 2001. Η πρώτη του μεγάλη πρωτοβουλία ήταν η εκστρατεία ενημέρωσης για το Σχέδιο Ανάν την Άνοιξη του 2004. Λάζαρος Μαύρος, «Παρατηρητήριο-Κύπρος: Η Σφαγή στο Κιόνελι», *Αντίβαρο*, (13 Ιουνίου, 2008), <http://www.antibaro.gr/watch/cyprus/2008-06-13-13-41-12.html>.

⁴⁶⁰ Η συγκεκριμένη δήλωση δημοσιεύτηκε σε άρθρο της Manchester Guardian, με τίτλο *Διαδήλωση στην Άγκυρα (Demonstration in Ankara)* και υπότιτλο *Οι Τούρκοι εξεγείρονται (Turks roused)*. Reuter (Ankara), "Demonstration in Ankara," *The Manchester Guardian*, June 13, 1958, σ. 1.

⁴⁶¹ *Αυτόθι*, σ. 1.

Παρομοίως, σε μεταγενέστερο άρθρο⁴⁶³ μια ημέρα πριν την υπογραφή της Συνθήκης της Ζυρίχης αναφέρεται ότι σύμφωνα με τον τουρκικό Τύπο, η Τουρκία δεν είναι προετοιμασμένη να εμπιστευτεί καμμία εγγύηση από διεθνείς οργανισμούς όπως το Ν.Α.Τ.Ο., αλλά ούτε τις ελληνικές και ελληνοκυπριακές προθέσεις:

Οι τουρκικές δυνάμεις πρέπει να είναι παρούσες στο νησί για να προστατεύσουν [τους Τουρκοκυπρίους] από ένα Ενωτικό πραξικόπημα, την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της τουρκικής μειονότητας και από μια στρατιωτική απειλή κατά της Τουρκίας.⁴⁶⁴

Οι διακοινοτικές εντάσεις αποκορυφώθηκαν στο αμιγώς τουρκικό χωριό Κιόνελλι⁴⁶⁵, βόρεια της Λευκωσίας, στις 12 Ιουνίου 1958. Η βρετανική στάση μέσα από το βρετανικό Τύπο είναι έμμεσα υποστηρικτική υπέρ των Τούρκων. Σε σχετικό άρθρο⁴⁶⁶, κατ' αρχήν παρουσιάζεται η ελληνοκυπριακή πλευρά μέσα από τη μαρτυρία ενός 18χρονου Ελληνοκύπριου επιζώντα:

«Περπατούσαμε μέσα από χωράφια σιταριού κοντά στο Κιόνελλι, όταν μας έστησαν ενέδρα Τούρκοι κουμπουροφόροι», ανέφερε, κατόπιν εκείνος με άλλους 27 άρχισαν να αναζητούν άλλους Έλληνες που δέχθηκαν επίθεση από Τούρκους. «Μας σταμάτησε μια στρατιωτική περίπολος, μας εξανάγκασε να αφήσουμε το λεωφορείο μας και οδηγηθήκαμε στη Λευκωσία μέσω Κιόνελλι με ένα στρατιωτικό φορτηγό [...]». Έξω από το χωριό «μας είπαν να επιστρέψουν με τα πόδια στο λεωφορείο μέσα από τα χωράφια. Έτσι, ενεργήσαμε, αλλά σε μικρή απόσταση μας έστησαν ενέδρα οι Τούρκοι.»⁴⁶⁷

Στο ίδιο άρθρο⁴⁶⁸, η τουρκική πλευρά παρουσιάζεται μέσα από πηγές της, ότι δηλ. μια ομάδα Ελλήνων εθεάθη να περπατά σε χωράφια σιταριού, πυρπολώντας τα. Η βρετανική πλευρά παρουσιάζεται μέσα από τον επίσημο απολογισμό του συμβάντος: περίπου 300.000 Έλληνες συγκεντρώθηκαν «προφανώς προτιθέμενοι να επιτεθούν στο τουρκικό χωριό.» Δυνάμεις ασφαλείας τους αναχαίτισαν και συνέλαβαν 30 άτομα. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι ομάδα Ελλήνων κοντά στο τουρκικό χωριό «άρχισε να βάζει φωτιά στις καλλιέργειες». Κατόπιν μια ομάδα Τουρκοκυπρίων, περίπου 20 σε αριθμό, κρύφτηκε στις παρυφές του χωριού, τους επιτέθηκε και τους

⁴⁶² Αυτόθι, σ. 1.

⁴⁶³ Το συγκεκριμένο άρθρο φέρει ως τίτλο *Κυπριακή Συμφωνία εν Όψει (Cyprus Agreement in Sight)* και υπότιτλο *Ανεξάρτητο νησί-με ΝΑΤΟϊκή βάση (Independent island-with a N.A.T.O. base)*. From our own Correspondent (Zurich), "Cyprus Agreement in Sight," *The Manchester Guardian*, February 11, 1959, σ. 1.

⁴⁶⁴ Αυτόθι, σ. 1.

⁴⁶⁵ Τουρκ. Geunyeli.

⁴⁶⁶ Reuter, and Associated Press, "Parachute Troops for Cyprus," *ό.π.*, σ. 1.

⁴⁶⁷ Αυτόθι, σ. 1.

⁴⁶⁸ Αυτόθι, σ. 1.

πυροβόλησε, αναφέρει η ανακοίνωση. Η τουρκική ομάδα αναχαιτίστηκε από τις στρατιωτικές δυνάμεις και 17 άτομα συνελήφθησαν. Η Βρετανοί υποστηρίζουν την τουρκική πλευρά, έστω και αν αναφέρουν ότι τελικά συνέλαβαν και Τουρκοκυπρίους. Προηγουμένως όμως, δικαιολογούν έμμεσα την τουρκική στάση, κατηγορώντας τους Ελληνοκυπρίους.

Σε σχετικό άρθρο⁴⁶⁹ την επόμενη ημέρα (14/06/1958), η εφημερίδα *The Manchester Guardian* παρουσιάζει τη νέα επίσημη αναφορά για το περιστατικό στο Κιόνελλι, καθώς ο Sir Hugh Foot παραδέχεται ότι έγιναν «λάθη» στην πρώτη. Μέσα από το «διορθωτικό» κείμενο δικαιολογείται ουσιαστικά η βρετανική πλευρά. Τα καινούρια στοιχεία που αναφέρονται συμπίπτουν σε μεγάλο βαθμό με την περιγραφή του Ελληνοκύπριου επιζώντα:

Συνελήφθησαν 35 Ελληνοκύπριοι από ένα χωριό 10 μίλια μακριά από το Κιόνελλι, μεταφέρθηκαν με φορτηγό στη Λευκωσία, αλλά εξαιτίας των τουρκοκυπριακών και άλλων ταραχών δεν οδηγήθηκαν στο αστυνομικό τμήμα. Τους γύρισαν πίσω μέσα από το Κιόνελλι και τους άφησαν ελεύθερους με οδηγίες να επιστρέψουν μόνοι τους σπίτι, αφού ο αξιωματικός που τους συνέλαβε βεβαιώθηκε ότι δεν υπήρχαν Τούρκοι στην περιοχή. Είχαν μόλις ξεκινήσει όταν Τούρκοι τους επιτέθηκαν με μαχαίρια, τσεκούρια και πυροβόλα όπλα.⁴⁷⁰

Παράλληλα όμως, επιβεβαιώνεται η άποψη των Τούρκων, καθώς [Βρετανοί] αξιωματικοί ανέφεραν ότι «αργότερα ανακαλύφθηκε ότι Ελληνοκύπριοι πυρπόλησαν χωράφια καλαμποκιού και τουρκικές αγρουκίες.»⁴⁷¹

Την 11^η Φεβρουαρίου 1959, οι πρωθυπουργοί της Ελλάδας, Κωνσταντίνος Καραμανλής, και της Τουρκίας, Αντνάν Μεντερές, υπογράφουν τη Συμφωνία της Ζυρίχης για την επίλυση του Κυπριακού ζητήματος. Οι Συμφωνίες εμπεριείχαν τα βασικά άρθρα του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας, τη Συνθήκη Εγγύησης, τη Συνθήκη Συμμαχίας (μεταξύ Κύπρου, Ελλάδας και Τουρκίας) και τη Συμφωνία Κυρίων.⁴⁷² Σε σχετικό άρθρο⁴⁷³ με τίτλο *Κυπριακή Συμφωνία (Cyprus Agreement)*

⁴⁶⁹ Reuter (Nicosia), "Official Inquiry into Incident," *The Manchester Guardian*, June 14, 1958, σ. 1.

⁴⁷⁰ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁷¹ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁷² Η Συνθήκη Εγγύησης αφορούσε τις Ελλάδα, Τουρκία, Μεγάλη Βρετανία. Σύμφωνα με αυτή, κάθε μια από αυτές τις τρεις χώρες ξεχωριστά ή από κοινού δικαιούνταν να επέμβουν στρατιωτικά για την προστασία της ακεραιότητας του κυπριακού κράτους. Η Τουρκία, επικαλούμενη τη Συνθήκη Εγγύησης, εισέβαλε στην Κύπρο το 1974 και κατέλαβε το βόρειο τμήμα της Μεγαλονήσου. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών καταδίκασε την πράξη αυτή της Τουρκίας ως παράνομη. Press and Information Office, Republic of Cyprus, *The Cyprus Problem, Historical review and the latest*

στην εφημερίδα *The Manchester Guardian* αναφέρεται ότι και οι τρεις κυβερνήσεις έπρεπε να εγκαταλείψουν τους προηγούμενους όρους των συμφωνιών, προκειμένου να επαναφερθεί η ειρήνη στη Νήσο: οι Έλληνες εγκατέλειψαν την Ένωση ως αντάλλαγμα για την ανεξαρτησία. Οι Τούρκοι αποδέχτηκαν ειδικές διασφαλίσεις (ενν. την αποστολή τουρκικών δυνάμεων στην Κύπρο) αντί της διχοτόμησης. Οι Βρετανοί θα πρέπει να εγκαταλείψουν την εθνική κυριαρχία στην Κύπρο, εφόσον βεβαιωθούν ότι οι βάσεις τους δε θα περιβάλλονται από την τοπική εχθρότητα.⁴⁷⁴

Στην πραγματικότητα, η μόνη πλευρά που προέβη σε παραχώρηση ήταν η ελληνική, εφόσον εγκατέλειψε για πάντα την περίπτωση της Ένωσης με την Ελλάδα, παραλαμβάνοντας μια «νοσηρή» ανεξαρτησία και ένα μη βιώσιμο σύνταγμα. Η Τουρκία κατάφερε να νομιμοποιήσει την παρουσία των εποίκων. Με τις εχθροπραξίες οδήγησαν έμμεσα τη Νήσο σε διχοτόμηση, η οποία ολοκληρώθηκε με την εισβολή του 1974 στην Κύπρο. Η Μεγάλη Βρετανία, εφόσον διασφαλίζει τις βάσεις της και πετυχαίνει το στόχο της, διαπραγματεύεται σκληρά και παραχωρεί την εθνική της κυριαρχία επί της Κύπρου. Παρ' όλα αυτά μέχρι σήμερα, ο λόγος της είναι βαρύνων σε οποιαδήποτε απόφαση αφορά στην Κύπρο, πάντα σε συνεννόηση με την Τουρκία.

Στο ίδιο άρθρο⁴⁷⁵ εκφράζεται η πεποίθηση ότι το νέο Σύνταγμα που προτάθηκε, μαζί με όλους τους συνταγματικούς ελέγχους, είναι προφανές πώς δύσκολα θα λειτουργήσει. Το γεγονός ότι οι Έλληνες συμφώνησαν με την ενισχυμένη κοινοβουλευτική αντιπροσώπευση των Τούρκων, δεν είναι τυχαίο. Σύμφωνα με το βρετανικό Τύπο, σκοπός των Ελλήνων ήταν να αποσπάσουν τη συναίνεση των Τούρκων, προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι αλλαγές στο Σύνταγμα. Οι αλλαγές προϋποθέτουν την πλειοψηφία των ψήφων και των Τουρκοκυπρίων και των Ελληνοκυπρίων.

developments (Nicosia: publ. by the Press and Information Office, Republic of Cyprus, Rev. 1993), σ. 8.

⁴⁷³ Main Article, "Cyprus Agreement," *The Manchester Guardian*, February 12, 1959, σ. 8.

⁴⁷⁴ *Αυτόθι*, σ. 8.

⁴⁷⁵ *Αυτόθι*, σ. 8.

Εντύπωση προκαλεί η βεβαιότητα, που εκφράζεται δια μέσω του βρετανικού Τύπου⁴⁷⁶, ότι δηλαδή το νέο πολιτικό σύστημα αποκλείεται να οδηγηθεί σε αδιέξοδο, επειδή ο Έλληνας Πρόεδρος και ο Τούρκος Αντιπρόεδρος θα πρέπει να ενεργούν από κοινού σε όλα τα συνταγματικά, εξωτερικής πολιτικής και στρατιωτικά θέματα:

Θα οδηγήσει αυτό [δηλ. οι από κοινού ενέργειες] σε εσωτερικό αδιέξοδο του νέου [πολιτικού] συστήματος; Δύσκολα, εάν οι [δυο] πλευρές θυμούνται ποιο θα είναι το τμήμα του αδιεξόδου. Και οι αναμνήσεις τους πρέπει ακόμα, να είναι πρόσφατες για να τις προσθέσουν στις αρχικές ταραχές.⁴⁷⁷

Αναμφίβολα, το επιχείρημα που παρουσιάζεται δεν είναι εύστοχο ούτε αρκετά ισχυρό, ώστε να πείσει για το αντίθετο. Εξάλλου, η αστοχία του επιχειρήματος επιβεβαιώνεται από τις δυσλειτουργίες που παρουσιάστηκαν κατά την εφαρμογή του Συντάγματος μετά από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Από την άλλη πλευρά, οι Βρετανοί δικαιολογούν τις τουρκικές αξιώσεις για διασφαλίσεις στην Κύπρο για πολλούς λόγους, τάχα ανεξάρτητους από το σταδιακό και ολοκληρωτικό έλεγχο της Κύπρου:

«Η τουρκική Κυβέρνηση μπορούσε μόνο να συμφωνήσει με την ανεξαρτησία εάν συνδυαζόταν με επαρκείς εγγυήσεις για την άμυνα του νησιού σε σχέση με μια επικείμενη μελλοντική απειλή κατά της Τουρκίας. [...] Η Τουρκία ήθελε ασφάλεια κατά οποιασδήποτε απειλής στο νησί από την Ρωσία είτε από τους εγγώριους Κομμουνιστές. Προφανώς για αυτό το λόγο, οι Τούρκοι αρχικά αξίωσαν μια βάση [στην Κύπρο].»⁴⁷⁸

Ενώ το Σύνταγμα θεωρείται επίτευγμα των αγγλοτουρκικών επιλογών, η Μεγάλη Βρετανία προσποιείται ότι δυσκολεύεται να διαπραγματευτεί και παρουσιάζει την όλη διαδικασία ως αποτέλεσμα των ελληνικών και τουρκικών επιλογών:

Το γεγονός ότι Έλληνες και Τούρκοι προτείνουν την διατήρηση των βρετανικών βάσεων [στην Κύπρο], πέρα από τη μικρή ελληνοτουρκική βάση, που θα ήθελαν να εγκαταστήσουν στην Κύπρο, μπορεί να διευκολύνει τη Μεγάλη Βρετανία να αποδεχθεί τη λύση.⁴⁷⁹

Συνάμα, οι Βρετανοί μέσω του Τύπου υποτιμούν τη στρατηγική και γεωγραφική σημασία της Κύπρου ως βάσης για τη Μέση Ανατολή και δεν εκφράζουν άμεσα την αγωνία τους για τη διατήρησή των βάσεων επί της Νήσου:

«Ως βάση για τη Μέση Ανατολή η Νήσος υπολείπεται κατά πολύ από την προγενέστερη αξία της- και εξαιτίας της [τεχνολογικής] εξέλιξης των νέων

⁴⁷⁶ Αυτόθι, σ. 8.

⁴⁷⁷ Αυτόθι, σ. 8.

⁴⁷⁸ Αυτόθι, σ. 8.

⁴⁷⁹ Αυτόθι, σ. 8.

όπλων και επειδή η κρίση στο Σουέζ οδυνηρά επιβεβαίωσε ότι οι μέθοδοι υπεράσπισης των συμφερόντων μας [ενν. οι Βρετανοί] στην περιοχή πρέπει να μεταβληθούν σε βάθος.»⁴⁸⁰

Η επικύρωση της Συμφωνίας της Ζυρίχης πραγματοποιήθηκε στις 19.02.59⁴⁸¹ στο Λονδίνο από αντιπροσώπους της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής ηγεσίας, παρά τις αντιδράσεις ιδίως της Ε.Ο.Κ.Α. για την παρουσία των τουρκικών στρατευμάτων στο νησί.⁴⁸² Σε σχετικό άρθρο⁴⁸³ της εφημερίδας *The Guardian* μια ημέρα μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Λονδίνου τίθεται το ερώτημα «Πώς πείστηκε ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος να υπογράψει τα τελικά έγγραφα της συμφωνίας;». Το «θεμελιώδες» αυτό ερώτημα τέθηκε, διότι εντέλει δεν πραγματοποιήθηκε καμμία αλλαγή, παρά τις αντιρρήσεις του Μακαρίου, οι οποίες εκφράστηκαν από το ξεκίνημα των διαπραγματεύσεων στο Λονδίνο. Εξάλλου, οι Έλληνες και οι Τούρκοι αρνήθηκαν να μεταβάλλουν τις διευθετήσεις της Ζυρίχης. Ο Βρετανός λόρδος Selwyn Lloyd ήταν εξίσου ανένδοτος για τις διατάξεις της Ζυρίχης που αφορούσαν τις βρετανικές βάσεις. Η συνδιάσκεψη τελείωσε με μια δραματική συνθηκολόγηση της τελευταίας στιγμής από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο.⁴⁸⁴

Σύμφωνα με τους «υπεύθυνους»⁴⁸⁵ Ελληνοκυπρίους του Λονδίνου, ο Αρχιεπίσκοπος κέρδισε μια αξιόλογη νίκη με την παρεμβολή μιας «ρήτρας διαφυγής»⁴⁸⁶, η οποία θα του δώσει αρκετό περιθώριο να ελιχθεί, όταν οι ειδικοί φθάσουν στο προσχέδιο του συντάγματος για μια ελεύθερη και ανεξάρτητη Κύπρο. Μόνο όταν επιβεβαιώθηκε ο

⁴⁸⁰ *Αυτόθι*, σ. 8.

⁴⁸¹ Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Ιστορία της Κύπρου, Μεσαιωνική και Νεότερη. Σημειώσεις για την Περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1960)*, ό.π.

⁴⁸² «Ο Μακάριος πραγματικά κατέβαλε προσπάθειες για βελτίωση ορισμένων προνοιών των Συνθηκών, αλλά όπως απεδείχθη τελικά δεν ήτο δυνατόν να υπάρξει οποιαδήποτε αλλαγή [...] όχι μόνο λόγω της επιμονής του Κωνσταντίνου Καραμανλή [ότι θα ήταν αδύνατο να συνεχιστεί ο ένοπλος αγώνας και ότι η Κύπρος, έστω υπό όρους, θα ανεξαρτοποιείτο], αλλά και γιατί τόσο η Βρετανική Κυβέρνηση, όσο και το Εργατικό Κόμμα [...] διεκρίνησαν ότι αν δεν υπογράφοντο οι Συμφωνίες η Κύπρος θα οδηγείτο σε σύντομο χρονικό διάστημα στη διχοτόμηση». Ο κ. Σ. Κυπριανού είναι πρόεδρος της Βουλής και πρώην πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σπύρος Κυπριανός, «Αφιέρωμα, Ο Μύθος, η Αλήθεια, οι Μαρτυρίες. Έτσι έπεισε τον Μακάριο να υπογράψει», *Το Βήμα*, 26 Απριλίου, 2007.

⁴⁸³ Το συγκεκριμένο άρθρο τιτλοφορείται ως *Ακόμη σκληρή διαπραγμάτευση (Hard bargaining still)* και υποτιτλοφορείται *«Ρήτρα διαφυγής» για τον Αρχιεπίσκοπο; ("Escape clause" for Archbishop?)*. By our London Staff, "Hard bargaining still," *The Manchester Guardian*, February 20, 1959, σ. 1.

⁴⁸⁴ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁸⁵ Στο άρθρο, οι Βρετανοί προφανώς χαρακτηρίζουν «υπεύθυνους» τους Ελληνοκυπρίους εκείνους που συμφωνούσαν με την υπογραφή της Συνθήκης του Λονδίνου. *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁸⁶ Χαρακτηρίζοντας τη στάση του Αρχιεπισκόπου ως «ελιγμό», ο οποίος του έδωσε «το δικαίωμα να δηλώνει αργότερα ότι υπέγραψε υπό πίεση», τρεις διπλωμάτες, συγγραφείς της «Ενδοσκοπησης», οι Μ. Αλεξανδράκης, Β. Θεοδωρόπουλος και Ε. Λαγάκος τονίζουν ότι έτσι η νεοσύστατη Δημοκρατία άρχισε τη ζωή «υπό κακούς οίανους». Σβολόπουλος, ό.π., σ. 150.

Μακάριος ότι θα συμπεριληφθεί η φράση «Η συμπεφωνημένη θεμελίωση για την τελική διευθέτηση»⁴⁸⁷ στην τελική επίσημη συνεδρίαση, αποφάσισε να υπογράψει την τελική συμφωνία με τις διαπραγματεύσεις. Αυτό σημαίνει ότι παραμένουν μελλοντικές σκληρές διαπραγματεύσεις για τις λεπτομέρειες, δηλαδή πώς μια ανεξάρτητη Κύπρος θα διευθετήσει τις εσωτερικές και εξωτερικές της υποθέσεις.⁴⁸⁸

Με διάγγελμα του⁴⁸⁹, ο Μακάριος στις 20 Φεβρουαρίου 1959 ενημερώνει τον κυπριακό λαό για τη συμφωνία ελευθερίας και ανεξαρτησίας της Κύπρου. Στις 22 Φεβρουαρίου 1959 απελευθερώνονται οι πολιτικοί κρατούμενοι⁴⁹⁰ και στη συνέχεια ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις για τους «όρους αμνηστίας των καταζητουμένων». Σε σχετικό άρθρο⁴⁹¹ της εφημερίδας *The Guardian* αναφέρεται ότι υπό τους όρους αμνηστίας παραχωρήθηκε ασφαλής μεταφορά του Συνταγματάρχη Γρίβα στην Αθήνα και με ειδικές διευθετήσεις μπορούσε να τον συνοδεύσει οιοσδήποτε επιθυμούσε.⁴⁹² Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ένθερμη υποστήριξη⁴⁹³ των Ελληνοκυπρίων προς το πρόσωπο του Γρίβα: σε περίπτερα πωλούνταν οι θεωρητικά παράνομες φωτογραφίες του, σαν νερό [είχαν μεγάλη ζήτηση].⁴⁹⁴ Οι «εθνικιστικές» ελληνοκυπριακές εφημερίδες προειδοποίησαν ενάντια σε οποιαδήποτε διάκριση μεταξύ των καταδικασμένων και των καταζητουμένων ανδρών της Ε.Ο.Κ.Α.: Η δεξιά εφημερίδα «Εθνική» αναφέρει ότι «οι άνθρωποι αυτοί έχουν το δικαίωμα να παραμείνουν στην Κύπρο, να τιμηθούν και να διαδραματίσουν το ρόλο τους στο νέο Κράτος για το οποίο αγωνίστηκαν.»⁴⁹⁵

⁴⁸⁷ Η φράση αυτή διαμορφώθηκε από κοινού από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και από τον αρχισύμβουλό του, Ζήνωνα Ρωσσίδη στο συνέδριο του Λονδίνου. By our London Staff, "Hard bargaining still," *ό.π.*, σ. 1.

⁴⁸⁸ By our London Staff, "Hard bargaining still," *ό.π.*, σ. 1.

⁴⁸⁹ Το διάγγελμα του Μακαρίου παρατίθεται στο Παράρτημα 4 (τέλος).

⁴⁹⁰ Στους πολιτικούς κρατούμενους συγκαταλέγονται κληρικοί, αστυνομικοί, δάσκαλοι, δικηγόροι και ιατροί. Τα στρατόπεδα κρατουμένων δημιουργήθηκαν με βάση το νόμο του 1955, ο οποίος επέτρεπε στις αρχές να θέσουν υπό κράτηση ύποπτους τρομοκράτες χωρίς δίκη. Ο Νόμος αυτός ήταν αντίστοιχος του βρετανικού Κανονισμού 18B της πολεμικής περιόδου. Reuter, and British United Press (Nicosia), "The Future of Grivas," *The Manchester Guardian*, February 23, 1959, σ. 1.

⁴⁹¹ Reuter (Nicosia), "Safe Conduct to Athens," *The Manchester Guardian*, February 28, 1959, σ. 1.

⁴⁹² *Αυτόθι*, σ. 1.

⁴⁹³ Εφημερίδες στη Λευκωσία αναφέρουν ότι ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ασκούσε πιέσεις στο Λονδίνο, προκειμένου να επιτραπεί στον Γρίβα να οριστεί Αρχιστράτηγος του Κυπριακού Στρατού, εάν το επιθυμούσε ο ίδιος. Άλλες εφημερίδες που συνδέονται με την Ε.Ο.Κ.Α. υποστηρίζουν ότι ενώ ο Γρίβας απέρριψε τη συμφωνία του Λονδίνου εξολοκλήρου, συμφώνησε ότι αυτό [προφ. η ανεξαρτησία] ήταν το καλύτερο αποτέλεσμα που θα μπορούσε να είχε επιτευχθεί. Reuter, and British United Press (Nicosia), "The Future of Grivas," *ό.π.*, σ. 1.

⁴⁹⁴ Our Nicosia Correspondent, "Griva's Picture," *The Manchester Guardian*, February 28, 1959, σ. 1.

⁴⁹⁵ *Αυτόθι*, σ. 1.

Κατόπιν διαταγής του Γρίβα, στις 9 Μαρτίου 1959 πραγματοποιείται «κατάπαυση του πυρός» στη Μεγαλόνησο.⁴⁹⁶ Τελικά στις 16.08.60, έπειτα από 82 έτη αγγλοκρατίας (1878-1960)⁴⁹⁷, ιδρύεται η ανεξάρτητη Δημοκρατία της Κύπρου, με πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο τον Γ', αντιπρόεδρο τον Δρα Φαζίλ Κιουτσούκ. Ο Sir Hugh Foot διετέλεσε ως ο τελευταίος Κυβερνήτης της Κύπρου.⁴⁹⁸

⁴⁹⁶ Χατζηλύρας, ό.π.

⁴⁹⁷ Θεοφάνης Γ. Σταύρου, «Προλογικό Σημείωμα» στο *Κύπρος: ένα Σύγχρονο Πρόβλημα σε Ιστορική Προοπτική*, Βαγγέλης Κουφουδάκης (Αθήνα: εκδ. Πατάκη, 2008), σ. 12.

⁴⁹⁸ Το Σύνταγμα προέβλεπε ότι ο πρόεδρος της Κύπρου θα εκλεγόταν από τους Ελληνοκυπρίους και ο αντιπρόεδρος από τους Τουρκοκυπρίους. Στις πρώτες εκλογές που έλαβαν χώρα στις 13 Δεκεμβρίου 1959, ο Μακάριος εκλέχθηκε με ποσοστό 66,82% των ψήφων έναντι του Ιωάννη Κληρίδη ο οποίος κατέλαβε το 33,18%. Από την πλευρά των Τουρκοκυπρίων, εκλέχθηκε ο Dr. Fazil Kutchuk. Παρ' όλο που η Κύπρος ανακηρύχθηκε επισήμως ως Ανεξάρτητη Δημοκρατία στις 16 Αυγούστου 1960, επίσημη ημέρα εορτασμού της ορίστηκε η 1^η Οκτωβρίου. Dr. Tofallis, ό.π., σσ. 179-180.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

Η ανάφλεξη του Κυπριακού, 1963-1964

Αρχικά η πολιτική κατάσταση στην Κύπρο υπήρξε ομαλή και το Σύνταγμα είχε εφαρμοστεί σχεδόν σε όλα όσα προέβλεπε, ακόμα και στα πιο δύσκολα σημεία.⁴⁹⁹ Παράλληλα όμως, άρχισαν να διαφαίνονται και οι αδυναμίες του. Έτσι, η διατήρηση της ειρήνης στην Κύπρο σύντομα αποδείχτηκε «εύθραυστη» και τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν μετά από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν άργησαν να παρουσιαστούν. Το νεοσύστατο, ανεξάρτητο κυπριακό κράτος συνάντησε εξαιρετικές δυσκολίες στη λειτουργία του διότι, «... το Σύνταγμα [...] δεν ήταν προϊόν ελεύθερης έκφρασης της λαϊκής βούλησης, αλλά επιβολής από τους πρωταγωνιστές των παρασκηνίων».⁵⁰⁰ Τα «μειονεκτήματα»⁵⁰¹ των Συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου

⁴⁹⁹ Ορισμένες από τις πιο ευαίσθητες διατάξεις ήταν η ενιαία, με μικτή σύνθεση Βουλή, η μικτή Κυβέρνηση, το δικαίωμα αρνησικυρίας του Αντιπροέδρου, το Ακυρωτικό Δικαστήριο υπό ξένο πρόεδρο, οι Κοινοτικές Βουλές και το Συμμαχικό Στρατηγείο με την παρουσία της Ελληνικής Δύναμης Κύπρου (ΕΛΔΥΚ) και Τουρκικής Δύναμης Κύπρου (ΤΟΥΡΚΔΥΚ). Σβολόπουλος, *ό.π.*, σ. 153.

⁵⁰⁰ Η συνομολόγηση των Συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου ήταν αναμφισβήτητα προϊόν ανάγκης, αποτέλεσμα συμβιβασμού εν όψει των δεινών που συνεπαγόταν η επαπειλούμενη μονομερής εφαρμογή του «Σχεδίου Μακμίλλαν». Παρ' όλο που το εθνικό αίτημα για Ένωση δεν ικανοποιήθηκε, απαλλάχθηκε η Κύπρος από το καθεστώς της ξένης κυριαρχίας, δόθηκε η ευκαιρία στους Ελληνοκυπρίους να «αξιοποιήσουν δυναμικά την ακαταμάχητη υπεροχή τους (αριθμητική, οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική) και δημιουργήθηκε ένα νέο κράτος, με κυρίαρχο το ελληνικό στοιχείο στη διεθνή σκηνή. Για τον Κ. Καραμανλή υπερείχε η διασφάλιση της ειρήνης, ο σεβασμός της νομιμότητας, η ειρηνική συμβίωση με την τουρκοκυπριακή μειονότητα και η διατήρηση ομαλών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Όπως πίστευε, οι παραπάνω προϋποθέσεις θα υπερτερούσαν των δυσλειτουργιών του ιδιόμορφου καθεστώτος της ανεξαρτησία της Κύπρου. Προφανώς δεν είχε υπολογιστεί σωστά το ενδεχόμενο σε περίπτωση έξαρσης των εθνικιστικών επιδιώξεων στις δυο χώρες. *Αυτόθι*, σ. 151-2. Σχετικά με το παρασκήνιο που διαδραματίστηκε κατά την υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου βλ. άρθρο της ελληνοκυπριακής εφημερίδας Φιλελεύθερος. Φύτος Σωκράτους, «Όλο το παρασκήνιο της υπογραφείσας Συμφωνίας: 47 χρόνια από τη Ζυρίχη», *Ο Φιλελεύθερος*, 12 Φεβρουαρίου, 2006. Ο κ. Σωκράτους είναι συγγραφέας του βιβλίου «Τα Παρασκήνια της Ζυρίχης και ο Ρόλος της Ελλάδος» των εκδόσεων Μετά.

⁵⁰¹ Τα βασικότερα μειονεκτήματα των Συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου ως εξής: Ο ορισμός διοικητικού συνεταιρισμού μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων ήταν δυσανάλογος του πληθυσμού της κάθε πλευράς (18% Τουρκοκύπριοι, 82% Ελληνοκύπριοι), άρα ο Ελληνοκύπριος πρόεδρος και ο Τουρκοκύπριος αντιπρόεδρος είχαν εξίσου το δικαίωμα άσκησης της αρνησικυρίας για κρατικά θέματα (πολιτικά, οικονομικά και αμυντικά). Οι Τουρκοκύπριοι απέκτησαν το 30% των θέσεων σε Βουλή, Υπουργικό Συμβούλιο και Δημόσια Υπηρεσία και το 40% σε Στρατό και Αστυνομία. Η προώθηση διαχωρισμού σε όλα σχεδόν τα επίπεδα: στα Δημαρχεία, στην ψηφοφορία-πλειοψηφία βουλευτών της κάθε κοινότητας, στη Βουλή για ψήφιση του κρατικού Προϋπολογισμού, στην ελληνική και τουρκική κοινοτική συνέλευση, με χωριστή ευθύνη για θρησκευτικά και πολιτιστικά ζητήματα. Βάσει της συνθήκης της Συμμαχίας, τοποθετήθηκε στη Μεγαλόνησο ελληνική στρατιωτική δύναμη (ΕΛΔΥΚ) 950 ανδρών και τουρκική (ΤΟΥΡΔΥΚ) 650 ανδρών. Βασική «έγνοια» των Βρετανών μετά από την πολιτική τους αποτυχία στη διώρυγα του Σουέζ ήταν η διατήρηση των κυρίαρχων βρετανικών στρατιωτικών βάσεων στην Κύπρο (μέχρι σήμερα). Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Ιστορία της Κύπρου, Μεσαιωνική και Νεότερη. Σημειώσεις για την Περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1960)*, *ό.π.*

οδήγησαν σε αδιέξοδο και σύντομα διαπιστώθηκε ότι η διατήρηση της ειρήνης στην Κύπρο απέτυχε να επιτευχθεί.

«Η μη ικανοποίηση του αιτήματος για Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, την οποία διεκδίκησαν μαχητικά και ενόπλως μέσα από τον Εθνοαπελευθερωτικό Αγώνα οι Ελληνοκύπριοι, και η αποτυχία των ηγεσιών να ολοκληρώσουν το στόχο του Ελληνισμού δημιούργησε και στις δυο πλευρές ανεκπλήρωτα ελλείμματα και προσδοκίες, που δε μπορούσε σε καμία περίπτωση να αναπληρώσει ο Πολιτικός Συμβιβασμός του 1960».⁵⁰² Δηλαδή ούτε το αίτημα των Ελληνοκυπρίων για Ένωση εκπληρώθηκε, αλλά ούτε η επιθυμητή Διχοτόμηση για τους Τουρκοκυπρίους. Οι δυο πλευρές επιζητούσαν ουσιαστικά αντικρουόμενες και αντίθετες λύσεις.⁵⁰³ Παραδόξως, το αίτημα των Ελληνοκυπρίων για Ένωση δικαιολογείται σε ένα από τα μοναδικά άρθρα του βρετανικού Τύπου που τάσσεται υπέρ των Ελληνοκυπρίων:

Οι γηγενείς Ελληνοκύπριοι ποτέ δεν αποδέχθηκαν ως τελεσίδικη την τουρκική ή τη βρετανική κυριαρχία. Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία τους στήριξε ανά τους αιώνες, μόρφωσε τα παιδιά τους και διατήρησε τον Ελληνισμό τους. Προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου} στην απελευθερωμένη Ελλάδα επεστράφησαν νησιά και επαρχίες από τους Τούρκους (οι Ιόνιοι Νήσοι, η Θεσσαλία, η Κρήτη, η Μακεδονία, η Δυτική Θράκη) και πρόσφατα, το 1945, η Ιταλία παρέδωσε στην Ελλάδα τα Δωδεκάνησα και τη Ρόδο. Οι Ελληνοκύπριοι περίμεναν τη σειρά τους και το αίτημα της Ένωσης αποτελούσε για πολλά χρόνια τη μόνη σημαντική πολιτική κίνηση στο νησί.⁵⁰⁴

Παρ' όλο που είχε συνηγορήσει στη διάταξη για το χωρισμό των Δήμων των πέντε μεγαλύτερων πόλεων της Κύπρου και παρά την αντίθετη εισήγηση της ελληνικής

⁵⁰² Η ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας αποτελεί κλασική περίπτωση δημιουργίας νέου Κράτους, στο οποίο οι εμπνευστές του νομικού πλαισίου δεν έλαβαν υπόψη τους τις κοινωνικές, ψυχολογικές και πολιτικές συνθήκες του χώρου στον οποίο θα εφαρμοζόταν νομικό κατασκεύασμα και κυρίως παρέλειψαν να εξετάσουν εάν και σε ποιο βαθμό υπήρχε στον πληθυσμό η βούληση να δεχθεί και να βιώσει το νομικό αυτό πλαίσιο.» Χ. Κ. Γιαλλουρίδης, «Ο Εξωτερικός – Πολιτικός Προσανατολισμός της Κυπριακής Δημοκρατίας,» στο *Η Νέα Διεθνής Τάξη. Η Ελλάδα Η Τουρκία και το Κυπριακό Πρόβλημα*, ό.π., σσ. 423-4 και σ. 434.

⁵⁰³ Η διεκδίκηση της Ένωσης από τους Ελληνοκυπρίους με την Ελλάδα μέσω της Ε.Ο.Κ.Α. είχε ως απάντηση τη διεκδίκηση της διχοτόμησης από την Τουρκία. Πρόκειται δηλαδή για δυο στρατηγικούς μαζικιστικούς στόχους και από τις δυο πλευρές που δε σταμάτησαν ούτε καταργήθηκαν με την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Αντίθετα, απετέλεσαν πλαίσιο άρνησης της ύπαρξης της Δημοκρατίας από τη γένεσή της. Διαιώνισαν τη σύγκρουση μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, την αντιπαράθεση στην Κύπρο και δρομολόγησαν τη διάβρωση του νομικού κατασκευάσματος του πολιτικού συστήματος του Κράτους. Η διεκδίκηση της Ένωσης και η αντιθετική της διχοτόμησης απετέλεσαν μια ανορθόδοξη, παρανοϊκή αντίληψη εξωτερικού προσανατολισμού και συνέθεσαν τον δυϊσμό που διείπε επίσημα ή ανεπίσημα την εξωτερική συμπεριφορά του Κυπριακού Κράτους. *Αυτόθι*, σσ. 423-424.

⁵⁰⁴ Πρόκειται για ένα από τα πιο υμνητικά άρθρα υπέρ των Ελληνοκυπρίων. Lena Jeger, "The Cypriot Inheritance," *The Guardian*, December 28, 1963, σ. 6.

κυβέρνησης, ο Πρόεδρος πλέον, Μακάριος αρνείτο να την εφαρμόσει. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την καταψήφιση του φορολογικού νομοσχεδίου και την πρόκληση λειτουργικού αδιεξόδου του κράτους. Το Δεκέμβριο του 1962, το Υπουργικό Συμβούλιο αποφαινεται την κατάργηση της διάταξης για το χωρισμό των Δήμων, ενώ η Κοινοτική Βουλή των Τουρκοκυπρίων τη σύστασή τους. Η προσπάθεια της Αθήνας να άρει το αδιέξοδο με την προσωρινή επαναφορά του παλαιού Νόμου περί Δήμων, δε βρήκε ανταπόκριση στη Λευκωσία. Έτσι, παρ' όλο που ο Ελληνοκύπριος και ο Τουρκοκύπριος ηγέτης πραγματοποιούν συναντήσεις σε κυβερνητικό επίπεδο, δε βρίσκουν όμως, τη «χρυσή τομή» στις διαφωνίες τους πάνω στα θέματα της φορολογίας, των δημοτικών συμβουλίων και της τοπικής αυτοδιοίκησης.⁵⁰⁵

Ήδη από τις αρχές του 1963, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος προτίθετο να ζητήσει την αναθεώρηση του Συντάγματος, ώστε αυτό να είναι πιο λειτουργικό. Η Αθήνα όμως, σε επιστολή που απέστειλε στον Μακάριο τη 19^η Απριλίου 1963 κατέστησε σαφές ότι προκειμένου να αποφευχθεί μια ενδεχόμενη ελληνοτουρκική κρίση, η Λευκωσία έπρεπε να μην προβεί σε αναθεώρηση, άλλως θα διεχώριζε τη θέση της και δημοσίως. Έτσι, η κυπριακή ηγεσία επέδειξε αυτοσυγκράτηση, μέχρις ότου η κυβέρνηση Καραμανλή παραιτήθηκε, οπότε και ο Μακάριος παρουσίασε τις προθέσεις του για αναθεώρηση.⁵⁰⁶ Μέσα από τις παραπάνω ενέργειες διαφαίνεται ότι η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας και της Κύπρου διέφεραν ως προς τους στόχους, οπότε και ήταν αδύνατο να συμπορευτούν.⁵⁰⁷

⁵⁰⁵ Σβολόπουλος, *ό.π.*, σ. 154.

⁵⁰⁶ Πρόκειται για τη μεταβατική περίοδο της κυβέρνησης Γεώργιου Παπανδρέου. *Αυτόθι*, σσ. 154-5.

⁵⁰⁷ Η εμπλοκή της Κύπρου στη διεθνή σκηνή συνέπεσε με το «ρευστό παιχνίδι της διεθνούς ισορροπίας δυνάμεων» (Αμερικής και Ρωσίας), το οποίο είχε αντίκτυπο στη Μέση Ανατολή. Ο Κ. Καραμανλής πίστευε ότι εάν η Κύπρος ευθυγράμμιζε την εξωτερική πολιτική της με αυτή της Ελλάδας, τότε η διεθνής θέση της Ελλάδας θα ενισχυόταν, η οριστική λύση του Κυπριακού θα προαγόταν, ενώ κατά το διάστημα αυτό θα είχε δημιουργηθεί η διεθνής συνείδηση ότι η Κύπρος είναι Ελλάδα. Η Τουρκία και οι σύμμαχοι θα συνειδητοποιούσαν ότι είναι προτιμότερη μια ελληνική παρά μια ανεξάρτητη Κύπρος, η οποία θα διέτρεχε πάντα τον κίνδυνο από ξένες επιρροές, που θα έβλαπτε όλους. Παράλληλα, θα αντιλαμβάνονταν ότι η «ελικρινής φιλία και συνεργασία με την Ελλάδα δε συμβιβάζεται με την εκκρεμότητα του Κυπριακού». Έτσι, αρχικά, υπήρχε «στενή και αδιατάρακτη συνεργασία» ανάμεσα σε Αθήνα και Λευκωσία. Όταν όμως ο Μακάριος γνωστοποίησε δημοσίως τις προθέσεις του για αναθεώρηση του Συντάγματος, ακολουθούσε μια άλλη πολιτική γραμμή από αυτή της Αθήνας. Δηλαδή, αντί να ακολουθήσει τη φιλοδυτική πορεία της ελληνικής κυβέρνησης, η κυπριακή κυβέρνηση έκλινε προς το «μέτωπο» των Αδέσμευτων κρατών, προκειμένου να κατοχυρώσει ένα καθεστώς αδέσμευτης ανεξαρτησίας και να προσεταιριστεί χώρες του Τρίτου κόσμου, ισχυρές εντός του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Έκτοτε, δυσκόλεψε η αναζήτηση λύσεων μέσα από ενδοσυμμαχικές διαδικασίες και η λύση του Κυπριακού πλέον, περιπλέκεται με τους διεθνούς ανταγωνισμούς. *Αυτόθι*, σσ. 152-154.

Έτσι, ο Μακάριος καλεί προς συνάντηση (30/11/1963) τις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις (Ελλάδα, Τουρκία, Αγγλία) και τον δρ Kutchuk για να προτείνει τα λεγόμενα «13 σημεία»⁵⁰⁸, ευελπιστώντας ότι με την εφαρμογή τους θα βελτιωθούν οι λειτουργίες του Συντάγματος. Σε αυτά ουσιαστικά προτείνει τον περιορισμό των αυξημένων δικαιωμάτων και εγγυήσεων της τουρκοκυπριακής πλευράς. Αυτή η κίνηση του Μακαρίου είχε αντίθετα από τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Το Δεκέμβριο του ίδιου έτους, η Τουρκία απορρίπτει τις εισηγήσεις του Μακαρίου, δραστηριοποιεί τη δράση της TMT και απειλεί με τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Ο Τουρκοκύπριος αντιπρόεδρος Kutchuk και οι υπουργοί του αποσύρονται από την κυβέρνηση.⁵⁰⁹

Σε σύντομο χρονικό διάστημα (21/12/1963), νέο κύμα εχθροπραξιών ξεσπά μεταξύ Τουρκοκυπρίων-Ελληνοκυπρίων, θύματα όμως, θρήνησαν και οι δυο πλευρές. Προς ενίσχυση της λύσης της διχοτόμησης, η Τουρκοκυπριακή Ένωση του Λονδίνου διοργάνωσε πορεία διαμαρτυρίας για τη βίαιη μεταχείριση των Τουρκοκυπρίων στην Κύπρο από τους Ελληνοκυπρίους. Σε σχετικό άρθρο⁵¹⁰ της *Manchester Guardian* αναφέρεται ότι περίπου 4.000 Τουρκοκύπριοι πραγματοποίησαν πορεία ξεκινώντας από το Soho του Λονδίνου. Σε επιστολή που παρέδωσαν στην Downing Street (στον Βρετανό Πρωθυπουργό) αναφέρονται στα γεγονότα στην Κύπρο από την ανεξαρτησία και κατηγορούν τους Έλληνες για επανειλημμένες προσπάθειες να τροποποιηθεί το Σύνταγμα σε βάρος των Τούρκων. Ειδικότερα κατηγορούν τις αποτρόπαιες και κτηνώδεις δολοφονίες των φίλων τους στην Κύπρο από «ελληνικά στρατεύματα και τρομοκράτες της ΕΟΚΑ».

⁵⁰⁸ Βλ. τον κατάλογο των 13 σημείων αναθεώρησης του κυπριακού Συντάγματος που επεσύναψε ο Μακάριος στην επιστολή του προς ενημέρωση της βρετανικής κυβέρνησης στο Παράρτημα 5. Επίσης βλ. Κληρίδης Γλαύκος, *Η Κατάθεσή Μου*, τ. 1 (Λευκωσία: εκδόσεις Αλήθεια, 1988), σσ. 188-189. Σε συνέντευξη που παραχώρησε στην εφημερίδα *Η Σημερινή*, ο πρώην Γενικός Εισαγγελέας Μιχαλάκης Τριανταφυλλίδης αναφέρει ότι ο Μακάριος ήξερε ότι τα 13 σημεία ήταν αδύνατον να τροποποιηθούν, έστω και αν οι Τούρκοι τα δέχονταν και πίστευε ότι μέσω της διεθνούς διάσκεψης θα μπορούσε να «εισάξει [...] τροποποιήσεις που θα καθιστούσαν το σύνταγμα λειτουργικό». Ανδρέας Παύλου, «Πώς γεννήθηκε και πώς τραυματίστηκε η Κυπριακή Δημοκρατία,» *Η Σημερινή*, 2 Οκτωβρίου, 2001.

⁵⁰⁹ Για τους λόγους που ενδεχομένως οδήγησαν τον Μακάριο στην πρόταση για αναθεώρηση του Συντάγματος, παρά τις αντιρρήσεις της Τουρκίας, της Ελλάδας και των Η.Π.Α. προς την κυπριακή κυβέρνηση για κάθε απόπειρα ανατροπής της ισχύουσας πολιτικής ισορροπίας στη νήσο και παρά την ένταση που σταδιακά αυξανόταν μεταξύ Τουρκοκυπρίων και Ελληνοκυπρίων βλ. Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, *Η Κυπριακή εξωτερική πολιτική: 1960- 1974* (Αθήνα, εκδ. Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, 2006), σσ. 17-23, <http://www.idec.gr/iier/new/cyprus%20foreign%20policy%20Tsardanidis.doc> (πρόσβαση 13 Μαρτίου, 2007). Πρόκειται για ερευνητικό δοκίμιο του Δρ Χαράλαμπου Τσαρδανίδη. Ο κ. Τσαρδανίδης είναι Διευθυντής του Ινστιτούτου Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.

⁵¹⁰ By our own Reporter, "Turks Protest in London," *The Guardian*, December 28, 1963, σ. 2.

Ο ανταποκριτής της εφημερίδας δίνει μεγάλη έμφαση στον αριθμό των Τουρκοκυπρίων που συμμετείχε στη διαδήλωση, τονίζοντας ότι «Η διαδήλωσή τους είχε εντυπωσιακή και μεγαλοπρεπή προσέλευση, εκπροσωπώντας τους 20.000 Τουρκοκυπρίους στη Μεγάλη Βρετανία.»⁵¹¹ Η χρήση των λέξεων «εντυπωσιακή και μεγαλοπρεπή» προσδίδουν μια θετική χροιά στη διαδήλωση των Τούρκων και έμμεσα φαίνεται η θέση της Μεγάλης Βρετανίας υπέρ των Τούρκων.

Σε μια προσπάθεια να υποτιμηθεί ο ελληνικός πολιτισμός, υπογραμμίζεται από τον βρετανικό Τύπο ιδιαιτέρως το περιεχόμενο του πλακάτ που συνοψίζει τα συναισθήματα που οδήγησαν στη σύσφιγξη των σχέσεων μεταξύ μελών αυτής της κοινότητας [δηλ. της τουρκοκυπριακής]: «Μωρά Τουρκοκυπρίων δολοφονήθηκαν και στοιβάχτηκαν σε λουτρό. Είναι αυτό ο ελληνικός πολιτισμός; Οι απολίτιστοι Έλληνες σχεδίασαν τον ολοκληρωτικό αφανισμό όλων των Τούρκων της Κύπρου».⁵¹² Ιδιαίτερα μακρά αναφορά πραγματοποιεί ο ανταποκριτής στα συνθήματα που χρησιμοποιήθηκαν ενάντια στους Έλληνες. Ανάμεσα στα πιο «λακωνικά», αλλά και σε άλλα συνθήματα που χρησιμοποιήθηκαν ήταν τα εξής: «Ο Μακάριος στην αγχόνη», «Απαιτούμε την εφαρμογή του κυπριακού Συντάγματος», «Οι Τούρκοι υποστηρίζουν την παρέμβαση των εγγυητριών δυνάμεων», «Ζήτω ο Λόρδος Harding που έστειλε εξορία τον Μακάριο», «Δεν εμπιστευόμαστε πια τους Έλληνες φονιάδες», «Ο Μακάριος θα έπρεπε να βρίσκεται στην αίθουσα βασανιστηρίων της Madam Tussaud», «Οι Έλληνες είναι αναξιόπιστοι».⁵¹³

Προκειμένου να πραγματοποιηθεί κατάπαυση του πυρός στην Κύπρο και ενώ οι εχθροπραξίες συνεχίζονταν, η νεοσύστατη Επιτροπή Πολιτικού Συνδέσμου (Political Liaison Committee), αποτελούμενη από εκπροσώπους της Μεγάλης Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας, της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής κοινότητας υπό την προεδρία του Υπουργού Κοινοπολιτείας της Μεγάλης Βρετανίας Duncan Sandys, προέβη σε τετράωρη διάσκεψη.

⁵¹¹ *Αυτόθι*, σ. 2.

⁵¹² *Αυτόθι*, σ. 2.

⁵¹³ *Αυτόθι*, σ. 2.

Σε σχετικό άρθρο⁵¹⁴ της Guardian αναφέρεται ότι η επιτροπή, σε ανακοίνωση που εξέδωσε μετά τη διάσκεψη, προσδιορίζει ένα σχέδιο αποτελούμενο από επτά σημεία που ήλπιζε να επαναφέρουν την κατάσταση στην Κύπρο σε κανονικές συνθήκες. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι από τα επτά προτεινόμενα σημεία δεν προάγεται η ελληνοκυπριακή θέση. Δύο από αυτά εδραιώνουν τη θέση της Μεγάλης Βρετανίας στη Μεγαλόνησο, ήτοι την εξασφάλιση της ελεύθερης κίνησης των βρετανικών στρατιωτικών περίπολων και στις δυο πλευρές της Λευκωσίας και την απόσυρση των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων «μαχητών» από τα φρούρια που διατηρούν και από τις δυο πλευρές της γραμμής της κατάπαυσης του πυρός και την αντικατάστασή τους από βρετανικά στρατεύματα, δημιουργώντας μια ουδέτερη ζώνη μεταξύ των δυο πλευρών.

Τα υπόλοιπα τέσσερα ενισχύουν την τουρκοκυπριακή πλευρά και προωθούν έμμεσα τη λύση της διχοτόμησης: τη μετακίνηση των νεκρών και τραυματιών Τούρκων από την περιοχή Ομορφίτα. Την ανταλλαγή προσφύγων και ομήρων και από τις δυο πλευρές. Την επανένωση του τηλεφωνικού συστήματος σε περιοχή που ζουν Τουρκοκύπριοι. Την επανεγκατάσταση των ταχυδρομικών υπηρεσιών στον τουρκικό τομέα, ο οποίος τις έχασε από τότε που ξέσπασε η βία. Την πιθανότητα να ξαναρχίσουν οι τουρκικές μεταδόσεις από τον τηλεοπτικό σταθμό της Κύπρου υπό όρους που θα συμφωνηθούν και βήματα, τα οποία θα εξασφαλίσουν πιο αντικειμενική παρουσίαση ειδήσεων και στις δυο γλώσσες για να αποφευχθεί η έξαρση των συναισθημάτων μεταξύ των δυο κοινοτήτων.⁵¹⁵

Ο Πρόεδρος Μακάριος πρότεινε τα 13 σημεία για την τροποποίηση του Συντάγματος με την ενθάρρυνση του Βρετανού Υπατου Αρμοστή στην Κύπρο, Sir Arthur Clarke, και έτσι πυροδοτήθηκε τεράστια διακοινοτική διαμάχη.⁵¹⁶ «Αργότερα προβλήθηκε από το Λονδίνο ο ισχυρισμός ότι «ο Κλαρκ ενήργησε μόνος του χωρίς

⁵¹⁴ Πρόκειται για το άρθρο *Σχέδιο Επτά Σημείων για Ειρήνη στην Κύπρο (Seven Point Plan for Peace in Cyprus)*, με υπότιτλο *Ρίχθηκαν Πυροβολισμοί την Ώρα της Συνάντησης της Επιτροπής Συνδέσμου (Shots Fired as Liaison Committee Meets)*. British United Press, and Reuter (Nicosia), “Seven Point Plan for Peace in Cyprus,” *The Guardian*, December 30, 1963, σ. 1.

⁵¹⁵ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁵¹⁶ Brendan O'Malley, “Cyprus: History, Present and the Future Series” (lecture notes at the Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, United States, January 16, 2001). Ο κ. Brendan O'Malley είναι ξένος ανταποκριτής των Times Educational Supplement και συμπράττων συγγραφέας του βιβλίου *The Cyprus Conspiracy: America, Espionage and the Turkish Invasion*, το οποίο ήταν υποψήφιο για το Βραβείο Orwell 1999 και κατονομάστηκε ως το Βιβλίο του Έτους 1999 από τη βρετανική Guardian.

εξουσιοδότηση», καθώς υπήρχαν διαφωνίες ανάμεσα στα υπουργεία Εξωτερικών και Αποικιών.»⁵¹⁷ Παρά ταύτα, ο βρετανικός Τύπος προβάλλει τις αδυναμίες του Συντάγματος ως μη λειτουργικού, εκτός και αν ικανοποιηθεί το τουρκικό αίτημα για εγγύηση της προστασίας της τουρκοκυπριακής μειονότητας, υποννοώντας τη διχοτόμηση:

Δυστυχώς, η επιστροφή στη φυσιολογική κατάσταση δεν είναι αρκετή. Στην Κύπρο, η φυλετική έχθρα και η καχυποψία είναι φυσιολογική, όπως και η απειλή πολιτικού αδιεξόδου είναι φυσιολογική. Το πρόσφατο ξέσπασμα βίας εκπορεύθηκε από αυτό που υπάρχει εκεί, το φυσιολογικό κράτος αμοιβαίας δυσπιστίας. Πρόκειται για [πολιτικό] σύστημα με εσωτερικό αδιέξοδο και δεν υπάρχει προοπτική ειρηνικής εξέλιξης μέσα από αυτό, εκτός και αν υπολογιστεί κάποιος νέος παράγοντας, τον οποίο η τουρκική μειονότητα μπορεί να αποδεχθεί ως εγγύηση για δίκαιη μεταχείριση σε μια κοινότητα που υπερέρχει αριθμητικώς.⁵¹⁸

Ο βρετανικός Τύπος⁵¹⁹ υποστηρίζει την άποψη προφανώς του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών, ότι δηλαδή προκειμένου η Κύπρος να απαλλαγεί από το αδιέξοδο στο οποίο βρίσκεται είναι απαραίτητη η παρουσία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, αποκλείοντας τα «δοκιμασμένα» πλέον δεδομένα του παρελθόντος:

Δε νοείται η επιστροφή της βρετανικής αρχής στην Κύπρο. Η τριανδρία της βρετανικής, ελληνικής και τουρκικής αρχής θα υπηρετήσει σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης μόνο, διότι η μόνιμη παρουσία της θα έδινε μόνο επίσημη έμφαση στον φυλετικό διχασμό που πρέπει να υπερκεραστεί. Ούτε η αρχή του Προέδρου Μακάριου είναι αποδεκτή.⁵²⁰

Η παρέμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών υποστηρίζεται καταφανώς από τον βρετανικό Τύπο⁵²¹. Ειδικότερα, η περίπτωση της εγκατάστασης ενός υψηλόβαθμου αξιωματούχου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, τον οποίο θα αποδέχονταν και οι δυο πλευρές απαλλαγμένο από οποιαδήποτε καχυποψία για μεροληψία παρουσιάζεται ως η μεγαλύτερη ελπίδα για τη θραύση του αδιεξόδου στην Κύπρο. Η εφημερίδα Manchester Guardian εκθέτει με κάθε λεπτομέρεια τα καθήκοντά του αξιωματούχου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, σε περίπτωση που αναλάμβανε την επίλυση του Κυπριακού ζητήματος ως εξής:

⁵¹⁷ Φάνης Κωνσταντινίδης, «Τα «13 σημεία» του Μακάριου μετά 43 έτη,» *Ελευθεροτυπία*, 29 Νοεμβρίου, 2006.

⁵¹⁸ Main Article, "Cyprus-how to Escape the Deadlock," *The Guardian*, December 30, 1963, σ. 8.

⁵¹⁹ *Αυτόθι*, σ. 8.

⁵²⁰ *Αυτόθι*, σ. 8.

⁵²¹ *Αυτόθι*, σ. 8.

Να μεσολαβεί μεταξύ των δυο πλευρών, εάν ζητηθεί. Όπου αποτυγχάνει η μεσολάβηση, να ασκεί βέτο αντί της [τουρκικής] μειονότητας που μέχρι τότε είχε αυτό το δικαίωμα, εάν το έκρινε απαραίτητο. Εάν οδηγηθεί σε αδιέξοδο, να το αναφέρει στο Συμβούλιο Ασφαλείας ή σε σώμα που μπορεί να εξουσιοδοτηθεί για την επίλυση του ζητήματος. Σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης να ζητήσει μια μικρή στρατιωτική δύναμη από τα Ηνωμένα Έθνη για να αποτραπεί ο εμφύλιος⁵²² πόλεμος.⁵²³

Ο βρετανικός Τύπος⁵²⁴ δεν πρότεινε την παρουσία μόνιμης στρατιωτικής δύναμης από τα Ηνωμένα Έθνη, διότι σε μια τέτοια περίπτωση θα κόστιζε ακριβά σε χρήματα και η παρουσία της θα προκαλούσε πόνο παρά θα καθυστέρηζε. Παρ' όλα αυτά εάν χρειαζόταν μια στρατιωτική δύναμη, θα ήταν προτιμότερο να είναι ουδέτερη παρά διμερής, τονίζεται στο άρθρο. Τελικά, η κατάσταση αυτή είχε ως συνέπεια την παρέμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και την εγκαθίδρυση της «πράσινης γραμμής» (30/12/1963), η οποία -μέχρι σήμερα- διαχωρίζει τις δυο κοινότητες και καθιστά τη Λευκωσία ως τη μόνη διχοτομημένη πρωτεύουσα στον κόσμο.⁵²⁵

Η υποστήριξη της Μεγάλης Βρετανίας προς τη διχοτομική λύση εκφράζεται άμεσα πλέον από τον βρετανικό Τύπο⁵²⁶, επισημαίνοντας ότι δεν υπάρχει περίπτωση να ζήσουν ειρηνικά Έλληνες και Τούρκοι μαζί:

Η έχθρα μεταξύ της ελληνικής και της τουρκικής κοινότητας είναι τόσο βαθιά που θα χρειαστεί μεγάλο χρονικό διάστημα προτού επιτευχθεί συμφωνία για θέματα όπως η αποκατάσταση της ελευθερίας κινήσεως των πολιτών, η επανεγκατάσταση των τηλεγραφικών υπηρεσιών στον τουρκικό τομέα και το άνοιγμα των δρόμων σε ολόκληρη τη χώρα.⁵²⁷

Προφανώς ο συγγραφέας του άρθρου, Michael Wall, δεν είναι προφητικός, καθώς μέχρι σήμερα η πολιτική κατάσταση στη Κύπρο παραμένει στάσιμη μετά την εγκαθίδρυση της πράσινης γραμμής. Φαίνεται όμως, ότι συνεργάζεται με το βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών και παρουσιάζει ως δικές του άποψεις τα

⁵²² Ειδικά η αναφορά του βρετανικού Τύπου σε εμφύλιο πόλεμο, δηλαδή στη διαμάχη μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων υπενθυμίζει τη βρετανική πολιτική του διαιρεί και βασίλευε: Όποτε η Μεγάλη Βρετανία συναντούσε προβλήματα ή αντίσταση στη διοίκηση των αποικιών της, χρησιμοποιούσε τη συγκεκριμένη πολιτική, προκειμένου οι τοπικές δυνάμεις να είναι «απασχολημένες» και η ίδια να διοικεί ανενόχλητη.

⁵²³ Main Article, "Cyprus-how to Escape the Deadlock," *ό.π.*, σ. 8.

⁵²⁴ *Αυτόθι*, σ. 8.

⁵²⁵ Dr. Tofallis, *ό.π.*, σ. 193.

⁵²⁶ Πρόκειται για το άρθρο *Συμφωνία για Ουδέτερη Ζώνη στην Κύπρο (Agreement on Neutral Zone in Cyprus)*, με υπότιτλο *Οι Τούρκοι Βλέπουν τη Διχοτόμηση ως τη Μόνη Λύση (Turks See Partition as the Only Solution)*. From Michael Wall, "Agreement on Neutral Zone in Cyprus," *The Guardian*, December 31, 1963, σ. 1.

⁵²⁷ *Αυτόθι*, σ. 1.

βρετανικά σχέδια για το μέλλον της Κύπρου. Παρουσιάζοντας από τότε την άποψη των Τούρκων ότι με τη διχοτόμηση μπορεί μονάχα να επιτευχθεί η οριστική επίλυση του Κυπριακού, ο Wall δίνει έμφαση προς τη συγκεκριμένη επιλογή:

Ο Δρ. Κιουτσούκ, Αντιπρόεδρος και Τούρκος Ηγέτης, κατέστησε σαφές ότι ο λαός του θεωρούσε τη διχοτόμηση ως τη μόνη λύση. Πολλοί Τούρκοι άτακτοι πολεμιστές λένε ότι ποτέ δε θα παραδώσουν τα όπλα τους μέχρι να εκχωρηθεί η διχοτόμηση.⁵²⁸

Σε άρθρο⁵²⁹ της *Manchester Guardian* αναφέρεται ότι οι Ελληνοκύπριοι Υπουργοί απορρίπτουν τις τουρκικές αξιώσεις για διχοτόμηση, καθώς δε συζητάνε σε καμμία περίπτωση αυτή την επιλογή. Για εκείνους διχοτόμηση σημαίνει πόλεμος, διότι πιστεύουν ότι μπορούν να ζήσουν ειρηνικά με τους Τουρκοκυπρίους. Παρά ταύτα, στο ίδιο άρθρο⁵³⁰ ο τότε Κύπριος Υπουργός Εξωτερικών παρουσιάζεται πεπεισμένος ότι εάν η Ελλάδα και η Τουρκία δεν είχαν δικαιώματα στην Κύπρο και δεν είχαν εγκαταστήσει στρατιωτικά φρούρια στη Νήσο, δε θα χυνόταν ποτέ αίμα:

«Η Ελλάδα και η Τουρκία αποπειρώνται να χρησιμοποιήσουν το Κυπριακό ζήτημα για εσωτερικούς πολιτικούς σκοπούς και αυτό προκαλεί αναταραχή στη Νήσο.»⁵³¹

Παράλληλα, ο βρετανικός Τύπος παρομοιάζει την περίπτωση της Κύπρου με αυτή του ιρλανδικού αγώνα για αυτοκυβέρνηση: Όταν έφθασαν στο αποφασιστικό σημείο, οι κακοποιοί [με όπλα] ξεκίνησαν να μάχονται μεταξύ τους- είχαν απολέσει την ικανότητα επιδίωξης των στόχων τους με άλλα μέσα.⁵³²

Ο βρετανικός Τύπος αποτελεί «εργαλείο έκφρασης» της εξωτερικής πολιτικής της Μεγάλης Βρετανίας. Μέσα από αυτόν προετοιμάζεται το έδαφος για την υλοποίηση των σχεδίων τους για την Κύπρο, προβάλλοντας έντονα και συχνά τις τουρκικές αξιώσεις για διχοτόμηση. Σε άρθρο της *Manchester Guardian* τονίζεται για πολλοστή φορά ότι ο Δρ. Κιουτσούκ, αρχηγός των Τουρκοκυπρίων, ανέφερε ότι η διχοτόμηση αποτελούσε πλέον τη μοναδική λύση. Οι Βρετανοί προετοιμάζουν το έδαφος έμμεσα, αναφέροντας ουσιαστικά τα βήματα, που οδηγούν προς τη διχοτόμηση της Κύπρου ή την εξυπηρέτηση της τουρκικής επεκτατικής πολιτικής, χωρίς να πλήττονται τα βρετανικά συμφέροντα (δηλαδή η διατήρηση των βάσεων στην Κύπρο):

⁵²⁸ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁵²⁹ From Michael Wall, "British Patrols Move in," *The Guardian*, December 31, 1963, σ. 1.

⁵³⁰ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁵³¹ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁵³² Main Article, "Towards Sanity in Cyprus," *The Guardian*, December 31, 1963, σ. 8.

Εάν το νησί [της Κύπρου] χωριζόταν σε δυο Κρατίδια, σε μικρό χρονικό διάστημα θα συνενώνονταν με τις μεγαλύτερες γειτονικές τους χώρες [δηλ. την Ελλάδα και την Τουρκία] από τις οποίες εμπνέονται εθνικά. Αυτή θα ήταν η έσχατη λύση. Αυτό που θα έπρεπε στο μεταξύ να επιχειρηθεί είναι μια οργανωμένη ανταλλαγή πατρίδων και περιουσιών που θα μετακινούσε τις ελληνικές και τις τουρκικές οικογένειες των πιο εκτεθημένων νησιών στις γειτονιές με τους δικούς τους ανθρώπους.⁵³³

Με άλλα λόγια, προτείνεται η επίλυση του Κυπριακού με άλλα εδαφικά ανταλλάγματα, όχι απαραίτητα της Κύπρου. Παρόμοια πολιτική ακολουθεί μέχρι σήμερα η Τουρκία σε σχέση με την Ελλάδα, λ.χ. στα θέματα του Αιγαίου⁵³⁴ και της μουσουλμανικής μειονότητας Θράκης. Αυτό που προκαλεί περισσότερη εντύπωση είναι ότι η συγκεκριμένη «μορφή» επίλυσης προτείνεται από του Βρετανούς και όχι από τους Τούρκους.

Με αγγλική πρωτοβουλία και με την προτροπή του NATO, πραγματοποιείται στις αρχές του 1964 πενταμερής (Ελλάδα, Αγγλία, Τουρκία και η αντίστοιχη εκπροσώπεια της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής κοινότητας) διάσκεψη στο Λονδίνο για να επανεξεταστεί το Κυπριακό Ζήτημα. Δεν τελεσφόρησε όμως, ο σκοπός της διάσκεψης. Η αποτυχία της διάσκεψης δεν προκαλεί εντύπωση, καθώς είχε επισημανθεί ήδη στην ομιλία του Duncan Sandys:

«Γνωρίζω ότι πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι αυτή η συνδιάσκεψη είναι εν πάση περιπτώσει καταδικασμένη σε αποτυχία. Ισχυρίζονται ότι είναι απίθανη η συμφωνία στην παρούσα τεταμένη κατάσταση και ότι δε μπορεί να υπάρξει εποικοδομητική συζήτηση, όταν τα πνεύματα είναι εξημμένα και η αμοιβαία καχυποψία τόσο βαθειά».⁵³⁵

Η υποστηρικτική θέση του βρετανικού Τύπου προς την τουρκοκυπριακή πλευρά διαφαίνεται μέσα από τη λακωνική και τυπική αναφορά στις διαδηλώσεις σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη στις 15 Ιανουαρίου 1964:

⁵³³ *Αυτόθι*, σ. 8.

⁵³⁴ Σχετικά με τις τουρκικές διεκδικήσεις στα θαλάσσια και εναέρια καθεστώτα του Αιγαίου Πελάγους βλ. Χρήστος Λ. Ροζάκης, «Το Διεθνές Νομικό Καθεστώς του Αιγαίου και η Ελληνοτουρκική Κρίση. Τα Διμερή και τα Διεθνή Θεσμικά Ζητήματα,» στο *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923–1987*, Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής (Αθήνα: εκδ. Γνώση, 1988), σσ. 269-492.

⁵³⁵ Το άρθρο *Ο Κος Sandys Ανοίγει Προκλητικά τις Ομιλίες για την Κύπρο* (*Mr. Sandys Opens Cyprus Talks with Challenge*), με υπότιτλο «*Η Προοπτική Αποτυχίας Πολύ Δυσοίωνη για να Μελετηθεί*» (*“Prospect of Failure too Grim to Contemplate”*). Τοποθετήθηκε στην Κατηγορία Ξένες ειδήσεις (Overseas News) προφανώς διότι είναι πλέον ανεξάρτητη η Κύπρος. From our Commonwealth Staff, “Mr. Sandys Opens Cyprus Talks with Challenge,” *The Times*, January 16, 1964, σ. 7.

Χιλιάδες φοιτητές διαδήλωσαν έξω από το Πανεπιστήμιο Αθηνών, διακηρύττοντας την ενότητα με τους Κύπριους αδελφούς, φιλοδοξώντας την Ένωση της Νήσου με την Ελλάδα. Ακούστηκαν πατριωτικά τραγούδια και χύθηκαν δάκρυα για την ΕΟΚΑ. Ψήφισμα για απόρριψη μιας οποιασδήποτε λύσης στην Κύπρο «που θα αντετίθετο με την [ελληνο]κυπριακή επιθυμία για Ένωση» παραδόθηκε στην ελληνική κυβέρνηση.⁵³⁶

Ωστόσο, σε αντίστοιχη τουρκική διαδήλωση⁵³⁷ στο Λονδίνο, ο βρετανικός Τύπος διέθεσε εκτεταμένο και λεπτομερές άρθρο, με ιδιαίτερες επισημάνσεις στον αριθμό των διαδηλωτών και τα συνθήματα τους.

Στη συνέχεια, προτείνεται ένα αγγλοαμερικανικό σχέδιο επίλυσης του Κυπριακού. Σε σχετικό άρθρο⁵³⁸ των Times επισημαίνεται ότι το σχέδιο ουσιαστικά πρότεινε την εγκατάσταση μιας διεθνούς ειρηνευτικής δύναμης στην Κύπρο, με καθήκοντα που δεν εκτείνονται σε εσκεμμένες δράσεις για να επηρεάσουν την οριστική πολιτική λύση. Όπως όμως τονίζεται, αυτό είναι δύσκολο να επιτευχθεί στην πράξη:

Για παράδειγμα, για τη διατήρηση της ειρήνης, ο αρχηγός της δύναμης ίσως, θελήσει να ανασυντάξει μικρές μειονότητες απομονωμένες σε απομακρυσμένα χωριά, μια τέτοια όμως ενέργεια που τείνει τον διαχωρισμό των δυο κοινοτήτων μπορεί να προκαταβάλει την έκβαση υπέρ της διχοτόμησης.⁵³⁹

Στο άρθρο⁵⁴⁰ αναγνωρίζεται ότι αυτό αποτελεί έναν από τους λόγους για τους οποίους ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος επέμενε στον έλεγχο της στρατιωτικής δύναμης από τα Ηνωμένα Έθνη. Αυτό διότι επικρατεί η πεποίθηση ότι το ΝΑΤΟ μεροληπτεί υπέρ της Τουρκίας, ενώ ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών υπέρ της Ελλάδας. Τελικά, το σχέδιο κατέστη αποδεκτό «στο ακέραιο» από την τουρκική κυβέρνηση, αλλά η ελληνοκυπριακή πλευρά το απέρριψε ως διχοτομικό.⁵⁴¹

⁵³⁶ From our Correspondent (Athens), "Greek Demonstrations," *The Times*, January 16, 1964, σ. 7.

⁵³⁷ Βλ. προαναφερόμενες επισημάνσεις άρθρου. By our own Reporter, "Turks Protest in London," ό.π., σ. 2.

⁵³⁸ Το άρθρο *Αμερικανική Προσπάθεια να Δώθει Τέλος στο Κυπριακό Αδιέξοδο (U.S. Attempt to End Cyprus Deadlock)*, με υπότιτλο *Ο Κος Ball σε Συνομιλίες στο Λονδίνο (Mr. Ball at Talks in London)*. From our Diplomatic Correspondent, "U.S. Attempt to End Cyprus Deadlock," *The Times*, February 10, 1964 σ. 8.

⁵³⁹ *Αυτόθι*, σ. 8.

⁵⁴⁰ *Αυτόθι*, σ. 8.

⁵⁴¹ Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Μεσαιωνική – Νεότερη Ιστορία της Κύπρου (Γ' Λυκείου): Συνοπτικό Διάγραμμα της Σύγχρονης Ιστορίας της Κύπρου: Από την Ανεξαρτησία ως το Πραξικόπημα και την Τουρκική Εισβολή (1960-1974)*, από Εκπαιδευτικό Υλικό Μέσης Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού στην Κύπρο, (υπηρεσία Διαδικτύου του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, http://www.moec.gov.cy/mesi/ekpaideutiko_yliko/pdf/history/his17.pdf (πρόσβαση 27 Οκτωβρίου, 2008).

Στις 4 Μαρτίου 1964, το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών εγκρίνει το Ψήφισμα 186⁵⁴² ήτοι «αναγνωρίζει την κυρίαρχη Δημοκρατία της Κύπρου και τη νόμιμη κυβέρνησή της», εγκαθιστά την United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) ως ειρηνευτική δύναμη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο (η οποία διατηρείται έως σήμερα) και ορίζει «μεσολαβητή για ειρηνευτική επίλυση του Κυπριακού προβλήματος».

Στο μεταξύ, τους πρώτους μήνες του 1964, ιδιαίτερα η εφημερίδα *The Times* αφιερώνει σημαντικό αριθμό άρθρων για την έκρυθμη κατάσταση που επικρατεί μεταξύ της ελληνοτουρκικής και τουρκοκυπριακής κοινότητας στην Κύπρο. Τα άρθρα της κυρίως αφορούν τις πολεμικές συγκρούσεις που σημειώνονται μεταξύ των δυο πλευρών και τους ομήρους που λέγεται ότι κρατούνται «και από τις δυο πλευρές». Για τις πολεμικές συγκρούσεις οι ανταποκριτές των *Times* δεν προβαίνουν σε άμεσο σχολιασμό των γεγονότων, καθώς οι πληροφορίες που δημοσιεύουν συχνά πηγάζουν από το πρακτορείο ειδήσεων *Reuter*. Συνεπώς, οι αναφορές αυτές είναι περιορισμένες και συγκροτημένες.

Οι αναφορές στους ομήρους που κρατούνται και από τις δυο πλευρές είναι πολύ προσεκτικά διατυπωμένες. Σε σχετικό άρθρο⁵⁴³ επισημαίνεται ότι το πρόβλημα των ομήρων είναι ένα από τα δυσκολότερα που αντιμετωπίζει η επιτροπή πολιτικού συνδέσμου στη Λευκωσία και η ανακάλυψη ιχνών των αγνοούμενων ατόμων ήταν τόσο περίπλοκη που κλήθηκε, προς επικουρία ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός.⁵⁴⁴ Ο βρετανικός Τύπος⁵⁴⁵ συμμερίζεται έμμεσα την τουρκική άποψη ότι υπάρχουν Τούρκοι αγνοούμενοι που «πρέπει να εκτελέστηκαν εν ψυχρώ» από τους Έλληνες παρά την αντίθετη άποψη της κυπριακής κυβέρνησης ότι οι κατηγορίες του τον Δρα Kutchuk διαστρεβλώνουν σκόπιμα την αλήθεια. Σε απαντητική δήλωση⁵⁴⁶ της κυπριακής κυβέρνησης αναφέρεται ότι όπως αγνοούνται Τούρκοι, το ίδιο συμβαίνει και με Έλληνες και δε μπορεί να αποκλειστεί η πιθανότητα ότι ορισμένοι από τους

⁵⁴² Αυτόθι. Σχετικά με το περιεχόμενο του Ψηφίσματος 186 βλ. Κουφουδάκης, *ό.π.*, σσ. 229-231.

⁵⁴³ Πρόκειται για το άρθρο *Οι Τούρκοι στην Κύπρο Ισχυρίζονται ότι 150 Όμηροι Σκοτώθηκαν (Turks in Cyprus Claim 150 Hostages Killed)*, με υπότιτλο *Η Κυβέρνηση Κατηγορεί τον Δρα Kutchuk για Διαστρέβλωση της Αλήθειας (Government Accuses Dr. Kutchuk of Distorting the Truth)*. From our Correspondent (Nicosia), "Turks in Cyprus Claim 150 Hostages Killed," *The Times*, February 12, 1964, σ. 10.

⁵⁴⁴ Αυτόθι, σ. 10.

⁵⁴⁵ Αυτόθι, σ. 10.

⁵⁴⁶ Αυτόθι, σ. 10.

αγνοούμενους Τούρκους σκοτώθηκαν στις ταραχές που διαδραματίστηκαν τα Χριστούγεννα:

«Είναι λυπηρό το ότι ο Δρ. Kutchuk προφανώς, για την προώθηση του δεδηλωμένου διχοτομικού σχεδίου της τουρκικής ηγεσίας, επέλεξε αυτή τη στιγμή για να στρέψει τέτοιες βάρβαρες κατηγορίες».⁵⁴⁷

Σε ενίσχυση της τουρκικής κατηγορίας κατά των Ελληνοκυπρίων, χωρίς να αμφισβητείται το γεγονός ότι Τούρκοι κρατούν Έλληνες ως ομήρους, αναφέρεται στο ίδιο άρθρο⁵⁴⁸ ότι το πρόβλημα περιπλέκτηκε περισσότερο, καθώς προστέθηκαν νέοι όμηροι κατά καιρούς και από τις δυο πλευρές: παρά το γεγονός ότι η παρέμβαση της δύναμης ανακωχής και της επιτροπής συνδέσμου επέφεραν την άμεση απελευθέρωση, υπάρχει ο φόβος ότι πολλά άτομα κρατούνται και από τις δυο πλευρές για τα οποία όμως, τίποτα επισήμως δεν είναι γνωστό.

Στις 13 Απρίλη 1964, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ιδρύει την Κυπριακή Εθνοφρουρά, η οποία ενισχύεται από την εγκατάσταση της ελληνικής μεραρχίας⁵⁴⁹. Σε αναφορά που πραγματοποιείται στο όνομα του Στρατηγού Γρίβα για τον εάν θα επιστρέψει στην Κύπρο ως Στρατηγός των κυπριακών δυνάμεων ασφαλείας ή άμυνας χαρακτηρίζεται ως «ο τέως αρχηγός της ΕΟΚΑ»⁵⁵⁰ και όχι ως τρομοκράτης, όπως τον αποκαλούσαν την περίοδο δράσης της ΕΟΚΑ. Σε σχετική δήλωση⁵⁵¹ του, ο Γ. Παπανδρέου εξέφρασε την πίστη του στη διεθνή ειρηνευτική δύναμη στην Κύπρο και συμφώνησε, ώστε μια ελληνική στρατιωτική δύναμη να τεθεί υπό τις διαταγές του στρατηγού της δύναμης των Ηνωμένων Εθνών. Στο άρθρο⁵⁵² επισημαίνεται, χωρίς να σχολιάζεται ότι η Τουρκία δεν απέστειλε δική της μεραρχία υπό τον έλεγχο των Ηνωμένων Εθνών.

⁵⁴⁷ *Αυτόθι*, σ. 10.

⁵⁴⁸ *Αυτόθι*, σ. 10.

⁵⁴⁹ Προκειμένου να αντιμετωπιστεί μια επικείμενη τουρκική απειλή στη Μεγαλόνησο, η κυβέρνηση του Γεώργιου Παπανδρέου στέλνει μυστικά μεραρχία στρατού και Έλληνες αξιωματικούς για ενισχύσεις, αποσκοπώντας να «καταστήσει την Κύπρο αμυντικά αυτοδύναμη». Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Μεσαιωνική – Νεότερη Ιστορία της Κύπρου (Γ' Λυκείου): Συνοπτικό Διάγραμμα της Σύγχρονης Ιστορίας της Κύπρου: Από την Ανεξαρτησία ως το Πραξικόπημα και την Τουρκική Εισβολή (1960-1974)*, ό.π.

⁵⁵⁰ Η Κυπριακή Εθνοφρουρά τέθηκε υπό την ηγεσία του Γεώργιου Γρίβα προς το τέλος των θερινών μηνών.

⁵⁵¹ Πρόκειται για το άρθρο *Αίτημα για Αυτοδιάθεση στην Κύπρο (Self-Determination for Cyprus Demanded)*, με υπότιτλο *Ελληνική Υποστήριξη προς τον Πρόεδρο Μακάριο (Greek Support for President Makarios)*. From our Correspondent (Athens), "Self-Determination for Cyprus Demanded," *The Times*, April 14, 1964, σ. 10.

⁵⁵² *Αυτόθι*, σ. 10.

Αυτή η περίοδος σηματοδοτείται από την αλλαγή στάσης της Αθήνας ως προς τη Λευκωσία, καθώς έτσι το επιθυμούσε ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος (όχι Ένωση αλλά πλήρη Ανεξαρτησία για την Κύπρο). Ο Γ. Παπανδρέου έπειτα από τριήμερη συνάντηση με τον Πρόεδρο Μακάριο δήλωσε ότι «Ζητάμε [από κοινού Ελλάδα και Κύπρος] πλήρη και απεριόριστη ανεξαρτησία στην Κύπρο, η οποία θα επιτρέπει στο λαό της Κύπρου να καθορίσει το μέλλον του.» Παραδέχεται δηλαδή ότι ζητούν αυτοδιάθεση, που «είναι το εγγενές δικαίωμα όλων των ανεξάρτητων κρατών».⁵⁵³

Στο μεταξύ, η διένεξη μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων συνεχίζεται. Σε άρθρο⁵⁵⁴ των Times υποτιμάται η στάση των Ελλήνων και έμμεσα διαφαίνεται ικανοποίηση από τη στάση των Τουρκοκυπρίων:

Οι Τουρκοκύπριοι προκάλεσαν μια μικρή έκπληξη στους Έλληνες σήμερα (δηλ. 13 Απριλίου 1964) όταν κατέλαβαν ένα μικρό λόφο στη νότια πλευρά της οροσειράς της Κερύνειας, με θέα τα δυο ελληνικά χωριά, το Πάνω Δίκωμο και το Κάτω Δίκωμο.⁵⁵⁵

Όπως διευκρινίζεται στο άρθρο⁵⁵⁶, οι Τουρκοκύπριοι αρνήθηκαν να εγκαταλείψουν το λόφο, όταν τους ζητήθηκε από άνδρες της δύναμης των Ηνωμένων Εθνών και ακολούθησαν άμεσες διαπραγματεύσεις σε μια προσπάθεια να αποτρέψουν τους Έλληνες από το να επιτεθούν ενάντια στους Τούρκους. Όταν νύχτωσε οι Τούρκοι ακόμα βρίσκονταν στο λόφο. Οι Έλληνες είπαν ότι δε θα επιτεθούν εκείνη την ημέρα. Ο ανταποκριτής της εφημερίδας αντί να δώσει θετική ερμηνεία στην ελληνική στάση, η οποία εντέλει δεν επιτέθηκε και συμμορφώθηκε σύμφωνα με τις υποδείξεις της δύναμης των Ηνωμένων Εθνών περιορίστηκε στο να αναφέρει ότι «Οι Έλληνες δε σημείωσαν πρόοδο στην εκδίωξη των Τούρκων από το δρόμο τους σε αυτό το σημείο, εάν αυτή ήταν η πρόθεσή τους»⁵⁵⁷ Η υποτίμηση και η απαξίωση που επέδειξαν οι Τουρκοκύπριοι προς τη δύναμη των Ηνωμένων Εθνών δεν επισημαίνεται.

⁵⁵³ *Αυτόθι*, σ. 10.

⁵⁵⁴ Πρόκειται για άρθρο των Times με τίτλο *Οι Τουρκοκύπριοι Αψηφούν τον Ο.Η.Ε. στο Δρόμο της Αψιμαχίας* (*Turkish Cypriots Defy U.N. in Highway Skirmishing*). From our Special Correspondent (Nicosia), "Turkish Cypriots Defy U.N. in Highway Skirmishing," *The Times*, April 14, 1964, σ. 10.

⁵⁵⁵ *Αυτόθι*, σ. 10.

⁵⁵⁶ *Αυτόθι*, σ. 10.

⁵⁵⁷ *Αυτόθι*, σ. 10.

Παρ' όλα αυτά, η κατάσταση με την πάροδο του χρόνου επιδεινωνόταν και προς στιγμήν η επικείμενη τουρκική εισβολή στην Κύπρο αποτράπηκε, έπειτα από ρωσοαμερικανική παρέμβαση. Άλλη μια αμερικανική προσπάθεια προς επίλυση του Κυπριακού απετέλεσε το «Σχέδιο Άτσεσον» (1964). Πρόκειται για το Σχέδιο του Ντην Άτσεσον, πρώην Αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών, κατόπιν ανάθεσης σε αυτόν του ρόλου του μεσολαβητή από την αμερικανική κυβέρνηση. Σύμφωνα με το Σχέδιο Άτσεσον, η Ένωση Ελλάδας-Κύπρου επρόκειτο να πραγματοποιηθεί, με την παραχώρηση μιας μεγάλης τουρκικής στρατιωτικής βάσης στην Καρπασία, «[...] την εγκαθίδυση δυο τουρκικών καντονίων στην Κύπρο ... και την παραχώρηση ενός μικρού ελληνικού νησιού στην Τουρκία»: το Σχέδιο απερρίφθη από την ελληνική και κυπριακή κυβέρνηση ως «διχοτομικό», με απώτερο στόχο τη «διπλή Ένωση». Για τους ίδιους λόγους το Σχέδιο έγινε δεκτό ως βάση για διαπραγμάτευση από την τουρκική πλευρά.⁵⁵⁸

Ο Τούρκος εκπρόσωπος στη Γενεύη και Καθηγητής Nihat Erim, όταν επέστρεψε στην Άγκυρα (7/8/64) για διαβουλεύσεις, αναφέρθηκε με δυσφορία στη διαρροή πληροφοριών προς την ελληνική πλευρά για το Σχέδιο Άτσεσον:

Υπάρχουν μερικές αμερικανικές προτάσεις, αλλά διαφορετικές από αυτές που γνωστοποιήθηκαν στην Αθήνα. Οι προτάσεις αποκαλύφθηκαν στους Έλληνες, παραβιάζοντας την υπόσχεση που δόθηκε στη Γενεύη ότι θα κρατηθούν απόρρητες στο στάδιο των διαπραγματεύσεων.⁵⁵⁹

Το τετραήμερο 7-11 Αύγουστου 1964, έλαβαν χώρα αιματηρές μάχες στην Τηλλυρία. Αφορμή για το ξέσπασμα των εχθροπραξιών απετέλεσε η προηγούμενη⁵⁶⁰ παρέμβαση της Εθνικής Φρουράς στο συγκεκριμένο σημείο λόγω της έντονης τουρκικής προκλητικότητας, επιχειρώντας την εξουδετέρωση του θύλακα Μανσούρας-Κοκκίνων που δημιούργησαν οι Τούρκοι ως προγεφύρωμα για μια ενδεχόμενη τουρκική απόβαση στη Μεγαλόνησο. Η τουρκική αεροπορία βομβαρδίζει την περιοχή και απειλεί με απόβαση. Ο τραγικός απολογισμός των εχθροπραξιών

⁵⁵⁸ Κ. Χατζηδημητρίου, «Ιστορία της Κύπρου,» στο *Μεσαιωνική – Νεότερη Ιστορία της Κύπρου (Γ' Λυκείου): Συνοπτικό Διάγραμμα της Σύγχρονης Ιστορίας της Κύπρου: Από την Ανεξαρτησία ως το Πραξικόπημα και την Τουρκική Εισβολή (1960-1974)*, ό.π.

⁵⁵⁹ From our Correspondent (Ankara), "Concern over Strongholds," *The Guardian*, August 8, 1964, σ. 1.

⁵⁶⁰ Δυο ημέρες πριν παρενέβη η Εθνική Φρουρά.

έληξε με 154 νεκρούς και 159 τραυματίες.⁵⁶¹ Η Κύπρος προσέφυγε στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών για την κατάσταση που επικρατεί στη Μεγαλόνησο.⁵⁶²

Όλο αυτό το τετραήμερο, ο βρετανικός Τύπος αφιερώνει σημαντικό αριθμό άρθρων, συχνά περισσότερα από ένα σε κάθε κυκλοφορία. Σε αυτά προβάλλονται όλες οι πλευρές, η βρετανική, η ελληνοκυπριακή, η τουρκική και η ελληνική, των Ηνωμένων Εθνών ακόμα και της Σοβιετικής Ένωσης. Οι ανταποκρίσεις γίνονται από δημοσιογράφους στις πρωτεύουσες των ενδιαφερόμενων μερών. Οι περιγραφές είναι προσεκτικές και περιγραφικές. Τα σχόλια είναι ελάχιστα έως ανύπαρκτα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί άρθρο⁵⁶³ της *Guardian*, το οποίο αναφέρεται στην έκκληση της κυπριακής Κυβέρνησης προς τη Σοβιετική Ένωση και την Αίγυπτο για στρατιωτική βοήθεια σε περίπτωση που επιτεθεί η Τουρκία. Σε συνέντευξη Τύπου, ο Κύπριος Υπάτος Αρμοστής στο Λονδίνο, Α. Γ. Σωτηριάδης τόνισε ότι η Κύπρος είναι αποφασισμένη να υπερασπιστεί, με κάθε τρόπο, την ανεξαρτησία της και την εδαφική της ακεραιότητα:

«Η στρατιωτική ικανότητα και το μέγεθος της Τουρκίας δε θα μας εξαναγκάσουν να προβούμε σε παραχωρήσεις, που είναι ενάντια στις αρχές

⁵⁶¹ Ο απολογισμός των νεκρών και τραυματιών ποικίλλει αναλόγως των πηγών. Σε σχετικό δημοσίευμα του κυπριακού Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού γίνεται λόγος για «53 [Ελληνες και Ελληνοκυπρίους] νεκρούς και 125 τραυματίες, μεταξύ των οποίων και άμαχος πληθυσμός». Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Μεσαιωνική – Νεότερη Ιστορία της Κύπρου (Γ' Λυκείου): Συνοπτικό Διάγραμμα της Σύγχρονης Ιστορίας της Κύπρου: Από την Ανεξαρτησία ως το Πραξικόπημα και την Τουρκική Εισβολή (1960-1974)*, ό.π.

⁵⁶² Οι ελληνοκυπριακές δυνάμεις διεξήγαγαν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στο θύλακα Κοκκίνων-Μανσούρας της Τηλλυρίας, ερήμην των κατευναστικών οδηγιών της Αθήνας, ενώ συνεχίζονταν οι διπλωματικές διαβουλεύσεις για την εξεύρεση ειρηνικής λύσης. Οι σφόδροι βαμβαρδισμοί στην περιοχή από την τουρκική αεροπορία, ανακόπηκαν από την παρέμβαση του Συμβουλίου Ασφαλείας και του προέδρου Τζόνσον. Η περίοδος αυτή αποτελεί νέα όξυνση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η Τουρκία ξεκίνησε νέο κύμα απελάσεων των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης. Σβολόπουλος, ό.π., σσ. 163-4 και σσ. 434-5. Δικαίως η Αθήνα αξίωνε από τον Πρόεδρο της Κύπρου να εναρμονίσει τα πολιτικά του βήματα στην Εξωτερική Πολιτική με την Αθήνα και να είναι προσεκτικός ιδιαίτερα σε κινήσεις, όπως αυτή του «ανοίγματος» προς τη Σοβιετική Ένωση το 1964, που θα προκαλούσαν την ανησυχία ή και την ανασφάλεια της Δύσης και των Η.Π.Α. Το επιχείρημα των Ελληνικών Κυβερνήσεων – ιδιαίτερα του Γεωργίου Παπανδρέου- περί του «Εθνικού Κέντρου», αναφερόταν στην «έννοια της Ενότητας του Ελληνισμού», αλλ' υπονοούσε και τις εγγενείς αδυναμίες εξάρτησης, από το Δυτικό Παράγοντα, που συνόδευαν το Ελλαδικό Μετεμφυλιακό Κράτος μέχρι και το 1974. Οι επιλογές του Προέδρου Μακαρίου στην εξωτερική πολιτική και σε ζητήματα εσωτερικής πολιτικής συναρτώμενα με τους εξωτερικούς προσανατολισμούς, όπως η συνεργασία του με το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κύπρου ΑΚΕΛ, προκαλούσαν προβλήματα στις Ελληνικές Κυβερνήσεις την περίοδο 1960-1974 στο εσωτερικό, αλλά και στις εξωτερικές σχέσεις σε σχέση με τη Δυτική Συμμαχία, κυρίως με τις Η.Π.Α. Γιαλλουρίδης, «Ο Εξωτερικός – Πολιτικός Προσανατολισμός της Κυπριακής Δημοκρατίας,» στο *Η Νέα Διεθνής Τάξη η Ελλάδα η Τουρκία και το Κυπριακό Πρόβλημα*, ό.π., σσ. 434-5.

⁵⁶³ By our own Reporter, "Makarios Seeks Soviet Aid," *The Guardian*, August 10, 1964, σ. 1.

(της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας). Η Κύπρος δε θα αναθεωρήσει τη θέση της ακόμα και εάν απέφευγε έναν τρίτο παγκόσμιο πόλεμο.»⁵⁶⁴

Σε αυτό το άρθρο⁵⁶⁵ το μόνο σχόλιο που επιχειρείται από τον ανταποκριτή της εφημερίδας είναι ότι «φαίνεται δύσκολο να είναι αυτό απαραίτητο», δηλαδή δε χρειάζεται να ξεσπάσει και τρίτος παγκόσμιος πόλεμος. Ο «άχρωμος» σχολιασμός οφείλεται συχνά στο γεγονός ότι χρησιμοποιούνται ως πηγές τα πρακτορεία ειδήσεων Reuter και British United Press. Είναι αυτονόητο ότι ο βρετανικός Τύπος ενδιαφέρεται σημαντικά για τις εξελίξεις που εκτυλίσσονται στην Κύπρο.

Παρ' όλα αυτά, εμπεριέχονται άρθρα δημοσιευμένα, κυρίως από την εφημερίδα *Guardian*, που τάσσονται αναφανδόν υπέρ των Τούρκων. Ένα από αυτά που δημοσιεύτηκε φέρει τον τίτλο *Ο Μακάριος Προειδοποιήθηκε (Makarios has been Warned)*⁵⁶⁶. Από το ύφος που χρησιμοποιείται στο άρθρο διαφαίνεται ότι γράφτηκε από κάποιον που ομιλεί εκ μέρους των Τούρκων, χωρίς να διευκρινίζεται ποιος το έγραψε. Σε αυτό το άρθρο ουσιαστικά κατηγορείται ο Πρόεδρος Μακάριος για την κατάσταση που επικρατεί στο τουρκικό χωριό Κόκκινα και δικαιολογείται η τουρκική επίθεση από αέρος, διότι παρά το τρομακτικό της μέγεθος δεν παύει να είναι «αντίποινα»:

Εάν η διστακτική πρόταση του Προέδρου Μακάριου για κατάπαυση του πυρός ήταν γνήσια και ειλικρινής, οι Τούρκοι δε θα είχαν λόγους να στείλουν περισσότερα αεροπλάνα. [Οι Ελληνοκύπριοι] προκάλεσαν υπερβολικά μεγάλη αιματοχυσία ήδη.⁵⁶⁷

Η κυπριακή κυβέρνηση κατηγορείται απροκάλυπτα, καθώς αναφέρεται ότι [οι Τούρκοι] ασχολούνται με άτομα, των οποίων η αίσθηση της ισορροπίας, για να μην πούμε η αίσθηση της ευθύνης, φαίνεται ότι τα έχει εγκαταλείψει εντελώς⁵⁶⁸:

Πώς μπορεί ο κ. Σωτηριάδης, ο Ελληνοκύπριος Υπάτος Αρμοστής στο Λονδίνο, να υποστηρίξει ή να ερμηνεύσει με λογικά επιχειρήματα τον ισχυρισμό του ότι η Κύπρος είναι έτοιμη να υπερασπιστεί την ανεξαρτησία της και την εδαφική της ακεραιότητα, ακόμα και αν αυτό ισοδυναμεί με έναν Τρίτο Παγκόσμιο Πόλεμο;⁵⁶⁹

⁵⁶⁴ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁵⁶⁵ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁵⁶⁶ Main article, "Makarios has been Warned," *The Guardian*, August 10, 1964, σ. 9.

⁵⁶⁷ *Αυτόθι*, σ. 9.

⁵⁶⁸ *Αυτόθι*, σ. 9.

⁵⁶⁹ *Αυτόθι*, σ. 9.

Στη συνέχεια, τονίζεται ότι οι εκκλήσεις της κυπριακής Κυβέρνησης για βοήθεια προς την Αίγυπτο και τη Σοβιετική Ένωση είναι «κατανοητές», αλλά «κακόβουλες». Όπως δευκρινίζεται, οι ελληνοκυπριακές δυνάμεις πολιορκούσαν τα Κόκκινα, το τελευταίο τουρκικό οχυρό στην περιοχή, οπότε οι Τούρκοι το είχαν διευκρινίσει: εάν η πολιορκία δε σταματήσει, τότε θα νιώσουν υποχρεωμένοι να δράσουν. Εφόσον η πολιορκία δε ματαιώθηκε, 64 αεριωθούμενα αεροπλάνα απογειώθηκαν.⁵⁷⁰

Η υποστηρικτική θέση που διατηρεί ο βρετανικός Τύπος προς την Τουρκία διαφαίνεται επίσης από τις λέξεις (βλ. «πειστικά» κτλ.) που χρησιμοποιεί για να αποδείξει ότι οι Τούρκοι έχουν δίκιο: Ο Τούρκος εκπρόσωπος, κ. Eralp, διατύπωσε πειστικά την άποψή του στο Συμβούλιο Ασφαλείας (9/8/1964) όταν ο Πρόεδρος Μακάριος αυτό που ήθελε να τονίσει στα Ηνωμένα Έθνη είναι ότι «οι ενοχλητικοί Τούρκοι όφειλαν να μην επέμβουν στην αιματοχυσία».⁵⁷¹ Ακόμα, ο Πρόεδρος Μακάριος κατακρίνεται στο άρθρο ως προς την ειλικρίνειά του στις δοσοληψίες του με τα Ηνωμένα Έθνη εδώ και πολύ καιρό: Δεν επιτρέπει στις δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών (οι οποίες βρίσκονται εκεί για να τον βοηθήσουν να κυβερνήσει τη Νήσο) να αφοπλίσουν τους πολίτες, να ελέγξουν τις μυστικές νυχτερινές ενισχύσεις των ελληνοκυπριακών δυνάμεων και να εκκενώσουν χωριά από γυναικόπαιδα, των οποίων οι ζωές βρίσκονταν σε κίνδυνο. Διακήρυξε ότι δεν μπορεί να μάθει τι συνέβη στους δυο στρατιώτες των Ηνωμένων Εθνών, στον Ταγματάρχη Macey και τον Στρατιώτη Platt, που αγνοούνται από τις αρχές του Ιούνη. Από τα Χριστούγεννα που ζήτησε αρχικά τη βοήθεια της Μεγάλης Βρετανίας και αργότερα των Ηνωμένων Εθνών, ο Μακάριος χαρακτηρίζεται ως «ραδιούργος», «πανούργος» και περιστασιακά «σκληρός» σε συμπεριφορά. Είναι από τα μοναδικά άρθρα που χρησιμοποιούνται τόσο αρνητικοί χαρακτηρισμοί για ένα άτομο.⁵⁷²

Ειρωνικά επίσης αναφέρεται ότι στις τελευταίες επιθέσεις στα «πολιορκημένα» Κόκκινα, ο Μακάριος επέμενε στις επιθέσεις παρά τις σαφείς προειδοποιήσεις [ενν. των Τούρκων] και υπαινίχθηκε ότι η πραγματική του πρόθεση είναι να εκδιωχθούν οι Τούρκοι από το νησί ή να στριμωχθούν σε τοποθεσίες όπου θα είναι στο έλεός του [Μακάριου]- [το να δείχνουν έλεος αποτελεί] μια αρετή την οποία πολλοί

⁵⁷⁰ *Αυτόθι*, σ. 9.

⁵⁷¹ *Αυτόθι*, σ. 9.

⁵⁷² *Αυτόθι*, σ. 9.

Ελληνοκύπριοι φημίζονται ότι δεν έχουν.⁵⁷³ Οι Ελληνοκύπριοι δηλαδή έχουν ανελέητη συμπεριφορά απέναντι στους Τούρκους της Κύπρου.

Στο ίδιο άρθρο⁵⁷⁴ κατηγορούνται οι Κύπριοι ότι μπορεί να αισθάνθηκαν αρκετά δυνατοί, ώστε να ριψοκινδυνεύσουν με αντίποινα, λόγω των ενισχύσεων που επεστράτευσαν. Επίσης, τονίζεται ότι οι Κυβερνήσεις που έστειλαν στρατεύματα υπό τη διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών γνωρίζουν ότι ο Μακάριος επιστράτευσε «εθελοντές» στην Ελλάδα, τους εισήγαγαν λαθραία στη Νήσο, εξοπλίστηκαν με πυροβολικό και η αποστολή τους είναι η υπεράσπιση της Κύπρου κατά μιας ενδεχόμενης τουρκικής εισβολής. Πώς το πεδινό πυροβολικό μπορεί να αποτελείται από εθελοντές δε μπορεί να το εξηγήσει ούτε ο Μακάριος.

Στη συνέχεια, κατηγορείται ο Μακάριος ότι «χρησιμοποίησε την παρουσία των Ηνωμένων Εθνών στη Νήσο ως «πέπλο» για τις φιλοπόλεμες προετοιμασίες του. Όταν ολοκληρώθηκαν [οι πολεμικές προετοιμασίες], η [κυπριακή] κυβέρνηση ενέκρινε μια απρόκλητη επίθεση σε ένα χωριό, το οποίο θα έπρεπε να γνωρίζει ο Μακάριος και ο κάθε Κύπριος ότι οι Τούρκοι είναι υποχρεωμένοι να υπερασπιστούν. Η επίθεση χαρακτηρίζεται ως μια «ανεύθυνη και επικίνδυνη πράξη».⁵⁷⁵ Ο Μακάριος κατηγορείται ότι αν συνεχίσει να θέτει υπό διωγμό τους Τουρκοκυπρίους, τότε θέτει σε κίνδυνο τις ζωές των «πρόθυμων» στρατιωτών του. Επιπλέον, επιδεικνύουν ενδιαφέρον ξένες δυνάμεις, εκτός της Ελλάδας και της Τουρκίας, ορισμένες εξαιτίας της έκκλησης του Μακάριου. Δεν έχει το δικαίωμα να διακινδυνεύει την ειρήνη στην Ανατολική Μεσόγειο απλά και μόνο για να θέσει υπό την κατοχή του ένα ορεινό χωριό. Σε αυτό το σημείο ο συγγραφέας του άρθρου προσπαθεί να υποτιμήσει τη σημασία του χωριού, ώστε η Τουρκία να αξιώσει την κατάλληλη στιγμή περισσότερα. Τέλος, κατηγορείται ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ότι φαίρεται με έλλειψη σεβασμού προς τις δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών και άρα σε όλους.⁵⁷⁶

⁵⁷³ *Αυτόθι*, σ. 9.

⁵⁷⁴ *Αυτόθι*, σ. 9.

⁵⁷⁵ *Αυτόθι*, σ. 9.

⁵⁷⁶ *Αυτόθι*, σ. 9.

Σε άρθρο⁵⁷⁷ της Terence Prittie με τίτλο *Αγγλο-Αμερικανικός ελιγμός εάν η μεσολάβηση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών αποτύχει* (*Anglo-American move if UN mediation fails*) παρουσιάζονται οι Έλληνες ασυμβίβαστοι στην επίτευξη μιας λύσης για το Κυπριακό ζήτημα:

Στο παρελθόν ήταν οι Έλληνες εκείνοι οι οποίοι σταθερά αρνούσαν να συνομιλήσουν με τους Τούρκους. Σύμφωνα με την ελληνική νοοτροπία οι συνομιλίες θα υπογράμμιζαν μονάχα τις υπάρχουσες διαφορές και δε θα επέφεραν μια λύση.⁵⁷⁸

Στο ίδιο άρθρο⁵⁷⁹ επισημαίνεται ότι η ιδέα μιας από κοινού πρωτοβουλίας δεν είναι εντελώς καινούρια, αλλά είχε απορριφθεί στο παρελθόν (εννοεί το Σχέδιο Άτσεσον). Επαναφέρεται ξανά όμως, διότι ελλοχεύει οξύς κίνδυνος για έναν ελληνοτουρκικό πόλεμο μετά τα γεγονότα των τελευταίων ημερών. Η Μεγάλη Βρετανία και η Αμερική μπορεί να προτείνουν τη συνδιάσκεψη με Έλληνες και Τούρκους στο ίδιο τραπέζι, μόνους, με συνεργάτες ή υπό την προστασία μιας ΝΑΤΟϊκής Υπουργικής διάσκεψης για την εξεύρεση μιας μακροχρόνιας λύσης για την Κύπρο: μια τέτοια λύση συνεπάγεται μόνο με την παραχώρηση τοπικής αυτοδιοίκησης στην τουρκική μειονότητα υπό το σύστημα των καντονιών ή η πιο ριζοσπαστική λύση είναι η ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Κύπρου και ελληνικού εδάφους, το οποίο θα μπορούσε να δοθεί ως αποζημίωση στους Τουρκοκυπρίους.

Αυτή η «λύση» έχει εκφραστεί ξανά σε άρθρο του βρετανικού Τύπου και ουσιαστικά δυσχεραίνει τη θέση της Ελλάδας για χάριν της Κύπρου. Ακόμη όμως και στην περίπτωση που η Ελλάδα παραχωρούσε κάποιο ελληνικό νησί ή άλλη ελληνική γη, θυσιάζοντας τη γενέτειρα άλλων Ελλήνων, δεν εξασφαλίζεται πουθενά ότι οι επεκτατικές βλέψεις της Τουρκίας θα υπερκεραστούν. Ίσως μια τέτοια «κίνηση» να αποτελέσει μια νέα σειρά επεκτατικών διεκδικήσεων της Τουρκίας στο Αιγαίο ή στη Θράκη.

Όπως έχει συχνά επισημανθεί, ο βρετανικός Τύπος «καλύπτει» τις τουρκικές διαμαρτυρίες με την παραμικρή λεπτομέρεια σε σχέση με τις ελληνικές και τις

⁵⁷⁷ By Terence Prittie, our Diplomatic Correspondent, "Anglo-American Move if UN Mediation Fails," *The Guardian*, August 11, 1964, σ. 9.

⁵⁷⁸ *Αυτόθι*, σ. 9.

⁵⁷⁹ *Αυτόθι*, σ. 9.

ελληνοκυπριακές. Έτσι, σε άρθρο⁵⁸⁰ της *Guardian*, μεταφέρεται η διαμαρτυρία της Τουρκίας δια μέσου του εκπρόσωπου Τύπου του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών: Η Τουρκία αποστέλλει σκληρή διαμαρτυρία στην Αθήνα κατά της χθεσινής ελληνικής επίθεσης από αέρος (δηλαδή στις 9/08/64) στον πληθυσμό των πολιτών του τουρκοκυπριακού χωριού Κόκκινα.⁵⁸¹ Επίσης, μεταφέρεται αυτολεξεί η άποψη του εκπροσώπου αναφορικά με την ελληνική αεροπορική «επίθεση» και την τουρκική «παρέμβαση»:

«Δε μπορεί να υπάρξει σύγκριση μεταξύ της τουρκικής παρέμβασης και της ελληνικής αεροπορικής επίθεσης, καθώς η τουρκική ενέργεια στόχευε μόνο σε στρατιωτικούς στόχους- και αυτό μετά από επτά μήνες απaráμιλλης αυτοσυγκράτησης ενώπιον των προκλήσεων του Μακάριου, αυτού του γελοίου ανθρώπου, που χλευάζει την τουρκική στρατιωτική δύναμη. Οποιαδήποτε στρατιωτική ενέργεια από την Ελλάδα θα προκαλέσει την πιο δύσκολη κατάσταση».⁵⁸²

Ο λόγος του εκπροσώπου είναι ολοφάνερα απειλητικός σε περίπτωση που η Ελλάδα παρέμβει για να προστατεύσει την Κύπρο από μια ενδεχόμενη «δικαιολογημένη» τουρκική εισβολή: Ουσιαστικά η Τουρκία απειλεί ανοιχτά με πόλεμο την Ελλάδα, αψηφώντας το γεγονός ότι και οι δυο χώρες είναι μέλη του NATO. Εντύπωση επίσης προκαλεί η αυτούσια μεταφορά του χαρακτηρισμού του Μακάριου ως «γελοίου ανθρώπου» (“ridiculous man”)⁵⁸³, από τον βρετανικό Τύπο. Ίσως να αποτελεί έναν τρόπο για να υποτιμηθεί η αξιοπιστία της παρουσίας του Μακάριου στα πολιτικά δρώμενα της Κύπρου, οπότε και να αφεθούν Ελλάδα και Τουρκία ελεύθερες για να αποφασίσουν για το μέλλον της Κύπρου, χωρίς την Κύπρο. Η δημοκρατικότητα των μέσων δε φαίνεται να απασχολεί τις ενδιαφερόμενες χώρες για χάριν της επίτευξης των δικών τους πολιτικών συμφερόντων.

Σε μεταγενέστερο άρθρο⁵⁸⁴ της *Guardian* δίνεται βαρύτητα στην αντίδραση της Ελλάδας για τις εχθροπραξίες στην Κύπρο. Η Αθήνα κατηγόρησε τον Πρόεδρο Μακάριο ότι αθέτησε τη συμφωνία να μη ξεκινήσει καμμία στρατιωτική επιχείρηση κατά των Τουρκοκυπρίων, χωρίς προηγουμένως να δώσει τη συγκατάθεσή της η

⁵⁸⁰ Το άρθρο φέρει ως τίτλο *Η Άγκυρα Διαμαρτύρεται κατά της Ελληνικής Αεροπορικής Επίθεσης (Ankara Protests against Greek Air Attack)*. From our Correspondent (Ankara), “Ankara Protests against Greek Air Attack,” *The Guardian*, August 11, 1964, σ. 1.

⁵⁸¹ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁵⁸² *Αυτόθι*, σ. 1.

⁵⁸³ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁵⁸⁴ *Reuter (Athens)*, “Greece Accuses Makarios,” *The Guardian*, August 12, 1964, σ. 1.

Ελλάδα. Η συμφωνία είχε συναφθεί μεταξύ της ελληνικής Κυβέρνησης, του Προέδρου Μακάριου και του πρώην ηγέτη της Ε.Ο.Κ.Α., Στρατηγού Γρίβα. Ο Πρόεδρος Μακάριος έστειλε προσωπικό μήνυμα στον Έλληνα Πρωθυπουργό στο οποίο εξυπακούεται ότι εκφράζει την «πικρία του για την έλλειψη υποστήριξης από την Ελλάδα». Όταν ενημερώθηκε ο Γ. Παπανδρέου για την επιχείρηση, έστειλε εμπιστευτικό μήνυμα στον Πρόεδρο Μακάριο ζητώντας να μάθει γιατί η ελληνική Κυβέρνηση δεν ενημερώθηκε και εισηγήθηκε την άμεση διακοπή των εχθροπραξιών: «Συμφωνήσαμε κάτι και ενεργείτε διαφορετικά», τόνισε ο Γ. Παπανδρέου. Μόνο όταν η ελληνική Κυβέρνηση ενημερώθηκε για τα τουρκικά αντιαεροπορικά συγκάλεσε «πολεμικό συμβούλιο» στις 9/08/1964 και απόφασισε να παρέμβει άμεσα. Η απόφαση αυτή όμως, άλλαξε όταν τα Ηνωμένα Έθνη εισιγήθηκαν για κατάπαυση του πυρός.

Στο προαναφερόμενο άρθρο⁵⁸⁵ δε παρατίθενται σχόλια, καθώς οι πληροφορίες που δημοσιεύονται προέρχονται από το πρακτορείο ειδήσεων *Reuter*. Η επιλογή όμως, και μόνο του άρθρου δίνει έμμεσα έμφαση στη διαφορετική εξωτερική πολιτική που ακολουθεί πλέον η ελληνική κυβέρνηση και η κυβέρνηση του Μακάριου. Επιπλέον, ο γενικότερος τίτλος που χρησιμοποιείται πάνω από τα άρθρα για την Κύπρο, *Φέρνοντας Τουρκία και Ελλάδα μαζί (Bringing Turkey and Greece together)*, προκαταβάλλει τον αναγνώστη ότι Ελλάδα και Τουρκία συγκλίνουν πολιτικά. Αυτό εξάλλου, επιβεβαιώνεται μέσα από το άρθρο⁵⁸⁶ της Terence Prittie στο οποίο αναφέρεται ότι «Είναι πλέον παγκοσμίως αντιληπτό ότι η ελληνοκυπριακή Κυβέρνηση του Αρχιεπισκόπου Μακάριου είναι το κορυφαίο εμπόδιο στις ελληνοτουρκικές συνομιλίες, οι οποίες θα μπορούσαν να προαγάγουν μια διευθέτηση». Το έντονο ενδιαφέρον του βρετανικού Τύπου διαφαίνεται από τον αριθμό των άρθρων που αφιερώνει για το θέμα της Κύπρου, τουλάχιστον έξι άρθρα, και μάλιστα στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας.

Σε ακόλουθο άρθρο⁵⁸⁷ υπερτονίζεται από τον ανταποκριτή της *Guardian* στην Αθήνα ότι ο Γ. Παπανδρέου «έχει καταστεί στόχος σκληρής κριτικής από όλο τον Αντιπολιτευόμενο Τύπο. Η *Καθημερινή* ζητά την άμεση παραίτηση του Παπανδρέου,

⁵⁸⁵ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁵⁸⁶ By Terence Prittie, our Diplomatic Correspondent, "Talks on Long-Term Cyprus Solution?," *The Guardian*, August 12, 1964, σ. 1.

⁵⁸⁷ Our Athens Correspondent, "Premier's position," *The Guardian*, August 12, 1964, σ. 1.

μετά το φιάσκο στον κόλπο της Μανσούρας, το οποίο συγκρίνεται με το Σουέζ και τον Κόλπο των Χοίρων.»⁵⁸⁸ Ο ανταποκριτής επισημαίνει ότι ο Έλληνας Πρωθυπουργός βρίσκεται σε δύσκολη θέση: η Κυβέρνησή του είναι αδύνατο να επιτύχει μια διευθέτηση στη Κύπρο υπό τις παρούσες συνθήκες κατά τις οποίες υπερέχουν τα τουρκικά πολιτικά, στρατηγικά και διπλωματικά πλεονεκτήματα.⁵⁸⁹ Με άλλα λόγια, υποστηρίζεται ότι η Άγκυρα χειρίστηκε ορθότερα το θέμα της Κύπρου από ό,τι η ελληνική Κυβέρνηση.

Σε άρθρο⁵⁹⁰ του Michael Wall Guardian επισημαίνεται ότι είναι «αδιανόητο» η Ρωσία να επιτρέψει να οδηγηθούν σοβιετικά αεροπλάνα από Έλληνες αξιωματικούς της πολεμικής αεροπορίας. Θα αξιώσουν τον έλεγχο της χρήσης των αεροπλάνων και Ρώσους πιλότους. Αυτό όμως θα αναμίξει τη Ρωσία στις υποθέσεις της Κύπρου και θα προκαλέσει την δριμύτατη αντίδραση των Η.Π.Α. Συνεπώς, είναι απίθανο να λάβουν οι Κύπριοι τέτοια βοήθεια, επισημαίνει ο δημοσιογράφος. Επιπλέον, αναφέρεται στο μήνυμα του Προέδρου Nasser, στο οποίο καταδικάζονται οι τουρκικές επιθέσεις, αλλά ενώ τάσσεται υπέρ του ελληνοκυπριακού σκοπού, θα εκφράζει την ελπίδα ότι η σοφία θα υπερισχύσει για να αποτραπεί η επιδείνωση της κατάστασης. Άρα, υποννοείται μέσα από τα παραπάνω ότι η Κύπρος μπορεί να ελπίζει για βοήθεια από το εξωτερικό, στην πραγματικότητα όμως είναι απίθανο να τη λάβει. Παρουσιάζεται δηλαδή η κυπριακή Κυβέρνηση σαν να ενεργεί σπασμωδικά.

Σε συνέχεια του ίδιου άρθρου⁵⁹¹, αλλά σε άλλη σελίδα της *Guardian* υπό τον τίτλο *Ο Μακάριος τώρα σε άμυνα (Makarios now on the defensive)* παρουσιάζεται η οπτική των πραγμάτων από τη πλευρά της κυπριακής Κυβέρνησης. Οι Ελληνοκύπριοι είναι «λαβωμένοι» και «εκπλήσσονται» που δεν γράφτηκε στο βρετανικό ή στον αμερικανικό Τύπο ή σε Κυβερνητικές δηλώσεις λέξη «συμπόνοιας ή αποδοκιμασίας για αυτές τις επιθέσεις από αέρος».⁵⁹²

⁵⁸⁸ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁵⁸⁹ *Αυτόθι*, σ. 1.

⁵⁹⁰ From Michael Wall, "Makarios Hoping for Aid from Abroad," *The Guardian*, August 12, 1964, σ. 1.

⁵⁹¹ Το άρθρο δημοσιεύτηκε ως συνέχεια του *Makarios hoping for aid from abroad*, με τίτλο *Ο Μακάριος τώρα σε άμυνα (Makarios now on the defensive)*. From Michael Wall, "Makarios Now on the Defensive," *The Guardian*, August 12, 1964, σ. 9.

⁵⁹² *Αυτόθι*, σ. 9.

Η ελληνοκυπριακή άποψη για το θέμα της αντικειμενικότητας στα ρεπορτάζ για την Κύπρο επιβεβαιώνεται εμμέσως από τη σύλληψη ενός ανταποκριτή του *BBC*, του Jack Williams, με την κατηγορία ότι έστελλε ψευδείς αναφορές, και ο οποίος τελικά απελάθηκε. Σε τηλεοπτική μετάδοση του *BBC* στις 11/08/1964 αναφέρθηκε ότι διεξήχθη μεγάλη μάχη στην περιοχή Κόκκινα, αλλά τα Ηνωμένα Έθνη ανέφεραν ότι την ημέρα εκείνη επικράτησε ησυχία στην περιοχή. Όπως σημειώνεται στο άρθρο⁵⁹³, οι Ελληνοκύπριοι θεωρούν αυτήν την τηλεοπτική μετάδοση «επικίνδυνη», καθώς μπορεί να παράσχει τη δικαιολογία στην Τουρκία να επαναλάβει τις επιθέσεις από αέρος. Η κυπριακή Κυβέρνηση προέβη σε αυτό το δραστικό βήμα, για να αποδείξει στον κόσμο ότι σέβεται τη συμφωνία για την κατάπαυση του πυρός και θα επιληφθεί σοβαρά σε οιονδήποτε δημοσιεύει ειδήσεις που μπορεί να προκαλέσουν πανικό. Η κυπριακή Κυβέρνηση ακόμη ισχυρίζεται ότι τουρκικά πολεμικά πλοία εκφόρτωσαν άνδρες και εφόδια τη νύχτα της Κυριακής 9/08/1964 και είναι πεπεισμένη ότι ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, οι Βρετανοί και οι Αμερικάνοι το γνωρίζουν, αλλά αρνούνται να το επιβεβαιώσουν με αποδείξεις.

Σύμφωνα με τη κυπριακή Κυβέρνηση για τον τρόπο επανέναρξης της μάχης αναφέρεται ότι πριν από τρεις εβδομάδες οι Τουρκοκύπριοι κατέλαβαν ένα ψηλό λόφο ατενίζοντας την ελληνική περιοχή γύρω από το προγεφύρωμα Μανσούρας – Κοκκίνων. Οι Ελληνοκύπριοι όμως, αντί να επιτεθούν, έπρεπε να αφήσουν τα Ηνωμένα Έθνη να καταλάβουν τη θέση. Μετά από διαπραγματεύσεις τριών εβδομάδων οι Τουρκοκύπριοι αρνήθηκαν και προσπάθησαν να προελάσουν παραπέρα. Οι Ελληνοκύπριοι αισθάνθηκαν ότι δεν είχαν άλλη επιλογή από το να επιτεθούν στη Μανσούρα και αιφνιδιάστηκαν που κατάφεραν να απομακρύνουν τους Τουρκοκυπρίους από την περιοχή. Οι Τουρκοκύπριοι έπρεπε ή να παραδοθούν ή να απομακρυνθούν, αλλά σώθηκαν από τις τουρκικές αεροεπιθέσεις. Σημειώνεται στο άρθρο ότι ο εκπρόσωπος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών δεν επιβεβαιώνει αυτή την άποψη.⁵⁹⁴

Η κυπριακή Κυβέρνηση ακόμη, αρνείται ότι έλαβε περαιτέρω ενισχύσεις από ελληνικά στρατεύματα, επισημαίνοντας την έλλειψη αντιαεροπορικής άμυνας και το γεγονός ότι στις μάχες συμμετείχε μόνο η [κυπριακή] Εθνοφρουρά νέων. Ο

⁵⁹³ Αυτόθι, σ. 9.

⁵⁹⁴ Αυτόθι, σ. 9.

δημοσιογράφος του άρθρου⁵⁹⁵ σχολιάζει τον ισχυρισμό του Προέδρου Μακάριου ότι η Κύπρος ήταν ένα απόρθητο φρούριο ως εξής:

«[Η Κύπρος] φαίνεται να είναι απλά και μόνο ένα αξιολύπητο ψευτοπαλικάρο σήμερα (11/08/1964) και πράγματι μια κυβερνητική πηγή παραδέχτηκε αυθημερόν ότι ήταν κατ' ουσίαν ένα ανυπεράσπιστο νησί.»⁵⁹⁶

Μέσα από τον τελευταίο σχολιασμό του δημοσιογράφου διαφαίνεται ότι παρά το γεγονός ότι «καλύπτεται» η ελληνοκυπριακή άποψη, επιχειρούνται η υποτίμηση και το να πληγεί η αξιοπιστία της κυπριακής Κυβέρνησης. Αυτό επιτυγχάνεται με τη χρησιμοποίηση σκληρών και απαξιωτικών χαρακτηρισμών (βλ. «αξιολύπητο ψευτοπαλικάρο»).

Στο ίδιο άρθρο⁵⁹⁷ πραγματοποιείται επίσης, απαξιωτική αναφορά για τον ελληνοκυπριακό Τύπο: διατηρεί σε υψηλό επίπεδο του ελληνοκυπριακού αναβρασμού των πνευμάτων, υποστηρίζοντας ότι το αλυσιτελές σοβιετικό Σημείωμα προς τον Πρόεδρο Μακάριο δεν ήταν απάντηση στην έκκληση για όπλα, ότι αυτό ακόμα, αναμένεται και πως πρόσθετη έκκληση για την αποστολή ανδρών και αεροπλάνων. Μέσα από την περιγραφή της αντιμετώπισης των σοβιετικών κινήσεων από ελληνοκυπριακής πλευράς υποβόσκει ειρωνεία ότι δηλαδή η Κυβέρνηση του Μακάριου αρνείται πεισματικά να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα και οι Σοβιετικοί δεν πρόκειται να διακυνδηνέυσουν τη θέση και τις σχέσεις τους για την Κύπρο και ότι προσπαθούν δημιουργώντας φρούδες ελπίδες στους Ελληνοκυπρίους να τους κρατήσουν ψηλά το ηθικό.

Επιπλέον, σημειώνεται στο άρθρο⁵⁹⁸ ότι ο «υστερικός «εξάψαλμος» κατά των Άγγλων και των Αμερικανών συνεχίζεται από ολόκληρο τον ελληνοκυπριακό Τύπο»: Το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών αποκαλείται ως «εργαλείο του ιμπεριαλισμού», το ΝΑΤΟ ως «μια δολοφονική συμμαχία» και η Τουρκία ως «αυλόδουλος των ιμπεριαλιστών». Επισημαίνεται ότι θα πραγματοποιηθεί την επόμενη ημέρα συλλαλητήριο για να εκφραστεί η φρίκη για την απρόκλητη επίθεση της Άγκυρας και των αγγλοαμερικανικών της υποστηρικτών, να απαιτηθεί η διακοπή των σχέσεων με τη Μεγάλη Βρετανία, τις Η.Π.Α. και την Τουρκία, να

⁵⁹⁵ *Αυτόθι*, σ. 9.

⁵⁹⁶ *Αυτόθι*, σ. 9.

⁵⁹⁷ *Αυτόθι*, σ. 9.

⁵⁹⁸ *Αυτόθι*, σ. 9.

ζητηθούν η βοήθεια της Ελλάδας και ένα στρατιωτικό σύμφωνο με τη Ρωσία. Οι Αμερικανοί στην Κύπρο φοβούνται ότι η διαδήλωση μπορεί να οδηγήσει σε επιθέσεις κατά της αμερικανικής Πρεσβείας και προτρέπουν τον Πρόεδρο Μακάριο να την παρεμποδίσει.

Σε άρθρο⁵⁹⁹ που δημοσιεύτηκε την Τετάρτη, 12 Αυγούστου 1964 με τίτλο *Δράση και διπλωματία στην Κύπρο (Action and diplomacy in Cyprus)* υποστηρίζεται ότι, εφόσον οι δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών απέτυχαν να διατηρήσουν την ειρήνη στη Νήσο, δεν υπάρχει λόγος να παραμένουν εκεί. Η αποτυχία τους βαραίνει τον Πρόεδρο Μακάριο, καθώς δεν τους επιτρέπει να διακινούνται ελεύθερα σε ολόκληρο το νησί. Στο άρθρο εκφράζεται η πεποίθηση ότι αν απογυμνωθεί η Κύπρος από τις δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών, θα στηρίζεται ξεκάθαρα από τη στάση της Ελλάδας προς αυτήν. Η Ελλάδα δε φαίνεται προετοιμασμένη να προσφέρει τόσα πολλά όσα θα ήθελε ο Μακάριος και συνεπώς, δεν υπάρχει λόγος να του επιτρέπεται να «παραλύει» περισσότερο τις δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών. Ουσιαστικά το άρθρο αυτό εκθέτει έμμεσα τις τουρκικές απόψεις, όπως ανάλογα διατυπώνονταν στο άρθρο «Ο Μακάριος προειδοποιήθηκε» (“Makarios has been warned”)⁶⁰⁰.

Με την απόφαση Ν.193⁶⁰¹ του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στις 9 Αυγούστου 1964, καταγγέλεται η τουρκική ενέργεια και εφαρμόζεται η κατάπαυση του πυρός στην Κύπρο. Ο Μακάριος προβαίνει σε έκκληση βοήθειας προς όλους τους αρχηγούς των κρατών και η Σοβιετική Ένωση τάσσεται με το μέρος της Κύπρου, δηλώνοντας ότι θα τη στηρίζει, αν παραστεί ανάγκη⁶⁰². Σε άρθρο⁶⁰³ των *Times* παρατίθεται αναφορά στο γράμμα του Νικήτα Χρουτσώφ προς τον Πρωθυπουργό της Τουρκίας, στο οποίο ζητούσε από την Τουρκία να σταματήσει τις

⁵⁹⁹ Main Article, “Action and Diplomacy in Cyprus,” *The Guardian*, August 12, 1964, σ. 8.

⁶⁰⁰ Main Article, “Makarios has been Warned,” *ό.π.*, σ. 9.

⁶⁰¹ Σχετ. με την επαναλαμβανόμενη τουρκική «περιφρόνηση» προς την ειρηνευτική διαδικασία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Έτσι αιτιολογείται το νέο ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας (193/1964), αλλά και αργότερα η απόρριψη της αναφοράς του μεσολαβητή για την Κύπρο, Γκάλο Πλάζα. Κουφουδάκης, *ό.π.*, σ. 197.

⁶⁰² Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Μεσαιωνική – Νεότερη Ιστορία της Κύπρου (Γ' Λυκείου): Συνοπτικό Διάγραμμα της Σύγχρονης Ιστορίας της Κύπρου: Από την Ανεξαρτησία ως το Πραξικόπημα και την Τουρκική Εισβολή (1960-1974)*, *ό.π.*

⁶⁰³ Το άρθρο *Ο Ο.Η.Ε. Απαιτεί Κατάπαυση των Εχθροπραξιών στην Κύπρο (U.N. Call for Cyprus Cease-Fire)*, με υπότιτλους *Ψηφοφορία μετά τη νέα Τουρκική Επίθεση από Θάλασσα και Αέρα (Vote After New Turkish Attack by Sea and Air)* και *Ο Κος Χρουτσώφ Ζητά από την Άγκυρα να διακόψει τις Επιχειρήσεις (Mr. Khrushchev Asks Ankara to Cease Operations)*. Main Article, “U.N. Call for Cyprus Cease-fire,” *The Times*, August 10, 1964, σ. 8.

στρατιωτικές επιχειρήσεις στην Κύπρο και να αφήσει τους Κύπριους να τακτοποιήσουν τα ζητήματά τους χωρίς ξένη παρέμβαση.⁶⁰⁴

Η στάση της Ρωσίας αναστατώνει την Αμερική, η οποία ευελπιστούσε ότι η επίτευξη λύσης του Κυπριακού θα βρισκόταν μέσα από τον ελληνοτουρκικό διάλογο, οπότε και θα προστατευόταν η συνοχή του ΝΑΤΟ. Η επιστροφή στις συνθήκες Ζυρίχης και Λονδίνου ως βάση για διαπραγμάτευση δεν ήταν επιθυμητή, καθώς θα αποκλειόταν τότε η Αμερική από τις συζητήσεις. Η ανησυχία των Η.Π.Α. για τη στάση που ενδεχομένως τηρούσε η Ρωσία δεν αποτυπώνεται άμεσα από τον βρετανικό Τύπο. Διαφαίνεται όμως, από την άμεσες διαπραγματευτικές κινήσεις της. Ο Πρόεδρος Λίντον Τζόνσον απηύθυνε έκκληση στους αρχηγούς των κυβερνήσεων της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Κύπρου, όταν έμαθε ότι ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ζήτησε τη σοβιετική στρατιωτική παρέμβαση στην Κύπρο.⁶⁰⁵ Επίσης, διευκρίνισε και στις τρεις Κυβερνήσεις ότι οποιαδήποτε εξωτερική ανάμειξη θα θεωρούνταν ως «πολύ επικίνδυνη υπόθεση». Παρ' όλα αυτά δεν υπήρξε καμμία άμεση επικοινωνία με τη Σοβιετική Ένωση επί αυτού του σημείου. Η συμμαχική διπλωματία κατευθυνόταν προς την κατάπαυση των εχθροπραξιών, την απομάκρυνση τουρκικού αεροσκάφους για την οποία η κατάπαυση του πυρός ήταν πιθανώς απαραίτητη προϋπόθεση και την εγκατάλειψη της απειλής από την πλευρά του Αρχιεπισκόπου Μακάριου να κατακρεουργήσει την τουρκοκυπριακή μειονότητα. Υπήρχε επίσης η ελπίδα ότι τα στρατεύματα των Ηνωμένων Εθνών μπορούσαν να παρεμβληθούν μεταξύ των δυο εμπολέμων. Έτσι, επιδίδεται στη δημιουργία μιας βελτιωμένης -για την ελληνική

⁶⁰⁴ Ο φόβος μιας ελληνοτουρκικής σύρραξης λόγω του Κυπριακού και μιας ενεργητικότερης σοβιετικής ανάμειξης στη διένεξη ήταν καθοριστικοί παράγοντες για την τοποθέτηση των Η.Π.Α. στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Βαγγέλης Κουφουδάκης, «Η Διεθνής Διάσταση του Κυπριακού 1960-1986,» στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, επιμ. Δ. Κώνστας, Χ. Τσαρδανίδης (Αθήνα και Κομοτηνή: εκδ. Σάκκουλας 1989), σ. 72.

⁶⁰⁵ Το τηλεσίγραφο του Προέδρου Johnson προς τον Πρωθυπουργό της Τουρκίας İnönü (5 Ιουνίου 1964), με το οποίο προειδοποιούσε την τουρκική κυβέρνηση να μην εισβάλλει στην Κήπρο, είχε ως αποτέλεσμα να αποφευχθεί η επιδείνωση της κρίσης στην Ανατολική Μεσόγειο. Συγχρόνως όμως, δημιούργησε ένταση στις τουρκοαμερικανικές σχέσεις που δεν ξεπεράστηκε με το πέρασμα του χρόνου. «Το τηλεσίγραφο αυτό έγινε ο καταλύτης, το σύμβολο και η δικαιολογία για την προοδευτική αποδέσμευση της Τουρκίας από τη φιλοαμερικανική της πολιτική.» Το τηλεσίγραφο Johnson δεν ήταν αποτέλεσμα διαφωνίας με τους στόχους της τουρκικής πολιτικής στο Κυπριακό, αλλά με τις τουρκικές ενέργειες που έθεταν σε κίνδυνο τα ευρύτερα στρατηγικά συμφέροντα των ΗΠΑ. Αυτό το σημείο είναι καίριο για τις μακροχρόνιες επιπτώσεις της αμερικανικής πολιτικής στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και το Κυπριακό ζήτημα. *Αυτόθι*, σ. 71.

πλευρά- μορφής Σχέδιο Άτσεσον. Το Σχέδιο απερρίφθη από την ελληνική, αλλά και την τουρκική κυβέρνηση.⁶⁰⁶

Η περίοδος αυτή καταλήγει με την Έκθεση του μεσολαβητή του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών Γκάλο Πλάζα (26/03/1965) ως «μέσο» επίλυσης του Κυπριακού ζητήματος.⁶⁰⁷ Συγκεκριμένα: θεωρούσε τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου μη εφαρμόσιμες, απέρριπτε την εδαφική διχοτόμηση της Νήσου, καλούσε την ελληνοκυπριακή πλευρά να αποδεχτεί την περίπτωση της αυτοδιάθεσης, «πρότεινε τη δημιουργία ενός πλήρους ανεξάρτητου και δημοκρατικού κράτους» και «τόνιζε ότι η διατήρηση της Κύπρου ως ανεξάρτητου κράτους θα έπρεπε να πηγάζει από σχετική ελεύθερη απόφαση της Κυπριακής κυβέρνησης και του λαού της και όχι να επιβληθεί ως όρος σε αυτούς».⁶⁰⁸ Επιπλέον, προέβλεπε «επαρκή προστασία των δικαιωμάτων του λαού [...] και εισηγείτο τρόπους για την προστασία των δικαιωμάτων της τουρκοκυπριακής μειονότητας»⁶⁰⁹.

Με εξαίρεση την πρόταση για αυτοδιάθεση, η ελληνική πλευρά αποδέχεται την έναρξη των διαπραγματευτικών διαδικασιών. Αντιθέτως, η Τουρκία απέρριψε το Σχέδιο και ζήτησε την παραίτηση του Γκάλο Πλάζα από τις υπηρεσίες του, με την κατηγορία ότι υπερέβη τους όρους της εντολής του⁶¹⁰. Η Τουρκία προτείνει τη διευθέτηση του θέματος με άμεσες συνομιλίες μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.⁶¹¹

⁶⁰⁶ Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Μεσαιωνική – Νεότερη Ιστορία της Κύπρου (Γ' Λυκείου): Συνοπτικό Διάγραμμα της Σύγχρονης Ιστορίας της Κύπρου: Από την Ανεξαρτησία ως το Πραξικόπημα και την Τουρκική Εισβολή (1960-1974)*, ό.π.

⁶⁰⁷ Βλ. Έκθεση του Μεσολαβητού των Ηνωμένων Εθνών, Γ. Πλάζα για την Κύπρο. Παύλος Β. Πετρίδης, *Ο Γεώργιος Παπανδρέου και το Κυπριακό Ζήτημα (1954-1965)* (Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 1998), σσ. 377-459.

⁶⁰⁸ Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Μεσαιωνική – Νεότερη Ιστορία της Κύπρου (Γ' Λυκείου): Συνοπτικό Διάγραμμα της Σύγχρονης Ιστορίας της Κύπρου: Από την Ανεξαρτησία ως το Πραξικόπημα και την Τουρκική Εισβολή (1960-1974)*, ό.π.

⁶⁰⁹ Κύριο Άρθρο, «Το Κυπριακό πρόβλημα: 1965», *Ο Φιλελεύθερος*, <http://www2.phileleftheros.com/news/1965.htm>.

⁶¹⁰ Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Μεσαιωνική – Νεότερη Ιστορία της Κύπρου (Γ' Λυκείου): Συνοπτικό Διάγραμμα της Σύγχρονης Ιστορίας της Κύπρου: Από την Ανεξαρτησία ως το Πραξικόπημα και την Τουρκική Εισβολή (1960-1974)*, ό.π.

⁶¹¹ Οι φιλοτουρκικές τάσεις των Η.Π.Α. επιβεβαιώνονται και σε αυτή την περίπτωση, καθώς η Τουρκία με αμερικανική υποστήριξη απέρριψε την προτεινόμενη λύση του Galo Plaza (1965). Κουφουδάκης, «Η Διεθνής διάσταση του Κυπριακού 1960-1986,» στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, ό.π., σ. 72.

Παρ' όλο που οι βρετανικές απόψεις συμβαδίζουν με τις τουρκικές, ο βρετανικός Τύπος σε προγενέστερο άρθρο του αφιερώνει ένα επαινετικό άρθρο⁶¹² προς το πρόσωπό του Senor Galo Plaza. Τον συγκρίνει με τον προκάτοχό του Tuomioja, ο οποίος ήταν διπλωμάτης από τη Φινλανδία, τόσο προσεκτικός στο λόγο και στις χειρονομίες, που εξέπεμπε μια πειθαρχική ευγένεια σε ό,τι έπραττε. Αντιθέτως, ο Senor Plaza παρουσιάζεται ως ο Λατινοαμερικανός πολιτικός, επιχειρηματίας και διπλωμάτης, ο οποίος εξαιτίας της αβρότητάς του φαίνεται περισσότερο κοινωνικός και εκδηλωτικός. Ο ανταποκριτής του άρθρου αναφέρεται σε «μια λατινική προσέγγιση στην επίλυση της Κυπριακής διαμάχης» τουλάχιστον όταν στις 11 Σεπτεμβρίου 1964 επισκέφθηκε για το σκοπό αυτό την Κύπρο. Όπως επισημαίνεται στο άρθρο, ο Senor Plaza δε δέιλιασε να μιλήσει ανοιχτά και χωρίς περιστροφές στους Ελληνοκυπρίους και τους Τουρκοκυπρίους: «...Οι Κύπριοι αρχηγοί πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι δε μπορούν να συνεχίζουν να κρατούν τον κόσμο σε αγωνία.»⁶¹³ Ως Λατινοαμερικανός, ισπανικής και μεσογειακής καταγωγής, πίστευε ότι καταλάβαινε τους μεσογειακούς λαούς. Αυτό τον οδηγούσε στο να μην «πιστεύει σε ακραίες θέσεις»⁶¹⁴, τονίζει ο ανταποκριτής.

Τελικά, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών με το ψήφισμα 2077⁶¹⁵ στις 18 Δεκεμβρίου 1965 αναγνωρίζει ότι η Κύπρος «ως ισότιμο μέλος [του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών] δικαιούται «την πλήρη κυριαρχία και ανεξαρτησία χωρίς ξένη επέμβαση ή ενόχληση» και όλα τα κράτη, καθώς ορίζει ο Χάρτης, οφείλουν να σεβαστούν τα παραπάνω.»⁶¹⁶

⁶¹² Το άρθρο τοποθετήθηκε στην Κατηγορία Άνθρωπος στις Ειδήσεις (Man in the News). From our Middle East Correspondent, "A Latin Approach Brought to Cyprus Dispute," *The Times*, September 17, 1964, σ. 11.

⁶¹³ *Αυτόθι*, σ. 11

⁶¹⁴ *Αυτόθι*, σ. 11

⁶¹⁵ Για το ψήφισμα 2077 (XX) βλ. Press and Information Office, Republic of Cyprus, *The Cyprus Problem*, ό.π., σ.81.

⁶¹⁶ Η φιλοτουρκική πολιτική αποδεικνύεται επίσης από το γεγονός ότι οι ΗΠΑ μαζί με την Τουρκία έδωσαν την αρνητική τους ψήφο για το συγκεκριμένο ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης. Κουφουδάκης, «Η Διεθνής Διάσταση του Κυπριακού 1960-1986,» στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, ό.π., σ. 72.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

1. Οι σχέσεις των Μ.Μ.Ε. με τις ομάδες πίεσης στην Αγγλία

Η σχέση των Μ.Μ.Ε. με τις ομάδες πίεσης και ειδικότερα της πολιτικής πίεσης είναι ιδιαίτερα στενή και ο έλεγχος που ασκείται είναι αμφίδρομος. Τα Μ.Μ.Ε. υφίστανται περιορισμούς σε επίπεδο δράσης και λειτουργίας. Η σχέση των βρετανικών Μ.Μ.Ε. με το Υπουργείο Εξωτερικών και τις Μυστικές Υπηρεσίες της Μεγάλης Βρετανίας είναι αναμφίβολα αλληλένδετη.

Συνεπώς, τίθενται εύλογα τα ερωτήματα: ελέγχονται τα Μ.Μ.Ε. από το βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών και τις βρετανικές Μυστικές Υπηρεσίες και αν ναι, με ποιο τρόπο; Υπάρχει «συνεργασία» μεταξύ των Μ.Μ.Ε. και του βρετανικού κράτους ως προς την επιλογή των θεμάτων που δημοσιεύονται;

2. Γενικά ο ρόλος των Μ.Μ.Ε.

Ως γνωστόν, ο βασικός ρόλος των Μ.Μ.Ε. είναι να ενημερώνει και να ψυχαγωγεί τον πολίτη. Ο ρόλος τους είναι διττός, καθώς μεταφέρει άγνωστες προς το κοινό πληροφορίες και έγκειται στην επαρκή ενημέρωση του κοινού ως πρώτο «βήμα» επικοινωνίας μεταξύ των πολιτών και της Πολιτείας.⁶¹⁷ Παρ' όλα αυτά, «σε έναν κόσμο συσσωρευμένης ευμάρειας και μεγάλων συγκρουόμενων συμφερόντων, η επίτευξη του ρόλου των Μ.Μ.Ε. προϋποθέτει συστηματική προπαγάνδα»⁶¹⁸.

Άρα, ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην εξωτερική πολιτική λειτουργεί σε δυο επίπεδα: το εσωτερικό επίπεδο επιδρά στην εσωτερική πολιτική σκηνή, καθ'

⁶¹⁷ Οι Edward Herman και Noam Chomsky επισημαίνουν ότι τα Μ.Μ.Ε. είναι το μέσο της επίτευξης του στόχου. Klaus Marten, Siegfried J. Schmidt, and Siegfried Weischenberg, *Die Wirklichkeit der Medien: Eine Einführung in die Kommunikationswissenschaft*, (Opladen: Westdeutscher Verlag, 1994), σσ. 455-480. Τα Μ.Μ.Ε. επιτελούν ενημερωτικό και ψυχαγωγικό έργο προς τον πολίτη. Οι μορφές επικοινωνίας που παρέχονται μέσω των Μ.Μ.Ε. μπορεί να «υλοποιούνται» μέσω ενός ρεπορτάζ, ενός ψυχαγωγικού προγράμματος ή της διαφήμισης. Niklas Luhmann, *The reality of the Mass Media*, (Cambridge, UK: Polity Press, 2000), σ. 66.

⁶¹⁸ Η κ. Durham είναι επίκουρη Καθηγήτρια Δημοσιογραφίας και Μέσων Επικοινωνίας στο Πανεπιστήμιο της Iowa. Ο Dr. Kellner είναι Καθηγητής Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο της Columbia. Edward Herman, and Noam Chomsky, "Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media" in *Media & Cultural Studies*, Meenakshi G. Durham, and Douglas M. Kellner, (Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2001), σ. 278.

όσον αφορά τη διαμόρφωση τάσεων στην κοινή γνώμη για την εξωτερική πολιτική. Το εξωτερικό επίπεδο, βάσει του οποίου μπορεί να βοηθηθεί μια χώρα ή να υπονομευθεί ενδεχομένως στην προσπάθειά της να προωθήσει ορισμένες συγκεκριμένες θέσεις στο εξωτερικό.⁶¹⁹

Με άλλα λόγια, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης λειτουργούν στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής ως πηγή πληροφοριών, προκειμένου να διαμορφωθεί μια συγκεκριμένη εξωτερική πολιτική και ως μέσα επίσημης προβολής των κρατικών θέσεων της εξωτερικής πολιτικής ή ελεγχόμενης διαρροής των κρατικών απόψεων για θέματα εξωτερικής πολιτικής. Ως δίαυλοι επιδρούν στη διαμόρφωση της εθνικής εξωτερικής πολιτικής και της αντίστοιχης των άλλων κρατών ή διεθνών οργανισμών. Σε θέματα εθνικού ενδιαφέροντος τα μέσα μαζικής ενημέρωσης λειτουργούν συχνά ως παραμορφωτικός φακός και ως πεδίο δοκιμασίας της εξωτερικής πολιτικής, δεδομένου ότι η εξωτερική πολιτική υπόκειται στη δοκιμασία της δημοκρατικής νομιμοποίησης διά των μέσων μαζικής επικοινωνίας.⁶²⁰

3. Το προφίλ των δημοσιογράφων στη Μεγάλη Βρετανία

Έρευνες σχετικά με το τι είδους προσωπικότητες πλαισιώνουν το βρετανικό ραδιοτηλεοπτικό οργανισμό του *BBC* έδειξαν ότι προέρχονται από τους χώρους οικονομικών επιχειρήσεων, των συνδικαλιστικών φορέων, κοινωνικών υπηρεσιών, από το διπλωματικό σώμα ή από άτομα που τρέφουν ιδιαίτερη αγάπη για τις τέχνες. Αυτό όμως, δε σημαίνει ότι εκφράζουν τον μέσο Άγγλο, αλλά τη βρετανική ελίτ και τους πολιτικούς. Επομένως, δε θα «επιτρεπόταν» στο *BBC* και το *ITV*⁶²¹ να προβάλλουν προγράμματα, που ενδεχομένως έπλητταν τα συμφέροντα τους, τον τρόπο δηλαδή που λειτουργεί το κοινωνικό τους σύστημα.⁶²²

⁶¹⁹ Α. Ανδριανόπουλος, «Δομές και Μέσα Άσκησης της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής,» στο *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι*, επιμ. Δ.Κ. Κώνστας και Π. Ι. Τσάκωνας, Α' έκδοση (Αθήνα: εκδ. Οδυσσέας, 1994), σ. 189.

⁶²⁰ Ε. Βενιζέλος, «Δομές και Μέσα Άσκησης της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής,» στο *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι*, επιμ. Δ.Κ. Κώνστας και Π. Ι. Τσάκωνας, Α' έκδοση (Αθήνα: εκδ. Οδυσσέας, 1994), σσ. 183-4.

⁶²¹ Το *ITV* είναι βρετανική εταιρεία Μ.Μ.Ε., η οποία δηλώνει ότι αποτελεί τη μεγαλύτερη εμπορική τηλεοπτική παραγωγή στη Μεγάλη Βρετανία. Επίσης, είναι ο πρώτος διανομέας προγράμματος στην Ευρώπη.

⁶²² «Το να ισχυριστεί κανείς βέβαια ότι αυτά τα άτομα [δηλαδή οι προσωπικότητες που πλαισιώνουν το *BBC*] εκπροσωπούν τις απόψεις και τα ενδιαφέροντα της πλειονότητας των Άγγλων θα ήταν γελοίο», επισημαίνει ο Hood και εξηγεί ότι το προσωπικό του *BBC* εκπροσωπεί τις απόψεις της

Τα άτομα που βρίσκονται στις υψηλές θέσεις προγραμματισμού του κρατικού μηχανισμού κάτω από οποιαδήποτε κυβέρνηση είναι η ίδια ομάδα ανθρώπων, τα ίδια συμφέροντα, που είναι ιδιοκτήτες των Μ.Μ.Ε. Μοιράζονται την ίδια αντίληψη για τον κόσμο και το γενικό συμφέρον. Όλοι αυτοί ανήκουν στην ίδια προνομιούχο ελίτ». Επίσης, τονίζει ότι προκειμένου τα Μ.Μ.Ε. να διατηρήσουν «φιλική» σχέση με το κράτος «υπάρχει μια συνεχής ροή ανάμεσα στις αίθουσες συμβουλίων των εταιρειών, τους ανώτερους κρατικούς υπαλλήλους, τα διευθυντικά στελέχη των Μ.Μ.Ε. και τους ανθρώπους που βρίσκονται στην κορυφή των Μ.Μ.Ε., τις πανεπιστημιακές ελίτ που παίζουν το παιχνίδι τους σύμφωνα με τους κανόνες κτλ. Ο ίδιος εξηγεί ότι «αν κάποιος βγει από τη γραμμή, [τότε] αποκλείεται»⁶²³.

Δεν υπάρχει ανεξάρτητος τύπος και αν κάποιος θα τολμούσε να γράψει την τίμια γνώμη του, θα βρισκόταν πολύ σύντομα στο δρόμο ψάχνοντας για άλλη δουλειά. [Οι δημοσιογράφοι] είναι υποτελείς και όργανα των πλουσίων που βρίσκονται στο παρασκήνιο. Αυτοί κινούν τα νήματα και [οι δημοσιογράφοι] χορεύουν στο ρυθμό τους. Στην ουσία δηλαδή οι δημοσιογράφοι ελέγχονται από τους ιδιοκτήτες των Μ.Μ.Ε. και τα κέρδη τους.⁶²⁴

Για παράδειγμα, πριν από την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο πρόεδρος του BBC και υπό την πίεση του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου απαγόρευσε την προβολή μιας ειρηνευτικής ομιλίας ενός Γερμανού,

βρετανικής άρχουσας τάξης, οι οποίες είναι ομόφωνες με τις αντιλήψεις του βρετανικού κοινοβουλίου. Stuart Hood, *On Television*, (London: Pluto Press, 1980), σ. 41. Αντιθέτως, προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα, οι δημοσιογράφοι θεωρούνταν ως «ερμηνευτές της δημόσιας ζωής» και ανταμείβονταν για αυτό. Ειδικότερα, οι δημοσιογράφοι που έγραφαν σε στήλες σχολιασμού (commentary), αποκτούσαν περισσότερο κύρος και υπήρχε εμπιστοσύνη στο πρόσωπό τους, όχι μόνο για να κάνουν ακριβές ρεπορτάζ για τον κόσμο, αλλά για να τον ερμηνεύσουν και να του δώσουν νόημα, με τρόπο ανάλογο των φιλοσόφων και των καλλιτεχνών. Brian McNair, *Journalism and Democracy: An Evaluation of the Political Public Sphere* (London: Routledge, 2000), σ. 63.

⁶²³ Πρόκειται για συνέντευξη του Noam Chomsky, την οποία είχε παραχωρήσει στον David Barsamian το 1986 για τα Μ.Μ.Ε. Noam Chomsky, "The Propaganda System," in *Stenographers to Power media and propaganda*, David Barsamian, (Monroe, ME, USA: Common Courage Press, 1992), σ. 11. Ο Noam Chomsky είναι Αμερικανός συγγραφέας, γλωσσολόγος και πολιτικός ακτιβιστής εβραϊκής καταγωγής. Από το 1955 διδάσκει στο Τεχνολογικό Ινστιτούτο της Μασαχουσέτης, MIT. ανακηρύχθηκε επίτιμος καθηγητής από τα Πανεπιστήμια του Λονδίνου και του Σικάγου. Για τη ζωή και το έργο του βλ. *Εγκυκλοπαίδεια Δομή*, τ. 29, Αθήνα: εκδ. Δομή, 2005, σσ. 397-398.

⁶²⁴ Αυτή είναι η άποψη του Αρχισυντάκτη των New York Times, John Swinton, την οποία εξέφρασε σε γεύμα που πραγματοποιήθηκε προς τιμήν του από τους προύχοντες της συντεχνίας του το 1953. Main Article, "We Are Intellectual Prostitutes", *Jewish Chronicle*, 25 August, 1995. Η *Jewish Chronicle* είναι η παλαιότερη εβραϊκή εφημερίδα. Επίσης βλ. Richard O. Boyer and Herbert M. Morais, *Labor's Untold Story* (New York, United states: United Electrical, Radio & Machine Workers of America, 1955).

πρώην κυβερνήτη υποβρυχίου⁶²⁵. Στην περίπτωση της Κύπρου κατά την εξεταζόμενη περίοδο (1955-1965) παρατηρείται ότι οι Βρετανοί δημοσιογράφοι αποδίδουν μεγαλύτερη σημασία στις διαδηλώσεις των Τούρκων, οι οποίοι συμπαρίστανται στους «αδελφούς» Τουρκοκυπρίους στην Κύπρο. Παρουσιάζουν αναλυτικά ακόμη, και τα συνθήματα που χρησιμοποιούν εναντίον των Ελλήνων και ιδίως κατά του Μακάριου.⁶²⁶ Σε αντίστοιχες διαδηλώσεις των Ελλήνων πραγματοποιείται μια απλή αναφορά, μόνο για τη δημοσιογραφική κάλυψη του θέματος.

4. Η άσκηση της δημοσιογραφίας σε θεωρητικό επίπεδο

Σε θεωρητικό επίπεδο, οι δημοσιογράφοι στη Μεγάλη Βρετανία και την Ιρλανδία είναι υποχρεωμένοι να ακολουθούν ένα συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο (κανόνες), τον *Κώδικα Συμπεριφοράς (Code of Conduct)*, όπως τον έχει ορίσει η Εθνική Ένωση Δημοσιογράφων (National Union Of Journalists ή NUJ)⁶²⁷ από το 1936.

5. Η άσκηση της δημοσιογραφίας στην πράξη

Σε πρακτικό επίπεδο όμως, τίθεται το βασικό ερώτημα εάν υπάρχει λογοκρισία στα βρετανικά Μ.Μ.Ε., δηλαδή, κατά πόσον οι δημοσιογράφοι είναι ελεύθεροι να «καλύψουν» τα θέματα που επιθυμούν. Υπάρχουν περιορισμοί στη δημοσίευση ειδήσεων και αν ναι, ποιοι; Ποιός είναι ο ρόλος των βρετανικών Μυστικών Υπηρεσιών στη «βιομηχανία» των Μ.Μ.Ε.; Για ποιό λόγο συγκεκριμένα σκάνδαλα δημοσιοποιούνται σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές; Ποιές είναι οι επιπτώσεις στη ζωή ενός δημοσιογράφου, ο οποίος δεν προστατεύει πηγές, προερχόμενες από τις βρετανικές Μυστικές Υπηρεσίες; Έχουν στην πράξη οι δημοσιογράφοι το «δικαίωμα» να προστατεύουν τους ανθρώπους-πηγές;

⁶²⁵ Hood, *ό.π.*, σ. 41.

⁶²⁶ Βλ. Main Article, "Turks protest in London", *ό.π.*, σ. 2.

⁶²⁷ Η Εθνική Ένωση Δημοσιογράφων ιδρύθηκε το 1907, με σκοπό την προστασία (μισθός και συνθήκες εργασίας) και την ελευθερία άσκησης του επαγγέλματος των δημοσιογράφων στη Μεγάλη Βρετανία και την Ιρλανδία. Μέλη της είναι συντάκτες, αρθρογράφοι, φωτογράφοι που εργάζονται στο ραδιόφωνο, την τηλεόραση, τον Τύπο ή στον τομέα των δημοσίων σχέσεων. National Union of Journalists, *About the NUJ*, <http://www.nuj.org.uk/inner.php?docid=88> (accessed March 18, 2006). Για τις βασικές αρχές της βρετανικής και της ιρλανδικής δημοσιογραφίας, οι οποίες τέθηκαν σε ισχύ από το 1936 βλ. National Union of Journalists, *Code of Conduct*, <http://www.nuj.org.uk/inner.php?docid=59> (accessed March 18, 2006).

Ανάμεσα στους κριτικούς παρατηρητές επικρατεί η άποψη ότι τα Μ.Μ.Ε. ποτέ δεν υπηρέτησαν την κοινωνία, το δημόσιο ή τη δημοκρατία με οποιαδήποτε εποικοδομητική έννοια. Η δομή και η ιδιοκτησία των Μ.Μ.Ε. λειτουργούν επ' ωφελεία μιας σειράς παραταξιακών συμφερόντων, κυρίως των πλουσίων, των ισχυρών ή της κοινωνικής τάξης των προνομιούχων. Σύμφωνα με τη λογική των παραπάνω κριτικών, προεξοφλείται η μορφή της παραγωγής ειδήσεων, η οποία αποτυγχάνει να πληροφορεί το κοινό ουσιαστικά, όταν η δημοσιογραφική κάλυψη γίνεται με συναίσθημα [όχι αντικειμενικά], είναι άφωνη, αλλοιωμένη πολιτικά ή υποκρύπτει μια μεροληπτική στάση.⁶²⁸

5.1. Κρατικός έλεγχος των Μ.Μ.Ε.

Ο μονοπωλιακός έλεγχος των Μ.Μ.Ε. από το κράτος έχει ως αποτέλεσμα την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των ισχυρών. Σε κάποιες περιπτώσεις είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς το λεγόμενο «διήθηση» των Μ.Μ.Ε., εφόσον κατά καιρούς παρουσιάζονται θέματα που αφορούν κρατικές αυθαιρεσίες ή σκάνδαλα.⁶²⁹

Το βρετανικό ραδιοτηλεοπτικό σύστημα διαφέρει σημαντικά από τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά (Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία).⁶³⁰ Η μέθοδος άσκησης ελέγχου σε κάθε μια από τις χώρες αυτές οφείλεται στην πολιτική ιστορία του κάθε τόπου, αλλά και στην κατανομή της πολιτικής δύναμης μεταξύ αυτών. Στην Αγγλία, παραδοσιακά ασκείται εκλεπτυσμένος έλεγχος στα δημόσια ιδρύματα, ο οποίος εν μέρει πηγάζει από

⁶²⁸ Neil T. Gavin, *Press and Television in British Politics Media, Money and Mediated Democracy* (Hampshire, England: Palgrave Macmillan, 2007), σ. 4.

⁶²⁹ Σχετικά με τη θεωρία του Gramsci περί «ηγemonίας» ("theory of hegemony"). «Ηγεμονία» είναι η διαπραγμάτευση μεταξύ διαφόρων ομάδων σε μια κοινωνία με άνιση κατανομή δύναμης, όπου οι ισχυρότεροι καταφέρνουν να διατηρούν το συνολικό στρατηγικό έλεγχο, αναγνωρίζοντας εν μέρει τις βλέψεις των κατώτερων ομάδων, σε βαθμό όμως, που να μην επηρεάζεται η δύναμη τους. Martin Conboy, *The Press and Popular Culture* (London: Sage Publications Ltd, 2002), σσ. 10-11.

⁶³⁰ Στη Γαλλία, ο ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός, ORTF, ελεγχόταν μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αποκλειστικά από τη γαλλική κυβέρνηση. Ένας Γάλλος σοσιαλιστής υπουργός είχε μάλιστα χαρακτηρίσει τη γαλλική τηλεοπτική ενημέρωση ως «εφημερίδα του έθνους» ("the newspaper of the nation"). Στην Ιταλία, η κρατική τηλεόραση RAI, για πολλά χρόνια ελεγχόταν από το κόμμα των Χριστιανοδημοκρατών, το οποίο όριζε τον γενικό διευθυντή και άτομα δικής του εμπιστοσύνης στον οργανισμό. Πολιτικοί αντίπαλοι των Χριστιανοδημοκρατών απλά αγνοούνταν από την τηλεόραση και δεν τους παρέχονταν άδεια πρόσβασης σε κάμερες ή προβολής σε ενημερωτικές εκπομπές. Σήμερα, σημαντικές θέσεις στον οργανισμό κατέχουν χριστιανοδημοκράτες, κομμουνιστές και σοσιαλιστές στον ίδιο βαθμό. Στη Γερμανία, οι πολιτικές δυνάμεις αντικαταρπίζονται άμεσα στη σύνθεση των κυβερνητικών σωμάτων του ομοσπονδιακού ραδιοτηλεοπτικού συστήματος, στο οποίο τα πολιτικά κόμματα, οι εργοδότες, οι εκκλησίες και άλλα σωματεία εκπροσωπούνται και δρουν σύμφωνα με τα συμφέροντα της εκλογικής τους περιφέρειας. Hood, *ό.π.*, σ. 44.

συμβιβασμούς μεταξύ διαφόρων κοινωνικών τάξεων (γαιοκτημόνων-μεγαλοβιομηχάνων και μεγαλοβιομηχάνων-συνδικάτων) και μερικώς από την εμπειρία μιας παλιάς δοκιμασμένης άρχουσας τάξης, η οποία γνωρίζει πλατιά το νόημα του όρου «δημόσιο συμφέρον» και τον τρόπο, κατά τον οποίο η κριτική (από τη συγχώνευση των κυβερνητικών σωμάτων) μπορεί να καταστεί υποστηρικτής του «δημοσίου συμφέροντος». Έτσι, ο μηχανισμός δρα με διακριτικό τρόπο: σε περιόδους κρίσεων και αλλαγών αντιδρά γρήγορα και είναι εύρωστος με την έννοια ότι προσαρμόζεται εύκολα σε νέες καταστάσεις. Γενικά, δημιουργείται η εντύπωση ότι το BBC και το IBA⁶³¹ είναι ανεξάρτητοι οργανισμοί, εφόσον οι διευθυντές τους γνωρίζουν καλά τον ρόλο τους στην κοινωνία και είναι ενήμεροι για τις κυρώσεις που μπορούν να τους επιβληθούν από μια επικείμενη «ανοιχτή» λογοκρισία, η οποία μπορεί να τους οδηγήσει ακόμα και σε προσωπική τους απόλυση.⁶³² Για παράδειγμα, ο βρετανικός Τύπος δεν αναφέρει σε δημοσιεύματά του τους απαγχονισμούς των Ελληνοκυπρίων από τους Άγγλους. Συνεπώς η βρετανική γνώμη έχει άγνοια επί του θέματος.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχει και συνεργασία μεταξύ δημοσιογράφων και πολιτικών, αλλά και έλεγχος από τα Μ.Μ.Ε. προς τους πολιτικούς. Χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα αποτελεί το μυστικό συμβούλιο στο κολέγιο Nuffield ανάμεσα στους μεγαλύτερους δημοσιογράφους της τηλεόρασης (όπως *BBC*, *ITA*) και των πολιτικών αρχηγών των Κομμάτων των Εργατικών, των Φιλελευθέρων και της κοινοβουλευτικής ομάδας το 1958. Σε αυτό συζητήθηκε το θέμα της τηλεοπτικής κάλυψης των εκλογών. Υπέρ της κάλυψης ήταν οι ακαδημαϊκοί David Butler και Robert McKenzie, οι οποίοι είχαν, ήδη, εμφανιστεί σε νυχτερινές εκπομπές για το θέμα των εκλογών. Οι *Granada TV* και *ITV* δε συμμετείχαν στη συνάντηση, αλλά αποφάσισαν με δική τους πρωτοβουλία να καλύψουν τις βουλευτικές εκλογές στην περιοχή Rochdale. Το *ITN* επίσης μετέδωσε τον προεκλογικό αγώνα των υποψηφίων βουλευτών, ενώ το *BBC* αποφάσισε να μην τις μεταδώσει καθόλου.⁶³³

⁶³¹ Το IBA είναι μη κερδοσκοπικό Επαγγελματικό Ινστιτούτο για Σύμβουλους Επιχειρήσεων, Μέντορες και Εκπαιδευτές, οι οποίοι εξειδικεύονται στο να βοηθούν μικρές εταιρείες. Τα μέλη του προέρχονται από τη Μεγάλη Βρετανία, την Ιρλανδία και αλλού (εξωτερικό).

⁶³² Hood, *ό.π.*, σσ. 44-45.

⁶³³ Boothroyd, *Political Television 1955-5. A Review*, *ό.π.*

Επίσης, για το θέμα της κάλυψης του Κυπριακού συχνά προκύπτει ότι οι πληροφορίες είναι πολύ συγκεκριμένες, καθώς πηγάζουν από τα πρακτορεία ειδήσεων *Reuter* και *British Associated Press* και τα πρακτορεία με τη σειρά τους, όπως και οι ανταποκριτές, ενημερώνονται από τη βρετανική Κυβέρνηση. Επιπλέον, η απόφαση της βρετανικής Κυβέρνησης να προκαλέσει παρεμβολές στις μεταδόσεις του Αθηναϊκού Ραδιοφώνου στην Κύπρο, εάν κρίνει ότι είναι απαραίτητο, αποδεικνύει για πολλοστή φορά την παρεμβατικότητα της στα θέματα ενημέρωσης και ελευθερίας της έκφρασης.⁶³⁴ Το αιτιολογικό της βρετανικής Κυβέρνησης ήταν ότι οι Έλληνες με τις ραδιοφωνικές εκπομπές τους εξεγείρουν τους Ελληνοκυπρίους εναντίον των Άγγλων. Έτσι, όταν η βρετανική Κυβέρνηση λαμβάνει τόσο αβίαστα και παρά τις αντιδράσεις της Αντιπολίτευσης, μια τέτοια απόφαση για τα Μ.Μ.Ε. μιας ξένης χώρας, όπως είναι η Ελλάδα, έστω και αν την αντιμετωπίζει σαν αποικία της, τότε εύκολα θα φανταζόταν κανείς την επιρροή και τον έλεγχο που μπορεί να ασκήσει, μέσω των Μ.Μ.Ε., στις εσωτερικές κρατικές υποθέσεις της.

6. Ο Τύπος (Μ.Μ.Ε.) και οι ομάδες πίεσης

Σε γενικές γραμμές, ο έλεγχος των Μ.Μ.Ε. μπορεί να ασκηθεί με διάφορους τρόπους όπως από τους ιδιοκτήτες και τα κέρδη των Μ.Μ.Ε., τις διαφημίσεις, τις πληροφορίες των κρατικών Μυστικών Υπηρεσιών και το Υπουργείο Εξωτερικών, από τις αρνητικές κριτικές και τα παράπονα.

6.1. Οι ιδιοκτήτες και τα κέρδη των Μ.Μ.Ε.

Η ιδιοκτησία και τα κέρδη επηρέαζαν σημαντικά τη λειτουργία των Μ.Μ.Ε., ήδη από τα νεότερα χρόνια. Κατά το 1850, ο ριζοσπαστικός τύπος έκανε την εμφανισή του στη Μεγάλη Βρετανία βρίσκοντας μεγάλη ανταπόκριση από την εργατική τάξη. Αντιλαμβανόμενη την «απειλή» ενός επικείμενου ανατρεπτικού εργατικού κινήματος, η άρχουσα τάξη, προκειμένου να διασώσει την εξουσία της, επέβαλε στον Τύπο νόμους περί δυσφήμισης, μηνύσεις και επιπλέον φόρους. Με αυτό τον τρόπο, τα έξοδα για την κυκλοφορία μιας εφημερίδας αυξάνονταν, στοχεύοντας έτσι η άρχουσα τάξη στη διακοπή της κυκλοφορίας των ριζοσπαστικών εφημερίδων. Οι

⁶³⁴ Βλ. Main Article, ““Jamming” if Talks Break Down?,” ό.π., σ. 1.

προσπάθειες αυτές απέβησαν άκαρπες και τελικά η [εγχώρια] αγορά κατάφερε να πετύχει ό,τι δεν μπόρεσε το κράτος.⁶³⁵

Παρ' ότi οι φόροι-αντίποινα ανακλήθηκαν την περίοδο 1853-1869 και ενώ στη συνέχεια, κυκλοφόρησε μια νέα ημερήσια τοπική εφημερίδα, ουσιαστικά απουσίαζε η παρουσία μια τοπική εφημερίδα, που να εκφράζει την εργατική τάξη κατά το υπόλοιπο του 19^{ου} αιώνα. Οι επιχειρήσεις Τύπου και το κόστος κεφαλαίου- το οποίο βασιζόταν τόσο στη τεχνολογική πρόοδο όσο και στη φιλοδοξία των ιδιοκτητών να διευρύνουν το αναγνωστικό τους κοινό- αυξήθηκαν μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Με το «άνοιγμα» δηλαδή της ελεύθερης αγοράς ξεκίνησε και η λεγόμενη «βιομηχανοποίηση» του Τύπου. Έτσι, ενώ πριν το 1867 χρειαζόνταν λιγότερες από χίλιες λίρες για να κυκλοφορήσει μια εφημερίδα, αργότερα για την εγκατάσταση μιας επιχείρησης Τύπου χρειαζόνταν γύρω στις πενήντα χιλιάδες λίρες.⁶³⁶ Με αυτό τον τρόπο, η ιδιοκτησία των Μ.Μ.Ε. άρχισε να περιορίζεται και πλέον να «αποτελεί ένα νέο Ιδιωτικό Υπουργείο Πληροφοριών και Πολιτισμού, το οποίο διαμορφώνει την εθνική ατζέντα», εξηγεί ο Ben Bagdikian στο έργο του *The Media Monopoly*⁶³⁷.

Συνεπώς, η ημερίσια δάταξη των θεμάτων προς δημοσίευση διαμορφώνεται από την κυβέρνηση και τις μυστικές υπηρεσίες. Ο συγκεντρωτισμός των ειδήσεων πραγματοποιήθηκε, ιδίως, με την είσοδο της τηλεόρασης στο χώρο των Μ.Μ.Ε. (μετά από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο)⁶³⁸. Το ρεύμα προς την ενσωμάτωση των Μ.Μ.Ε. στο σύστημα αγοράς επιταχύνθηκε, εφόσον οι κανόνες που περιόριζαν τη συγκέντρωση, την ιδιοκτησία και τον έλεγχο των Μ.Μ.Ε. «χαλάρωσαν» και άρχισαν να παραμερίζονται οι περιορισμοί στη ραδιοτηλεόραση, στα ψυχαγωγικά προγράμματα, αλλά και το δόγμα περί «εντιμότητας». Έτσι, «δημιουργήθηκε» η εμπορική χρησιμότητα των Μ.Μ.Ε. Η αύξηση του κέρδους σε λιγότερο ελεγχόμενο περιβάλλον οδήγησε σε άνοδο των εξαγορών ή σε απειλές εξαγορών και έτσι η «ευζωΐα» μεγάλων επιχειρήσεων, όπως οι *Times*, απειλείτο, με αποτέλεσμα πολλές επιχειρήσεις να χρεώνονται με υπέρογκα ποσά, να επικεντρώνονται στο κέρδος για να

⁶³⁵ Πρόκειται για σχετική ανάλυση των James Curran και Jean Seaton για τα Μ.Μ.Ε. Meenakshi G. Durham and Douglas M. Kellner, *Media & Cultural Studies*, (Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2001), σ. 281.

⁶³⁶ *Αυτόθι*, σσ. 281-282.

⁶³⁷ *Αυτόθι*, σ. 282.

⁶³⁸ Νωρίτερα, οι πηγές των ειδήσεων ήταν τοπικές και βασίζονταν σε ενημερωτικά δίκτυα. *Αυτόθι*, σσ. 282-3.

εξευμενίσουν τους ιδιοκτήτες και να περιορίσουν το ενδιαφέρον στην απόκτηση των επιχειρήσεων από τρίτους.⁶³⁹

Οι μέτοχοι ασκούν έμμεσα έλεγχο στις εταιρείες των Μ.Μ.Ε. μέσα από τις παρατηρήσεις-προτάσεις τους προς τους μάνατζερ. Οι τελευταίοι οφείλουν να τις λάβουν σοβαρά υπ' όψιν, διότι γνωρίζουν ότι αν αδιαφορήσουν, οι μέτοχοι ή θα προβούν σε πώληση των μετοχών τους ή θα ζητήσουν βοήθεια από εξωτερικούς παράγοντες, αποσκοπώντας στην εξαγορά της εταιρείας⁶⁴⁰.

Οι επιχειρήσεις των Μ.Μ.Ε. έχουν στενή σχέση με την κυβέρνηση. Πιο συγκεκριμένα, τα Μ.Μ.Ε. χρειάζονται την υποστήριξη της κυβέρνησης, προκειμένου να προμηθευτούν άδειες λειτουργίας ή πωλήσεις υπηρεσιών και επομένως, εξαρτώνται από τον κυβερνητικό έλεγχο⁶⁴¹. Για παράδειγμα, το BBC, αναφέρει ο Stuard Hood στο έργο του *On Television*⁶⁴², ιδρύθηκε το 1927 για να πείσει ουσιαστικά την τότε κυβέρνηση ότι πρέπει να προστατευτεί από τον «αθέμιτο ανταγωνισμό» που δέχεται από τις ΗΠΑ, τη Γερμανία και την Αυστρία. Ο John Reith, γενικός διευθυντής του BBC, έδωσε στους παραγωγούς το «ελεύθερο» να εκπονούν προγράμματα, χωρίς να πληρώνουν για την πραγματοποίησή τους, αλλά και να απολαύσουν τα προνόμια της συνεχώς «διευρυνόμενης» αγοράς.

Ειδικότερα, στην περίπτωση των εξεταζόμενων εφημερίδων, *The Times* και *The Guardian* προκύπτει ότι, ενώ υποστηρίζουν αντικρουόμενες πολιτικές πεποιθήσεις σε θέματα που αφορούν την Κύπρο, ακολουθούν τη «γραμμή» της βρετανικής κυβέρνησης στα θέματα εξωτερικής πολιτικής. Αυτό διαφαίνεται από το γεγονός ότι τα άρθρα μεταφέρουν τις ίδιες περίπου πληροφορίες και τις ίδιες πηγές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα κοινής αντιμετώπισης αποτελεί ο χαρακτηρισμός που χρησιμοποιείται για τους μαχητές της Ε.Ο.Κ.Α. την περίοδο της δράσης τους (τρομοκράτες). Ενώ μετά το 1960 και όταν ακόμα γίνεται λόγος στο πρόσωπο του Γρίβα, τον αποκαλούν τέως αρχηγό της Ε.Ο.Κ.Α. και όχι ως τρομοκράτη.

⁶³⁹ Ας σημειωθεί ότι όσο πιο μεγάλη είναι μια εταιρεία των Μ.Μ.Ε. και όσο περισσότερο διανέμονται οι μετοχές της, τόσο περισσότερο αυξάνεται ο αριθμός των συμβούλων, οι οποίοι προέρχονται από άλλους χώρους. *Αυτόθι*, σ. 285.

⁶⁴⁰ *Αυτόθι*, σ. 287.

⁶⁴¹ *Αυτόθι*, σ. 288.

⁶⁴² Hood, ό.π., σ. 40.

6.2. Δημόσιες σχέσεις πολιτικών για άσκηση προπαγάνδας

Η κυβέρνηση και τα πολιτικά κόμματα συνήθως χρησιμοποιούν με επαγγελματισμό τις «δημόσιες σχέσεις», με μοναδικό σκοπό την άσκηση προπαγάνδας (π.χ. να παρουσιάσουν ως αναπόφευκτο έναν πόλεμο). Οι «κρυφές» τεχνικές που ακολουθούνται από τις κυβερνήσεις ή μεμονωμένα άτομα είναι να πληρώνουν δημοσιογράφους για την παρουσίαση συγκεκριμένων θεμάτων, συνεργάζονται με εταιρείες δημοσίων σχέσεων για την προώθηση θεμάτων, παραπληροφούν ή πληροφορούν μερικώς, χωρίς να αποκαλύπτονται οι πηγές και μερικώς αποκρύπτουν τις πηγές, αποσκοπώντας στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.⁶⁴³

Παρ' όλο που την εποχή εκείνη δεν είχαν αναπτυχθεί οι δημόσιες σχέσεις των πολιτικών, με σκοπό την άσκηση προπαγάνδας, με τη σημερινή τους μορφή, ένα ενδεχομένως σχετικό παράδειγμα αποτελεί το ακόλουθο. Όταν ο αρχηγός της αντιπολίτευσης, Hugh Todd Naylor Gaitskell, αντιτάχθηκε ολοκληρωτικά στην πολιτική του Eden για την εισβολή στο Σουέζ και ο πρωθυπουργός απέρριψε την έκκληση του Gaitskell να παρουσιάσει δημοσίως τη θέση του, ο τελευταίος στράφηκε προς το *BBC* που του έδωσε το «πράσινο φως» για να μιλήσει στην τηλεόραση, όπως και έγινε. Η μετάδοση της αντίθεσής του και μέσω της Αραβικής Ραδιοφωνικής Υπηρεσίας στα βρετανικά στρατεύματα και στους Αιγύπτιους είχε ως αποτέλεσμα την αποτυχία της εισβολής στο Σουέζ και την οριστική ανάκληση μετά από σύντομο χρονικό διάστημα του «Κανόνα της 14^{ης} Μέρας».⁶⁴⁴ Προκαλεί ενδιαφέρον σε αυτή την περίπτωση το γεγονός ότι το *BBC* προτίμησε να συνεργαστεί με τον Gaitskell, ο οποίος ήταν αντιπολίτευση και όχι με τον Πρωθυπουργό της χώρας. Προφανώς πρέπει να υπήρχε κάποια «ιδιαιτέρη» σχέση μεταξύ των δυο, ώστε να αντιταχθούν στον ίδιο τον Πρωθυπουργό και κατ' επέκταση να δημιουργηθεί ένας πολύ σοβαρός αντίκτυπος με την αντίδραση των υπόλοιπων αποικιών και ανάμεσα σε αυτές και της Κύπρου για απελευθέρωση από τον βρετανικό ζυγό.

⁶⁴³ Πρόκειται για ένα άρθρο με πλούσιο ερευνητικό υλικό πάνω στην «προπαγανδιστική» ειδήσεων. Anup Shah, *Mainstream Media: Media Manipulation, Global Issues*, <http://www.globalissues.org/article/532/media-manipulation> (accessed April 17, 2006).

⁶⁴⁴ Boothroyd, *Political Television 1955-59. A Review*, ό.π.

6.3. Διαφημίσεις

Η λειτουργία των επιχειρήσεων των Μ.Μ.Ε. επηρεάζεται σημαντικά από τις διαφημίσεις. Οι ιδιοκτήτες ελέγχουν τους δημοσιογράφους, αλλά και οι ίδιοι ελέγχονται από τα έσοδα των διαφημίσεων, καθώς κρίνονται απαραίτητα για τη βιωσιμότητα των Μ.Μ.Ε.

Οι διαφημιστές επιλέγουν σύμφωνα με την προσωπική τους γνώμη (υποκειμενικά) το είδος των προγραμμάτων που θα προβληθεί. Τα πολιτικού και πολιτιστικού περιεχομένου προγράμματα είναι συνήθως περιορισμένα. Σπάνια επιλέγονται θέματα που ασκούν κριτική σε επιχειρησιακές δραστηριότητες, π.χ. περιβάλλον, Τρίτος Κόσμος. Έτσι, τα ντοκυμαντέρ δεν εξασφαλίζουν χορηγούς, ενώ τα τηλεοπτικά δίκτυα αποφεύγουν να ξοδέψουν χρήματα σε προγράμματα, τα οποία ενδέχεται να αποτύχουν και ταυτόχρονα να πλήξουν τα συμφέροντα των διαφημιστικών επιχειρήσεων. Οι διαφημιστές προτιμούν να προβάλλουν εκπομπές, οι οποίες μπορούν να αυξήσουν την τάση του τηλεοπτικού κοινού για αγορές, με αποτέλεσμα να αποφεύγονται προγράμματα που αφορούν «ευαίσθητα», περίπλοκα θέματα.⁶⁴⁵ Ακόμα όμως, και στην περίπτωση που θελήσουν να προβάλλουν αμφιλεγόμενα θέματα, προτιμούν την προβολή προγραμμάτων χρηματοδοτούμενων από διαφημίσεις ή διαφημιστικά σποτ, λ.χ. πολιτιστικά, ιστορικά θέματα⁶⁴⁶.

Κατά τη δεκαετία 1955-1965, ο βρετανικός Τύπος επιδεικνύει έντονο ενδιαφέρον για την κάλυψη της καθημερινής επικαιρότητας στην Κύπρο. Αυτό καταφαίνεται από τον πλούσιο αριθμό των άρθρων που αφιέρωνε σε πόλεις, όπου εξελίσσονταν συζητήσεις ή δραστηριότητα για το Κυπριακό και από τη συχνή τοποθέτηση άρθρων στα πρωτοσέλιδα και γενικότερα σε κεντρικά σημεία των εφημερίδων. Επίσης, από την κατάταξη των θεμάτων της Κύπρου στην Κατηγορία Εσωτερικές Ειδήσεις (Home News) διαφαίνεται ότι η Μεγάλη Βρετανία, παρά την ανεξαρτητοποίηση της Κύπρου εξακολουθεί να ασκεί μια κυριαρχική επιρροή επί της Κύπρου⁶⁴⁷. Παρ' όλα αυτά σήμερα έχει μειωθεί το ενδιαφέρον του βρετανικού Τύπου ως προς την επίλυση του

⁶⁴⁵ Ο Nick Davies της εφημερίδας *Guardian* έχει αναφέρει ότι το αίτημα για ερευνητική δημοσιογραφία “καταπνίγεται από την εξάπλωση της εμπορευματοποίησης του επαγγέλματός μας”. Marc Curtis, *Web of Deceit: Britain's Real Role in the World*, forw. John Pilger (Vintage: 2003), σ. 374.

⁶⁴⁶ Durham, and Kellner, *ό.π.*, σσ. 291-2.

⁶⁴⁷ Βλ. σχετική τοποθέτηση της κ. Φανούλας Αργυρού. Αργυρού, *ό.π.*, 27 Ιανουαρίου, 2009.

Κυπριακού, με εξαίρεση την περίοδο 2004, κατά την οποία λάμβαναν χώρα πυρετώδεις διαπραγματεύσεις επί του Σχεδίου Ανάν για την Κύπρο. Απόδειξη της μείωσης του ενδιαφέροντος αποτελεί και το γεγονός ότι η Ελληνική Υπηρεσία του BBC έκλεισε σχεδόν αμέσως μετά από την απόρριψη του Σχεδίου Ανάν. Είναι γεγονός ότι όλα αυτά τα χρόνια η Ελληνική Υπηρεσία του *BBC* λειτουργούσε, ευελπιστώντας στην κάλυψη θεμάτων που αφορούν, κυρίως, στην Κύπρο. Αυτό φυσικά δε σημαίνει ότι ο βρετανικός Τύπος έπαψε πλέον να ενδιαφέρεται για τα ελληνοτουρκικά θέματα. Απλά, το ενδιαφέρον είναι ακόμη περισσότερο έμμεσο και διακριτικό, καθώς η Μεγάλη Βρετανία συνεχίζει να αντιμετωπίζει την Ελλάδα, αλλά αφούν κυρίω)κυρίως την Κύπρο υπό την κυριαρχική ανωτερότητά της.

6.4. Μυστικές Υπηρεσίες

Τα Μ.Μ.Ε. και οι Μυστικές Υπηρεσίες συνδέονται μεταξύ τους, καθώς επίσης, τα Μ.Μ.Ε. έχουν στενή σχέση με τις πηγές πληροφοριών λόγω οικονομικών ή άλλων αμοιβαίων συμφερόντων. Αξιόπιστες πηγές θεωρούνται τα Υπουργεία μιας χώρας, κυρίως των Εξωτερικών, το Κοινοβούλιο, οι Αστυνομικές Αρχές και οι εμπορικές επιχειρήσεις. Λαμβάνοντας πληροφορίες από τις παραπάνω πηγές, τα Μ.Μ.Ε. περιορίζουν τις δαπάνες τους στην ερευνητική δημοσιογραφία, ενώ αποφεύγονται αρνητικές κριτικές και ενδεχόμενες απειλές, σε περίπτωση που τα προβαλλόμενα θέματα ενδέχεται να πλήξουν τα συμφέροντα τρίτων⁶⁴⁸.

Οι πληροφορίες όμως, αυτές παραχωρούνται σε δημοσιογράφους με ειδική πρόσβαση σε συγκεκριμένες πηγές και διατίθενται με ποικίλους τρόπους, όπως μέσω συνεντεύξεων Τύπου, αντιγράφων μελλοντικών ομιλιών, αναφορών πριν δημοσιευτούν ή ανακοινώσεων Τύπου. Συμβάλλουν επίσης ειδήμονες που προτίθενται να παραχωρήσουν πληροφορίες σύμφωνες με το «κατεστημένο» κ.ά. Με αυτό τον τρόπο, τα Μ.Μ.Ε. «εφοδιάζονται» με πρωτογενές υλικό και «παράγουν» νέα (ειδήσεις).⁶⁴⁹

⁶⁴⁸ Durham, and Kellner, *ό.π.*, σσ. 292-293.

⁶⁴⁹ Έτσι, οι πολίτες υποτίθεται ότι ενημερώνονται, αλλά στην πραγματικότητα καθίστανται αποδέκτες προπαγάνδας. *Αυτόθι*, σ. 295.

Από την άλλη πλευρά, πολλές κυβερνήσεις θέλουν να έχουν υπό το στενό τους έλεγχο τα Μ.Μ.Ε., ιδιαίτερα τα κρατικά, γεγονός το οποίο περιορίζει τους δημοσιογράφους από την άσκηση του επαγγέλματός τους ελεύθερα, αναφέρει ο Aidan White⁶⁵⁰, γενικός γραμματέας της Διεθνούς Ομοσπονδίας Δημοσιογράφων (*International Federation of Journalists-IFJ*), σε ομιλία του σχετικά με την εξεύρεση μεθόδων συνεργασίας μεταξύ των Μ.Μ.Ε., των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κρατών που συνορεύουν με χώρες της Μεσογείου.

Η επιλογή των θεμάτων-ειδήσεων στην ιδιωτική τηλεόραση διαφέρει από την άποψη ότι η σχέση μεταξύ ιδιωτικής τηλεόρασης και κράτους είναι λιγότερο επίσημη από ότι εκείνη μεταξύ BBC και κράτους. Επομένως, η ιδιωτική τηλεόραση δεν ακολουθεί κατά γράμμα τις τυπικές διαδικασίες που ακολουθεί το BBC για την επιλογή των θεμάτων που θα προβάλει στο πρόγραμμά του, αν και υπάρχουν ενδείξεις στενής σχέσης μεταξύ ιδιωτικής τηλεόρασης και βρετανικών Μυστικών Υπηρεσιών σχετικά με την ανταλλαγή πληροφοριών⁶⁵¹. Σε περίπτωση όμως, που τα Μ.Μ.Ε. μεταδώσουν στο κοινό πληροφορίες, οι οποίες ενδέχεται να «ξεσκεπάσουν» σημαντικά πρόσωπα ή προκαλέσουν σκάνδαλα, τότε δε λείπουν οι απειλές από την πλευρά των «αξιόπιστων» πηγών⁶⁵².

Ο δημοσιογράφος David Leigh⁶⁵³ στο άρθρο του “Britain’s security services and journalists: the secret story”⁶⁵⁴ επισημαίνει ότι οι βρετανικές Μυστικές Υπηρεσίες «επεμβαίνουν» άμεσα ή έμμεσα στη διαμόρφωση της ατζέντας των ειδήσεων της χώρας. Για την ακρίβεια, όπως εξηγεί ο ίδιος, τα Μ.Μ.Ε. ελέγχονται από τις Μυστικές Υπηρεσίες της Μεγάλης Βρετανίας με τους ακόλουθους τρόπους:

Πρώτον, διορίζονται δημοσιογράφοι για κατασκοπεία ή κατάσκοποι παρουσιάζονται ως «δημοσιογράφοι». Αυτή η μορφή «ελέγχου» ακολουθείται εδώ και χρόνια και είναι άκρως επικίνδυνη, όχι μόνο για τον δημοσιογράφο

⁶⁵⁰ Πρόκειται για το International Federation of Journalists στο Βέλγιο. International Federation of Journalists, *Ending Governmental Pressure on Journalism is Key to Mediterranean Media Dialogue Says IFJ*, <http://www.ifj.org/en/articles/ending-governmental-pressure-on-journalism-is-key-to-mediterranean-media-dialogue-says-ifj-> (February 13, 2006).

⁶⁵¹ Hood, *ό.π.*, σ. 30.

⁶⁵² Durham, and Kellner, *ό.π.*, σ. 295.

⁶⁵³ Ο David Leigh είναι συντάκτης και σχολιαστής της εφημερίδας *The Guardian* (comment page). Κατά το παρελθόν ήταν βοηθός συντάκτη της εφημερίδας *The Observer*. Είναι διακεκριμένος ανταποκριτής σε θέματα ερευνητικής δημοσιογραφίας, ενώ υπήρξε στο παρελθόν παραγωγός του τηλεοπτικού προγράμματος “World in Action” της Granada.

⁶⁵⁴ David Leigh, “Britain’s Security Services and Journalists: the Secret Story”, *British Journalism Review*, Vol. 11, No2, (2000), σσ. 21-26.

που εμπλέκεται σε μια τέτοια διαδικασία, αλλά και για άλλους δημοσιογράφους, οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως κατάσκοποι. Κάτι ανάλογο συνέβη στον δημοσιογράφο και συνάδελφο του Leigh, Barzad Bazoft, όταν εργαζόταν στην εφημερίδα London Observer: ο Bazoft εκτελέστηκε από τον Saddam Hussein με την κατηγορία ότι ήταν κατάσκοπος, χωρίς όμως, να είναι αποδεδειγμένο ότι όντως ο Bazoft δρούσε έτσι εις βάρος του Saddam.

Δεύτερον, κατάσκοποι εμφανίζονται ως δημοσιογράφοι (undercover), οι οποίοι δημοσιεύουν άρθρα, που εξυπηρετούν σκοπιμότητες, υπογράφοντας με ψευδή ονόματα. Αν και σπάνια αποκαλύπτονται τέτοιες πληροφορίες-σκάνδαλα στο κοινό, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του David Shayler από την MI5⁶⁵⁵ και του Richard Tomlinson από την MI6⁶⁵⁶, οι οποίοι ήταν απόστρατοι αξιωματικοί.

Τρίτον, οι Μυστικές Υπηρεσίες δημιουργούν εικονικές ιστορίες (προπαγάνδα), τις οποίες λαμβάνουν ηθελημένα δημοσιογράφοι, οι οποίοι με τη σειρά τους αποκρύπτουν την πηγή τους από το κοινό. Επιπλέον, οι Μυστικές Υπηρεσίες έχουν δημιουργήσει ένα δραστικό κατασκοπευτικό πρόγραμμα, τις λεγόμενες «Επιχειρήσεις Πληροφοριών» (“Information Operations” ή “I/Ops”), προκειμένου να επηρεάσουν και να προπαγανδίσουν στην κοινή γνώμη. Σε τέτοιου είδους ενέργειες είχε προβεί η βρετανική κατασκοπεία την περίοδο του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου, προκειμένου να αποπροσανατολίσει και να ενσπείρει πνεύμα απαισιοδοξίας στους Γερμανούς (δηλαδή να επιδιώξει την πτώση του ηθικού των Γερμανών⁶⁵⁷). Επιπλέον, υπάρχουν προπαγανδιστικές εκστρατείες οι οποίες φαινομενικά υποστηρίζουν τους αδύναμους (θύματα), ενώ λειτουργούν σε συνεργασία με τα Μ.Μ.Ε. και την κυβέρνηση⁶⁵⁸.

Η εμπλοκή των κατασκόπων παρουσιάζεται επίσης στο θέμα της Κύπρου ειδικότερα κατά την 5^η επέτειο του δημοψηφίσματος (1950) για Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα που είχε διοργανώσει η Εκκλησία. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της «ανοιχτής» ψηφοφορίας το 97% των Ελληνοκυπρίων ήταν υπέρ της Ένωσης. Πριν ακόμα δηλαδή δραστηριοποιηθεί η Ε.Ο.Κ.Α. στην Κύπρο, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος κατηγόρησε τη βρετανική Κυβέρνηση ότι απέστειλε δυο πράκτορες, τους Ray και Sadleff, στην Κύπρο για να «κατασκοπεύσουν το κίνημα για Ένωση».⁶⁵⁹ Παρ’

⁶⁵⁵ Η MI5 αποτελεί τη βρετανική «Υπηρεσία Ασφαλείας» (“Security Service”). Ιδρύθηκε το 1909 και χειρίζεται θέματα αντικατασκοπείας και θέματα [κατά της] υπονόμευσης του καθεστώτος τόσο στη Μεγάλη Βρετανία όσο και στις βρετανικές αποικίες. Επίσης, έχει ενεργό ρόλο σε θέματα που αφορούν στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

⁶⁵⁶ Η MI6 αποτελεί τη βρετανική «Μυστική Υπηρεσία» ή «Μυστική Κατασκοπευτική Υπηρεσία» (“Secret Service” ή “Secret Intelligence Service”) της Μεγάλης Βρετανίας και λειτούργησε για πρώτη φορά το 1911. Είναι υπεύθυνη για τη συλλογή πληροφοριών, καθώς και για να φέρει σε πέρας κατασκοπευτικές επιχειρήσεις στο εξωτερικό (εκτός Μεγάλης Βρετανίας) και στις εναπομείνουσες βρετανικές αποικίες. Η MI6 λειτουργεί υπό τον έλεγχο των βρετανικών Πρεσβειών και της Υπατης Αρμοστείας της κάθε χώρας, έχοντας ως περιβλήμα τη διπλωματία. Στη συλλογή πληροφοριών συμμετέχουν Βρετανοί επιχειρηματίες.

⁶⁵⁷ Το ηθικό ή αλλιώς ο ψυχολογικός παράγοντας, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην έκβαση ενός πολέμου ή γενικά μιας αναμέτρησης.

⁶⁵⁸ Durham, and Kellner, *ό.π.*, σ. 304.

⁶⁵⁹ From our Correspondent (Nicosia), “Cyprus Archbishop on Traitors,” *όπ.*, σ. 8.

όλα αυτά ο βρετανικός Τύπος δεν επαλήθευσε ούτε σχολίασε την κατηγορία του Αρχιεπισκόπου Μακάριου, αφήνοντας αμφιβολίες για την εγκυρότητά της.

6.5. Αρνητικές κριτικές-παράπονα

Τα Μ.Μ.Ε. επηρεάζονται από τις αρνητικές κριτικές-παράπονα που λαμβάνουν για το περιεχόμενο των εκπομπών τους. Οι επικρίσεις συνήθως, γίνονται μέσω τηλεφώνου, γράμματος ή με δικαστικές αγωγές και μπορεί να λάβουν χώρα, πριν καν το κράτος ή οποιοσδήποτε άλλος φορέας υπεύθυνος για αυτές τις υποθέσεις λάβει συγκεκριμένα μέτρα. Οι αντιδράσεις μπορεί να προέρχονται από μεμονωμένα άτομα, ομάδα ατόμων ή να έχουν γενικότερο χαρακτήρα. Οι επικρίσεις κοστίζουν ακριβά στα Μ.Μ.Ε. Άτομα σε καίριες θέσεις μέσα στα Μ.Μ.Ε. κινδυνεύουν να εκτοπιστούν, αν δεν καταφέρουν να μεταφέρουν πειστικά επιχειρήματα σε όσους αντέδρασαν για το περιεχόμενο εκπομπών. Επίσης, ενδέχεται να διακοπεί η προβολή διαφημίσεων μέσα από τα Μ.Μ.Ε. (συνήθως μέσω της τηλεόρασης), διότι τα προϊόντα τους μπορεί να δεχθούν μποϊκοτάζ⁶⁶⁰.

Οι επικρίσεις μπορεί να είναι κατ'αρχάς άμεσες όταν γίνονται μέσω τηλεφώνου ή γραμμάτων και ζητούνται επιπλέον πληροφορίες σχετικά με το περιεχόμενο του προγράμματος που «ενόχλησε». Από την άλλη πλευρά, οι «ισχυροί», που «ενοχλήθηκαν» από το περιεχόμενο μιας εκπομπής, μπορούν έμμεσα να διαμορφώσουν κλίμα δυσπιστίας προς το έργο των Μ.Μ.Ε. και να λάβουν μέτρα-αντίποινα, με σκοπό να πλήξουν την ευημερία των Μ.Μ.Ε. (να δημιουργήσουν ομάδες «αντίδρασης», να χρηματοδοτήσουν πολιτικές εκστρατείες ή συντηρητικούς πολιτικούς, που διατίθενται να εξυπηρετήσουν τα ιδιωτικά συμφέροντά τους.)⁶⁶¹

Σε μια περίπτωση, τουλάχιστον, ο βρετανικός Τύπος δημοσίευσε άρθρο στο οποίο μεταφέρει τα παράπονα των Ελληνοκυπρίων σχετικά με τους τουρκικούς αεροπορικούς βομβαρδισμούς στην Τηλλυρία (Αύγουστος 1964). Ειδικότερα, σε άρθρο του Michael Wall στη Guardian παρουσιάζεται η έκπληξη και η απογοήτευση

⁶⁶⁰ Durham, and Kellner, *ό.π.*, σ. 298.

⁶⁶¹ *Αυτόθι*, σσ. 298-299.

των Ελληνοκυπρίων, καθώς δεν αποδοκιμάστηκαν οι επιθέσεις των Τούρκων από αέρος ούτε φάνηκε κανένα ίχνος συμπάθειας ή συμπόνιας προς εκείνους από τον βρετανικό ή αμερικανικό Τύπο ή σε κυβερνητικές δηλώσεις.⁶⁶²

7. Σε ατομικό επίπεδο: η «αντικειμενικότητα» στη δημοσιογραφία

Πέραν από τον έλεγχο στον οποίο υπόκεινται τα Μ.Μ.Ε., σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο τρόπος κατά τον οποίο οι δημοσιογράφοι προσεγγίζουν τα θέματα που παρουσιάζουν. Η αντικειμενικότητα αποτελεί μια από τις βασικές αρχές που διαμορφώνουν το «ιδεώδες» της δημοσιογραφίας. Οι απόψεις δίστανται ανάμεσα στους δημοσιογράφους, ως προς το εάν η αντικειμενικότητα είναι εφικτή στη δημοσιογραφική κάλυψη ενός ζητήματος.⁶⁶³

⁶⁶² Βλ. Wall, "Makarios hoping for aid from abroad", *ό.π.*, σ. 9.

⁶⁶³ Σχετ. με το ζήτημα της «αντικειμενικότητας» στη δημοσιογραφία βλ. Despina Afentouli, "Objectivity in Reporting a Complex Political Issue, e.g. UN Plan for Solving the Cyprus Problem," (Unpublished MA diss., City University London, 2004). Πολλοί πιστεύουν ότι η αντικειμενικότητα είναι ανέφικτη στη δημοσιογραφία. «Η αντικειμενικότητα [στη δημοσιογραφία] είναι ένας μύθος», τονίζει ο δημοσιογράφος και Καθηγητής δημοσιογραφίας του Πανεπιστημίου City στο Λονδίνο, κ. Roy Greenslade. Βλ. σχετ. Roy Greenslade, *The Press Gang: How Newspapers Make Profits from Propaganda* (London: Macmillan, 2003). Ο Mark Brayne, δημοσιογράφος και διευθυντής της "Dart Europe", συμφωνεί ότι η αντικειμενικότητα δεν υφίσταται στη δημοσιογραφία: «...Αμερόληπτη δημοσιογραφική κάλυψη; Ας είμαστε ειλικρινείς...! Η αντικειμενικότητα [στη δημοσιογραφία] ανήκει στη σφαίρα της φαντασίας μας και [επιπλέον] υπάρχουν πολλές αλήθειες». Για αυτό το λόγο, προτείνει στους ασκούμενους δημοσιογράφους να είναι «όσο πιο ακριβείς γίνεται, μα πάνω από όλα δίκαιοι». Το Dart Center είναι ένα παγκόσμιο δίκτυο δημοσιογράφων, εκπαιδευτών δημοσιογραφίας και επαγγελματιών υγείας, οι οποίοι ασχολούνται με τον τρόπο βελτίωσης της προβολής θεμάτων σχετικών με συμπλοκές, τραγωδίες και άλλες τραυματικές εμπειρίες (π.χ. πόλεμοι, βιασμοί) στα Μ.Μ.Ε. Επίσης, το κέντρο προβάλλει και τις ψυχosωματικές συνέπειες, που βιώνουν οι δημοσιογράφοι, όταν καλύπτουν τέτοιου είδους θέματα. Mark Brayne, Interview by author, London, November 27, 2003. Παρ' όλα αυτά, ο Bobbie Johnson, σχολιαστής της ιστοσελίδας "Politix leftlog" διαφωνεί με τις παραπάνω απόψεις: «Ίσως να αποτελώ εξαίρεση στον κανόνα, αλλά πιστεύω ότι η αντικειμενικότητα στη δημοσιογραφία είναι εφικτή. Πολλές εφημερίδες και τηλεοπτικά κανάλια καταφέρνουν να είναι σχετικώς αντικειμενικά στις ειδήσεις που προβάλλουν. Το πρόβλημα [της αντικειμενικότητας] προκύπτει όταν εκφέρονται [προσωπικές] απόψεις». Bobbie Johnson, *Even more on the BBC: Politics and Culture, in the Politix leftlog* <http://thisispomo.org/leftlog/archives/002591.php> (accessed November 28, 2003). Παρομοίως, η Breda Luthar από το Τμήμα Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου της Ljubljana υποστηρίζει ότι οι δημοσιογράφοι μπορούν να είναι αντικειμενικοί στη δημοσιογραφική τους κάλυψη. Το δοκίμιο της σχετικά με το πώς κάλυψαν τα τηλεοπτικά Μ.Μ.Ε. τις εκλογές στη Σλοβενία αντικατροπτίζει ακριβώς αυτή την άποψη. Όπως επισημαίνει η ίδια, «Η δημοσιογραφία είναι το τελευταίο προπύργιο πίστης στην αντικειμενικότητα και ουδετερότητα, η οποία ουσιαστικά έχει εκλείψει από παντού [...]». Peter Preston, "Mechanical Men," *The Guardian*, May 21, 2001. Η κυριαρχία της ελίτ στον χώρο των Μ.Μ.Ε. και η περιθωριοποίηση των διαφωνούντων συμβαίνει με τέτοιο τρόπο, ώστε οι άνθρωποι των Μ.Μ.Ε. δε συνειδητοποιούν ότι αντικατροπτίζουν και υπερασπίζονται τους οικονομικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς στόχους της κυρίαρχουσας ελίτ. Στην ατζέντα των ΜΜΕ κυριαρχούν τα ιδιωτικά συμφέροντα της ελίτ, ενώ την ίδια ώρα οι ίδιοι πείθονται για την «υποτιθέμενη» αντικειμενικότητά

Παρά την προσπάθεια που μπορεί να καταβάλλει ένας δημοσιογράφος για να είναι αντικειμενικός στη δημοσιογραφική κάλυψή του, το θέμα της «υποκειμενικότητας» εξακολουθεί να υφίσταται, εφόσον «κανείς δεν αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα αντικειμενικά»: η αληθινή φιλοσοφική αντικειμενικότητα προϋποθέτει «κενή μνήμη», τέτοια όμως, αντίληψη είναι άγνωστη στον άνθρωπο⁶⁶⁴. Συνεπώς, ο δημοσιογράφος καλύπτει ένα θέμα επηρεασμένος από την ιστορία, την πολιτική και τον πολιτισμό της χώρας του και από τον τρόπο που ασκεί τη δημοσιογραφία: «Η δημοσιογραφική του κάλυψη θα είναι επηρεασμένη από τις προσωπικές του εμπειρίες-διδασχές (...) Η δημοσιογραφία που προκύπτει, συνεισφέρει στη διαμόρφωση της πραγματικότητας του αναγνωστικού του κοινού».⁶⁶⁵ Για να διαμορφώσει όσο το δυνατόν πιο αντικειμενική άποψη πάνω σε ένα θέμα, ο δημοσιογράφος πρέπει να ενημερωθεί από διαφορετικές πηγές που να εμπεριέχουν διαφορετικές απόψεις. Έτσι, μπορεί να αναζητήσει την αλήθεια και να είναι πιο ακριβής και δίκαιος στο ρεπορτάζ του.

Όταν λειτουργεί κανείς δημοσιογραφικά επηρεασμένος από την ιστορία του τόπου του, π.χ. σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας, δε θα ήταν δύσκολο να υπερβεί τα εσκαμμένα. Έτσι, δημιουργείται ο «κίτρινος Τύπος», χρησιμοποιώντας δηλαδή γλώσσα που εδράζεται στην σκανδαλοθηρία και στη δημιουργία εντυπώσεων. Η όριο μεταξύ του παρατηρείν και συμμετέχειν είναι λεπτή και άρα είναι πολύ εύκολο να ξεπεραστεί.⁶⁶⁶

τους. Τα Μ.Μ.Ε. έχουν έλλειψη αληθινού ενδιαφέροντος και δεν «προκαλούν» την τάξη των ελίτ. Abbas Malek, *News Media and Foreign Relations: A Multifaceted Perspective*, Norwood, New Jersey: Alex Publishing Corporation, 1998, σσ. 6-7. Υπάρχει η τάση να δημοσιεύονται συγκεκριμένες ειδήσεις αντί κάποιων άλλων και στα περισσότερα θέματα επικρατεί το (there is consensus within the mainstream). Υπάρχουν φυσικά ορισμένοι εξαιρετικοί δημοσιογράφοι που εργάζονται στα κυρίαρχα Μ.Μ.Ε., όπως ο Robert Fisk της εφημερίδας *Independent*, ο Jonathan Steele και ο Richard Norton-Taylor της *Guardian*, καθώς και αναξάρτητοι δημοσιογράφοι όπως είναι ο John Pilger και ο George Monbiot, που επίσης προβάλλονται τακτικά από τα κυρίαρχα ΜΜΕ. Αλλά αυτοί αποτελούν τις εξαιρέσεις. Πολύ λίγοι δημοσιογράφοι είναι ικανοί να δημοσιογραφούν διαρκώς ανεξάρτητα και να προκαλούν την ομόφωνη άποψη. Curtis, *ό.π.*, σ. 374. Ο ορισμός όμως, της «εξειδικευμένης» δημοσιογραφίας ποικίλλει ανάμεσα στους δημοσιογράφους, διότι κάθε οργανισμός των Μ.Μ.Ε. ορίζει την ημερίσια διάταξη που πρέπει να ακολουθείται από τους εργαζομένους του. Οι δημοσιογράφοι πρέπει να νιώθουν άνετα με την ημερίσια διάταξη του οργανισμού που εργάζονται, διαφορετικά πιθανολογείται ότι θα αντιμετωπίσουν δυσκολίες στην πραγματοποίηση των ρεπορτάζ τους.

⁶⁶⁴ L. Ferrell, response on "Reporting from ...," *The Rhetorica Press-Politics Journal*, response posted October 6, 2003, <http://rhetorica.net/archives/1736.html> (accessed October 7, 2003). Στο *Rhetorica* διατίθενται αναλύσεις για τη δημοσιογραφία, την προπαγάνδα και την πολιτική. Η Ομάδα των Μ.Μ.Ε. του Πανεπιστημίου της Γλασκώβης (Glasgow University Media Group) τονίζει ότι «Οι ειδήσεις δεν είναι ένα ουδέτερο και φυσικό φαινόμενο: είναι περισσότερο η βιομηχανική παραγωγή μιας ιδεολογίας. Curtis, *ό.π.*, σ. 374.

⁶⁶⁵ *Αυτόθι*.

⁶⁶⁶ Ο κ. Space Rogue είναι σύμβουλος επιχειρήσεων σε θέματα ασφάλειας πληροφοριών (information security industry). Οι απόψεις του είναι σημαντικές στον κύκλο των δημοσιογράφων και των

Ο βρετανικός Τύπος παρουσιάζει έμμεσα τις θέσεις που επιθυμεί, προσπαθώντας με αυτό τον τρόπο να προωθήσει τη γραμμή που του υποδεικνύει το βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών. Στην περίπτωση της Κύπρου αυτό που ενδιαφέρει περισσότερο τη Μεγάλη Βρετανία είναι η διατήρηση των βάσεων της στην Κύπρο.

αναλυτών βιομηχανίας. Space Rogue, *The Difficulties of Reporting the Underground*, in the Space Rogue's Blog, http://www.spacerogue.net/art_underground.html (June 7, 1999).

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Το μέλλον της Κύπρου στην Ανατολή του 21^{ου} αιώνα

Το Κυπριακό πρόβλημα αποτελεί ίσως το αρχαιότερο πρόβλημα της Ευρώπης και είναι πιθανότατα η παλαιότερη παγκόσμια σύγκρουση του 20^{ου} αιώνα, η οποία παραμένει μέχρι σήμερα άλυτη. Οι διακοινοτικές ταραχές τον Δεκέμβριο του 1963, που ακολούθησαν την ίδρυση του Κυπριακού Κράτος και την ανακήρυξη της Ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960, καθώς και η τουρκική επίθεση στην Τυλληρία τον Αύγουστο του 1964 απετέλεσαν την αφετηρία διεύρυνσης της σύγκρουσης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.⁶⁶⁷ Από το 1964 έως το 1974, το κλίμα στην Κύπρο ήταν εύφλεκτο, καθώς τις διακοινοτικές εντάσεις διαδέχονταν τις άκαρπες συνομιλίες μεταξύ των μερών. Καθοριστικό σημείο της έντασης ήταν το 1974, όπου η Τουρκία, με αφορμή το πραξικόπημα⁶⁶⁸ της Χούντας των

⁶⁶⁷ Αναφορικά με τις συνταγματικές διαπραγματεύσεις από το 1964 έως το 1974 υποστηρίζεται ότι υπήρξαν πιθανότητες επίλυσης του Κυπριακού, οι οποίες κορυφώθηκαν κατά μία εκδοχή το 1974, πριν το πραξικόπημα και την εισβολή. Από τη μια πλευρά, υπάρχει η αντίληψη ότι χάθηκαν ευκαιρίες. Από την άλλη υποστηρίζεται ότι η τουρκική επεκτατική πολιτική, εφόσον απέκτησε συγκεκριμένα πολιτικά και στρατιωτικά πλεονεκτήματα, δε διατίθετο να προβεί σε υποχωρήσεις για την επίτευξη μιας λύσης. Η συνέχεια της τουρκικής πολιτικής αποδεικνύεται ήδη από την εποχή της έκθεσης του Galo Plaza, όπου οι Τούρκοι υποστήριζαν ότι Τουρκοκύπριοι και Ελληνοκύπριοι είναι αδύνατο να συνυπάρξουν ειρηνικά και για αυτό το λόγο η μόνη λύση είναι η διχοτόμηση. Κύπρος Χρυσοστομίδης, *Στο Τέλος της Αρχής. Πολιτικές Παρεμβάσεις στην Τροχιά του Κυπριακού* (Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη, 1997), σ. 24.

⁶⁶⁸ Σύμφωνα με την έκθεση η «ειδική σχέση» ανάμεσα στη CIA και στη δικτατορία στην Ελλάδα, διαφαίνεται ότι «οι Η.Π.Α. ή ενήργησαν βλακωδώς ή ενεθάρρυναν τον Ιωαννίδη». Παρά ταύτα η δικτατορία δεν απαλλάσσεται της τραγωδίας που προκλήθηκε στην Κύπρο το καλοκαίρι του 1974. Ο Μακάριος υπερτίμησε τις δυνάμεις του, δεν εκτίμησε ορθά την κατάσταση και δεν απέδωσε σημασία στην προειδοποίηση του Νίκου Κρανιδιώτη, τον οποίο είχε ενημερώσει ο Ευάγγελος Αβέρωφ για το επικείμενο πραξικόπημα, βάσει πληροφοριών ενός αξιωματικού. Αλλά ακόμα και εάν ήταν διαφορετική η στάση του Μακάριου δεν είναι βέβαιο ότι θα αποτρεπόταν η τραγωδία. Από την άλλη πλευρά, ο δικτάτορας της Αθήνας Ιωαννίδης ισχυριζόταν ότι αγωνιζόταν για την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, ενώ σε πολιτικούς και διπλωματικούς κύκλους δινόταν η εντύπωση ότι η πολιτική της χούντας στην Κύπρο ενίσχυε τη διχοτόμηση. Σύμφωνα όμως, με τη μαρτυρία του αρχηγού των Ενόπλων Δυνάμεων και συνεργάτη του Ιωαννίδη στο πραξικόπημα, Γρηγόριου Μπονάνου, ο Ιωαννίδης είχε τη διαβεβαίωση της CIA ότι η Τουρκία δε θα επενέβαινε στην Κύπρο. Παύλος Ν. Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με Αναδρομή στη Ζωή της Μεγαλονήσου στο Διάβα των Χιλιετιών*, τ. δεύτερος (Αθήνα: εκδ. Libro, 2001), σσ. 719, 721-723. Οι εκπρόσωποι της δικτατορίας Ιωαννίδη στην Κύπρο εργάζονταν κατά της νόμιμης κυβέρνησης του Μακάριου και απέσυραν τη μεραρχία που είχε αποστείλει ο Γεώργιος Παπανδρέου στην Νήσο. Το 1971, ο Γεώργιος Γρίβας επέστρεψε στην Κύπρο και οργάνωσε την ΕΟΚΑ-B ενάντια του Μακάριου. Ο Μακάριος είχε σχεδόν την πλήρη υποστήριξη του κυπριακού λαού στις εκλογές (το 1968 εξελέγη με 97% των ψήφων και το 1973 επανεξελέγη δίχως αντίπαλο). Η ΕΟΚΑ-B και άλλοι Έλληνες αξιωματικοί, τους οποίους είχε αποστείλει η ελληνική χούντα στην Κύπρο, δραστηριοποιούνταν παράνομα κατά του Μακάριου. Τον Ιούλιο του 1974, ο Μακάριος ζήτησε την αποχώρησή τους από την Κύπρο. Όταν έγινε το πραξικόπημα και ο Μακάριος διέφυγε στο εξωτερικό, την εξουσία κατέλαβε πραξικοπηματικά ο Ελληνοκύπριος πολιτικός και μαχητής της Ε.Ο.Κ.Α. και Ε.Ο.Κ.Α. Β, Νικόλαος Σαμψών. *Εγκυκλοπαίδεια Δομή*, τ. 16, ό.π., σ. 183. Οι πραξικοπηματίες της 21^{ης} Απριλίου 1967 και ο Γρίβας κατηγορούσαν τον Μακάριο ότι δεν υποστηρίζει έμπρακτα την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. «Η στρατιωτική κυβέρνηση της

Συνταγματαρχών για την ανατροπή του Μακάριου, εισέβαλε⁶⁶⁹ στη Μεγαλόνησο και έκτοτε η Τουρκία κατέχει το βόρειο τμήμα της Κύπρου. Με την εισβολή⁶⁷⁰, η Τουρκία κατάφερε να θέσει εν μέρει σε εφαρμογή το από παλιά υφιστάμενο σχέδιο για τη διχοτόμηση (taksim)⁶⁷¹ της Κύπρου.

Αθήνας αντέδρασε την 1^η Ιουλίου 1967 με σφοδρή πολεμική «αρμοδίων κύκλων» κατά των κομμουνιστών, των «συνοδοιπόρων», των «υποκριτών», των «καιροσκόπων» κι εκείνων, που προσποιούνται, πως θέλουν την Ένωση, ενώ την καθιστούν προβληματική με μη ρεαλιστικούς όρους.» Τζερμιάς, τ. πρώτος, ό.π., σ. 638. Παρομοίως, φανατικοί εθνικιστές της Ένωσης κατηγορούσαν τον Μακάριο ότι δεν υποστηρίζει την Ένωση, καθώς «στην παράγραφο 142 εξήρετο, πως ο Μακάριος και η κυβέρνησή του σε συζητήσεις με τον Plaza δεν είχαν ταχθεί υπέρ της Ένωσης ως οριστικής λύσης του Κυπριακού, αλλά υπέρ «αδέσμευτης ανεξαρτησίας, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος αυτοδιάθεσης».» *Αυτόθι*, σσ. 605-606.

⁶⁶⁹ Το πρώτο μέρος της εισβολής των Τούρκων στην Κύπρο (Αττίλας Ι) έλαβε χώρα στις 20^η Ιουλίου 1974. Οι τουρκικές δυνάμεις εισέβαλαν στην Κύπρο με πρόσχημα την «αποκατάσταση της νομιμότητας», καταλαμβάνοντας μια λωρίδα γης μήκους 15 μιλίων στην επαρχία της Κυρήνειας. Το δεύτερο μέρος της εισβολής (Αττίλας ΙΙ) διαδραματίστηκε στις 14 Αυγούστου 1974 και ενώ το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών είχε ζητήσει την κατάπαυση του πυρός και την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων (Ψήφισμα 353 στις 20 Ιουλίου 1974). Κατά τη δεύτερη επίθεση η Τουρκία κατέλαβε το 37% του κυπριακού εδάφους, προδιαγράφοντας τα όρια μεταξύ της κατεχομένης και της ελεύθερης Κύπρου. *Εγκυκλοπαίδεια Δομή*, ό.π., σσ. 183-184.

⁶⁷⁰ Την ημέρα κατά την οποία έγινε το πραξικόπημα (15^η Ιουλίου 1974), ο Μακάριος κινδύνευσε να χάσει τη ζωή του από την Εθνική Φρουρά και την ΕΛΔΥΚ στη Λευκωσία, κατάφερε όμως να διαφύγει στην Πάφο, ενώ αργότερα φυγαδεύτηκε από τους Βρετανούς στη Μάλτα και κατόπιν στο Λονδίνο. Στις 17 Ιουλίου 1974 έγινε δεκτός από τον Βρετανό πρωθυπουργό Harold Wilson και τον Βρετανό υπουργό Εξωτερικών James Callaghan ως νόμιμος αρχηγός της Κύπρου. Σε σχετική ομιλία του στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών στις 18-19 Ιουλίου 1974, ο Μακάριος κατηγόρησε την πολιτική της «χούντας των στρατηγών» της Αθήνας. Όπως επεσήμανε ο ίδιος, όσα συνέβαιναν στην Κύπρο δεν αποτελούσαν επανάσταση, όπως ισχυριζόταν η χούντα, αλλά πρόκειται για εισβολή της Ελλάδας στο ανεξάρτητο και κυρίαρχο κυπριακό κράτος (μέσω του πραξικοπήματος), με οδυνηρές συνέπειες για τους Ελληνοκυπρίους και τους Τουρκοκυπρίους. Η συγκεκριμένη ομιλία του Μακάριου χαρακτηρίστηκε από όλους τους παρατηρητές δραματική. Ο Μακάριος προσπαθούσε να αποσοβήσει μια τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Για αυτό το λόγο, επικαλέστηκε τον χάρτη του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, ενώ νωρίτερα είχε κηρύξει άκυρη πλέον τη συνθήκη εγγύησης. Τελικά, το πραξικόπημα κατά του Μακάριου χρησιμοποιήθηκε από την Αγκυρα ως πρόσχημα. Η Τουρκία δεν αποδέχεται την κατηγορία ότι «εισέβαλε» στην Κύπρο, αλλά επιμένει ότι «παρενέβη», επικαλούμενη τη συνθήκη εγγύησης του 1960. Η συγκεκριμένη συνθήκη ήταν όμως προβληματική από τη σκοπιά της αρχής του σεβασμού της κυριαρχίας του κράτους και της απαγόρευσης χρήσης βίας: Δικαίωμα μονομερούς επέμβασης υπήρχε μόνο υπό τον όρο ότι δεν ήταν δυνατή η κοινή ή συμπεφωνημένη ενέργεια των τριών εγγυητριών δυνάμεων. Η Τουρκία όμως, ενήργησε, χωρίς να επιδιώξει σοβαρά τη συνεργασία της Μεγάλης Βρετανίας και της Ελλάδας. Με την εισβολή της, η Τουρκία επέβαλε μια de facto κατάσταση διχοτόμησης. Δεν αποκατέστησε το status quo ante στην Κύπρο. Τζερμιάς, τ. δεύτερος, ό.π., σσ. 724-726, 728-751. Σχετικά με την εισβολή στην Κύπρο, την οποία η Τουρκία κατονομάζει ως «παρέμβαση» επικαλούμενη «...τη συνθήκη Συνθήκη Εγγυήσεως του 1960», ότι δηλαδή «εδικαιούτο να επέμβει στρατιωτικά στην Κύπρο για να αποκαταστήσει τη συνταγματική τάξη, την οποία διατάραξε το πραξικόπημα που διενήργησε η ελληνική χούντα εναντίον του Προέδρου Μακαρίου στις 15 Ιουλίου του 1974», βλ. Υπουργείο Εσωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, *Η Τουρκία δεν είχε δικαίωμα επέμβασης στην Κύπρο* (ειδικά θέματα του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών του Υπουργείου Εσωτερικών. Λευκωσία, Κύπρος: Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών), <http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/4C6AE7866C572FA4C2256DC90020C39A?OpenDocument> (πρόσβαση 29 Νοεμβρίου, 2008).

⁶⁷¹ Πάγιος στόχος της Τουρκίας, ιδίως μετά το 1963, ήταν ο εδαφικός διαχωρισμός των δυο κοινοτήτων. Μέσω του διαχωρισμού αυτού, θα ήταν ευκολότερη η διαφορετική οργάνωση της κυπριακής κρατικής εξουσίας ή η διχοτόμηση. Πρώτο βήμα του εδαφικού διαχωρισμού ήταν η δημιουργία θυλάκων, κατόπιν των γεγονότων του 1963 και η οριοθέτηση της πράσινης γραμμής στη Λευκωσία. Δεύτερο βήμα της διχοτόμησης απετέλεσε η τουρκική εισβολή το 1974, όπου και καταλήφθηκε το 37% της Νήσου. Τελευταίο βήμα της διχοτόμησης απετέλεσε η μετακίνηση των

Κατά την περίοδο 1962 με 1972, ο Πρόεδρος Μακάριος επεχείρησε να ακολουθήσει μία σχετικά ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική, εντασσόμενος στο πλαίσιο πολιτικής του Κινήματος των Αδεσμεύτων. Κατά τη διάσκεψη των ηγετών των 47 αδέσμευτων χωρών τον Οκτώβριο του 1964, ο Μακάριος ζήτησε και έλαβε την υποστήριξη των κρατών αυτών στον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών. Η δήλωση των αδεσμεύτων αναφερόταν στο Ψήφισμα 2077 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, υπογραμμίζοντας την ανεξαρτησία, την ενότητα και την εδαφική ακεραιότητα του κυπριακού κράτους.⁶⁷² Ο Μακάριος βασιζόταν στην υποστήριξη των αδεσμεύτων κρατών, προκειμένου να ενισχύσει τα διεθνή του ερείσματα ως αντιστάθμισμα μιας οιονεί επικείμενης τουρκικής εισβολής. Η Ε.Σ.Σ.Δ., υπό τον Νικήτα Χρούστσωφ, αρχικά υποστήριξε τον Μακάριο στην κρίση του 1964, ενώ η επόμενη ηγεσία της Ε.Σ.Σ.Δ. επέλεξε μια πιο κοντινή προς την Τουρκία πολιτική, προκειμένου να εξασφαλίσει τα συμφέροντα της στο Βόσπορο, αλλά και ευρύτερα.⁶⁷³

Η εισβολή του 1974 προκάλεσε μια σειρά διεθνών πρωτοβουλιών, προκειμένου να επιλυθεί το Κυπριακό πρόβλημα. Οι προσπάθειες απέβησαν μέχρι στιγμής άκαρπες⁶⁷⁴. Τα δυτικά στρατηγικά συμφέροντα (Η.Π.Α. και Μεγάλη Βρετανία)

Τουρκοκυπρίων από το Νότο το 1975. Ειδικότερα, οι Τουρκοκύπριοι που διέμεναν στο Νότο, μετακινήθηκαν προς τα κατεχόμενα, κατόπιν σχετικής απόφασης κατά τον τρίτο γύρο των συνομιλιών μεταξύ Κληρίδη και Ντεκτάς το καλοκαίρι του 1975 (31 Ιουλίου- 2 Αυγούστου). Οι Τουρκοκύπριοι θεώρησαν ετούτη τη μετακίνηση ως ένα είδος ανταλλαγής πληθυσμών. Με τον εδαφικό διαχωρισμό των δυο κοινοτήτων, η επίλυση του Κυπριακού κατευθυνόταν προς το ομοσπονδιακό σύστημα, βασισμένο στη γεωγραφική ομοσπονδία και τη λειτουργία διζωνικού κράτους. Το ίδιο διάστημα, εκδιώχνονταν καθημερινά εκατοντάδες Ελληνοκύπριοι από την κατεχόμενη πλέον Καρπασία προς το Νότο. Άγγελος Μ. Συρίγος, *Σχέδιο Ανάν. Οι Κληρονομίες του Παρελθόντος και οι Προοπτικές του Μέλλοντος* (Αθήνα: εκδ. Πατάκη, 2005), σσ.61-62. Τα πρώτα χρόνια του 1950, ορισμένα τουρκοκυπριακά κόμματα, όπως το Τ.Μ.Τ., υιοθέτησαν εθνικιστικό προσανατολισμό και έθεσαν ως στόχο το 1958 την «αγωνιστική» διχοτόμηση (Taksim) της Κύπρου. Τη διχοτόμηση την απεργάστηκαν μαζί με τους Βρετανούς και ήρθαν σε αντίθεση με τους Έλληνες και με ορισμένους μετριοπαθείς Τουρκοκυπρίους. Γιαλλουρίδης, *Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια, τους S300 και το Ελσίνκι. 1955-1996. Η Οπτική του Τύπου*, (Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2001), ό.π., σ. 54.

⁶⁷² Τζερμιάς, τ. πρώτος, ό.π., σσ. 613-614.

⁶⁷³ Στην 20^η Συνέλευση του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, η Μεγάλη Βρετανία και τη Σοβιετική Ένωση απείχαν της ψηφοφορίας. Σχετ. βλ. *Αυτόθι*, σσ. 611- 613.

⁶⁷⁴ Για την επίτευξη μιας ειρηνικής λύσης στην Κύπρο (μέσω της πολιτικής οδού και όχι των όπλων), πραγματοποιήθηκε συνάντηση μεταξύ Μακάριου και Ντεκτάς το 1977 («οι τέσσερις κατευθυντήριες γραμμές»). Παρομοίως, οι Ντεκτάς και Κυπριανού συναντήθηκαν το 1979 για να συζητήσουν «τα δέκα σημεία». Το 1984, έλαβαν χώρα συνομιλίες στη Νέα Υόρκη, υπό την αιγίδα του γενικού γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, Pérez de Cuéllar. Το 1986, για πρώτη φορά αποδέχθηκε ο πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου να συνομιλήσει σε επίσημο επίπεδο για τα ελληνοτουρκικά θέματα με τον Τούρκο ομόλογο του, Turgut Özal, στο Νταβός. Συναντήσεις μεταξύ Ανδρέα Παπανδρέου και Turgut Özal επαναλήφθηκαν στο Νταβός και στις Βρυξέλλες το 1988. Το 1988, ο Γιώργος Βασιλείου διαδέχεται τον Σπύρο Κυπριανού στο προεδρικό αξίωμα και ακολουθείται η πολιτική της επαναπροσέγγισης των κοινοτήτων. Την ίδια χρονιά, ο Pérez de Cuéllar επιχειρεί εκ

φαίνεται να υπερτερούσαν μιας ουσιαστικής προσπάθειας για μια δίκαιη και βιώσιμη λύση στο Κυπριακό.⁶⁷⁵ Το 1987, σύμφωνα με τα πορίσματα μιας βρετανικής κοινοβουλευτικής επιτροπής διερεύνησης της συνεχιζόμενης ντε φάκτο διχοτόμησης του νησιού, διαπιστώνεται ότι οι Η.Π.Α. ενδιαφέρονταν πρωτίστως για τη διατήρηση των καλών σχέσεων με την Τουρκία και λιγότερο για τη δίκαιη και βιώσιμη εν προκειμένω διευθέτηση του Κυπριακού Προβλήματος. Επίσης, μετά το 1974, η Μεγάλη Βρετανία δεν επεδίωξε πολιτικές που θα οδηγούσαν την Κύπρο σε πραγματική επανένωση. Αντιθέτως, η βρετανική κυβέρνηση προκάλεσε εμπόδια σε σχετικά με την επανένωση κοινοβουλευτικά εγχειρήματα που απέβλεπαν στην εξεύρεση μιας βιώσιμης και δημοκρατικής λύσης στην Κύπρο.⁶⁷⁶

Η Τουρκία ποτέ δεν έπαψε να προκαλεί και να προβάλλει διεκδικήσεις, χρησιμοποιώντας την Κύπρο ως «μέσο» για την εξυπηρέτηση των εθνικών και στρατηγικών επεκτατικών της στόχων. Από τότε που εισέβαλε η Τουρκία στην Κύπρο (1974), δεκάδες χιλιάδες Τούρκοι έποικοι εγκαταστάθηκαν στο βόρειο

νέου τη διευθέτηση του Κυπριακού. Το 1989, ο Ντεκτάς απορρίπτει ένα διαμεσολαβητικό έγγραφο του de Cuéllar. Το 1990, αποτυγχάνει η συνάντηση κορυφής μεταξύ Βασιλείου και Ντεκτάς στη Νέα Υόρκη, ενώ ο Ντεκτάς προβάλλει αποσχιστικές θέσεις. Με το Ψήφισμα 649 του Συμβουλίου Ασφαλείας στις 12 Μαρτίου 1990, εμμέσως πλην σαφώς απορρίπτεται η θεωρία των «δύο λαών» του Ντεκτάς. Μετά την εκλογική νίκη του Ντεκτάς στις «προεδρικές εκλογές» του ψευδοκράτους στις 22 Απριλίου 1990, λαμβάνει χώρα συζήτηση για το Κυπριακό στη συνάντηση κορυφής μεταξύ Μπους και Γκορμπατσώφ στις Η.Π.Α. στο πλαίσιο απασχόλησης με περιφερειακά ζητήματα. Το καλοκαίρι του 1991, ο πρόεδρος των Η.Π.Α., George Bush, αναλαμβάνει ανεπιτυχώς την πρωτοβουλία επίλυσης του Κυπριακού. Το 1992, ο γενικός γραμματέας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, Butros Butros Ghali, προέβη σε αναποτελεσματικές μεσολαβητικές προσπάθειες, βάσει της «δέσμης ιδεών». Με το Ψήφισμα 787 της 25^{ης} Νοεμβρίου 1992, το Συμβούλιο Ασφαλείας αποδοκίμασε την αδιαλλαξία του Ντεκτάς. Ο πρόεδρος της Κύπρου, Γλαύκος Κληρίδης, συμμετείχε στις ατελέσφορες διακοινοτικές συνομιλίες στη Νέα Υόρκη το 1993. Τότε πραγματοποιήθηκε η γνωμάτευση της επιτροπής των Βρυξελλών για την αίτηση ένταξης της Κύπρου. Το 1994, δεν ελήφθησαν μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο κοινοτήτων, καθώς το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών εμμένει στην ενότητα του κυπριακού κράτους (Ψήφισμα 939 στις 29 Ιουλίου 1994). Το 1995, η Κύπρος προσπαθεί να ενταχθεί στη διευρυνθείσα την 1^η Ιανουαρίου 1995 Ευρωπαϊκή Ένωση. Τελικά, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις για την Κύπρο ξεκίνησαν έξι μήνες μετά την ολοκλήρωση της διακυβερνητικής διάσκεψης της Ε.Ε. Το 1996, μετά την ελληνοκυπριακή διαδήλωση διαμαρτυρίας στη διαχωριστική γραμμή κατά τη διάρκεια της οποίας σκοτώθηκαν τα δύο ξαδέλφια, Τάσος Ισαάκ (11 Αυγούστου) και Σολωμός Σολωμού (14 Αυγούστου), ο Βρετανός υπουργός εξωτερικών Rifkind μιλά για το πρόγραμμα των 10 σημείων (15-16 Δεκεμβρίου). *Αυτόθι*, τ. δεύτερος, σσ. 1241-1244.

⁶⁷⁵ Την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, «η Τουρκία ήταν υποχείριο του στρατοκρατικού κατεστημένου που εκβίαζε τις ΗΠΑ, χρησιμοποιώντας τη γειτνίαση της χώρας με τη Σοβιετική Ένωση, συντηρώντας την απόλυτη εξουσία του επί του τουρκικού πολιτικού συστήματος [...] Η Σοβιετική Ένωση χρησιμοποιούσε την Κύπρο για να τεντώνει τα νεύρα των Αμερικανών, όμως στην ώρα της κρίσης έκλινε προς την πλευρά της Τουρκίας [...] Η Κύπρος γινόταν πειραματόζωο στον ανταγωνισμό μεταξύ Ανατολής και Δύσης... το παιχνίδι τελείωσε με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την αναδιάταξη των γεωπολιτικών συσχετισμών. Η Τουρκία είναι και θα παραμείνει σημαντική για τη Δύση.» Μακάριος Δρουσιώτης, «Η Κύπρος σαν πειραματόζωο της "παλαιάς τάξης" πραγμάτων», *Πολίτης*, 16 Ιανουαρίου, 2007.

⁶⁷⁶ Ο' Malley, and Craig, *ό.π.*, σ. 401.

κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου, πράγμα που αποτελεί έγκλημα πολέμου. Το 1975, η τουρκοκυπριακή ηγεσία ανακήρυξε το βόρειο τμήμα της Κύπρου ως «ομόσπονδο κράτος», ενώ το 1983 το αναγνώρισε ως «Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου» («ΤΔΒΚ»): Το «ψευδοκράτος» αναγνωρίζεται μονάχα από την Άγκυρα, ενώ ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών κατεδίκασε την κίνηση αυτή της Τουρκίας.⁶⁷⁷

Η παθητική και υποστηρικτική στάση της Μεγάλης Βρετανίας προς την Τουρκία διαφαίνεται από το γεγονός ότι δεν προσπάθησε να αποτρέψει την τουρκική εισβολή.⁶⁷⁸ Η Μεγάλη Βρετανία εξάλλου κάλεσε ήδη από τη δεκαετία του 1950 την Τουρκία να αναμιχθεί στο θέμα της Κύπρου, προκειμένου η ελληνοκυπριακή κοινότητα να απασχολείται με τις διακοινοτικές διαφορές της και να διατηρηθεί ανεμπόδιστα το καθεστώς των βρετανικών βάσεων στην Κύπρο. Η ανησυχία των Βρετανών για τις βάσεις είναι επίσης έκδηλη κατά τη διάρκεια των συνομιλιών για την ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου. Στις 16 Ιουνίου 1990, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Δουβλίνο δηλώνει ότι το Κυπριακό πρόβλημα επηρεάζει τις σχέσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την Τουρκία. Όταν παρά ταύτα, η Μεγάλη Βρετανία βεβαιώθηκε από τον Ελληνοκύπριο πρόεδρο ότι το καθεστώς των βάσεων της δεν πρόκειται να μεταβληθεί, καθώς το ευρωπαϊκό κεκτημένο θα εξαιρεθεί στην περίπτωση του, τότε, στις 4 Ιουλίου 1990, η Κύπρος υπέβαλε αίτηση για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.⁶⁷⁹

Κατά τη σύνοδο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Κέρκυρα τον Ιούνιο του 1994, συμφωνήθηκε ότι η Κύπρος και η Μάλτα θα περιλαμβάνονταν στην επόμενη διεύρυνση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε προηγουμένως εκδώσει γνωμοδότηση, σύμφωνα με την οποία αναγνωριζόταν ότι δεν υπήρχε κανένα θεσμικό κώλυμα αναφορικά με την ένταξη της Κύπρου στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στις

⁶⁷⁷ Τζερμιάς, τ. δεύτερος, ό.π., σσ. 1241-1242.

⁶⁷⁸ Η Άγκυρα, όπως υποστήριξε ο Τούρκος πρωθυπουργός Ecevit, δεν εξήντλησε πριν από την εισβολή όλες τις πολιτικές και διπλωματικές δυνατότητες. Η βρετανική κυβέρνηση αντέταξε προς τον Τούρκο πρωθυπουργό βάσιμες αντιρρήσεις για την επέμβαση. Παρά ταύτα, δεν έκανε όλα όσα θα μπορούσε για να αποτρέψει την τουρκική εισβολή και να υποστηρίξει την ανεξαρτησία του κυπριακού κράτους. Η Ουάσινγκτον από την άλλη πλευρά, ετάχθη με καθυστέρηση υπέρ της ανεξαρτησίας της (κατόπιν του δεύτερου μέρους της εισβολής). Ουσιαστικά, η Άγκυρα δέχτηκε σφοδρή κριτική κατόπιν της δεύτερης επίθεσης στην Κύπρο. Η εισβολή στην Κύπρο ειδώθηκε ως τουρκική «νίκη» στην Τουρκία, όπου είχε ξεσπάσει μεγάλο κύμα εθνικισμού. Η «ταπείνωση των Ελλήνων ηρώων», όπως χαρακτηρίστηκε από τους Τούρκους, «εξαγοράστηκε» με τη διεθνή απομόνωση της Άγκυρας στο Κυπριακό. *Αυτόθι*, σσ. 735, 748-749.

⁶⁷⁹ Ο Ελληνοκύπριος κ. Παπαευριπίδης είναι πρόεδρος του δεξιού πολιτικού κόμματος της Κύπρου στο Λονδίνο, ΔΗ.ΣΥ. Α. Papaevripides, interview by author, via phone, October 11, 2009.

6 Μαρτίου 1995, το ευρωπαϊκό Συμβούλιο Υπουργών αποδέχθηκε την έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Κύπρου. Η συγκεκριμένη απόφαση λήφθηκε ως «αντίβαρο» για την ελληνική αποδοχή της τελωνειακής ένωσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας.⁶⁸⁰

Ένας από τους σημαντικότερους λόγους για τους οποίους προωθήθηκε δυναμικότερα ίσως, η ανάγκη επίλυσης του Κυπριακού απετέλεσε η σύναψη συμφωνίας της κυπριακής κυβέρνησης για την αγορά ρωσικών πυραύλων τύπου S-300⁶⁸¹ την 4^η Ιανουαρίου 1997. Το καλοκαίρι του ίδιου έτους, οι συνομιλίες μεταξύ Κληρίδη και Ντεκτάς στο Troutbeck, κοντά στη Νέα Υόρκη (στις 9-13 Ιουλίου) και στο Glion, πλησίον του Montreux (στις 11-15 Αυγούστου) δεν καρποφόρησαν. Στις 15 Ιουλίου 1997, η επιτροπή των Βρυξελλών παρουσιάζει την «Ατζέντα 2000», οπότε και εκφράζεται η βούληση για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Κύπρο. Στις 6 Αυγούστου, η Τουρκία συνάπτει «συμφωνία σύνδεσης» του ψευδοκράτους με την Τουρκία, ενώ στις 11 Νοεμβρίου καταφθάνει ο προεδρικός απεσταλμένος των Η.Π.Α. για το Κυπριακό, Richard Holbrooke, στην Κύπρο για διαβουλεύσεις. Στη συνάντηση κορυφής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο

⁶⁸⁰ Συρίγος, *ό.π.*, σσ. 115-116.

⁶⁸¹ Το ρωσικό πυραυλικό αντιαεροπορικό σύστημα S-300 είναι ένα οπλικό σύστημα αμυντικού χαρακτήρα, εξοπλισμένο με ειδικό ραντάρ. Αυτό θα παρείχε τη δυνατότητα στην Κύπρο να ελέγχει καλύτερα τις κινήσεις των στρατιωτικών αεροσκαφών στον εναέριο χώρο της και να λαμβάνει μέτρα αεροάμυνας όταν απαιτείται. Η επιλογή αυτή απεδείχθη τραγική για τα ελληνικά συμφέροντα, διότι δεν ελήφθη υπ' όψιν από την αρχή ότι πιθανή υποχώρηση στην εγκατάστασή τους θα μείωνε σημαντικά το γόητρο και την αξιοπιστία της ελληνικής και της κυπριακής κυβέρνησης, θα έπληττε τη διαπραγματευτική θέση της Κύπρου και θα προκαλούσε μεγάλη απογοήτευση στην ελληνική και κυπριακή κοινή γνώμη. Αγνοήθηκαν βασικά δεδομένα που αναδιατάσσονται οι ισορροπίες στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Οι ΗΠΑ στοχεύουν στην εδραίωση της ηγεμονίας τους σε μια περιοχή ζωτικής στρατηγικής και συγκρουσιακής σημασίας, οπότε χρειάζονται σταθερά ερείσματα (Τουρκία και Ισραήλ). Η Τουρκία βιώνει μια σοβαρή και παρατεταμένη κρίση, οπότε χρειάζεται στήριξη σταθερότητας, συνεπώς δε θα δεχόταν πληγωθεί εξωτερικά το γόητρό της. Ακόμη περισσότερη αποτυχημένη ήταν η επιλογή των ρωσικών πυραύλων, καθώς οι ΗΠΑ επιδιώκουν τον αποκλεισμό της Ρωσίας στην περιοχή. Τα συμφέροντα των Ευρωπαίων εταίρων της Ελλάδας, η αδυναμία χάραξης και εφαρμογής μια κοινής εξωτερικής πολιτικής και η πίεση του ΝΑΤΟ να ενταχθεί η Τουρκία στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελούν λόγους για τους οποίους αποφεύγουν να έρθουν σε ρήξη με την Ουάσινγκτον και την Άγκυρα. Η τουρκική διπλωματία κατάφερε να μετατρέψει την αδυναμία της σε ισχύ και τα μειονεκτήματά της σε πλεονεκτήματα, προκειμένου να ασκήσει πίεση στην Αθήνα. Γιαλλουρίδης, *Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ιμια, τους S300 και το Ελσίνκι. 1955-1996. Η Οπτική του Τύπου*, (Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2001), *ό.π.*, σσ. 463-476. Η λάθος επιλογή και ο χειρισμός της αγοράς των πυραύλων S-300 έθεσε σε αμφιβολία τη σοβαρότητα των προσπαθειών για σχετικώς αυτόνομη αμυντική κάλυψη των ελευθέρων περιοχών της Νήσου. Αυτό παρέσυρε σε μεγάλο βαθμό και τη στενότερη διάσυνδεση Ελλάδας-Κύπρου, καθώς δημιούργησε σοβαρά προβλήματα στο δόγμα ενιαίου αμυντικού χώρου. Το συγκεκριμένο αμυντικό δόγμα ήταν επιλογή της κυβέρνησης Ανδρέα Παπανδρέου (1993-1996). Οι επόμενες κυβερνήσεις του Κώστα Σημίτη, με εξαίρεση την περίοδο κατά την οποία ο Γεράσιμος Αρσένης βρισκόταν στην ηγεσία του ελληνικού Υπουργείου Εθνικής Αμύνης, αντιμετώπισαν με επιφύλαξη το δόγμα και το θεώρησαν ως βάρος της προηγούμενης ηγεσίας. Συρίγος, *ό.π.*, σ. 115.

Λουξεμβούργο (12-13 Δεκεμβρίου 1997) εξασφαλίζεται τυπικά η δυνατότητα για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Κύπρου το Μάρτιο του 1998. Ο επανεκλεγής πρόεδρος Γλαύκος Κληρίδης στις 15 Φεβρουαρίου 1998, συμμετέχει στην πρώτη σύνοδο της ευρωπαϊκής διάσκεψης στο Λονδίνο στις 12 Μαρτίου και τελικά, στα τέλη του ίδιου μήνα, ξεκινούν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Κύπρο. Αμέσως, στις 3-4 Απριλίου, πραγματοποιείται μια νέα αποστολή Holbrooke για την προώθηση επίλυσης του Κυπριακού.⁶⁸²

Μία νέα δυναμική του Κυπριακού ζητήματος δημιουργήθηκε το καλοκαίρι του 1999. Κατά τη διάρκεια της συνόδου κορυφής από 18 έως 20 Ιουνίου 1999 στην Κολωνία της Γερμανίας, οι ηγέτες των χωρών της «Ομάδας των Οκτώ» (“G8”)⁶⁸³ συζητούν για πρώτη φορά για το Κυπριακό και «καλούν για περιεκτικές διαπραγματεύσεις το φθινόπωρο του 1999 υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα»⁶⁸⁴, αφήνοντας κατά μέρος τα Ψηφίσματα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.⁶⁸⁵ Στις 22 Ιουνίου του ίδιου έτους, ο γενικός γραμματέας καταθέτει στο Συμβούλιο Ασφαλείας έκθεση για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος. Σύμφωνα με τον γενικό γραμματέα, η λύση «θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο μέσα από συνολικές διαπραγματεύσεις στις οποίες θα εμπλέκονται άμεσα οι δύο ηγέτες»⁶⁸⁶. Στο Ψήφισμα 1250 του Συμβουλίου Ασφαλείας που ακολούθησε καλούνται οι δυο πλευρές προς διαπραγμάτευση υπό την αιγίδα του και χρησιμοποιούνται οι όροι που είχε επιλέξει η Ομάδα των Οκτώ. Το πλαίσιο επίλυσης του Κυπριακού δεν ήταν πλέον, συγκεκριμένο, όπως οριζόταν στα προηγούμενα Ψηφίσματα και μπορούσε να μεταβληθεί εξ ολοκλήρου.⁶⁸⁷

Το ίδιο διάστημα ξεκινούσε διερευνητικός διάλογος ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία, προκειμένου να υιοθετηθούν μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης σε θέματα

⁶⁸² Τζερμιάς, ό.π., σ. 1244.

⁶⁸³ Η «Ομάδα των Οκτώ» αποτελείται από τους ηγέτες των ισχυρότερων βιομηχανικά ανεπτυγμένων χωρών παγκοσμίως (Η.Π.Α., Ρωσία, Ιαπωνία, Καναδά, Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία).

⁶⁸⁴ United Nations Security Council, *Resolution 1250 (1999)*, (Information Technology Section, United Nations Department of Public Information, 29 June, 1999, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/191/38/PDF/N9919138.pdf?OpenElement>).

⁶⁸⁵ Ειδικότερα αποφάσισαν για την Κύπρο ότι «δεν θα υπάρχουν προϋποθέσεις· όλα τα θέματα θα τεθούν στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων· οι διαπραγματεύσεις θα συνεχιστούν με καλή πίστη μέχρι την επίτευξη μιας συνολικής διευθέτησης και θα ληφθούν πλήρως υπ’ όψιν όλα τα σχετικά ψηφίσματα του ΟΗΕ». Συρίγος, ό.π., σ. 117.

⁶⁸⁶ *Αυτόθι*, σσ. 117-118.

⁶⁸⁷ *Αυτόθι*, σ. 118.

μείζονος πολιτικής σημασίας.⁶⁸⁸ Με πρωτοβουλία του υπουργού εξωτερικών, Γιώργου Α. Παπανδρέου, «αναζωογονείται» η ελλαδοτουρκική φιλία. Ως εκ τούτου, η Αθήνα εγκρίνει την «ευρωπαϊκή πορεία» της Άγκυρας. Στις 10 Δεκεμβρίου 1999, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι δηλώνει ότι η πολιτική λύση του Κυπριακού θα διευκολύνει την ένταξη της Κύπρου, που αποφασίζεται να ολοκληρωθεί και τυπικά το 2004, χωρίς να αποτελεί προϋπόθεσή της. Στο ίδιο πλαίσιο συμφωνείται και η έναρξη διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρίς όμως, τελική ημερομηνία ένταξης. Από το Δεκέμβριο του 1999 ξεκινά ο πρώτος γύρος των διακοινοτικών συνομιλιών στη Νέα Υόρκη, υπό την αιγίδα του γενικού γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, Κόφι Ανάν,⁶⁸⁹ ενώ κατά τη διάρκεια του έτους 2000 ολοκληρώνονται οι πέντε γύροι των διακοινοτικών συνομιλιών.⁶⁹⁰

Παρά το γεγονός ότι τα πολιτικά δεδομένα και οι βρετανικές θέσεις απέναντι στη Μέση Ανατολή και την Τουρκία διέφεραν κατά την εξεταζόμενη περίοδο 1955 έως 1965 σε σχέση με τη σημερινή, ωστόσο η αντιμετώπιση του Κυπριακού παραμένει

⁶⁸⁸ Με την ενθάρρυνση των Η.Π.Α., Ελλάδα και Τουρκία ξεπερνούσαν μια δύσκολο περίοδο, που είχε προκληθεί από τη σύλληψη του Οτσαλάν και της ελληνικής εμπλοκής επί του θέματος. Οι σχέσεις των δυο χωρών παρουσίασαν στη διεθνή κοινότητα βελτίωση, λόγω της προσέγγισης που ακολούθησαν στους σεισμούς του 1999. *Αυτόθι*, σσ. 118-119.

⁶⁸⁹ Η πρώτη συνάντηση το Δεκέμβριο στη Νέα Υόρκη συνέπεσε -όχι τυχαία- με το συμβούλιο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Ελσίνκι. Στην ευρωπαϊκή ατζέντα των θεμάτων προς συζήτηση ήταν η υπονηφιότητα της Τουρκίας προς ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η ενταξιακή πορεία της Κύπρου. Τελικά αποφασίστηκε ότι η ένταξη της Κύπρου δεν εξαρτιόταν απαραίτητα από την εξεύρεση λύσης επί του Κυπριακού. Επίσης, με την πίεση των Η.Π.Α., έγινε αποδεκτή η τουρκική υπονηφιότητα. Παρά ταύτα, η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας συνδεόταν με τη στάση που θα υιοθετούσε στην επίλυση του Κυπριακού και στην επίλυση άλλων διαφορών (συνοριακών κτλ.) έως το έτος 2004, οπότε και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δεσμευόταν να ελέγξει την τουρκική πορεία και να αποφασίσει εάν θα παραπέμψει συγκεκριμένες διαφορές στο Διεθνές Δικαστήριο. Οι Η.Π.Α. διαφωνούσαν με την παραπάνω απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και τάσσονταν στο πλευρό της Τουρκίας. Στο Ελσίνκι, η ελληνική εξωτερική πολιτική βασίστηκε στην άποψη ότι ήταν προτιμότερο να εμπλακεί η Ευρωπαϊκή Ένωση στην ελληνοτουρκική διαμάχη και να εξευρωπαϊστεί η Τουρκία. Στο Κυπριακό θα δινόταν επι τέλους μια σημαντική ώθηση, προκειμένου να επιλυθεί, με βάσει τις ευρωπαϊκές βασικές θέσεις. *Αυτόθι*, σσ. 121-122.

⁶⁹⁰ Τζεργιάς, *ό.π.*, σσ. 1244-1245. Ο δεύτερος γύρος των διακοινοτικών συνομιλιών έλαβε χώρα από την 31^η Ιανουαρίου έως την 8^η Φεβρουαρίου στη Γενεύη ανεπιτυχώς. Παρομοίως ατελέσφορος ήταν ο τρίτος γύρος στη Γενεύη, ο οποίος πραγματοποιήθηκε σε δυο φάσεις (από 5 έως 12 Ιουλίου και από 24 Ιουλίου έως 4 Αυγούστου): η Άγκυρα και ο Ντεκτάς παρέμειναν αδιάλλακτοι, ενώ σημειώθηκε παράνομη επέκταση των κατεχομένων στα Στροβίλια. Ο τέταρτος γύρος έγινε στη Νέα Υόρκη στις 12 Σεπτεμβρίου, κατά τη διάρκεια του οποίου ο Κόφι Ανάν προέβη σε δυσμενή δήλωση για την ελληνοκυπριακή πλευρά. Ο πέμπτος γύρος έλαβε χώρα στη Γενεύη από 1 έως 10 Νοεμβρίου. *Αυτόθι*, σ. 1245. Το Νοέμβριο του 1999, ο γενικός γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών ορίζει ως ειδικό σύμβουλό του για το Κυπριακό ζήτημα τον διπλωμάτη από τη Βενεζουέλα, Αλβάρο Ντε Σότο. Οι δυο πλευρές συνεδρίαζαν από απόσταση μέσω του ειδικού συμβούλου, καθώς ο Ντεκτάς αρνιόταν να συναντηθεί με τον Κληρίδη. Ο Ντεκτάς ισχυριζόταν ότι το Κυπριακό θα λυνόταν μονάχα όταν ο Κληρίδης αναγνώριζε την ύπαρξη του ψευδοκράτους της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου». Συρίγος, *ό.π.*, σ. 119.

αμετάβλητη, καθώς η Μεγάλη Βρετανία και η Τουρκία αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση των κοινών πολιτικών τους συμφερόντων. Όπως προκύπτει κατόπιν σχετικής έρευνας, η βρετανική στάση δεν έχει μεταβληθεί σημαντικά απέναντι στις εξεταζόμενες χώρες (Ελλάδα - Τουρκία - Κύπρος). Η βρετανική κυβέρνηση εξακολουθεί με έμμεσο διακριτικό τρόπο να εξυπηρετεί τα στρατηγικά και πολιτικά συμφέροντά της, εξισώνοντας όχι μόνο την πλειοψηφία του πληθυσμού της Κύπρου (τους Ελληνοκυπρίους) με τη μειοψηφία (τους Τουρκοκυπρίους), αλλά και προτάσσοντας τις τουρκικές επιδιώξεις σε βάρος του ελληνοκυπριακού πληθυσμού στη Νήσο.

Τριάντα χρόνια μετά την εισβολή στην Κύπρο, Τουρκοκύπριοι και Ελληνοκύπριοι τον Απρίλη του 2004, κλήθηκαν να ψηφίσουν υπέρ ή κατά του «Σχεδίου Ανάν».⁶⁹¹ Το συγκεκριμένο Σχέδιο προτάθηκε από τον γενικό γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, Κόφι Ανάν, ως μέσο επίλυσης του Κυπριακού ζητήματος. Η εξεύρεση όμως, λύσης του Κυπριακού Ζητήματος αποτελεί δύσκολη αποστολή, για όποιον κληθεί να την αναλάβει.⁶⁹² Ο γενικός γραμματέας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, Κόφι Άναν, προετοίμασε την πέμπτη και τελική εκδοχή του Σχεδίου του για την Κύπρο, με τίτλο «Η συνολική διευθέτηση του Κυπριακού προβλήματος», το οποίο φέρει ημερομηνία 31 Μαρτίου 2004. Το Σχέδιο αποτελείται πάνω από 9.000 σελίδες, οι οποίες περιελάμβαναν τα συντάγματα των δυο συνιστώντων κρατών και διεθνείς συνθήκες, οι οποίες θα ίσχυαν και θα δέσμευαν το νέο κράτος.

Σύμφωνα με τον ανταποκριτή της Ελληνικής Υπηρεσίας του *BBC* στην Κύπρο, Πάρη Ποταμίτη, «Το σχέδιο Ανάν [...] προβλέπει [...] τη δημιουργία ενός νέου κράτους, την Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία, με ομοσπονδιακή κυβέρνηση και δυο συνιστώντα κράτη, στο πρότυπο της Ελβετίας, όπως αναφέρεται στο ίδιο το σχέδιο. Η

⁶⁹¹ *Annan Plan for Cyprus* Radio Documentary, Despina Afentouli, (Unpublished MA Dissertation, City University London, 2004).

⁶⁹² Οι «ασυμβίβαστες τοποθετήσεις» μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας από το 1950 έως σήμερα είναι οι εξής: Ένωση-Τακσίμ (1955-1959), Κράτος ενιαίο και πλειοψηφικό με μειονότητα τους Τουρκοκυπρίους – Δυο κοινότητες ή δυο λαοί στην Κύπρο με τοπική αυτοδιοίκηση (π.χ. καντόνια) για τους Τουρκοκυπρίους (1963-1974), Ομοσπονδία με ισχυρή κεντρική κυβέρνηση – Ιδιαίτερα χαλαρή ομοσπονδία (1974-1990 περίπου), Ομοσπονδία με ισχυρή κεντρική κυβέρνηση – Συνομοσπονδία (1974- μέχρι σήμερα), Ένταξη της επίσημης Κύπρου στην ΕΕ χωρίς απαραίτητα την επίλυση του Κυπριακού- Ενσωμάτωση μερική ή ολική στην Τουρκία του βορείου τμήματος ή ένταξη ολόκληρης της Κύπρου ταυτόχρονα με την Τουρκία στην ΕΕ. Ο Αλέξης Ηρακλείδης είναι καθηγητής Διεθνών Σχέσεων και ανάλυσης συγκρούσεων στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Αλέξης Ηρακλείδης, *Η Ελλάδα και ο «Εξ Ανατολών Κίνδυνος»* (Αθήνα: εκδ. Πόλις, 2001), σσ. 283-284.

Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία θα είναι ανεξάρτητο κράτος, με ομοσπονδιακή κυβέρνηση και δύο ισότιμες συνιστώσες πολιτείες, με μία διεθνή προσωπικότητα και μια κυριαρχία, όπως και μία ιθαγένεια». ⁶⁹³

Σχετικά με την άσκηση εξουσίας, ο ανταποκριτής επισημαίνει ότι το ομοσπονδιακό κοινοβούλιο θα αποτελείτο από την Γερουσία με 48 μέλη και την Βουλή επίσης από 48 μέλη. Οι Ελληνοκύπριοι θα συμμετείχαν στη Γερουσία σε ποσοστό 50% και οι Τουρκοκύπριοι το ίδιο. [...] Στη Βουλή και πάλι με 48 μέλη θα υπήρχε κατά αναλογία συμμετοχή, με ελάχιστο ποσοστό για εκάστη των πλευρών το ένα τέταρτο των εδρών, δηλαδή οι Τουρκοκύπριοι δε θα μπορούσαν να έχουν λιγότερους από δώδεκα βουλευτές». Όπως υπογραμμίζει, «το προεδρικό συμβούλιο θα λειτουργούσε ως αρχηγός του κράτους και θα ήταν εξαμελές. Θα είναι δηλαδή, η εκτελεστική εξουσία. Και εδώ θα είχαμε [...] τέσσερα μέλη Ελληνοκυπρίους και δύο Τουρκοκυπρίους. Για τη λήψη αποφάσεων θα ήταν προτιμητέα η ομοφωνία, αλλά αν δεν εξασφαλιζόταν αυτή, τότε θα χρειαζόταν η σύμφωνη γνώμη ενός τουλάχιστον μέλους από εκάστη των πλευρών για να υπάρξει απόφαση. Δηλαδή, αν δεν συμφωνούσε ένας Τουρκοκύπριος ή ένας Ελληνοκύπριος τουλάχιστον, δεν θα μπορούσε να υπάρξει συμφωνία. ⁶⁹⁴

Αναφορικά με τη δικαστική εξουσία, ο κ. Ποταμίτης εξηγεί ότι θα υπήρχε το Ανώτατο Δικαστήριο, με τρία μέλη Ελληνοκυπρίους, τρία Τουρκοκυπρίους και τρεις ξένους δικαστές. Και στα τρία αυτά επίπεδα του κοινοβουλίου, το Προεδρικό Συμβούλιο και το Ανώτατο Δικαστήριο είναι προφανές ότι υπάρχει αυτό το οποίο ονομάζουμε «δικαίωμα αρνησικυρίας», αν και δεν κατονομάζεται έτσι ρητά μέσα στο σχέδιο, εντούτοις αυτό υπάρχει. Δηλαδή σε κάθε επίπεδο άσκησης της εξουσίας θα υπάρχει δικαίωμα άσκησης του. Εάν από την άλλη [...] υπάρξει αδυναμία απόφασης και πρόκληση αδιεξόδου, τότε τα πάντα παραπέμπονται στο Ανώτατο Δικαστήριο. Αυτό οδηγεί στο προφανές συμπέρασμα ότι οι τρεις ξένοι δικαστές στη ουσία θα είχαν τον τελικό λόγο για κάθε πρόβλημα και αδιέξοδο. ⁶⁹⁵

⁶⁹³ Π. Ποταμίτης, συνέντευξη από τη συγγραφέα, μέσω τηλεφώνου, 15 Ιουλίου, 2004.

⁶⁹⁴ *Αυτόθι*, 15 Ιουλίου, 2004.

⁶⁹⁵ *Αυτόθι*, 15 Ιουλίου, 2004. Βλ. επίσης, Δημήτρης Κωνσταντακόπουλος, *Η αρπαγή της Κύπρου*, (Αθήνα: εκδ. Λιβάνη, 2004).

Το θέμα των περιουσιών απετέλεσε μεγάλο μέρος του σχεδίου Ανάν. Συγκεκριμένα προέβλεπε «ένα ιδιαίτερα δύσκολο σύστημα βασισμένο πρακτικά σε ετεροχρονισμένες κυρίως αποζημιώσεις. Δηλαδή σε μερική αποζημίωση των περιουσιών, κυρίως των Ελληνοκυπρίων, η οποία όμως, θα παρεχόταν με βάση ένα μηχανισμό μετά από μερικά χρόνια και βεβαίως, αν υπήρχε ευόδωση των προσπαθειών. Διότι μεταξύ άλλων, προβλεπόταν και ένα χρηματιστήριο για τις περιουσίες και αναλόγως της εξέλιξης των τιμών στο χρηματιστήριο, ανάλογη θα ήταν και η αποζημίωση στις περιουσίες, όταν θα ερχόταν ο χρόνος», διευκρινίζει⁶⁹⁶ ο Ποταμίτης.

Όσον αφορά τα τουρκικά στρατεύματα κατοχής, ο ανταποκριτής επισημαίνει⁶⁹⁷ ότι «προβλεπόταν η σταδιακή μερική αποχώρηση επί σειρά ετών, με τελική κατάληξη την αποχώρηση του μεγαλύτερου μέρους, αλλά με μόνιμη παραμονή, ενός τουρκικού αποσπάσματος στην Κύπρο, όπως βεβαίως και ενός ελληνικού αποσπάσματος. Τέλος, βασική πρόβλεψη του Σχεδίου υπήρξε ότι «το κράτος θα εντασσόταν στην Ευρωπαϊκή Ένωση»⁶⁹⁸, αναφέρει ο Ποταμίτης.

Σχετικά με τη μορφή λύσης στο Κυπριακό, υπήρχαν διαφωνίες, όχι μόνο μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων γενικώς, αλλά και μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Ο μεγαλύτερος αριθμός του ελληνοκυπριακού πολιτικού κόσμου πιστεύει ότι το Σχέδιο Ανάν είναι μη εφαρμόσιμο, επειδή εμπεριέχει πολλές ελλείψεις και ασάφειες στις βασικές του προβλέψεις. Ο Μιχάλης Έλληνας, Ελληνοκύπριος πρόεδρος του παραρτήματος του κεντρώου κυπριακού κόμματος, ΔΗ.ΚΟ. στο Λονδίνο και αρχισυντάκτης της εκεί παροικιακής εφημερίδας *Ελευθερία*, θεωρεί ότι το Σχέδιο είναι άδικο, επειδή ικανοποιεί σε μεγάλο βαθμό τις τουρκικές αξιώσεις, αλλά όχι τις ελληνικές.⁶⁹⁹ Το Σχέδιο είναι δυσλειτουργικό και αναφέρει σχετικώς το εξής παράδειγμα: [...] Προβλέπεται «ότι το προεδρικό συμβούλιο θα έχει έξι μέλη και το κάθε μέλος μπορεί να ασκήσει βέτο σε κάθε θέμα που μπορεί να τεθεί. Πώς λοιπόν, μπορεί περίπου το δέκα τις εκατό να λειτουργήσει

⁶⁹⁶ *Αυτόθι*, 15 Ιουλίου, 2004.

⁶⁹⁷ *Αυτόθι*, 15 Ιουλίου, 2004.

⁶⁹⁸ *Αυτόθι*, 15 Ιουλίου, 2004.

⁶⁹⁹ M. Ellinas, interview by author, London, March 3, 2004.

ένα τέτοιο κράτος, όταν μια μειοψηφία, μπορεί να ασκήσει βέτο έναντι του ενενήντα τοις εκατό του κράτους;»⁷⁰⁰

Το βόρειο τμήμα της Κύπρου παρέμεινε υπανάπτυκτο σε όλους τους τομείς της ζωής και αντιμετώπιζε μέχρι πρότινος, εξαιτίας της απομόνωσής του, σοβαρά οικονομικά προβλήματα.⁷⁰¹ Στην ελεύθερη όμως, Κύπρο οι Ελληνοκύπριοι έχουν ευημερούσα οικονομία και ισχυρό νόμισμα, την κυπριακή λίρα, ενώ ως πλήρες ευρωπαϊκό μέλος η Κύπρος, μαζί με τη Μάλτα, εντάχθηκαν στη ζώνη του ευρώ την 1^η Ιανουαρίου 2008⁷⁰². Ο Έλληνας αναφέρει ότι «από οικονομικής απόψεως, το Σχέδιο [...] προβλέπει ότι οι ελληνοκύπριοι θα πρέπει να πληρώσουν την «διαφορά», ώστε να εξισορροπηθεί η κακή οικονομία της βόρειας πλευράς της Κύπρου [όπου βρίσκονται οι Τουρκοκύπριοι] με την ισχυρή οικονομία της ελληνοκυπριακής πλευράς. [...] Θα πληρώσουμε με άλλα λόγια, την εισβολή και την κατάληψη της Κύπρου, δηλαδή τα θύματα [οι Ελληνοκύπριοι] θα πληρώνουν για τον εισβολέα τους [τους Τούρκους] και η οικονομική κατάσταση που θα δημιουργηθεί θα είναι εντελώς καταστρεπτική για την ελληνοκυπριακή οικονομία».⁷⁰³

Ο Ανδρέας Παπαευρυπίδης, Ελληνοκύπριος πρόεδρος του δεξιού κυπριακού κόμματος, ΔΗΣΥ, στο Λονδίνο, επισημαίνει⁷⁰⁴ ότι οι διευθετήσεις του Σχεδίου σχετικά με την ασφάλεια δεν εμπνέουν το σχετικό αίσθημα στους Ελληνοκυπρίους.

⁷⁰⁰ *Αυτόθι*, March 3, 2004.

⁷⁰¹ Κατόπιν της απόρριψης του Σχεδίου Ανάν μέσω του δημοψηφίσματος τον Απρίλιο του 2004, οι Η.Π.Α. και η Μεγάλη Βρετανία έθεσαν ως στόχο την αναβάθμιση της θέσεως των Τουρκοκυπρίων (π.χ. ενίσχυση τουρκοκυπριακής οικονομίας με διάφορα προγράμματα). Οι κινήσεις αυτές προκάλεσαν την ανησυχία της ελληνοκυπριακής πλευράς. Υπάρχει ο φόβος ότι θα γίνει «ταϊβανοποίηση» των κατεχομένων ότι δηλαδή τα κατεχόμενα θα αναβαθμιστούν σε μια οντότητα, η οποία χωρίς να έχει *de jure* το καθεστώς κράτους, θα απολαύει της δυνατότητας οικονομικών σχέσεων και συνεργασιών με κράτη ως οιονεί κράτος. Πρόκειται για το πρότυπο της ευημερούσας Ταϊβάν και των σχέσεών της με την Κίνα και τις υπόλοιπες χώρες. Παρά ταύτα, η ταϊβανοποίηση των κατεχομένων είναι αδύνατη, καθώς δεν το επιτρέπουν τα οικονομικά και πληθυσμιακά δεδομένα του ψευδοκράτους. Οι Η.Π.Α. και η Μεγάλη Βρετανία όμως, επιθυμούν να αναβαθμίσουν τα κατεχόμενα για πολιτικούς λόγους, είτε για να ασκήσουν πίεση προς την ελληνοκυπριακή πλευρά είτε ως *de facto* λύση του Κυπριακού ζητήματος. Αν και το Ψήφισμα 550/1983 του Συμβουλίου Ασφαλείας καλεί όλα τα κράτη να μην αναγνωρίσουν το ψευδοκράτος της Βορείας Κύπρου και να μη διευκολύνουν υποβοηθήσουν την αποσχίσιμα οντότητα, η Αυστραλία, η Γερμανία, η Μεγάλη Βρετανία και οι Η.Π.Α. έχουν συστήσει παράλληλα με τη διπλωματική τους αποστολή στην Κυπριακή Δημοκρατία γραφεία στην κατεχόμενη Λευκωσία. Συρίγος, *ό.π.*, σσ.440-441, 451-452.

⁷⁰² Σχετικά με την νομισματική ένταξη της Κύπρου στη ζώνη του ευρώ βλ. την επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (Ε.Κ.Τ.). Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Διεύθυνση Επικοινωνίας, Τμήμα Τύπου και Ενημέρωσης, *1 Ιανουαρίου 2008 - Ένταξη της Κύπρου και της Μάλτας στη ζώνη του ευρώ*, (δελτίο Τύπου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, Frankfurt, Germany), <http://www.ecb.int/press/pr/date/2008/html/pr080101.el.html> (πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2008).

⁷⁰³ Ellinas, *ό.π.*, March 3, 2004.

⁷⁰⁴ A. Papaevripides, interview by author, London, February 28, 2004.

Όπως εξηγεί, το θέμα των Τούρκων εποίκων στην Κύπρο αποτελεί πρωταρχικής σημασίας πρόβλημα για τους Ελληνοκυπρίους, διότι «η μεταφορά παράνομων εποίκων από την Τουρκία [στην Κύπρο] συνιστά προσπάθεια των τουρκικών κατοχικών δυνάμεων για δραστική μεταβολή των δημογραφικών χαρακτηριστικών του κατεχόμενου βόρειου τμήματος της Κύπρου. [...] Ασφαλώς, είμαστε προετοιμασμένοι να δεχτούμε μια νέα συμφωνία μέσω αυτού του Σχεδίου, σχετικά με την αποδοχή ορισμένων ατόμων [στο νότιο μέρος της Κύπρου], ώστε να μπορέσουν να παραμείνουν εκεί ανθρώπινα, αλλά ο αριθμός αυτός πρέπει να είναι περιορισμένος και πιστεύουμε ότι πρέπει να υιοθετηθεί ένα σχέδιο αποζημιώσεων για τους υπόλοιπους επαναπατριζόμενους».⁷⁰⁵

Παρομοίως, ο Ελληνοκύπριος ηγέτης, Δρ. Βάσος Λυσσαρίδης, τέως αρχηγός του σοσιαλιστικού κόμματος της Κύπρου, ΕΔΕΚ, απορρίπτει το Σχέδιο Ανάν, διότι όπως αναφέρει, αποτυγχάνει να προστατεύσει τα ανθρώπινα δικαιώματα των Ελληνοκυπρίων: «Για παράδειγμα, για να ασκήσω ιατρική στην Κερύνεια, πρέπει να έρθω στο Λονδίνο ή στο Παρίσι για 4-5 χρόνια, να λάβω άλλη υπηκοότητα και να γυρίσω στην πατρίδα μου με ξένη υπηκοότητα, ευρωπαϊκή, για να ασκήσω τα δικαιώματά μου, που μπορεί άμεσα να ασκήσει ο κάθε άλλος Ευρωπαίος πολίτης».⁷⁰⁶

Η διαφωνία του Δρα Λυσσαρίδη επιπλέον, έγκειται στο ότι «το μεγαλύτερο ποσοστό των περιουσιών δεσμεύεται και αυτό συγκρούεται με αποφάσεις ευρωπαϊκών δικαστηρίων (βλ. υπόθεση Τιτίνα Λοιζίδου⁷⁰⁷, η οποία τελικά δικαιώθηκε). Και το 21% των Τούρκων θα μπορεί να έρθει στην ελληνοκυπριακή πλευρά, δηλαδή όλοι [θα έχουν ελεύθερη διακίνηση στο νησί από την πρώτη κιόλας ημέρα που θα ισχύσει το Σχέδιο Ανάν, ενώ οι ελληνοκύπριοι πρόσφυγες δε θα δικαιούνται ισάξια να επιστρέψουν στα σπίτια τους]».⁷⁰⁸

⁷⁰⁵ *Αυτόθι*, February 28, 2004.

⁷⁰⁶ Β. Λυσσαρίδης, «Η Αλήθεια για το Σχέδιο Ανάν», (από την ομιλία του για το Σχέδιο Ανάν, Λονδίνο, 8 Μαρτίου, 2004).

⁷⁰⁷ Η Ελληνοκύπρια, Τιτίνα Λοιζίδου, κατάφερε να κερδίσει την προσφυγή κατά της Τουρκίας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) και να εξασφαλίσει αποζημίωση από τη στέρηση της περιουσίας της που έχασε κατά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Η νίκη της έχει βαρύνουσα σημασία, καθώς ως δεδικασμένο, η απόφαση άνοιξε το δρόμο για ανάλογες προσφυγές. «Παράλληλα, η επιβεβαίωση της πλήρους εφαρμογής στην περίπτωση της Κύπρου των βασικών αρχών της ευρωπαϊκής έννομης τάξης έθετε σαφή πλαίσια για λύση του Κυπριακού, συμβατά με τους κανόνες λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης.» Δημήτρης Κώνστας, *Διπλωματία και Πολιτική* (Αθήνα: εκδ. Λιβάνη, 2002), σσ. 250-252.

⁷⁰⁸ Λυσσαρίδης, *ό.π.*, 8 Μαρτίου, 2004.

Ο Ελληνοκύπριος Νομικός Χρήστος Κληρίδης, πολιτικός του πολυσυλλεκτικού πολιτικού κόμματος της Κύπρου, Νέοι Ορίζοντες, απορρίπτει το Σχέδιο, διότι όπως αναφέρει «εξυπηρετεί αποκλειστικά τα στρατηγικά συμφέροντα της Αμερικής, της Μεγάλης Βρετανίας και της Τουρκίας».⁷⁰⁹ Όπως υπογραμμίζει, «οι Ελληνοκύπριοι θα είναι υποχρεωμένοι να χρηματοδοτήσουν την ανάπτυξη του βορείου τμήματος της Κύπρου, ενώ οι Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες θα αποζημιωθούν από το ελληνοκυπριακό κράτος της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας, εφόσον εκείνο θα μπορεί να επωμισθεί ένα τέτοιο οικονομικό κόστος». Παρ'όλα αυτά, τονίζει ότι το Σχέδιο δεν παρέχει στους Ελληνοκύπριους το δικαίωμα να επενδύουν στο Βορρά: Το σχέδιο δημιουργεί δυο οικονομίες, μια στον Βορρά και μία στον Νότο. Η οικονομία του Βορρά θα ανταγωνίζεται την αντίστοιχη των ελεύθερων περιοχών. Ενιαία οικονομία μάθαμε στην Ε.Ε. σημαίνει ελευθερία διακίνησης, ελευθερία εγκατάστασης, προστασία της περιουσίας. Αυτά τα δικαιώματα δεν κατοχυρώνονται από το σχέδιο Ανάν.⁷¹⁰

Υπάρχουν όμως, και ορισμένοι Ελληνοκυπρίοι πολιτικοί, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι το Σχέδιο Ανάν θα δώσει οριστικό τέλος στο Κυπριακό Πρόβλημα. Ο Ελληνοκύπριος Λάκης Πυθαράς, μέλος του αριστερού (μαρξιστικού-λενινιστικού) πολιτικού κόμματος της Κύπρου, ΑΚΕΛ, αποδέχεται ολόκληρο το Σχέδιο Ανάν. Παραδέχεται ότι το Σχέδιο εμπεριέχει αρνητικά σημεία, αλλά θεωρεί ότι αυτή αποτελεί μοναδική ευκαιρία, ώστε να επιλυθεί το Κυπριακό: Υπάρχουν αρκετά αρνητικά σημεία στο Σχέδιο, αλλά αυτά τα αρνητικά σημεία είναι αναπόφευκτα εξαιτίας της [υπάρχουσας] πολιτικής κατάστασης στην Κύπρο. Όταν η Κύπρος γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όλες οι αρνητικές προβλέψεις θα αρθούν σύμφωνα με το ευρωπαϊκό κεκτημένο».⁷¹¹

Διαφωνίες πάνω στο Σχέδιο Ανάν υπάρχουν ακόμη και μεταξύ των Τουρκουπρίων πολιτικών. Ο Ertan Hurer, Τουρκοκύπριος δημοτικός σύμβουλος της περιοχής Enfield στο Βόρειο Λονδίνο, αναφέρει⁷¹² ότι το Σχέδιο Ανάν είναι ένα θετικό βήμα μπροστά, αφού έδωσε τη δυνατότητα στις δυο πλευρές να συζητήσουν τις διαφορές

⁷⁰⁹ Χ. Κληρίδης, «Η αλήθεια για το Σχέδιο Ανάν», (από την ομιλία του για το Σχέδιο Ανάν, Λονδίνο, 8 Μαρτίου, 2004).

⁷¹⁰ *Αυτόθι*, 8 Μαρτίου, 2004.

⁷¹¹ L. Pytharas, interview by the author, London, March 18, 2004.

⁷¹² E. Hurer, interview by the author, London, March 11, 2004.

τους και τα σημεία σύγκλισής τους. Υπογραμμίζει όμως, ότι για να εξευρεθεί λύση χρειάζεται και από τις δυο πλευρές διαλλακτικότητα: Και τα δυο μέρη πρόκειται να λάβουν αποφάσεις, οι οποίες θα είναι δυσάρεστες για το λαό τους. Και αυτός είναι ο μοναδικός τρόπος επίλυσης του Κυπριακού [προβλήματος]. Η ελληνική πλευρά πρόκειται να γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης την 1^η Μαΐου [2004]. Αυτό προφανώς, παρέχει την ευκαιρία στην ελληνική πλευρά να είναι διαλλακτική, ενώ εναποθέτει το βάρος στην τουρκική πλευρά.⁷¹³

Έκπληξη προκαλεί η δήλωση του Τουρκοκυπρίου προέδρου της Τουρκοκυπριακής Αδελφότητας στο Λονδίνο, Tenizer Mustafa, ο οποίος αναφέρει ότι το Σχέδιο Ανάν είναι δυσλειτουργικό, επειδή είναι άδικο για τους Ελληνοκυπρίους: «Αυτό το Σχέδιο παρέχει περισσότερα δικαιώματα στους Τουρκοκυπρίους από ότι στους Ελληνοκυπρίους χωρίς λόγο. Και στις δυο κοινότητες πρέπει να δοθούν τέτοια δικαιώματα, ώστε και οι δυο πλευρές να είναι ικανοποιημένες με το αποτέλεσμα. Οι Τουρκοκύπριοι είναι ευτυχισμένοι με το Σχέδιο Ανάν, διότι ο ηγέτης τους, Rauf Dektash, κυβερνούσε για 30-40 χρόνια με τέτοιο τρόπο, ώστε τώρα οποιαδήποτε προτεινόμενη λύση θα ήταν αποδεκτή από εκείνους. Η τουρκοκυπριακή οικονομία βρίσκεται σε αδιέξοδο και αντιμετωπίζει προβλήματα σε διεθνές επίπεδο. Αυτό το Σχέδιο είναι μη εφαρμόσιμο».⁷¹⁴

Ο Τουρκοκύπριος συντάκτης της τουρκοκυπριακής εφημερίδας *Londra Toplum Postasi* στο Λονδίνο, Serhat Incirli, υποστηρίζει ότι το Σχέδιο Ανάν είναι ο μοναδικός τρόπος εξεύρεσης μόνιμης λύσης του Κυπριακού ζητήματος: «Το Σχέδιο Ανάν ήταν η μοναδική και μεγάλη ευκαιρία για να επιλυθεί το Κυπριακό πρόβλημα. Δε μπορώ να πω ότι ήταν το έξοχο ή το ιδανικό [Σχέδιο], αλλά ήταν το μοναδικό. Δεν υπήρξε άλλο [αντίστοιχο] Σχέδιο και δε θα υπάρξει κανένα [άλλο] στο εγγύς μέλλον. Μπορώ να καταλάβω τους Ελληνοκυπρίους που λένε «Όχι» στο Σχέδιο, αλλά όταν λένε «Όχι» σε αυτό το Σχέδιο, είπαν όχι στην επιστροφή των Τούρκων στρατιωτών στην Τουρκία. Τώρα ο τουρκικός στρατός βρίσκεται στην Κύπρο».⁷¹⁵

⁷¹³ *Αυτόθι*, March 11, 2004.

⁷¹⁴ T. Mustafa, interview by the author, London, March 14, 2004.

⁷¹⁵ S. Incirli, interview by author, London, June 28, 2004.

Οι δυο κοινότητες κλήθηκαν να ψηφίσουν για το Σχέδιο Ανάν με δυο ξεχωριστά δημοψηφίσματα στις 24 Απριλίου 2004. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα⁷¹⁶ τους, το 75,8% των Ελληνοκυπρίων ψήφισε κατά του Σχεδίου, ενώ το 64,9% των Τουρκοκυπρίων το αποδέχτηκε.

Ο ανταποκριτής του *BBC* στην Κύπρο⁷¹⁷ εξηγεί ότι οι Ελληνοκύπριοι απέρριψαν το Σχέδιο Ανάν, διότι ένιωσαν «ανασφαλείς». Αναφέρει ότι η πλειοψηφία των Ελληνοκυπρίων προσφύγων ψήφισε κατά του Σχεδίου, παρά το γεγονός ότι κατοχύρωνε την επιστροφή του 50% εκείνων στα σπίτια τους: «Νομίζω ότι η λέξη, η οποία εκφράζει καλύτερα τον λόγο για τον οποίο οι Ελληνοκύπριοι απάντησαν αρνητικά [στο Σχέδιο Ανάν] είναι η λέξη «ανασφάλεια», με την ευρεία της έννοια». Ανασφάλεια προκάλεσε επίσης, «η διατήρηση των εγγυητικών δικαιωμάτων Ελλάδας-Τουρκίας και Βρετανίας», διότι όπως εξηγεί «και εδώ το πρόβλημα βρισκόταν στο ότι με βάση ακριβώς αυτά τα εγγυητικά δικαιώματα ήταν που εισέβαλε η Τουρκία στην Κύπρο το 1974».⁷¹⁸

Στο θέμα επιστροφής των προσφύγων και των περιουσιών ο ίδιος τονίζει ότι «δεν υπήρχε μηχανισμός πρακτικός, απτός, που να διασφαλίζει στους Ελληνοκυπρίους ότι πράγματι, μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, όπως προβλεπόταν στο σχέδιο Ανάν θα επιστρέφονταν ορισμένα εδάφη στους Ελληνοκυπρίους. Ορισμένες από αυτές τις διατάξεις λοιπόν, [...] προκάλεσαν το «Όχι» των Ελληνοκυπρίων [...στο συγκεκριμένο Σχέδιο], ευελπιστώντας ότι θα υπάρξει κάτι καλύτερο στο μέλλον».⁷¹⁹

Αναφορικά με τα αποτελέσματα των δημοψηφισμάτων, ο Serhat Incirli της τουρκοκυπριακής εφημερίδας *Londra Toplum Postasi* εξηγεί ότι «το Σχέδιο ήταν έξοχο για τους Τουρκοκυπρίους»: «Δεν είχα κάποιες ανησυχίες ή επιφυλάξεις για αυτό . και ως εκ τούτου η πλειοψηφία των Τουρκοκυπρίων το αποδέχτηκε . Επειδή

⁷¹⁶ Main Article, *Cyprus 'Spurns Historic Chance'*, in the BBC World News-Europe, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3656753.stm> (accessed 25 April, 2004). Βλ. σχετ. πινακίδιο με τα Αποτελέσματα των Δημοψηφισμάτων (Referendum Result).

⁷¹⁷ Ποταμίτης, *ό.π.*, 15 Ιουλίου, 2004.

⁷¹⁸ *Αυτόθι*, 15 Ιουλίου, 2004. Οι Ελληνοκύπριοι δεν πείστηκαν ότι θα ήταν ασφαλείς με την παρουσία των εποίκων στην Κύπρο, καθώς το Σχέδιο Ανάν δεν εμπεριείχε ρυθμίσεις που να εξασφαλίζουν την οριστική αποχώρησή τους. Υπάρχει ακόμα η ανασφάλεια ότι εάν η Τουρκία και οι έποικοί της δεν απεμπλακούν πλήρως από την υπόθεση της Κύπρου, τότε επίκειται πάντα μια νέα τουρκική «εισβολή»-«παρέμβαση», με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

⁷¹⁹ Ποταμίτης, *ό.π.*, 15 Ιουλίου, 2004.

όμως, είναι πολύ καλό για τους Τούρκους, δε σημαίνει ότι είναι το ίδιο για τους Έλληνες. Και αυτός είναι ο προφανέστερος λόγος για τον οποίο το απέρριψαν [οι Έλληνες]. Μπορώ να καταλάβω γιατί είπαν «Όχι» [οι Έλληνες]. Αλλά τελικά έχασαν μια ευκαιρία προς εξεύρεση μιας ορθής λύσης».⁷²⁰

Η ανάγκη επίλυσης του Κυπριακού, πέραν της πολιτικής, έχει και κοινωνική διάσταση. Η ζωή στη διχοτομημένη Κύπρο δεν είναι εύκολη υπόθεση για τους κατοίκους, ιδίως για τα μεικτά ζευγάρια. Η Τουρκοκύπρια Τ. Χατζηφιλίππου⁷²¹ αναφέρεται στις δυσκολίες που αντιμετώπισε στη προσωπική σχέση της με έναν Ελληνοκύπριο: «Ο σύζυγος μου ήταν δάσκαλος οδήγησης και ξεκίνησα μαθήματα στη σχολή που δίδασκε και κάπως έτσι γνωριστήκαμε. Αλλά πολλά πράγματα μας έφεραν κοντά και πρώτα από όλα το ότι είναι Κύπριος [...] «Η οικογένειά μου αναστατώθηκε, όταν έμαθε ότι ο φίλος μου είναι Έλληνας και η οικογένειά του συγχύστηκε, επειδή [ο γιος τους] είχε Τουρκάλα κοπέλα. Πέρασαν 11 χρόνια να παντρευτούμε λόγω [αυτών των] δυσκολιών. Και οι δυο μας αγαπάμε την Κύπρο. Ελπίζαμε ότι θα υπήρχε κάποια μορφή επανένωσης της Κύπρου και ήταν ιδιαίτερα λυπηρό και για τους δυο μας το γεγονός ότι δε βρέθηκε λύση [για το Κυπριακό]», καταλήγει η ίδια.⁷²²

Μετά από την ελληνοκυπριακή απόρριψη του Σχεδίου Ανάν για επανένωση της Μεγαλονήσου, η Κύπρος συνέχισε να βρίσκεται σε πολιτική αναταραχή τη χρονική περίοδο 2004, αποδεικνύοντας για άλλη μια φορά ότι η πολιτική απέτυχε στην επίτευξη μιας μόνιμης λύσης στην Κύπρο.⁷²³ Παρ' όλα αυτά, τόσο οι Ελληνοκύπριοι όσο και οι Τουρκοκύπριοι δείχνουν να γνωρίζουν τον τρόπο ειρηνικής συμβίωσης στο νησί. Για πρώτη φορά, μετά από τριάντα χρόνια ένα ελληνοκυπριακό φεστιβάλ,

⁷²⁰ Incirli, *ό.π.*, June 28, 2004.

⁷²¹ Η Τουρκοκύπρια κ. Hadjiphilippou είναι υπεύθυνη της επιτροπής ανάπτυξης της περιοχής του Enfield στο Βόρειο Λονδίνο, κοινωνική λειτουργός για την προστασία ανηλίκων και πρόεδρος του Τουρκικού Κοινοτικού Συνδέσμου στο Λονδίνο.

⁷²² T. Hadjiphilippou, interview by author, London, July 13, 2004.

⁷²³ Κάθε λύση του Κυπριακού που θα επιτευχθεί ως μεμονωμένο πρόβλημα, είτε μεταξύ των δύο κοινοτήτων, είτε μεταξύ των δυο χωρών, της Ελλάδος και της Τουρκίας, δεν μπορεί παρά να είναι κατάφορα σε βάρος της ελληνοκυπριακής πλευράς. Το πρόβλημα θα πρέπει να βρει τη λύση του μέσα στα γενικότερα θέματα που απασχολούν τις δυο χώρες το Αιγαίο, τα πετρέλαια και τη θέση των δύο χωρών στον βαλκανικό και ευρωπαϊκό χώρο. «Θα υπάρξει [όμως] ο ηγέτης που θα θελήσει να μιμηθεί τον μεγάλο Βενιζέλο για μια ανοικτή και ξεκάθαρη αναμέτρηση με την Τουρκία στο διπλωματικό πεδίο, μόλις παρουσιαστεί η ευκαιρία;» Αν όχι, τότε θα πρέπει να προβούμε σε πολεμική αναμέτρηση με την Τουρκία. Ο κ. Πανταζής Τερλεξής είναι καθηγητής πολιτικής επιστήμης. Πανταζής Τερλεξής, *Εξωτερική Πολιτική Κύπρος – Αιγαίο Άλλοι Αυτοκαταστροφής* (Αθήνα: εκδ. Κέδρος, 1978), σ. 67.

αυτό του «Πορτοκαλιού», έλαβε χώρα στην κατεχόμενη από τους Τούρκους πόλη της Μόρφου. Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι γιόρτασαν μαζί, όπως πριν το 1974.

Ο Ελληνοκύπριος πρόσφυγας από την κατεχόμενη πόλη της Μόρφου, Δημήτρης Σκαπούλλης⁷²⁴, ο οποίος τώρα ζει στη Λεμεσό, εξηγεί πώς αισθάνεται για τον μεικτό εορτασμό αυτής της γιορτής: «Το φεστιβάλ Πορτοκαλιού πραγματοποιήθηκε στη Μόρφου στις 10 Ιουλίου [2004]. Ήταν η πρώτη φορά μετά από τριάντα χρόνια όπου πολλοί Ελληνοκύπριοι γιόρτασαν με τους Τουρκοκύπριους για να θυμηθούν τα παλιά, ότι συνήθιζαν να κάνουν μαζί αυτή τη γιορτή. Αυτό ήταν ένα καλό πολιτικό μήνυμα κατά τη γνώμη μου, διότι μετά το δημοψήφισμα όλοι οι ξένοι πολιτικοί πίστευαν ότι οι Ελληνοκύπριοι ήταν κατά της εξεύρεσης λύσης. Αλλά αυτό το Φεστιβάλ απέδειξε ότι και οι δυο πλευρές εξίσου αποζητούν μια δίκαιη λύση για το [Κυπριακό] πρόβλημα».⁷²⁵

Ο βρετανικός Τύπος μέχρι να λάβει χώρα το δημοψήφισμα υποστήριζε την τουρκοκυπριακή πλευρά, την οποία παρουσίαζε ως προοδευτική και υπέρ της επίτευξης μια «ορθής» λύσης. Αντιθέτως, η ελληνοκυπριακή πλευρά παρουσιάστηκε ως δύσκαμπτη, ανυποχώρητη και κατά της εξεύρεσης μιας λύσης για το Κυπριακό. Ποτέ όμως, δεν προβλήθηκε η ουσία του Σχεδίου Ανάν και ποια συμφέροντα εξυπηρετούσε (άμεσα τα τουρκικά και έμμεσα τα αμερικανικά και τα βρετανικά).

Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Τουρκία, λαμβάνουν χώρα με την υποστήριξη της Αγγλίας και των Η.Π.Α. Αυτό επίσης διαφαίνεται από την σκληρή πίεση που άσκησε η Αγγλία στην Κύπρο για την υπογραφή του Σχεδίου Ανάν, λίγο πριν καταστεί η Κύπρος μέλος της ευρωπαϊκής οικογένειας. Αντιθέτως, πολλές χώρες της Ευρώπης, όπως η Γαλλία, Αυστρία, η Ολλανδία, η Γερμανία και η Φιλανδία είναι κατά της τουρκικής ένταξης. Σύμφωνα με πανευρωπαϊκή δημοσκόπηση⁷²⁶ του Ιδρύματος Μάρσαλ, υπέρ της τουρκικής ένταξης είναι μόλις το 16% των Γάλλων, το 26% των Γερμανών, το 39% των Ισπανών και το 45% των Ιταλών. Όπως υποστηρίζεται -μεταξύ άλλων η Ευρώπη θα κατακλυστεί από

⁷²⁴ Ο Δ. Σκαπούλλης είναι τραπεζικός υπάλληλος στην Κύπρο.

⁷²⁵ Δ. Σκαπούλλης, συνέντευξη από τη συγγραφέα, Λονδίνο, 18 Ιουνίου, 2004.

⁷²⁶ Πρόκειται για την ελληνοκυπριακή εφημερίδα Πολίτης. Κύριο Άρθρο, «Η Ευρώπη μπροστά σε Δίλημα: Ναι ή Όχι στην Ένταξη της Τουρκίας», *Πολίτης*, 29 Σεπτεμβρίου, 2004.

Τούρκους οικονομικούς μετανάστες, λόγω της κακής οικονομίας και του χαμηλού βιοτικού επιπέδου στην Τουρκία.

Εάν η Τουρκία ενταχθεί το 2020, θα διαθέτει το μεγαλύτερο πληθυσμό στην Ευρωπαϊκή Ένωση (87 εκατ. κάτοικοι). Συνεπώς, θα έχει σημαντικό πολιτικό λόγο στη διαδικασία λήψης και ελέγχου των αποφάσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και θα έχει τον έλεγχο αυτών. Από την άλλη πλευρά, προβλέπεται ότι η τουρκική ένταξη θα κοστίσει 11,3 δις ευρώ ετησίως σε αγροτικές επιδοτήσεις.⁷²⁷

Στην περίπτωση της Ελλάδας, επίσης αναμένεται η μετακίνηση Τούρκων σε ελληνικά, κυρίως νησιά. Εφόσον η Τουρκία αποφασίσει να εναρμονιστεί με τις ευρωπαϊκές της υποχρεώσεις και δείξει τον δέοντα σεβασμό και αντιμετωπίσει με ισότητα τις μειονότητες της Τουρκίας, ενδέχεται να υπάρξει διεκδίκηση των περιουσιών των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης.⁷²⁸ Προς το παρόν η χώρα εξευρωπαϊάζεται και εκδημοκρατίζεται όχι έμπρακτα, καθώς ο τουρκικός ποινικός κώδικας της χώρας αποτελεί σοβαρό ζήτημα για τις Βρυξέλλες⁷²⁹. Επιπροσθέτως, η Ελλάδα ευελπιστεί ότι «μια ευρωπαϊκή Τουρκία» θα εξομαλύνει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, ιδίως στο θέμα του Αιγαίου και της Κύπρου.⁷³⁰ Η μη εκπλήρωση των υποχρεώσεων της Τουρκίας έναντι της Κύπρου ως προς την εφαρμογή του

⁷²⁷ Κύριο Άρθρο, «Οι Πολέμοι της Τουρκικής Ένταξης «Δυσβάστακτο το Κόστος,» *Πολίτης*, 29 Σεπτεμβρίου, 2004.

⁷²⁸ Ήδη στις 29 Σεπτεμβρίου 2009, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) πήρε απόφαση «ορόσημο», σύμφωνα με την οποία αναγνωρίζονται τα κληρονομικά δικαιώματα Ελλήνων υπηκόων στην Τουρκία.

⁷²⁹ Ειδικότερα, η Ε.Ε. κάλεσε την Τουρκία να βελτιωθεί στην προστασία της ελευθερίας έκφρασης, της ανεξίθρησκίας, των δικαιωμάτων των γυναικών, των μειονοτήτων, των συνδικαλιστικών οργανώσεων κτλ.. Επιπλέον, ως ορίζει ο Χάρτης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, να δεσμευτεί στις σχέσεις καλής γειτονίας και στην ειρηνική επίλυση των διαφορών.

⁷³⁰ Το θέμα της ενδεχόμενης ευρωπαϊκής ένταξης της Τουρκίας δεν είχε προφανώς, αντιμετωπισθεί από τους Κωνσταντίνο Καραμανλή και Ανδρέα Παπανδρέου. Η ελληνική κυβέρνηση άλλαξε πλήρως τη θέση της στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 12 Δεκεμβρίου 1993, υποστηρίζοντας την τουρκική ένταξη. Ο πρώην Γάλλος πρόεδρος, Ζισκάρ Ντ' Εστέν, εξέφρασε την αντίθεσή του προς την αλλαγή της ελληνικής στάσης αναφορικά με την ευρωπαϊκή ένταξη της Τουρκίας: «Η θέση αυτή της Ελλάδος μας είναι δύσκολα κατανοητή, για να μην πω άτοπη. Η Τουρκία έχει κατά οκτώ φορές μεγαλύτερο πληθυσμό από την Ελλάδα. Εάν ενταχθεί στην ΕΕ, αυτή θα είναι ο εκφραστής της περιοχής αυτής του κόσμου, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τα προβλήματα του Αιγαίου. Η χώρα σας θα βρεθεί στην καθόλου άνετη θέση μιας μικρής χώρας. Οι Τούρκοι είναι πολύ περήφανοι για τον πολιτισμό και την ταυτότητά τους. Δεν έχουν καμιά πρόθεση να συγχωνευθούν σε ένα τεράστιο ευρωπαϊκό σύνολο. Στην πραγματικότητα, οι ενταξιακές συνομιλίες βρίσκονται σήμερα σε στασιμότητα λόγω της αδιαλλαξίας των Τούρκων, που θέλουν να προστατεύσουν τις πολιτιστικές και τις ιστορικές τους ιδιαιτερότητες. Στο μάκρος των συζητήσεων θα αντιληφθούν τελικά (οι Έλληνες) ότι, εάν η ενταξιακή διαδικασία φτάσει αισίως στο τέρμα της, δεν θα είναι υποχρεωτικά καρδισμένο». Κύριο Άρθρο, «Η Γαλλία εγγυήθηκε την ασφάλεια της Ελλάδας το 1974!», *Το Παρόν της Κυριακής*, 7 Δεκεμβρίου, 2008.

Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Τελωνειακής Ένωσης απετέλεσε σημαντικό παράγοντα για το «πάγωμα» των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας το 2006.⁷³¹

Σήμερα, ιδίως μέσα από δηλώσεις της Άγκελα Μέρκελ, φαίνεται ότι οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας, πρόκειται να είναι μια χρονοβόρα διαδικασία χωρίς βέβαιο αποτέλεσμα. Μέχρι να αποφασιστεί οριστικά, εάν και με ποιο τρόπο θα ενταχθεί η Τουρκία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι αρχηγοί των κυβερνήσεων και οι επικεφαλές των ευρωπαϊκών κρατών-μελών θα εξετάζουν «τακτικά την εξέλιξη» των προόδων που πρέπει να επιτελέσει η Τουρκία.⁷³²

Το 2004 υπήρχε έντονη δραστηριότητα στις ευρωπαϊκές ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας και διαφαινόταν ότι η χώρα έχει ελπίδες να γίνει μέλος της ευρωπαϊκής κοινότητας, έστω και με τη μορφή «ειδικής σχέσης» (“special relationship”) η οποία εστιάζεται στα οικονομικά, κυρίως, οφέλη που μπορεί να προκύψουν. Η άποψη αυτή δεν ενθουσιάζει την Τουρκία. Αντίθετοι με την πλήρη ένταξη της Τουρκίας εμφανίζονται ο Γάλλος πρόεδρος, Νικολά Σαρκοζί, και η Γερμανίδα καγκελάρια, Άγκελα Μέρκελ. Σε παρέμβασή του στο συνέδριο του κυβερνώντος κόμματος «Ένωση για το Λαϊκό Κίνημα (UMP)», με θέμα τις ευρωπαϊκές εξελίξεις, ο Σαρκοζί δήλωσε: «Θέλω να είμαι ο φίλος της Τουρκίας αλλά δηλώνω ότι η Τουρκία δεν έχει την θέση της στην Ευρώπη πολύ απλά επειδή εκτείνεται στη Μικρά Ασία. Η Τουρκία πρέπει να επωφεληθεί από το καθεστώς του προνομιακού εταίρου». Επίσης, επεσήμανε τη σημασία της ευρωπαϊκής διεύρυνσης: «Πριν σκεφθούμε τα κράτη που δεν ανήκουν στην Ευρώπη, ίσως να πρέπει να σκεφθούμε τις ευρωπαϊκές χώρες που ανήκουν ήδη σε αυτήν. Επιβάλλεται να μην

⁷³¹ Σύμφωνα με την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις 29 Νοεμβρίου 2006, τα κράτη-μέλη δε θα πρέπει να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις στα κεφάλαια που αφορούν τομείς που συνδέονται με τους περιορισμούς που θέτει η Τουρκία προς την Κυπριακή Δημοκρατία. Πρόκειται για την ελεύθερη διακίνηση αγαθών (Κεφ. 1), το δικαίωμα εγκατάστασης και ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (Κεφ. 3), τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (Κεφ. 9), τη γεωργία και ανάπτυξη της υπαίθρου (Κεφ. 11), την αλιεία (Κεφ. 13), τις μεταφορές (Κεφ. 14), την τελωνειακή ένωση (Κεφ. 29) και τις εξωτερικές σχέσεις (Κεφ. 30). Το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών της Ε.Ε. δε θα αποφασίσει για το προσωρινό κλείσιμο των Κεφαλαίων. Θα αναμένει την διαπίστωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την εκπλήρωση του τουρκικών δεσμεύσεων που συνδέονται με το Πρωτόκολλο της Άγκυρας. Μαρία Αρώνη, «ΕΕ: Τα Συμπεράσματα του Συμβουλίου Υπουργών ΥΠΕΞ και οι Συστάσεις προς την Τουρκία,» *Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων και Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων*, 11 Δεκεμβρίου, 2006.

⁷³² Αρώνη, «ΕΕ: Τα Συμπεράσματα του Συμβουλίου Υπουργών ΥΠΕΞ και οι Συστάσεις προς την Τουρκία,» *ό.π.*

παγιδευτούμε. Όλα τα γειτονικά προς την Ευρώπη κράτη, δεν έχουν προορισμό να εισέλθουν στην ΕΕ. Αν διευρύνουμε την ΕΕ επ' αόριστον, τότε θα εξαλείψουμε την πολιτική ενοποίηση Ευρώπης».⁷³³

Η ευρωπαϊκή ένταξη της Τουρκίας υποστηρίζεται από τις μειονότητες της και από ορισμένους Τούρκους πολιτικούς και πολίτες, όπως ο διευθυντής του Διεθνούς Οργανισμού Στρατηγικής Έρευνας (USAK/ISRO), Sedat Laciner. Σύμφωνα με τουρκικές πηγές, η ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσε να αποτελέσει εφελκυστήρα μιας νέας σχέσης της Ευρώπης με τις μουσουλμανικές χώρες του πλανήτη: η Ευρώπη θα έχει αποδεχτεί λαούς διαφορετικών εθνοτήτων, ανεξάρτητα από το θρήσκευμά τους, παρέχοντας προβάδισμα στην οικονομική ευημερία, την κοινωνική αλληλεγγύη των χωρών-μελών και την προώθηση των κοινών συμφερόντων. Επιπροσθέτως, θα προωθηθεί το τουρκικό-ισλαμικό μοντέλο δυτικόστροφης διακυβέρνησης («τουρκικό Ισλάμ»), χαρακτηριστικά του οποίου αποτελούν η κριτική τοποθέτηση απέναντι στη φύση του, η εκ των έσω αντιμετώπιση των προβλημάτων και ατελειών του, η φιλελεύθερη ερμηνεία των θρησκευτικών πεποιθήσεων και ο σαφής διαχωρισμός μεταξύ πολιτικής και θρησκείας. Η προώθηση υιοθέτησης του τουρκικού Ισλάμ από μουσουλμανικές χώρες θα προαγάγει θετικά τη συνεργασία τους με την Ευρωπαϊκή Ένωση.⁷³⁴

Παρ' όλα αυτά, οι Τούρκοι υποστηρικτές της ευρωπαϊκής ένταξης της Τουρκίας φαίνεται ότι δεν συνυπολογίζουν την άποψη των υπόλοιπων μουσουλμανικών χωρών. Οι ισλαμικές χώρες δεν ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την τουρκική υποψηφιότητα. Επιπλέον, αντιμετωπίζουν την Τουρκία ως προγεφύρωμα των δυτικών αξιών στη δική τους περιοχή, και αυτό δεν τους αρέσει. Άρα, όσο πιο μακριά είναι η Τουρκία

⁷³³ Οι συγκεκριμένες δηλώσεις έγιναν σε συνομιλία μεταξύ Σαρκοζί και Μέρκελ στο Παρίσι (30/1/2008). Κατερίνα Ιωαννίδου, *Αντίθετοι με την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ*, Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, και Γαλλικό Πρακτορείο, 30 Ιανουαρίου, 2008.

⁷³⁴ Παναγιώτης Αθανάσινας, «Η Τουρκία ανάμεσα στη Δύση και το Ισλάμ», *Η Καθημερινή*, 12 Οκτωβρίου, 2006.

από τη Δύση, τόσο πιο ευχαριστημένοι θα είναι, ιδίως, οι φονταμενταλιστές τύπου Αχμεντιντζάν του Ιράν».⁷³⁵

Κυβερνητικά στελέχη και αξιωματούχοι του τουρκικού στρατεύματος διαφωνούν με την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς δεν προτίθενται να προβούν σε υποχωρήσεις, που απειλούν στα θεσμικά και ευρύτερα πολιτικά τους συμφέροντα. Έτσι, εναντιώνονται με κάθε ευκαιρία στην ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας τους, όπου σε αυτήν τίθεται σήμερα από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε ανάλυση του περιοδικού Newsweek⁷³⁶ αναφέρεται ότι οι δημοσκοπήσεις στην Τουρκία δείχνουν ότι «η δημοτικότητα της ευρωπαϊκής ιδέας έχει χάσει σημαντική μερίδα της τουρκικής κοινής γνώμης, αντικατοπτρίζοντας μία «κόπωση» του τουρκικού λαού λόγω των απαιτήσεων των Βρυξελλών που μεταφράζεται σε διστακτικότητα και σκεπτικισμό για το κατά πόσο τελικά η πολυπόθητη ένταξη στην Ένωση είναι το ζητούμενο για την οικονομική ανάπτυξη και την ευημερία της χώρας.»

Η διαμόρφωση ειδικής σχέσης με την Τουρκία θα κριθεί από το εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση προβεί στη δημιουργία Ευρωπαϊκού Συντάγματος και «εάν θα προχωρήσουμε στην Ευρώπη δύο ταχυτήτων, δηλαδή μια μεγάλη Ευρώπη που θα περιλαμβάνει πιθανόν και την Τουρκία αλλά ο σκληρός πυρήνας, δηλαδή η Ευρωζώνη θα ταυτίζεται με την Ευρωπαϊκή Ένωση».⁷³⁷ Από την εξελικτική πορεία των ευρωτουρκικών σχέσεων θα εξαρτηθεί η τελική κατάληξη της ευρωπαϊκής

⁷³⁵ Η συγκεκριμένη άποψη για το πώς βλέπουν οι άλλες ισλαμικές χώρες την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας εκφράζεται από τον κ. Θάνο Βερέμη, Καθηγητή Πολιτικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. *Αυτόθι*.

⁷³⁶ *Αυτόθι*.

⁷³⁷ Στο Λονδίνο, πολλοί ευρωσκεπτικιστές και αντιευρωπαϊστές είναι υπέρμαχοι της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όχι επειδή συμπαθούν την Τουρκία, αλλά επειδή επιθυμούν τη διάλυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και είναι πεπεισμένοι ότι η επικείμενη τουρκική ένταξη μπορεί να πετύχει τη διάλυσή της. Οι Βρετανοί νιώθουν απομονωμένοι μέσα στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για αυτό το λόγο, υποστηρίζουν την άποψη ότι όπως η Γαλλία και η Γερμανία συμμάχησαν και αποτελούν τα ισχυρά κράτη-μέλη εντός της Ένωσης, έτσι και η Μεγάλη Βρετανία μπορεί να δημιουργήσει έναν άξονα με την Τουρκία και την Ιταλία, προκειμένου να αυξηθεί ο ρόλος της. Η επίλογη των συγκεκριμένων χωρών δεν είναι τυχαία, καθώς πληθυσμιακά η Τουρκία είναι αντίστοιχη της Γερμανίας και η Ιταλία αντίστοιχη της Γαλλίας. Με τη δύναμη που θα αποκτήσει μέσω του άξονα, η Μεγάλη Βρετανία θα μπορεί ευκολότερα να εκφράζει τα αμερικανικά συμφέροντα και να λειτουργεί ως δορυφόρος της αμερικανικής πολιτικής εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ρόλο αυτό έχουν ήδη «κληθεί» να παίξουν η Τσεχία και η Πολωνία, καθώς οι ΗΠΑ συνέβαλαν ουσιαστικά στην ευρωπαϊκή ένταξή τους. Για αυτό το λόγο, οι συγκεκριμένες χώρες είναι ένθερμοι υποστηρικτές των αμερικανικών συμφερόντων. Α. Papaenripides, interview by author, via phone, October 11, 2009.

προοπτικής της Τουρκίας. Εάν, βεβαίως η Τουρκία περιοριστεί στη διαμόρφωση μιας ειδικής σχέσης εξαιτίας της θρησκείας, τότε οι συνέπειες θα είναι αρνητικές. Εάν όμως, η αποτυχία ένταξης της Τουρκίας βασιστεί στην αδυναμία εκπλήρωσης των προϋποθέσεων που υποχρεούται να ικανοποιήσει οποιαδήποτε υποψήφια χώρα, ανεξαρτήτως θρησκεύματος, τότε οι συνέπειες θα είναι πιο περιορισμένες.⁷³⁸

Οποιαδήποτε σχέση και να προωθηθεί μεταξύ Ευρώπης και Τουρκίας είναι βέβαιο ότι η Μεγάλη Βρετανία θα συνεχίσει για τους δικούς της φιλοσοφικοστρατηγικούς λόγους να είναι υπέρμαχος της τουρκικής ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από τα απόρρητα έγγραφα του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών, τα οποία ήλθαν στη δημοσιότητα το 2004, αποδεικνύεται ότι η πορεία της Κύπρου χαράχθηκε πάνω σε ένα καλά μελετημένο βρετανικό «σχέδιο», το οποίο προβλέπει όλες τις πιθανές παραμέτρους, προκειμένου να διασφαλιστούν τα αγγλικά συμφέροντα (διατήρηση βάσεων στην Κύπρο). Το «σχέδιο» αυτό έχει εφαρμοστεί σε ένα μεγάλο βαθμό. Όσο η Τουρκία συμβαδίζει με τα βρετανικά συμφέροντα, έχει διασφαλισμένη τη βρετανική υποστήριξη και θα επικαλείται το Κυπριακό ζήτημα για να αξιώνει διεκδικήσεις (βλ. παραβιάσεις στο Αιγαίο και «πειρατικές πρακτικές» και «άσκηση πολιτικής των κανονιοφόρων» στην Κύπρο⁷³⁹).

Μέχρι σήμερα, ο βρετανικός Τύπος ακολουθεί κατά κανόνα τη γραμμή που χαράζει το βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών σε εξειδικευμένα θέματα εξωτερικής πολιτικής, όπως το Κυπριακό. Η βρετανική κυβέρνηση μέσω του Τύπου διατηρεί τη διακριτική, αλλά άμεσα υποστηρικτική στάση υπέρ της Τουρκίας και αυτό φαίνεται μέσα από την παρεμβατικής της ουσιαστική διαμόρφωση του Σχεδίου Ανάν. Έστω και αν η

⁷³⁸ Η συγκεκριμένη άποψη για την πορεία των ευρωτουρκικών σχέσεων υποστηρίζεται από τον κ. Θάνο Ντόκο, γενικό διευθυντή Ελληνικού Ιδρύματος Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ). *Αυτόθι*.

⁷³⁹ Ο κ. Α. Λυκαύγης υποστηρίζει ότι οι σχέσεις μεταξύ Ευρώπης – Τουρκίας θα καθορίσουν τις εξελίξεις για το Κυπριακό. Όπως αναφέρει σε δημοσιευμένο άρθρο του στο Έθνος, όταν οι Βρυξέλλες καλούν την Άγκυρα να πράξει τα αυτονόητα (όπως είναι η εφαρμογή του Πρωτοκόλλου Τελωνειακής Ενώσεως), με άνοιγμα λιμανιών και αερολιμένων της σε πλοία και αεροσκάφη της Κυπριακής Δημοκρατίας, η Τουρκία πράττει το ακριβώς αντίθετο. Φτάνοντας μάλιστα στο σημείο -διά χειλέων Ερντογάν- να αμφισβητήσει τη θέση της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση! Και όχι μόνο, αλλά προαπαιτώντας ελεύθερο διασκελισμό της κοινοτικής πύλης, προκειμένου -κι εκ των υστέρων- να ανταποκριθεί στις κοινοτικές απαιτήσεις. Όπου ακριβώς η ευρωπαϊκή σύσταση «λύστε το, για να μπειτε» ανταποδίδεται περίπου με το «βάλτε με, για να το λύσω». Ο κ. Α. Λυκαύγης είναι σύμβουλος επικοινωνίας της Κύπρου στην Ελλάδα. Άνθος Λυκαύγης, «Καταλύτης οι σχέσεις Ευρώπης – Τουρκίας», *Έθνος*, 7 Φεβρουαρίου, 2009.

Κύπρος δεν αποτελεί πλέον βρετανική αποικία, η Μεγάλη Βρετανία εξακολουθεί να ασκεί μια πολιτική κυρίαρχης ανωτερότητας πάνω στη Νήσο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Ανακοινωθέν⁷⁴⁰ απαγχονισθέντων Ε.Ο.Κ.Α.

Στις 31 Μαρτίου 2005, η Διεύθυνση του Τμήματος Φυλακών ανακοίνωσε τον εντοπισμό επτά Προσωπικών Φακέλων ηρωομαρτύρων, που απαγχονίστηκαν από τους Άγγλους κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959 ως ακολούθως:

Αρ. κατάδικου (Ηρώας) Ονοματεπώνυμο κατάδικου (Ηρώας)
Β.Π. 8400 Μιχαλάκης Σάββα Καραολή
Β.Π. 8443 Ανδρέας Χαριλάου Ζάκος
Β.Π. 8444 Χαρίλαος Μιχαήλ
Β.Π. 8497 Στέλιος Χριστοφόρου Μαυρομάτης
Β.Π. 8502 Ανδρέας Γρηγόρη Παναγίδη
Β.Π. 8503 Μιχαήλ Κυριάκου Κουτσόφτα
Β.Π. 8506 Ιάκωβος Ανδρέα Πατάτσος

Όπως διευκρινίζεται στο ίδιο ανακοινωθέν, οι υπολειπόμενοι άλλοι δύο φάκελοι των απαγχονισθέντων ηρώων Ευαγόρα Παλληκαρίδη και Ανδρέα Δημητρίου βρίσκονται στο Κρατικό Αρχείο.

⁷⁴⁰ Υπουργείο Εσωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, *Εντοπίστηκαν Επτά Προσωπικοί Φάκελοι Ηρωομαρτύρων που Απαγχονίστηκαν από τους Άγγλους*, (ανακοινωθέν από το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών του Υπουργείου Εσωτερικών, Λευκωσία, Κύπρος, 31 Μαρτίου 2005).

Σύμφωνα με αυτόπτες μάρτυρες (κυρίως ξένους δημοσιογράφους) και βάσει άλλων ελεγμένων πληροφοριών, το χρονικό των γεγονότων της καταστροφής κατά το 24ωρο 6-7 Σεπτεμβρίου έχει περίπου ως εξής:

Τρίτη, 6 Σεπτεμβρίου 1955

13.30: Ο ραδιοφωνικός σταθμός της Άγκυρας μεταδίδει την είδηση της έκρηξης βόμβας στην οικία του Ατατούρκ στην Θεσσαλονίκη.

16.00: Κυκλοφορεί δεύτερη έκδοση της εφημερίδας “Instabul Express” παρουσιάζοντας «πελώρια» στοιχεία καταστροφής της οικίας του Ατατούρκ.

16.30: Εξορμώντας από τα γραφεία του σωματείου “Kibris Turktur” («Η Κύπρος είναι τουρκική») ομάδες νέων ξεχύνονται σε κεντρικούς δρόμους φωνάζοντας ρυθμικά εμπρηστικά συνθήματα και διανέμοντας πινακίδες.

17.30: Κατόπιν παραχωρήσεως αδείας του πρωθυπουργού συγκεντρώνονται διαδηλωτές στην πλατεία Ταξίμ και αναγγέλλονται σκληροί λόγοι κατά της Ελλάδας και του Πατριαρχείου.

18.00: Η έκτακτη έκδοση της Instabul Express διαλαλείται μέσω των διαδηλωτών.

18.30: Η έξαψη των διαδηλωτών φθάνει σε «παροξυσμό».

19.00: Με το σύνθημα «Φενερέ!» (Φανάρι, όπου βρίσκεται το Οικουμενικό Πατριαρχείο) ξεχύνεται το πλήθος των διαδηλωτών στη λεωφόρο Ινστικλάλ και στη συνοικία Μπέγιογλου (Πέραν) και στο μέσο της λεωφόρου ξεκινά η λεηλάσια των ελληνικών καταστημάτων.

19.30: Η καταστροφή ελληνικών οικείων, καταστημάτων, ναών, σχολείων, νεκροταφείων έπεται χωρίς την αντίδραση στρατιωτικών και αστυνομικών αρχών. Ο πρωθυπουργός Μεντέρες και ο πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας, Τζελάλ Μπαγιάρβρίκονταν βρίσκονταν περίπου εκείνη την ώρα στην Φλόρια μέσα σε αυτοκίνητο. Διασχίζουν την Κωνσταντινούπολη μέσω της Παλιάς Γέφυρας και του Γαλατά, όπου ήδη είχαν ξεσπάσει οι εχθροπραξίες, παίρνουν το φέρρυ μπόουτ από το Καμπατά στο Σκουτάρι, μεταβιβάζονται στο σιδηροδρομικό σταθμό του Χαϊντάρ Πασά και κατά τις 20.03 αναχωρούν για την Άγκυρα. Εκείνη την ώρα βιαιοπραγίες είχαν πάρει τεράστιες διαστάσεις σε ολόκληρη την Κωνσταντινούπολη.

21.00-24.00: Οι καταστροφές, οι οποίες έχουν καλύψει πλέον ολόκληρη την Κωνσταντινούπολη αποκορυφώνονται με εμπρησμούς.

Τετάρτη, 7 Σεπτεμβρίου 1955

00.00-2.00: Η καταστροφή συνεχίζεται.

02.00-02.30: Ο πρωθυπουργός και ο πρόεδρος της Δημοκρατίας, διακόπτουν το ταξίδι τους στο Σαπάντζαν και επιστρέφουν στην Κωνσταντινούπολη με αμάξι.

02.30-03.00: Κηρύσσετε ο στρατιωτικός νόμος, ο πρωθυπουργός εγκαθίσταται στην έδρα της νομαρχίας, ενώ στρατός και αστυνομία εγκαταλείπουν την παθητική στάσεις, διαλύονται οι ομάδες καταστροφέων και προβαίνουν σε συλλήψεις συμμετασχόντων των εχθροπραξιών.

07.00: Άρση στρατιωτικού νόμου.

⁷⁴¹ Χρηστίδης, ό.π., σσ. 75-79.

12.00: Παρά την παύση των ανησυχητικών κινήσεων, στις 05.00 το πρωί καταστρέφεται του Ι.Ν. Αγίου Ιωάννου των Χίων στον Γαλατά. Επαναφορά στρατιωτικού νόμου κατά το μεσημέρι. Η κατάσταση εξομαλύνεται.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: Συνολικά αποτελέσματα⁷⁴² βουλευτικών εκλογών, 19/02/1956.

Εγγεγραμμένοι: 4.507.907

Ψηφίσαντες: 3.379.445 (74,97%)

Άκυρα: 15.084

Έγκυρα: 3.364.361

Εκλογικές περιφέρειες: 41

Σύνολο εδρών: 300

Κόμματα	Ψήφοι	%	Έδρες	Σχέση εδρών/ψηφους	Αρ. Περιφερειών με υποψηφίους
EPE ⁷⁴³	1.594.112	47,38	165	116	41
Κ.Π. ⁷⁴⁴	74.545	2,22	-	-	34
Μικρά δεξιά κόμματα & ανεξάρτητοι δεξιοί υποψήφιοι Δ.Ε. ⁷⁴⁵	46.297	1,38	-	-	5
Μικρά κεντρώα κόμματα & ανεξάρτητοι κεντρώοι υποψήφιοι	1.620.007	48,15	132	91	41
Διάφοροι	27.880	0,83	3	120	8
Διάφοροι	1520	0,05	-	-	19

Ψήφοι στρατιωτικών & δημοσίων υπαλλήλων

Έγκυρα: 164.483

Κόμματα	Ψήφοι	%
EPE	126.676	77,01
Δ.Ε.	31.148	18,94
Κ.Π.	3938	2,39
Διάφοροι	2721	1,65

⁷⁴² Ηλίας Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική δημοκρατία: κόμματα και εκλογές, 1946-1967*, (Αθήνα: εκδ. Πατάκη, 2000), σ. 203.

⁷⁴³ ΕΡΕ: Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση

⁷⁴⁴ Κ.Π.: Κόμμα Προοδευτικών

⁷⁴⁵ Δ.Ε.: Δημοκρατική Ένωση

Το διάγραμμα της Ανεξαρτησίας «[...] όπως γράφτηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο λίγες ημέρες μετά την υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίξης-Λονδίνου»:

Την στιγμήν ταύτην, καθ' ἣν διαμορφώνεται τὰ πραγματικά της ἱστορικής Νήσου μας, με' ἀγένην καὶ ἀποδοῖαν αἱ σκέψεις μου στέφονται πρὸς ἀλόκληρον τὸν Κυπριακὸν λαὸν καὶ αἱ εὐχαί μου τὸν συνδέουσιν εἰς τὴν πορείαν τοῦ πρὸς τὴν λεωφόρον τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς προόδου, τὴν ὁποίαν ἐγχαίνομεν ὡς ἡμεῖς.

Αὐτῆς τῆς υπογραφῆς ἐν Λονδίῳ συμφωνίας ἐπέθεσαν τὰ θεμέλια τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνεξαρτητοῦ Δημοκρατίας τῆς Κύπρου καὶ νέα περίοδος ἐμπειρίας καὶ προόδου διανοήγεται δι' ἀλόκληρον τὸν Κυπριακὸν λαόν. Ἐντὸς αὐτοῦ οὗ Κυπριακῆς λαοῦ θὰ κληθῇ νὰ διαμορφώσῃ λευτερίαν τὸ μέλλον τοῦ καὶ τὸ μέλλον τῶν τέκνων τοῦ καὶ θὰ ἀνυψήσῃ ἀποφασιστικῶς τὰ δικαιώματα καὶ τὰς εὐδύναι τοῦ εἰς τὸ λεωδρόμον στίβον τῆς εὐγενοῦς διανοῦς πολιτιστικῆς ἀμύλης καὶ συνεγνωσίας.

Οὐδόλως ἀμφιβόλη, ὅτι θὰ φανῇτε ἀντίκειναι τῶν εὐγενῶν παραδόσεων τοῦ μεγάλου πολιτισμοῦ μας. Ἀπὸ τὰ βέβαια τῶν αἰώνων μὲς παρακολούθειν τὴν στιγμήν ταύτην αἱ ψυχαὶ τῶν προγόνων μας καὶ ἀπὸ τὸ πᾶντο τῶν ἡρώων αἱ ψυχαὶ ὅλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι με' τὴν θυσίαν καὶ τοὺς πνεύτους ἀγώνος τῶν ἐδμελίσαντων τὴν Κυπριακὴν ἐλευθερίαν. Πρὸς τὴν ἑκτὴν μνήμην τούτων ἅς καὶ πρὸς πάντας ἐκείνους, οἵτινες ἠγωνισθήσαν, ἐπέφεραν καὶ ἐδοκιμάσθησαν διὰ τὴν ἀπολλογὴν τοῦ λαοῦ μας ἀπὸ τὴν δουλείαν, στέφονται τὴν στιγμήν ταύτην ἐγγυμένους αἱ σκέψεις μου.

Χαίρειτε ἰδιαιτέρως τὸν ἡγετὸν ἡμέτην τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος τῆς Κύπρου Στρατηγὸν Γεώργιον Γερβαν, τὸν Θρυαλινὸν ἀγεννὴ καὶ πάντα τὰ μέλη τῆς ἑθνικῆς Οργανώσεως Κυπριακῶν ἀγωνιστῶν, χάρις εἰς τοὺς ἀγώνους καὶ τὰς θυσίας τῶν ὁποίων θανάθια σήμερον νὰ γευθῶμεν τοὺς καρπούς τῆς ἐλευθερίας. Ἡ σημερινὴ σύμβασις ἀπετάει ἀξιοπληρὴν τὸν ἰσικὸν τῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν καὶ τῆς ἰδικῆς τῶν πατριωτικῶς ἐνέργειας. Εἰς τὴν ἰστορίαν τῆς Κύπρου θὰ παραμείνουν πάντοτε ἅς οἱ ἀνεπείραστος μαχηταὶ καὶ οἱ μεγάλοι ἥρωες καὶ ἀγωνισταὶ τῆς ἐλευθερίας.

Τὸ μέλλον διασώζεται σήμερον ἐλπιδοφόρον καὶ λαμπρὸν ἐνωτίων μας. Ὅσοι ἀπὸ μνηστικῶς αἰσώσεως δουλείας ἀντετάλαντο καὶ πᾶν εἰς τὴν Νῆσον μας ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας. Ἄς μὴ ἀποβιωθῶμεν ὅμως ὅτι τὰ δικαιώματα δημονογῶν καὶ ἀντιστοιχοῦς ὑποχρεώσεως. Ἐντα νέον στάδιον ἀγώνος διανοήγεται τῶρα ἔμπροσθεν μας, τὸ στάδιον τοῦ εἰρηκτοῦ ἀγώνος τῆς προόδου καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Νήσου μας. Εἰς τὸ στάδιον τοῦτο ἅς κατέβωμεν ὅλοι οἱ Ἕλληνες Κύπριοι, ἡνωμένοι καὶ ἀδιστάστοι καὶ με' πνεῖσμα ἐνωθῶντος συνεργασίας καὶ ἀγάπης, ἅς κατεφάλλωμεν ἀπὸ καινοῦ μετὰ τοῦ σύντοκου Τουρκικοῦ στοιχείου πᾶσαν προσηνείαν διὰ τὴν ἀνταρτίαν καὶ προαγωγὴν τῶν συμφερόντων τῆς πατριδος μας καὶ τὴν ἀντιθέσιν ταύτης ἅς κέντρον πολιτισμοῦ, προόδου καὶ εἰρήνης εἰς τὴν Νῆσον ἀνατολήν.

Ἀντιδυνῶν ἐνωθῶντος εὐχὰς πρὸς πάντας τοὺς Ἕλληνας καὶ Τουρκικοὺς τῆς Κύπρου, χορηγέτω με' χυρὴν τὴν ἐπιτυχθεσίαν Σιμφονίαν καὶ διακηρύσσω μετὰ πεισθητικῶς ὅτι ἡ ἡμέρα αὕτη θὰ ἴσται ἀπαρχὴ νέας προόδου πρὸς καὶ ἐμπειρίας τῆς πατριδος μας.

Ο Ἀρχιεπίσκοπος Μ α κ α ρ ί ο ς

⁷⁴⁶ Κύριο Ἀρθρο, «Τὸ Διάγραμμα τῆς Ανεξαρτησίας,» Τύπος, http://www.typos.com.cy/hqcontent.cfm?a_id=17968 (πρόσβαση 21 Μαρτίου, 2007).

Σύμφωνα με τον Γλαύκο Κληρίδη, «ο κατάλογος των 13 σημείων αναθεώρησης του συντάγματος που επεσύναψε ο Μακάριος στην επιστολή του προς ενημέρωση της βρετανικής κυβέρνησης είναι ο ακόλουθος»:

«ΥΠΟΔΕΙΚΝΥΟΜΕΝΑ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΤΡΙΒΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

1. Να καταργηθεί το δικαίωμα βέτο του προέδρου και του αντιπροέδρου της Δημοκρατίας.
2. Ο αντιπρόεδρος της Δημοκρατίας να εκπροσωπεί και να αντικαθιστά τον πρόεδρο της Δημοκρατίας σε περίπτωση προσωρινής απουσίας του ή αδυναμίας του να εκτελεί τα καθήκοντά του. Κατά συνέπεια, όλες οι συνταγματικές προβλέψεις για την από κοινού δράση του προέδρου και του αντιπροέδρου της Δημοκρατίας πρέπει να τροποποιηθούν αναλόγως.
3. Ο Έλληνας πρόεδρος της βουλής των αντιπροσώπων και ο Τούρκος αντιπρόεδρος να εκλέγονται από τη βουλή συνολικά και όχι όπως σήμερα ο πρόεδρος από τους Έλληνες βουλευτές και ο αντιπρόεδρος από τους Τούρκους.
4. Ο αντιπρόεδρος της βουλής των αντιπροσώπων να εκπροσωπεί και να αντικαθιστά τον πρόεδρο της βουλής σε περίπτωση προσωρινής απουσίας του ή αδυναμίας του να εκτελεί τα καθήκοντά του.
5. Να καταργηθεί η συνταγματική πρόβλεψη που επιβάλλει χωριστή πλειοψηφία για την ψήφιση νόμων από τη βουλή των αντιπροσώπων.
6. Να καταργηθεί η συνταγματική πρόβλεψη που επιβάλλει την καθιέρωση χωριστών δήμων στις πέντε κυριότερες πόλεις. Να υπάρξει πρόβλεψη ώστε: α) Το δημοτικό συμβούλιο σε καθεμιά από τις παραπάνω πέντε πόλεις να αποτελείται από Έλληνες και Τούρκους συμβούλους κατ'αναλογία πριν τον αριθμό των Ελλήνων και Τούρκων δημοτών κάθε πόλης, από τους οποίους αντιστοίχως θα εκλέγονται. β) Στον προϋπολογισμό καθεμιάς από τις παραπάνω πόλεις, μετά την αφαίρεση των απαιτούμενων για κοινές υπηρεσίες δαπανών, ένα ποσοστό του υπολοίπου ανάλογο προς τον αριθμό των Τούρκων κατοίκων κάθε πόλης θα απομονώνεται και θα διατίθεται σύμφωνα με τις επιθυμίες των Τούρκων συμβούλων.
7. Να καταργηθεί η συνταγματική πρόβλεψη που επιβάλλει δικαστήρια αποτελούμενα από Έλληνες δικαστές για να δικάζουν Έλληνες και Τούρκους δικαστές για να δικάζουν Τούρκους και μικτά δικαστήρια απαρτιζόμενα από Έλληνες και Τούρκους δικαστές για να δικάζουν υποθέσεις όπου οι διάδικοι είναι Έλληνες και Τούρκοι.
8. Να καταργηθεί η διάκριση των δυνάμεων ασφαλείας σε αστυνομία και χωροφυλακή. Να γίνει πρόβλεψη ώστε σε περίπτωση που ο αρχηγός

⁷⁴⁷ Κληρίδης, ό.π., σσ. 188-189.

της αστυνομίας είναι Έλληνας, ο υπαρχηγός να είναι Τούρκος και αντιστρόφως.

9. Η αριθμητική δύναμη των δυνάμεων ασφαλείας και του στρατού να καθορίζεται από νόμο και όχι με συμφωνία προέδρου και αντιπροέδρου της Δημοκρατίας.
10. Η αναλογία συμμετοχής Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων στη σύνθεση της δημόσιας υπηρεσίας και των δυνάμεων της Δημοκρατίας, δηλαδή της αστυνομίας και του στρατού, να τροποποιηθεί κατ'αναλογία προς τον πληθυσμό Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων.
11. Ο αριθμός των μελών της επιτροπής δημόσιας υπηρεσίας να μειωθεί από δέκα σε πέντε ή επτά.
12. Όλες οι αποφάσεις της επιτροπής δημόσιας υπηρεσίας να λαμβάνονται με απλή πλειοψηφία. Αν υπάρχει ισχυρισμός περί διακρίσεων, με την ομόφωνη αίτηση είτε των Ελλήνων είτε των Τούρκων μελών της επιτροπής, ο πρόεδρος της να υποχρεώνεται να αναφέρει το ζήτημα στο ανώτατο συνταγματικό δικαστήριο.
13. Να καταργηθεί η ελληνική κοινοτική συνέλευση».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

ΑΡΘΡΑ

ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΣ – ΞΕΝΟΣ ΤΥΠΟΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1955-1965:

Associated Press (Athens). (Untitled). *The Times*, February 8, 1955.

British United Press, and Reuter (Athens). “Greek Elections.” *The Manchester Guardian*, January 5, 1956.

British United Press, and Reuter (Nicosia). “Outbreak of Terrorism in Cyprus.” *The Manchester Guardian*, April 2, 1955.

British United Press, and Reuter (Nicosia). “Seven Point Plan for Peace in Cyprus.” *The Guardian*, December 30, 1963.

By David Holden. “Victory for Centre in Greece.” *The Guardian*, November 5, 1963.

By our London Staff. “Hard bargaining still.” *The Manchester Guardian*, February 20, 1959.

By our own Reporter. “Turks Protest in London.” *The Guardian*, December 28, 1963.

By Terence Prittie, our Diplomatic Correspondent. “Anglo-American Move if UN Mediation Fails.” *The Guardian*, August 11, 1964.

By Terence Prittie, our Diplomatic Correspondent. “Talks on Long-Term Cyprus Solution?” *The Guardian*, August 12, 1964.

From Michael Wall. “Agreement on Neutral Zone in Cyprus.” *The Guardian*, December 31, 1963.

From Michael Wall. “British Patrols Move in.” *The Guardian*, December 31, 1963.

From Michael Wall. “Makarios Hoping for Aid from Abroad.” *The Guardian*, August 12, 1964.

From Michael Wall. “Makarios Now on the Defensive.” *The Guardian*, August 12, 1964.

From our Athens Correspondent. “Greece’s Man of the Centre.” *The Times*, February 13, 1960.

From our Athens Correspondent. “Greeks Go to the Polls.” *The Times*, February 18, 1956.

From our Commonwealth Staff. "Mr. Sandys Opens Cyprus Talks with Challenge." *The Times*, January 16, 1964.

From our Diplomatic Correspondent. "U.S. Attempt to End Cyprus Deadlock." *The Times*, February 10, 1964.

From our Middle East Correspondent. "A Latin Approach Brought to Cyprus Dispute." *The Times*, September 17, 1964.

From our Correspondent (Ankara). "Ankara Protests against Greek Air Attack." *The Guardian*, August 11, 1964.

From our Correspondent (Ankara). "Concern over Strongholds." *The Guardian*, August 8, 1964.

From our Correspondent (Athens). "Death of King Paul of the Hellenes." *The Times*, March 7, 1964.

From our Correspondent (Athens). "Explosion in British Institute." *The Times*, December 19, 1955.

From our Correspondent (Athens). "F.-M. Papagos on Cyprus Issue." *The Times*, February 8, 1955.

From our Correspondent (Athens). "Greek Demonstrations." *The Times*, January 16, 1964.

From our Correspondent (Athens). "Greek Note to Turkey." *The Times*, September 10, 1955.

From our Correspondent (Athens). "Greek Reply to Sir A. Eden." *The Times*, June 4, 1956.

From our Correspondent (Athens). "New Appeal to U.N." *The Times*, January 11, 1955.

From our Correspondent (Athens). "Self-Determination for Cyprus Demanded." *The Times*, April 14, 1964.

From our Correspondent (Nicosia). "Archbishop's Return to Cyprus." *The Times*, January 11, 1955.

From our Correspondent (Nicosia). "Arms Smuggling in Cyprus." *The Times*, January 27, 1955.

From our Correspondent (Nicosia). "Cyprus Archbishop on 'Traitors'." *The Times*, January 17, 1955.

From our Correspondent (Nicosia). "Police Raids in Cyprus." *The Times*, January 29, 1955.

From our Correspondent (Nicosia). "Turks in Cyprus Claim 150 Hostages Killed." *The Times*, February 12, 1964.

From our Diplomatic Correspondent. "Banner of Freedom." *The Manchester Guardian*, September 9, 1955.

From our own Correspondent (Istanbul). "Mr. Menderes Gets his Vote." *The Times*, December 19, 1955.

From our own Correspondent (Istanbul). "Smyrna Anti-Greek Riots." *The Times*, October 25, 1955.

From our own Correspondent (Istanbul). "Turkish Measures." *The Times*, September 10, 1955.

From our own Correspondent (Zurich). "Cyprus Agreement in Sight." *The Manchester Guardian*, February 11, 1959.

From our Parliamentary Correspondent. "'Jamming' if Talks Break down?." *The Manchester Guardian*, January 31, 1956.

From our Special Correspondent (Famagusta). "EOKA's Second-in-Command Killed." *The Manchester Guardian*, November 20, 1958.

From our Special Correspondent (Nicosia). "Turkish Cypriots Defy U.N. in Highway Skirmishing." *The Times*, April 14, 1964.

By our own Reporter. "Makarios Seeks Soviet Aid." *The Guardian*, August 10, 1964.

Holden, David. "Chance for Greek Centre at last?." *The Guardian*, November 2, 1963.

Jeger, Lena. "The Cypriot Inheritance." *The Guardian*, December 28, 1963.

Main Article. "Action and Diplomacy in Cyprus." *The Guardian*, August 12, 1964.

Main Article. "Colonel Dimitri Levidis." *The Times*, February 10, 1964.

Main Article. "Cyprus Agreement." *The Manchester Guardian*, February 12, 1959.

Main Article. "Cyprus-how to Escape the Deadlock." *The Guardian*, December 30, 1963.

Main Article. "'Evidence of Planning' in Turkish Riots." *The Times*, October 13, 1955.

Main Article. "Field-Marshal Papagos." *The Manchester Guardian*, October 5, 1955.

Main Article. "Greek Opposition protest. 'Will Demand New Poll.'" *The Manchester Guardian*, February 20, 1956.

Main Article (House of Lords). "British Investment in the Colonies." *The Times*, February 3, 1955.

Main Article. "King Paul, King of the Hellenes." *The Times*, March 7, 1964.

Main Article. "Makarios has been Warned." *The Guardian*, August 10, 1964.

Main Article. "Marine Commando on Way to Cyprus." *The Manchester Guardian*, September 7, 1955.

Main Article. "Minister Condemns Broadcast from Athens Radio." *The Manchester Guardian*, January 31, 1956.

Main Article. "The Greek Drift." *The Manchester Guardian*, March 2, 1956.

Main Article. "Towards Sanity in Cyprus." *The Guardian*, December 31, 1963.

Main Article. "U.N. Call for Cyprus Cease-fire." *The Times*, August 10, 1964.

Our Athens Correspondent. "Premier's position." *The Guardian*, August 12, 1964.

Our Nicosia Correspondent. "Griva's Picture." *The Manchester Guardian*, February 28, 1959.

Reuter (Ankara). "Demonstration in Ankara." *The Manchester Guardian*, June 13, 1958.

Reuter, and Associated (Nicosia, Cyprus). "Oath-Taking in Cyprus." *The Manchester Guardian*, April 5, 1955.

Reuter, and Associated Press. "Parachute Troops for Cyprus." *The Manchester Guardian*, June 13, 1958.

Reuter (Athens). "Greece Accuses Makarios." *The Guardian*, August 12, 1964.

Reuter (Athens). "Greek Parliament Dissolved." *The Manchester Guardian*, January 11, 1956.

Reuter (Athens). "Opposition ahead in Greece." *The Guardian*, November 4, 1963.

Reuter, British United Press, and Associated Press. "E.O.K.A. Attack on Greek Nursing Staff." *The Manchester Guardian*, November 22, 1958.

Reuter, and British United Press (Nicosia). "The Future of Grivas." *The Manchester Guardian*, February 23, 1959.

Reuter (Makheras Monastery, Cyprus). "E.O.K.A. Leader Fought to End." *The Manchester Guardian*, March 4, 1957.

Reuter (Nicosia). "Archbishop's Car Searched." *The Manchester Guardian*, September 5, 1955.

Reuter (Nicosia). "Crack in Marble Floor." *The Manchester Guardian*, November 20, 1958.

Reuter (Nicosia). "Official Inquiry into Incident." *The Manchester Guardian*, June 14, 1958.

Reuter (Nicosia). "Safe Conduct to Athens." *The Manchester Guardian*, February 28, 1959.

Reuter (Nicosia). "Turks in Cyprus Form Secret Organisation." *The Manchester Guardian*, September 10, 1955.

Reuter. "Turkey's Promise to N.A.T.O." *The Manchester Guardian*, September 9, 1955.

Reuter (United Nations, N.Y.). "British Move at U.N." *The Manchester Guardian*, November 20, 1958.

Reuter. (Untitled). *The Times*, September 10, 1955.

Rossides, Zenon. "Cyprus." *The Times*, January 14, 1955.

ΣΥΝΑΦΗ ΑΡΘΡΑ:

Hoffman, Michael L. "Rioting in Turkey Called Danger Sign." *New York Times*, September 17, 1955.

Main Article. "Greece: In Commemoration of the Pontian Genocide." *Greek News*, May 15, 2006.

Main Article. "Shot in the Back and Left in the Cairo Dust." *The Sunday Times*, October 12, 2008.

Main Article. "The Politics of Resistance that Divided Greek from Turk." *The Times*, January 20, 1978.

Main Article. "We Are Intellectual Prostitutes." *Jewish Chronicle*, 25 August, 1995.

Preston, P. "Mechanical Men London." *Guardian*, 21 May, 2001.

Vidal, John. "Britons Sink into Ignorance as TV Turns to Trivia in Third World." *Guardian*, July, 10 2002.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ:

Αθανάσαινας, Παναγιώτης. «Η Τουρκία Ανάμεσα στη Δύση και το Ισλάμ.» *Η Καθημερινή*, 12 Οκτωβρίου, 2006.

Αμμανίτης, Νίκος. «Μια φορά και έναν καιρό.» *Το Παρόν της Κυριακής*, 6 Ιανουαρίου, 2008.

Αντωνόπουλος, Θανάσης. «Ανένδοτος από την Ένωση Κέντρου: Αφιέρωμα ο Ελληνικός 20^{ος} Αιώνας, τα Γεγονότα 1962.» *Τα Νέα*, 23 Δεκεμβρίου, 1999.

Αργυρού, Φανούλα. «Ευτυχώς, Τέλος στην Κοντόφθαλμη Τυφλή Πολιτική Υποστήριξης των, Τάχατες, Εργατικών Φύλων της Κύπρου!..» *Ελευθερία*, 19 Μαΐου, 2005.

Αρώνη, Μαρία. «ΕΕ: Τα Συμπεράσματα του Συμβουλίου Υπουργών ΥΠΕΞ και οι Συστάσεις προς την Τουρκία.» *Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων και Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων*, 11 Δεκεμβρίου, 2006.

Αυγουστής, Ντίνος. «Για μια Χούφτα Δολάρια.» *Ελευθερία*, 19 Μαΐου, 2005.

Γιαννακίδης, Κ. «Ο Άγνωστος Παρασκευάς και ο Γνωστός Κοφι.» Ένθετο περιοδικό *Έψιλον* της *Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας*, 18 Απριλίου, 2004.

Δελαστίκ, Γιώργος. «Ο Ανένδοτος Οδηγεί τον Γ. Παπανδρέου στην Εξουσία.» *Η Καθημερινή*, 16 Οκτωβρίου, 2005.

Δρουσιώτη, Μακάριου. «Από την Παραίτηση του Σπύρου Θεοτόκη στις Σημερινές Τριβές: Πενήντα Χρόνια Φαγούρας.» *Ελευθεροτυπία*, 11 Ιουλίου, 2006.

Δρουσιώτης, Μακάριος. «Η Εθναρχία και οι Συμφωνίες της Ζυρίχης.» Ένθετο περιοδικό *Έψιλον Ιστορικά* της *Ελευθεροτυπίας*, 8 Ιουνίου, 2000.

Δρουσιώτης, Μακάριος. «Μακάριος – Γρίβας.» Ένθετο περιοδικό *Έψιλον Ιστορικά* της *Ελευθεροτυπίας*, 5 Δεκεμβρίου, 2002.

Ηρακλείδης, Αλέξης. «Το Κυπριακό πριν και μετά το Σχέδιο Ανάν.» *Ελευθεροτυπία*, 9 Ιουνίου, 2006.

Κέντας, Γιώργος. «Συνέντευξη Άντρου Κυπριανού: Το ΑΚΕΛ του παρόντος και του μέλλοντος.» *Σύγχρονη Αποψη*, τ. Ιουνίου 2009.

Κρητικός, Στέφανος. «Η «Μοιραία» Αφορμή για την Έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.» Ένθετη έκδοση *7 Μέρες Μαζί* του *Ριζοσπάστη*, 29 Ιουνίου, 2003.

Κύριο Άρθρο. «Άκρως Απόρρητο: Η Βρετανική Πολιτική στην Κύπρο» Μέρος Β'. *Σύγχρονη Αποψη*, τ. Ιουλίου 2008.

Κύριο Άρθρο, «Άκρως Απόρρητον: Η Βρετανική Πολιτική στην Κύπρο μέσα από Έγγραφα του Foreign Office.» *Σύγχρονη Αποψη*, τ. Ιουλίου 2008.

Κύριο Άρθρο. «Η Γαλλία Εγγυήθηκε την Ασφάλεια της Ελλάδας το 1974!..» *Το Παρόν της Κυριακής*, 7 Δεκεμβρίου, 2008.

Κύριο Άρθρο. «Η Ευρώπη Μπροστά σε Δίλημμα: Ναι ή Όχι στην Ένταξη της Τουρκίας.» *Πολίτης*, 29 Σεπτεμβρίου, 2004.

Κύριο Άρθρο. «Η Κύπρος, Όμηρος του Παρακράτους.» *Ελευθεροτυπία*, 28 Νοεμβρίου, 2002.

Κύριο Άρθρο, *Η Ομογένεια Θυμάται την Τουρκική Εισβολή στην Κύπρο*, στο Φωνή της Αμερικής (Ελληνική Ιστοσελίδα), www.voanews.com/greek/archive/2003-07/a-2003-07-22-15-1.cfm?moddate=2003-07-22

Κύριο Άρθρο. «Κατάλοιπα της Αποικιοκρατίας: Νομικό και Πολιτικό Καθεστώς των Βρετανικών Βάσεων στην Κύπρο.» *Σύγχρονη Άποψη*, τ. Ιουνίου 2008.

Κύριο Άρθρο. «Ογδόντα Χρόνια από τη Συνθήκη της Λωζάνης.» *Ο Χρόνος*, 23 Δεκεμβρίου, 2003.

Κύριο Άρθρο. «Οι Πολέμιοι της Τουρκικής Ένταξης «Δυσβάστακτο το κόστος».» *Πολίτης*, 29 Σεπτεμβρίου, 2004.

Κύριο Άρθρο. «Πολιτική και Ιδεολογία: Το ΑΚΕΛ στα Χρόνια 1960 – 1974.» *Σύγχρονη Άποψη*, τ. Ιουνίου 2009.

Κύριο Άρθρο. «Το διάγγελμα της Ανεξαρτησίας.» *Τυπος*, http://www.typos.com.cy/nqcontent.cfm?a_id=17968.

Κύριο Άρθρο. «Το Κυπριακό Πρόβλημα: 1965.» *Ο Φιλελεύθερος*, <http://www2.philelefttheros.com/news/1965.htm>.

Κυπριανός, Σπύρος «Αφιέρωμα, Ο Μύθος, η Αλήθεια, οι Μαρτυρίες. Έτσι Έπεισε τον Μακάριο να Υπογράψει.» *Το Βήμα*, 26 Απριλίου, 2007.

Κωνσταντινίδης, Φάνης. «Τα «13 Σημεία» του Μακάριου μετά 43 Έτη.» *Ελευθεροτυπία*, 29 Νοεμβρίου, 2006.

Κωστής, Βασίλης. ««Η Κοντόφθαλμη Πολιτική της Καταψήφισης των Εργατικών Φύλων της Κύπρου» και τα Θύματα της Ενέδρας της Διπλοπροσωπίας.» *Ελευθερία*, 19 Μαΐου, 2005.

Λεωνίδου, Λεωνίδα. «Οι Εκλογές στη Βρετανία και οι Απόδημοι Κύπριοι.» *Παροικιακή*, 12 Μαΐου, 2005.

Λυκαύγης, Άνθος. «Καταλύτης οι Σχέσεις Ευρώπης–Τουρκίας.» *Έθνος*, 7 Φεβρουαρίου, 2009.

Μαύρου, Λάζαρου. «Μνήμη Καβάζογλου και ο Κοινός Εχθρός». *Σημερινή*, 10 Απριλίου 2009.

Παπαευριπίδης, Ανδρέας. «Ανακοίνωση του ΔΗΣΥ ΗΒ για τις Βουλευτικές Εκλογές.» *Παροικιακή*, 12 Μαΐου, 2005.

Παπαευριπίδης, Ανδρέας. «Κρίθηκε η Εθνική μας Αξιοπρέπεια διότι... Δεν Είμαστε Ραγιάδες.» *Ελευθερία*, 19 Μαΐου, 2005.

Παπαφώτης, Φώτης. «Ας Τολμήσουν, Επιτέλους, οι Σύνδεσμοι Αγωνιστών.» *Σημερινή*, 23 Ιανουαρίου, 2005.

Παύλου, Ανδρέας. «Πώς Γεννήθηκε και Πώς Τραυματίστηκε η Κυπριακή Δημοκρατία.» *Η Σημερινή*, 2 Οκτωβρίου, 2001.

Πρόσφυγας από την Καρπασία. «Ο Λεωνίδας του «Μολών Λαβέ» και ο Λεωνίδας του... Στίβεν Τουίγκ.» *Ελευθερία*, 19 Μαΐου, 2005.

Στοφορόπουλος, Θέμης. «Η Θράκη μια άλλη Κύπρος.» *Φωνή της Ροδόπης*, 30 Σεπτεμβρίου, 2008.

Σωκράτους, Φύτος. «Όλο το Παρασκήνιο της Υπογραφείσας Συμφωνίας: 47 Χρόνια από τη Ζυρίχη.» *Ο Φιλελεύθερος*, 12 Φεβρουαρίου, 2006.

Τοφαλλής, Κύπρος Δρ. «Τα Οκτωβριανά του 1931.» *Χαραυγή*, 24 Απριλίου, 2009.

Χατζηλύρας, Αλέξανδρος-Μιχαήλ. «Ο Αγώνας του 1955 - 1959 (Μέρος 3ο).» http://www.typos.com.cy/nqcontent.cfm?a_id=17965.

BIBΛΙΑ:

Αβέρωφ-Τοσίτσας, Ευάγγελος. *Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών (Κυπριακό 1950-1963)*, τ. Α', έκδ. Β'. Αθήνα: εκδ. Εστία, 1982.

Αθανασιάδης, Α. Σπύρος. *Φάκελος TMT*, έκδ. Α'. Λευκωσία: εκδ. Βιολάρη, 1998.

Αλεξανδράκης, Μενέλαος, Θεοδωρόπουλος, Βύρων, και Λαγάκος, Ευστάθιος. *Το Κυπριακό, 1950-1974: μια Ενδοσκοπήση*, έκδ. Β'. Αθήνα: εκδ. Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1987.

Αλεξανδρής, Αλέξης. «Το Μειονοτικό Ζήτημα 1954-1987.» Στο *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923 - 1987*, Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής. Αθήνα: εκδ. Γνώση, 1988.

Αλεξανδρής, Αλέξης. «Το Πλαίσιο των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1923-1954.» Στο *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής. Αθήνα: εκδ. Γνώση, 1988.

Ανδριανόπουλος, Α. «Δομές και Μέσα Άσκησης της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής.» Στο *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι*, επιμ. Δ.Κ. Κώνστας και Π. Ι. Τσάκωνας, έκδ. Α'. Αθήνα: εκδ. Οδυσσέας, 1994.

Αξιώτης, Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Διαφορές Κίνδυνοι και Δυνατότητες*. Αθήνα: εκδ. Σύγχρονη Εποχή, 1980.

Αργυρού, Φανούλα. *Από την Ένωση στην Κατοχή*. Έκδ. πρώτη. Λευκωσία: Dorographics Ltd, 1995.

Αργυρού, Φανούλα. *Top Secret. Η Βρετανική Κηδεμόνευση του Κυπριακού και πώς Φθάσαμε στο Σχέδιο Ανάν*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Γερμανός, 2004.

Afentouli, Despina. "Objectivity in Reporting a Complex Political Issue, e.g. UN Plan for Solving the Cyprus Problem." Unpublished MA diss., City University London, 2004.

Βενιζέλος, Ε. «Δομές και Μέσα Άσκησης της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής.» Στο *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι*, επιμ. Δ. Κ. Κώνστας και Π. Ι. Τσάκωνας, έκδ. Α'. Αθήνα: εκδ. Οδυσσέας, 1994.

Βενιζέλος, Κώστας, Ιγνατίου, Μιχάλης, και Μελέτης, Νίκος. *Σχέδιο Ανάν: Το Μυστικό Παζάρι. Οι 129 Ημέρες που Συγκλόνησαν τον Ελληνισμό*. Αθήνα: εκδ. Λιβάνη, 2005.

Bitsios, S. Dimitri. *Cyprus. The Vulnerable Republic*. Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1975.

Βρυώνης, Σπύρος. *Ο Μηχανισμός της Καταστροφής: Το Τουρκικό Πόγκρομ της 6^η – 7^{ης} Σεπτεμβρίου 1955 και ο Αφανισμός της Ελληνικής Κοινότητας της Κωνσταντινούπολης*. Μεταφρ. Λευτέρης Γιαννακουδάκης, Επιμ. Παναγιώτης Σουλτάνης. Αθήνα: Εστία, 2007.

Chomsky, Noam. "The Propaganda System." In *Stenographers to Power Media and Propaganda*, David Barsamian. Monroe, ME, USA: Common Courage Press, 1992.

Γιαλλουρίδης, Κ. Χριστόδουλος. *Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια, τους S300 και το Ελσίνκι. 1955-1996. Η Οπτική του Τύπου*, επιμ. Α. Θ. Λαγγίδης, πρόλ. Ευάγγελος Βενιζέλος. Αθήνα: εκδ. Ι. Σιδέρης, 1997.

Γιαλλουρίδης Κ. Χριστόδουλος. *Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια, τους S300 και το Ελσίνκι. 1955-1996. Η Οπτική του Τύπου*, πρόλ. Ευάγγελος Βενιζέλος. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2001.

Γιαλλουρίδης Κ. Χριστόδουλος, Κεφαλά Δ. Βιβή. *Κόσσοβο: Η Εικόνα του Πολέμου. Όψεις Σύγχρονου Μιλιταριστικού Ανθρωπισμού*. Αθήνα: εκδ. Ι. Σιδέρης, 2001.

Γιαλλουρίδης, Κ. Χριστόδουλος, Μελετιάδης, Ν.Χάρης, κ.ά. «Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον Εικοστό Αιώνα.» Από το Διεθνές επιστημονικό συνέδριο στο Ζάππειο Μέγαρο, Αθήνα, Ελλάδα, 5-9 Ιουνίου, 2007.

Γιαλλουρίδης, Κ. Χριστόδουλος. *Η Τουρκία στην Ανατολή του 21ου Αιώνα : ο Μακρύς Δρόμος προς την Ευρώπη*. Επιμ. Α.Θ. Λαγγίδης, Θ.Γ. Τσακίρης, πρόλ. Νεοκλής Σαρρής. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2004.

Γιαλλουρίδης, Χ. Κ. «Ο Εξωτερικός – Πολιτικός Προσανατολισμός της Κυπριακής Δημοκρατίας.» Στο *Η Νέα Διεθνής Τάξη η Ελλάδα η Τουρκία και το Κυπριακό Πρόβλημα*, πρόλ. Γ. Ιακώβου, επιμ. Χ. Κ. Γιαλλουρίδης και Π. Ι. Τσάκωνας. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 1993.

Γιαλλουρίδης, Χ. Κ. «Σύγχρονη Τουρκία – Κομματικό Σύστημα.» Στο *Τουρκία και Κυπριακό Στρατηγικοί και Τακτικοί Στόχοι, Πρακτικά Σεμιναρίου του Κυπριακού Κέντρου Μελετών, 22-24 Απριλίου 1988*. Λευκωσία: εκδ. Ίδρυμα Λεβέντη, 1990.

Conboy, Martin. *The Press and Popular Culture*. London: Sage Publications Ltd, 2002.

Crawshaw, Nancy. "The Cyprus Revolt: An Account of the Struggle for Union with Greece." Στο *Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών (Κυπριακό 1950-1963)*, Ευάγγελος Αβέρωφ-Τοσίτσας, τ. Α', έκδ. Β'. Αθήνα: εκδ. Εστία, 1982.

Crawshaw, Nancy. *The Cyprus Revolt*. London: George Allen & Unwin, 1978.

Curtis, Mark. *Web of Deceit: Britain's Real Role in the World*. Forw. John Pilger. London: Vintage, 2003.

Δρακόπουλος Β., Ευθυμίου Γ. *Επίτομο Λεξικό της Ελληνικής Ιστορίας*. Αθήνα: Το Βήμα, 2004.

Dulles, W. Allen. *The Marshall Plan*. Ed, and Intro. Michael Wala. Oxford: Berg, 1993.

Dündar, Fuat. *Μειονότητες, Οι Μειονότητες στην Τουρκία, Σύμφωνα με τις επίσημες Απογραφές της Στατιστικής Υπηρεσίας της Τουρκίας*, επιμ. Σάββας Καλεντερίδης, μεταφρ. Άννα Κοντού. Αθήνα: Infoγνομόν, 2003.

Εγκυκλοπαίδεια Δομή, τ. 4. Αθήνα: εκδ. Δομή, 2005.

Εγκυκλοπαίδεια Δομή, τ. 5. Αθήνα: εκδ. Δομή, 2004.

Εγκυκλοπαίδεια Δομή, τ. 16. Αθήνα: εκδ. Δομή, 2005.

Εγκυκλοπαίδεια Δομή, τ. 18. Αθήνα: εκδ. Δομή, 2005.

Εγκυκλοπαίδεια Δομή, τ. 20. Αθήνα: εκδ. Δομή, 2005.

Εγκυκλοπαίδεια Δομή, τ. 23. Αθήνα: εκδ. Δομή, 2005.

Εγκυκλοπαίδεια Δομή, τ. 26. Αθήνα: εκδ. Δομή, 2005.

Εγκυκλοπαίδεια Δομή, τ. 29. Αθήνα: εκδ. Δομή, 2005.

Εγκυκλοπαίδεια Δομή, Σύγχρονος Ελληνισμός: Από το 1949 έως Σήμερα (Ιστορικά), τ. 14, Αθήνα: εκδ. Δομή, 2005.

Ελληνική Εκπαιδευτική Εγκυκλοπαίδεια, Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, τ. 8. Αθήνα: εκδ. Αθηνών, 1991.

Επίτομον Ορθογραφικόν και Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ηλίου. Αθήνα: Εγκυκλοπαίδεια Ηλίου, 1953.

Ευρυβιάδης, Λ. Μάριος. «Ευρωπαϊκή Κύπρος: Δυνατότητες, Προοπτικές και Προβλήματα.» Πρακτικά από την Ημερίδα του Ινστιτούτου Αμυντικών Αναλύσεων, Θεσσαλονίκη, 12 Φεβρουαρίου, 2000.

Ευρυβιάδης, Λ. Μάριος. *Τουρκική Εξωτερική Πολιτική*. Επιμ. Α.Θ. Λαγγίδης. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2008.

Ευρυβιάδης, Μάριος. «Η Πολιτική της Ελλάδας στο Κυπριακό. Ερμηνευτική Παρουσίαση.» Στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, επιμ. Δ. Κώνστας, Χ. Τσαρδανίδης. Αθήνα: εκδ. Σάκκουλας, 1989.

Enriviades, Marios. *The U.S. and Cyprus: the Politics of Manipulation in the 1985 U.N. Cyprus High Level Meeting*. Athens: Institute of International Relations, 1992.
Feroz, Ahmad. *The Making of Modern Turkey*. London and New York: Routledge, 1996.

Foot, H. Caradon, Lord. *A Start in Freedom*. New York: Harpers and Row Publisher, 1964). Από Μάριο Ευρυβιάδη. «Η Πολιτική της Ελλάδας στο Κυπριακό Ερμηνευτική Παρουσίαση.» Στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις-Κυπριακό*, επιμ. Δ. Κώνστας, Χ. Τσαρδανίδης, τ. Β'. Αθήνα: εκδ. Σάκκουλας, 1989.

Gavin, T. Neil. *Press and Television in British Politics Media, Money and Mediated Democracy*. Hampshire, England: Palgrave Macmillan, 2007.

Greenslade, R. *The Press Gang: How Newspapers Make Profits from Propaganda*. London: Macmillan, 2003.

Hatzivassiliou, Evanthis. *Britain and the International Status of Cyprus, 1955-59*. Minneapolis: Modern Greek Studies, 1997.

Herman, Edward, and Chomsky, Noam. "Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media." In *Media and Cultural Studies*, Meenakshi G. Durham, and Douglas M. Kellner. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2001.

Hitchens, Christopher. *Cyprus*. London: Quartet Books Ltd, 1984.

Hogan, J. Michael. *The Marshall Plan: America, Britain, and the Reconstruction of Western Europe, 1947-1952*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

Holden, David. *Greece without Columns. The Making of the Modern Greeks*. London: Faber and Faber, 1971.

Holland, Robert. *Britain and the Revolt in Cyprus 1954-1959*. Oxford: Clarendon Press, 1998.

Hood, Stuart. *On Television*. London: Pluto Press, 1980.

Ηρακλείδης, Αλέξης. *Η Ελλάδα και ο «Εξ Ανατολών Κίνδυνος»*. Αθήνα: εκδ. Πόλις, 2001.

Ηρακλείδης, Αλέξης. *Κυπριακό Πρόβλημα 1947-2004. Από την Ένωση στη Διχοτόμηση*; Αθήνα: εκδ. Ι. Σιδέρης, 2006.

Ιακωβίδης, Χρ. Ιωάννης. *Η Επιστράτευση των «20 Ηλικιών» των μη Μουσουλμάνων στην Τουρκία*. Αθήνα: εκδ. Νέος Κύκλος Κωνσταντινουπολιτών, 2007.

Ιεροδιακόνου, Λεοντίου. *Το Κυπριακό Πρόβλημα. Πορεία προς τη Χρεωκοπία*. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, 1975.

Ιωαννίδης, Π. Χρίστος. *Νεο-Οθωμανικός Ιμπεριαλισμός. Ιδεολογία και Πολιτική του Τουρκικού Επεκτατισμού*. Μετάφρ. Χρύσανθος Λαζαρίδης. Αθήνα: εκδ. Τροχαλία, 1995.

Καουρή, Ανδρέας. *Γρηγόρης Αυξεντίου*. Λευκωσία: εκδ. Θεοπρές, 1996.

Καραμπελιάς, Γεράσιμος. *Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας. Συγκριτική Ανάλυση των Μεταπολεμικών Στρατιωτικών Επεμβάσεων*. Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 2002.

Keesing's Record of World Events, Volume X, August, 1955 Cyprus.

Keesing's Record of World Events, Volume X, September, 1955, Greece, Turkey, Greek Turkish, Turkey.

Κληρίδης, Γλαύκος. *Η Κατάθεσή Μου*, τ. 1. Λευκωσία: εκδ. Αλήθεια, 1988.

Κουλούρη, Χριστίνα. «Θρησκευτικοί Θεσμοί, Κοινότητες Και Πρακτικές.» Στο *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, Εκπαιδευτικό Υλικό Για Τη Διδασκαλία Της Νεότερης Ιστορίας Της Νοτιοανατολικής Ευρώπης*, προλ. Ρίτσαρντ Σίφτερ. Αθήνα: έκδ. Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη, 2005.

Κουφουδάκης, Βαγγέλης. *Κύπρος: Ένα Σύγχρονο Πρόβλημα σε Ιστορική Προοπτική*. Αθήνα: εκδ. Πατάκη, 2008.

Κουφουδάκης, Βαγγέλης «Η Διεθνής Διάσταση του Κυπριακού 1960-1986.» Στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, επιμ. Δ. Κώνστας, Χ. Τσαρδανίδης. Αθήνα και Κομοτηνή: εκδ. Σάκκουλας, 1989.

Κρανιδιώτης, Νίκος. *Δύσκολα Χρόνια. Κύπρος 1950-1960*. Αθήνα: εκδ. Εστία, 1981.

Κρανιδιώτης, Νίκος. *Οι Διαπραγματεύσεις Μακάριου Χάρντιγκ 1955-1956*. Αθήνα: εκδ. Ολκός, 1987.

Küng-Shankleman, Lucy. *Inside the BBC and CNN. Managing Media Organisations*. London: Routledge, 2000.

Κύρου, Α. *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*. Αθήνα: εκδ. Εστία, 1955.

Κωνσταντακόπουλος, Δημήτρης. *Η αρπαγή της Κύπρου*. Αθήνα: εκδ. Λιβάνη, 2004.

Κώνστας, Δημήτρης. *Διπλωματία και Πολιτική*. Αθήνα: εκδ. Λιβάνη, 2002.

Luhmann, Niklas. *The Reality of the Mass Media*. Cambridge, UK: Polity Press, 2000.

Μακεδονία Ιστορία, τ. Α', επιμ. Αθανάσιος Παλιούρας. Αθήνα: Ελληνική Εθνική Γραμμή, 1993.

McNair, Brian. *Journalism and Democracy: An Evaluation of the Political Public Sphere*. London: Routledge, 2000.

Malek, Abbas. *News Media & Foreign Relations. A Multifaceted Perspective*. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation, 1998.

Μαλούχος, Π. Γιώργος. *Κωνσταντίνος Καραμανλής- Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα: Η Γένεση Ενός Ηγέτη: Η Πρώτη Μεταπολεμική Δεκαετία*, τ. 1. Αθήνα: Ίδρυμα Καραμανλή, Η Καθημερινή και ΣΚΑΪ, 1992.

Μαλούχος, Π. Γιώργος. *Κωνσταντίνος Καραμανλής- Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα: Η Ελλάδα στη Δύση*, τ. 2. Αθήνα: Ίδρυμα Καραμανλή, Η Καθημερινή και ΣΚΑΪ, 1992.

Μαλούχος, Π. Γιώργος. *Κωνσταντίνος Καραμανλής- Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα: Η Ελλάδα στην Οδό της Ανάπτυξης- Η Κύπρος Ανεξάρτητη*, τ. 3. Αθήνα: Ίδρυμα Καραμανλή, Η Καθημερινή και ΣΚΑΪ, 1992.

Μαλούχος, Π. Γιώργος. *Κωνσταντίνος Καραμανλής- Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα: Στέμμα εναντίον Κυβέρνησης*, τ. 6. Αθήνα: Ίδρυμα Καραμανλή, Η Καθημερινή και ΣΚΑΪ, 1992.

Mango, Andrew. *The Turks Today*. London: John Murray Publishers, 2004.

Meenakshi, G. Durham, and Kellner, M. Douglas. *Media and Cultural Studies*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2001.

Μελέτης, Κυριάκος. *Το Ζήτημα της Κύπρου. Οι Τούρκοι Κατακτητές το Σχέδιο Ανάν και οι Έλληνες Ακαδημαϊκοί*. Αθήνα: εκδ. Γόρδιος, 2008.

Marten, Klaus, Schmidt, J. Siegfried, and Weischenberg, Siegfried. *Die Wirklichkeit der Medien: Eine Einführung in die Kommunikationswissenschaft*. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1994.

Μπατσικανής, Νίκος. *Η Προσφορά της Κύπρου στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*. Υπό Έκδοση. <http://www.egolpio.com/HISTORY/eoka.htm>.

Μυλωνάς, Δ. Θαλής. *Η Τουρκία στο Περιθώριο της Διεθνούς Νομιμότητας*. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, 1991.

Μυστακίδου, Κατερίνα. *Ενδοξη Δουλεία*. Αθήνα: εκδ. Κέδρος, 2008.

Μυστακίδου, Κατερίνα. *Η Μεγάλη Ιδέα στον Τύπο του Γένους. Ο Τύπος στην Ελλάδα και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία 1800-1923*. Αθήνα: Εκδ. Πατάκη, 2004.

Νικολακόπουλος, Ηλίας. *Η Καχεκτική Δημοκρατία: Κόμματα και Εκλογές, 1946-1967*. Αθήνα: εκδ. Πατάκη, 2000.

Νικολακόπουλος, Ηλίας. *Κόμματα και Βουλευτικές Εκλογές στην Ελλάδα, 1946-1964: Η Εκλογική Γεωγραφία των Πολιτικών Δυνάμεων*, έκδ. Β'. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 1988.

Ξύδη, Γ. Α., Λιναρδάτου, Σπ., και Χατζηαργύρη, Κ. *Ο Μακάριος και οι Σύμμαχοί του*. Αθήνα: εκδ. Gutenberg, 1974.

O' Malley, Brendan. "Cyprus: History, Present and the Future Series." Lecture notes at the Massachusetts Institute of Technology. Cambridge, United States, January 16, 2001.

O' Malley, Brendan, and Craig, Ian. *Η Συνομοσία της Κύπρου: ΗΠΑ, Κατασκοπεία και η Τουρκική Εισβολή*. Πρόλ. Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης. Αθήνα: εκδ. Σιδέρη, 2002.

Ovendale, Ritchie. *Anglo-American Relations in the Twentieth Century*. London: Macmillan Press Ltd, 1998.

Packard, Martin. *Getting It Wrong: Fragments from a Cyprus Diary 1964*. Bloomington IN, USA: AuthorHouse, 2008.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, «Θέματα Ευρωπαϊκής Ένωσης». Επιμορφωτικό φυλλάδιο στα Πλαίσια της Πράξης «Ταχύρρυθμο Επιμορφωτικό Πρόγραμμα που αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση», Αγ. Παρασκευή, Αθήνα, 2005-2006.

Παπαγεωργίου, Σπύρος. *Ζήδρος, Η Θαυμαστή Ζωή και ο Ηρωϊκός Θάνατος του Γρηγόρη Αυξεντίου μέσα στη Φλεγόμενη Σπηλιά του Μαχαιρά*, έκδ. Β'. Λευκωσία: εκδ. Κ. Επιφανίου, 1986.

Παπαφώτης, Φώτης. *Ο Σύγχρονος Εφιάλης του Έθνους (ΚΚΕ και ΑΚΕΛ)*. Έκδ. πρώτη. Λευκωσία: εκδ. Παπαφώτης Φώτης, 1996.

Πετρίδης, Β. Παύλος. *Ο Γεώργιος Παπανδρέου και το Κυπριακό Ζήτημα (1954-1965)*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 1998.

Polyviou, G. Polyvios. *Cyprus. The Tragedy and the Challenge*. London: John Swain and Son Ltd., 1975.

Press and Information Office. Republic of Cyprus. *The Cyprus Problem, Historical Review and the Latest Developments*. Nicosia, Cyprus: publ. by the Press and Information Office, Republic of Cyprus, Rev. 1993.

Ρίζας, Σωτήρης. *Ένωση, Διχοτόμηση, Ανεξαρτησία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία στην Αναζήτηση Λύσης για το Κυπριακό 1963-1967*. Αθήνα: εκδ. Βιβλιόραμα, 2000.

Robins, Lynton, and Jones, Bill. *Half a Century of British Politics*. Manchester, UK: Manchester University Press, 1997.

Ροζάκης Α. Χρήστος. «Το Διεθνές Νομικό Καθεστώς του Αιγαίου και η Ελληνοτουρκική Κρίση. Τα Διμερή και τα Διεθνή Θεσμικά Ζητήματα.» Στο *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923 – 1987*, Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής. Αθήνα: εκδ. Γνώση, 1988.

Σάββας, Δ. Βλάσσης. *Ο Απόρρητος Αττίλας. Το Σχέδιο και η Υλοποίηση της Τουρκικής Εισβολής*. Αθήνα: εκδ. Δούρειος Ίππος, 2004.

Sayari, Sabri. “Adnan Menderes: Between Democratic and Authoritarian Populism.” In *Political Leaders and Democracy in Turkey*, ed. Metin Heper and Sabri Sayari. Lanham, Maryland: Lexington Books, 2002.

Σαρρής, Νεοκλής. *Εξωτερική Πολιτική και Πολιτικές Εξελίξεις στην Πρώτη Τουρκική Δημοκρατία*. Αθήνα: εκδ. Γόρδιος, 1992.

Σαρρής, Νεοκλής. *Η Άλλη Πλευρά: Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με Βάση Τουρκικές Πηγές (1955-1963)*. Βιβλ. Α', τ. Α'. Αθήνα: εκδ. Γραμμή, 1982.

Σαρρής, Νεοκλής. *Η Άλλη Πλευρά: Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου με Βάση Τουρκικές Πηγές (1955-1963)*. Βιβλ. Α', τ. Β'. Αθήνα: εκδ. Γραμμή, 1983.

Σαρρής, Νεοκλής. *Η Άλλη Πλευρά: Πολιτική Χρονογραφία της Εισβολής στην Κύπρο με Βάση Τουρκικές Πηγές*. Τ. Α'. Αθήνα: εκδ. Γραμμή, 1982.

Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος. *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981*. Αθήνα: Εστία, 2003.

Σέρβας, Πλουτής. *Κυπριακό, «Στρατηγική» και Στρατηγική*. Αθήνα: εκδ. Πολύτυπο, 1988.

Skinner, B. *Science and Human Behavior*. New York: MacMillan, 1953.

Σκουλάτου, Β., Δημακοπούλου, Ν. και Κόνδη, Σ. *Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1998.

Sonyel, R. Salahi. *Cyprus. The Destruction of a Republic. British Documents 1960-65*. Cambridgeshire, England: The Eothen Press, 1997.

Σπανού, Χρ. Γιάννη. *ΕΟΚΑ. Έτσι Πολεμούν οι Έλληνες*. Λευκωσία: εκδ. Ανδρέας Ι. Σπανός, 1997.

Σταθάκης, Γιώργος. *Το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ*. Αθήνα: εκδ. Βιβλιόραμα, 2004.

Σταύρου, Γ. Θεοφάνης «Προλογικό Σημείωμα» στο *Κύπρος: Ένα Σύγχρονο Πρόβλημα σε Ιστορική Προοπτική*, Βαγγέλης Κουφουδάκης. Αθήνα: εκδ. Πατάκη, 2008.

Stefanidis, D. Ioannis. *Isle of Discord. Nationalism, Imperialism and the Making of the Cyprus Problem*. London: Hurst & Company, 1999.

Stephes, Robert. *Cyprus, a Place of Arms: Power, Politics and Ethnic Conflict in the Eastern Mediterranean*. London: Pall Mall, 1966.

Stokes, Jane, and Reading, Anna. *The Media in Britain. Current Debates and Developments*. London: Macmillan Press Ltd, 1999.

Συρίγος, Μ. Άγγελος. *Σχέδιο Ανάν. Οι Κληρονομίες του Παρελθόντος και οι Προοπτικές του Μέλλοντος*. Αθήνα: εκδ. Πατάκη, 2005.

Tenekides, Georges. *Zypern. Jüngste Geschichte und Politische Perspektiven*. Genf, Schweiz: Nagel Verlag, 1966.

Τερλεξής, Πανταζής. *Εξωτερική Πολιτική Κύπρος – Αιγαίο Άλλοθι αυτοκαταστροφής*. Αθήνα: εκδ. Κέδρος, 1978.

Τζελεπής, Ε. Ν. *Το Κυπριακό και οι Συνωμότες του*. Μετάφρ. Μάρκος Δραγούμης, β' έκδ. Αθήνα: εκδ. Θεμέλιο, 1965.

Τζερμιάς, Ν. Παύλος. *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με Αναδρομή στη Ζωή της Μεγαλονήσου στο Διάβα των Χιλιετιών*, τ. δεύτερος. Αθήνα: εκδ. Libro, 2001.

Tofallis, Kypros Dr. *A History of Cyprus, From the Ancient Times to the Present, An Illustrated History*. London: The Greek Institute, 2002.

Τσαπάρας, Στέφανος. *Εκατό Χρόνια Πόλεμος Ελλάδας – Τουρκίας (1900-2000)*. Αθήνα: Νέα Σύνορα, εκδ. Λιβάνη, 1999.

Τσαρδανίδης, Χαράλαμπος. *Η Κυπριακή Εξωτερική Πολιτική: 1960-1974*. Αθήνα: εκδ. Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, 2006.
<http://www.idec.gr/iier/new/cyprus%20foreign%20policy%20Tsardanidis.doc>.

Τσαρδανίδης, Χαράλαμπος «Η Τουρκία και το Κυπριακό Πρόβλημα.» Στο *Η Τουρκία Σήμερα Πολιτεία, Κοινωνία, Οικονομικά, Εξωτερική Πολιτική, Θρησκεία*, επιμ. Θάνος Βερέμης. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, 1995.

Χατζηβασιλείου, Ευάνθης. *Το Κυπριακό Ζήτημα, 1878-1960. Η Συνταγματική Πτυχή*. Πρόλ. Κ. Σβολόπουλος. Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1998.

Χόρτον, Τζόρτζ. «Αναφορικά με την Τουρκία.» Στο *Εκατό Χρόνια Πόλεμος Ελλάδας-Τουρκίας (1900-2000)*, Στέφανος Τσαπάρας. Αθήνα: Νέα Σύνορα εκδ. Λιβάνη, 1999.

Χόλλαντ, Ρόμπερτ. *Η Βρετανία και ο Κυπριακός Αγώνας*. Μεταφρ. Βίλλυ Φωτοπούλου, Αθήνα: εκδ. Ποταμός, 2001.

Χρηστίδης, Χριστόφορος. *Τα Σεπτεμβριανά*, επιμ. Γιάννης Δ. Στεφανίδης. Αθήνα: εκδ. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, 2000.

Χρυσοστομίδης, Κύπρος. *Στο Τέλος της Αρχής. Πολιτικές Παρεμβάσεις στην Τροχιά του Κυπριακού*. Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη, 1997.

Xydis, G. Stephen. *Cyprus. Conflict and Conciliation, 1954-1958*. Columbus, Ohio: The Ohio State University Press, 1967.

Ψυρούκης, Νίκος. *Κύπρος από την Αυτοδιάθεση στην Κατοχή*. Εισαγ. Μελίνα Σεραφετινίδου. Λευκωσία: εκδ. Αιγαίου-Κουκίδα, 2005.

ΑΡΘΡΑ ΣΕ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ & ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:

Christodoulou, K. "Lobby for Cyprus: The Annan Plan; Even if We Say Yes, Can It Work?." *Eleftheria* (published in London), March 11, 2004.

Kizilyurek, Niyazi. "Obama Sees it, But What about Greek Cypriots?." *Cyprus Observer*, April 17, 2009.

Leigh, David. "Britain's Security Services and Journalists: the Secret Story." *British Journalism Review*, Vol. 11, No2, 2000.

Main article. "End of Umbrellaism." *Time magazine & CNN*, October 10, 1955.

Main article. "The Politics of Resistance that Divided Greek from Turk." *The Times*, January 20, 1978.

Μαύρος, Λάζαρος. «Παρατηρητήριο-Κύπρος: Η Σφαγή στο Κιόνελλι.» Ηλεκτρονικό περιοδικό *Αντίβαρο*, (13 Ιουνίου, 2008), <http://www.antibaro.gr/watch/cyprus/2008-06-13-13-41-12.html>.

Preston, Peter. "Mechanical Men," *The Guardian*, May 21, 2001.

Pilger, John. "The Death of Freedom." *New Statesman*, January 9, 2006.

Price, Christopher. "Cyprus, the UN and the Turkish Generals." *Friends of Cyprus*, Issue No 47, Autumn 2004.

Vryonis, Jr. Speros. "Eye on History: September 6, 1955 Krystallnacht in Constantinople." *Greek America Magazine*, September-October, 2007.

Walker, W. Joshua. "A Turkish-Cypriot Perspective: Rauf Denktash and Nancy Crawshaw on Cyprus." *Alternatives Turkish Journals of International Relations* Vol. 4, No 3, Fall 2005.

Υφαντής, Π. Δ. «Η Επόμενη Μέρα του Δημοψηφίσματος.» Ένθετο περιοδικό *Οικονομία της Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας*, 18 Απριλίου, 2004.

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΜΕΣΩ ΗΛ. ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟΥ:

Αργυρού, Φανούλα. Επικοινωνία μέσω ανταλλαγής ηλεκτρονικών μηνυμάτων με τη συγγραφέα. 27 Ιανουαρίου, 2009. 12 Μαρτίου, 2009. 15 Μαρτίου, 2009. 12 Απριλίου, 2009.

Μπατσικανής, Νίκος. Επικοινωνία μέσω ανταλλαγής ηλεκτρονικού μηνύματος με τη συγγραφέα. 10 Ιανουαρίου, 2009.

Τζεμίλ Τουράν Μπαζιντί. Επικοινωνία μέσω ανταλλαγής ηλεκτρονικού μηνύματος με τη συγγραφέα, 24 Μαΐου, 2009.

Τγρος Ηλεκτρονική κυπριακή εφημερίδα. Επικοινωνία μέσω ανταλλαγής ηλεκτρονικού μηνύματος με τη συγγραφέα. 12 Μαρτίου, 2009.

ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΑ & ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ & ΝΤΟΚΥΜΑΝΤΕΡ:

Annan Plan for Cyprus Radio Documentary. Afentouli, Despina, Unpublished MA Dissertation, City University London, 2004.

Αττίλας '74 Τηλεοπτικό Ντοκυμαντέρ. Σκην. Μιχάλη Κακογιάννη, ανεξάρτητη παραγωγή, Κύπρος, 1975.

Cyprus: Britain's Grim Legacy Television Documentary. Production Company Granada Television. Executive Producer Brian Lapping. Producer Norma Percy, Narrator Michael Horder, ITN, London, June 26 & 27, 1984.

Cyprus Hostage to History Television Documentary. Christopher Hitchens, Cultural Horizon Productions, Washington D.C., 1998.

My Cyprus; the Cyprus, the Conflict, the Missing Documentary. Varnavas Zagaris, Claremont: Varnavas Zagaris Productions, 1995.

Συγγνώμη Κώστα. Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα Τηλεοπτική εκπομπή. Lynx Productions SA. Παρουσ. Στέλιος Κούλογλου, 20 Δεκεμβρίου 2004.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ:

Brayne, Mark (δημοσιογράφος και διευθυντής του κέντρου ψυχολογικής υποστήριξης δημοσιογράφων Dart Center Europe έως το 2008). Interview by author. London, November 27, 2003.

Ellinas, Michalis (πρόεδρος του κυπριακού κόμματος Δημοκρατικό Κόμμα- ΔΗ.ΚΟ. στο Λονδίνο και αρχισυντάκτης της παροικιακής εφημερίδας του Λονδίνου *Ελευθερία*). Interview by author. London, March, 3 2004.

Hadjiphilippou, T. (υπεύθυνη επιτροπής ανάπτυξης του Enfield, Λονδίνο, κοινωνική λειτουργός για την προστασία ανηλίκων και πρόεδρος του Τουρκικού Κοινοτικού Συνδέσμου στο Λονδίνο). Interview by author. London, July 13, 2004.

Hurer, Ertan (δημοτικός σύμβουλος Enfield, Λονδίνο). Interview by author. London, March 11, 2004.

Incirli, Serhat (δημοσιογράφος της τουρκοκυπριακής εφημερίδας *Londra Toplum Postasi* στο Λονδίνο). Interview by author. London, June 28, 2004.

Meyers, Ian (δημοσιογράφος της βρετανικής εφημερίδας *The Guardian*). Interview by author. London, November 28, 2003.

Mustafa, Tenizer (πρόεδρος της Τουρκοκυπριακής κοινότητας στο Λονδίνο). Interview by author. London, March 14, 2004.

Παπαευρυπίδης, Ανδρέας (πρόεδρος του κυπριακού πολιτικού κόμματος Δημοκρατικού Συναγερμού- ΔΗ.ΣΥ. στο Λονδίνο). Συνέντευξη από τη συγγραφέα. Μέσω τηλεφώνου, 1 Φεβρουαρίου, 2007. Λονδίνο, 28 Φεβρουαρίου, 2004. Μέσω τηλεφώνου, 11 Οκτωβρίου, 2009.

Ποταμίτης, Πάρης (ανταποκριτής της Ελληνικής Υπηρεσίας του *BBC* στην Κύπρο). Συνέντευξη από τη συγγραφέα. Μέσω τηλεφώνου, 15 Ιουλίου, 2004.

Pytharas, Lakis (μέλος του κυπριακού πολιτικού κόμματος, Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού- Α.Κ.Ε.Λ.). Interview by author. London, March 18, 2004.

Σκαπούλλης, Δημήτρης (τραπεζικός υπάλληλος και πρόσφυγας από την κατεχόμενη πόλη Μόρφου, Κύπρος). Συνέντευξη από τη συγγραφέα. Λονδίνο, 18 Ιουνίου, 2004.

Villiers, Therissa, (ευρωβουλευτής Λονδίνου, βουλευτής του Chipping Barnet, Λονδίνο and σκιώδης γραμματέας του βρετανικού Υπουργείου Μεταφορών). Interview by author. London, May, 21, 2004.

ΟΜΙΛΙΕΣ & ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ:

Αργυρού, Φανούλα, Αγγελίδης, Σ. Ανδρέας. «Αιματηρή αλήθεια - Bloody truth.» Πρακτικά από την παρουσίαση του βιβλίου-ντοκουμέντου από την Κίνηση για Ελευθερία και Δικαιοσύνη στην Κύπρο, Λευκωσία, Κύπρος, 9 Απριλίου, 2009.

Αργυρού, Φανούλα. «Η Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία ως Λύση στο Κυπριακό.» Πρακτικά από την ημερίδα που διοργάνωσε η Κίνηση για το Ευρωπαϊκό Μέλλον της Κύπρου μαζί με την Αδούλωτη Κερύνηια, Λευκωσία, Κύπρος, 31 Ιανουαρίου, 2009.

Αργυρού, Φανούλα. «Η Πορεία για Λύση Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας.» Ομιλία από την εκδήλωση που συνδιοργάνωσαν η Κίνηση Ελευθερία και Κράτος Δικαίου στην Κύπρο και η Κίνηση για το Ευρωπαϊκό Μέλλον της Κύπρου, Λευκωσία, Κύπρος, 30 Σεπτεμβρίου, 2008.

Αργυρού, Φανούλα. «Η Πορεία για Λύση Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας.» Πρακτικά από την εκδήλωση της Κίνησης Ελευθερία και Κράτος Δικαίου στην Κύπρο, Παραλίμνι, Κύπρος, 2 Δεκεμβρίου, 2008.

Franklin, M. Sir, Duff, A. Kennedy MEP, and Reverend, J. “The EU Constitution: the Moral Dimension.” Speech organised by the Wyndham Place Charlemagne Trust, London, July 8, 2004.

Λυσσαρίδης, Βάσος, Κληρίδης, Χρήστος, Αγγελίδης, Ανδρέας. «Η Αλήθεια για το Σχέδιο Ανάν.» Ομιλία για το Σχέδιο Ανάν, Άρνος Γκρόουβ, Λονδίνο, 8 Μαρτίου, 2004.

Mustafa, Tenizer. «Το Σχέδιο Ανάν.» Ομιλία για το Σχέδιο Ανάν στην Κυπριακή Αδελφότητα, Λονδίνο, 14 Μαρτίου, 2004.

Σαρρής, Νεοκλής. «Το Σχέδιο Ανάν για την Κύπρο.» Διάλεξη στην Κυπριακή Αδελφότητα, Λονδίνο, 5 Απριλίου, 2004.

Talat, A. Mehmet, Sophocles, H. “The UN Plan for Cyprus.” Round Table Conference in the House of Parliament, London, July 3, 2004.

Tooze, Roger. “International Relations.” Lecture notes City University, London, 2003-2004.

Ross, Susan. “War and Media.” Presentation by the Hellenic American Union, Athens, June, 13, 2005.

ΕΠΙΣΗΜΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝΤΑ & ΔΕΛΤΙΑ ΤΥΠΟΥ:

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Διεύθυνση Επικοινωνίας, Τμήμα Τύπου και Ενημέρωσης, 1 Ιανουαρίου 2008 - *Ενταξη της Κύπρου και της Μάλτας στη ζώνη του ευρώ*. Δελτίο Τύπου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, Frankfurt, Germany, <http://www.ecb.int/press/pr/date/2008/html/pr080101.el.html>.

Hansard, the Official Report of debates in Parliament. *Cyprus (Lord Radcliffe's Proposals)*, vol. 562, Parliamentary Copyright, House of Commons Debates, 19 December, 1956. <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1956/dec/19/cyprus-lord-radcliffes-proposals>.

Ιωαννίδης, Πάνος. «Η Πορεία για Λύση Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας.» Δελτίο Τύπου από την εκδήλωση που συνδιοργάνωσαν η Κίνηση Ελευθερία και Κράτος Δικαίου στην Κύπρο και η Κίνηση για το Ευρωπαϊκό Μέλλον της Κύπρου, Λευκωσία, Κύπρος, 30 Σεπτεμβρίου, 2008.

Υπουργείο Εσωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας. Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών. *Εντοπίστηκαν Επτά Προσωπικοί Φάκελοι Ηρωομαρτύρων που Απαγχονίστηκαν από τους Αγγλους*. Ανακοινωθέν από το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών του Υπουργείου Εσωτερικών. Λευκωσία, Κύπρος, 31 Μαρτίου 2005.

United Nations Security Council. *Resolution 1250 (1999)*. Information Technology Section. United Nations Department of Public Information, 29 June, 1999. <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/191/38/PDF/N9919138.pdf?OpenElement>).

Υπουργείο Εσωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας. Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών. *Η Τουρκία δεν είχε δικαίωμα επέμβασης στην Κύπρο*. Ειδικά θέματα του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών του Υπουργείου Εσωτερικών. Λευκωσία, Κύπρος: Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών. <http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/4C6AE7866C572FA4C2256DC90020C39A?OpenDocument>.

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας. *Ιστορία της Κύπρου, Μεσαιωνική και Νεότερη. Σημειώσεις για την Περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1960)*, από Εκπαιδευτικό Υλικό Μέσης Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού στην Κύπρο. Υπηρεσία Διαδικτύου του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, 27 Οκτωβρίου, 2008. <http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/themata/istoria/pdf/his1.pdf>.

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας. *Μεσαιωνική – Νεότερη Ιστορία της Κύπρου (Γ' Λυκείου): Συνοπτικό Διάγραμμα της Σύγχρονης Ιστορίας της Κύπρου: Από την Ανεξαρτησία ως το Πραξικόπημα και την Τουρκική Εισβολή (1960-1974)*, από Εκπαιδευτικό Υλικό Μέσης Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού στην Κύπρο. Υπηρεσία Διαδικτύου του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, 27 Οκτωβρίου, 2008. http://www.moec.gov.cy/mesi/ekpaideutiko_yliko/pdf/history/his17.pdf.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ:

Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων και Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων. <http://www.ana-mpa.gr>.

BBC. <http://www.bbc.co.uk>.

Politix Leftlog, <http://thisispomo.org>.

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Διεύθυνση Επικοινωνίας, Τμήμα Τύπου και Ενημέρωσης. www.ecb.int.

Global Issues. <http://www.globalissues.org>.

International Federation of Journalists. <http://ifj.org>.

National Union of Journalists. <http://www.nuj.org.uk>.

Political Television. <http://www.election.demon.co.uk>.

Rhetorica Press-Politics Journal, <http://rhetorica.net>.

Space Rogue. <http://www.spacerogue.net>.

Τζεμίλ Τουράν Μπαζιντί. <http://www.cemilturan.gr>.

University of London, School of Advanced Study. <http://commonwealth.sas.ac.uk>.

Υπουργείο Εσωτερικών Κυπριακής Δημοκρατίας, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών.
<http://moi.gov.cy>.